

נפש יקרה

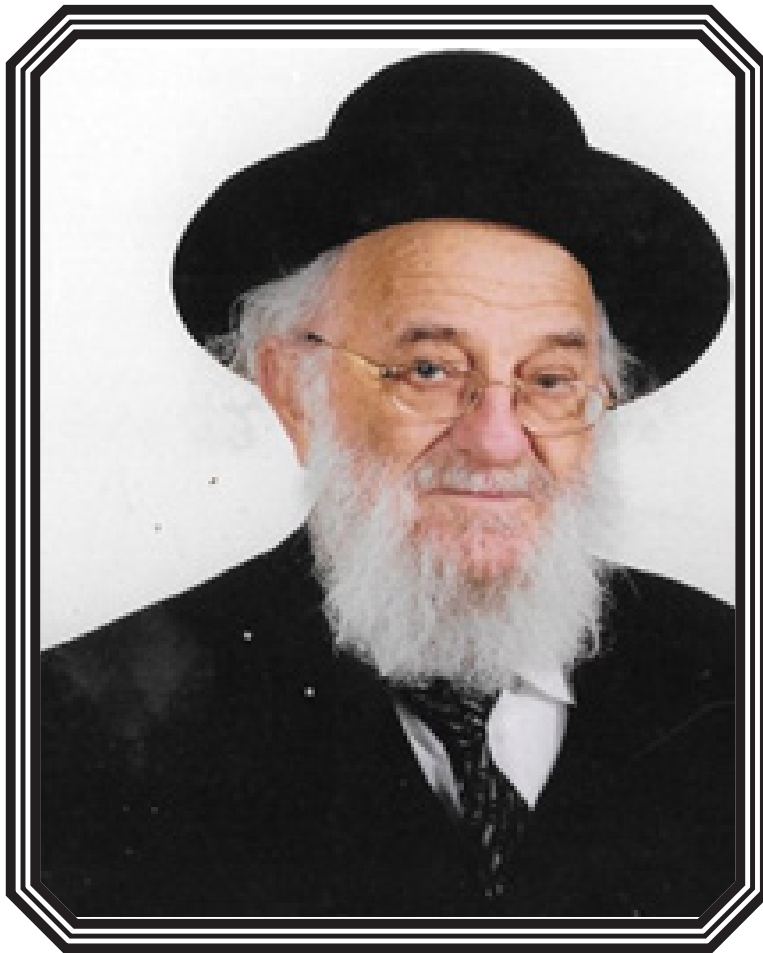
כהגדרת רבו החזו"א

תולדות חייו של אבינו מורינו
הגאון רבי אברהם ריסנר זצ"ל
ו' בטבת תר"צ - י"ב בניסן תשע"ו

נפש יקרה

כהגדרת רבו החזו"א

תולדות חייו של אבינו מורינו
הגאון רבי אברהם ריסנר זצ"ל
ו' בטבת תר"צ - י"ב בניסן תשע"ו

מהדורה מתוקנת ומורחבת

סיון תשע"ו

להזמנת חוברות בטלפון: 03-6162069 שלוחה 2.

ניתן לקבל את החוברת במייל:

K6770689@gmail.com

עימוד: קסירר 054-8492943

תוכן הענינים

הקדמה.....ט

חלק א' - צעירותו

פרק א' - שורשו.....טו
 אביו ר' נתן ריסנר זצ"ל.....יז
 אמו מרת צפורה ריסנר ע"ה.....כג
 פרק ב' - נערותו.....כו
 קדושה מילדות ועד זקנה.....כו
 עוד מתקופת ילדותו.....כח
 בישיבת ה"שוב החדש".....כט
 בישיבת פונביז'.....לא
 פרק ג' - לקראת נישואיו.....לה

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

פרק א' - הקשר עם מרן החזו"א.....מה
 פרק ב' - עובדות והנהגות מהחזו"א (מאבינו וממה ששמע מאחרים).....מח
 תורה.....מח
 תפילה.....נ
 שבת.....נ
 ברית מילה.....נא
 השקפה.....נא
 יראת שמים.....נג
 קדושה.....נג
 זהירות מאונאת דברים.....נד
 אהבת הבריות.....נד
 זהירות בממון.....נה

חלק ג' - אהבת תורה

גט.....	פרק א' - לימוד תורה.
גט.....	שנות הגישואים הראשונות.
ס.....	תורה מתוך הדחק.
סא.....	פריחתו בתורה.
סב.....	כח תורתו.
סג.....	ידיעותיו בהרבה מקצועות התורה.
סד.....	ישיבת "עין הקורא".
סד.....	הוקרה לכל דבר תורה.
סו.....	הערכת הזמן.
סז.....	ספרייתו.
ע.....	דבקותו בתורת הגר"א.
עא.....	לימוד מוסר.
עא.....	לימוד חכמת הקבלה.
עג.....	תקופת חולשת הדעת.
עד.....	מדרגתו בזמן חולשתו.
עה.....	פרק ב' - דבקות בתלמידי חכמים.
עה.....	דבקות בתורה ולומדיה.
עז.....	הקשר עם מרן הגר"ח גרינימן זצ"ל.
עט.....	הקשר עם הגאון רבי דב לגדו שליט"א.
פ.....	הקשר עם הגאון הצדיק רבי זונדל קרויזר זצ"ל.
פא.....	הקשר עם גיסו הראב"ד הגאון ר"מ שטרנבוך שליט"א.
פב.....	לימודו עם גיסו הגר"י ברטלר שליט"א.
פד.....	הקשר עם הגאון ר"א נבנצל שליט"א.
פה.....	פרק ג' כל היום היא שיחתו.
פה.....	שמחת התורה.
פו.....	אהבת התורה של אחרים.
פז.....	דאגתו לתורת חברו.
צב.....	פרק ד' - מכתבים שכתב לבני תורה בחיזוק בעניני לימוד התורה.
צג.....	מכתב א'.
צה.....	מכתב ב'.

מכתב ג'.....	צז
מכתב ד'.....	צט
מכתב ה'.....	צט
פרק ה'- להקים בית של תורה.....	קא
לימוד התורה בבית חמיו.....	קא
הקמת בית של תורה.....	קג
חינוך בניו לתורה.....	קה
סעודה שלישית.....	קט
כתיבת והדפסת חידושי תורה.....	קט
חינוך בניו ליראת שמים.....	קי
חינוך לעבודת הבורא בשמחה.....	קיא
חינוך בניו על ידי סיפורי צדיקים.....	קיא
פרק ו'- חיבוריו.....	קיג
שער המים להרשב"א.....	קיג
רעק"א על הש"ס.....	קיד
ספר מנחת ברוך.....	קטו
ספר התעוררות ללימוד התורה.....	קטז
חוברות מסורת.....	קטז
חוברות בית יהושע.....	קיז

חלק ד' - יראת שמים

פרק א'- יראתו.....	קכג
להחשיב את הרוחניות מול הבלי העולם הזה.....	קכג
איש המוסר.....	קכד
לימוד המוסר על מנת לקיים.....	קכה
פרק ב'- מידות טובות.....	קכה
חשיבות המידות טובות.....	קכה
להמנע מתאוות.....	קכח
איש האמת.....	קכט
בריחה מן המחלוקת.....	קכט
בריחה מן הכבוד.....	קלא

תוכן הענינים

להיות וותרן.....	קלב
זריזות.....	קלב
צניעותו וענוותנותו.....	קלב
הערכת גדולי ישראל כלפיו.....	קלו
פרק ג' - ציפיה לגאולה.....	קלח
מכתב בעניני הציפיה לגאולה במהרה.....	קלט
פרק ד' - דקדוק במצוות.....	קמב
דקדוק במצוות נדירות.....	קמב
מצוות שהזמן גרמא.....	קמג
מצוות שמיטה.....	קמה
מצוות תרומות ומעשרות.....	קמו
שבת.....	קמז
זהירות בשאר איסורים.....	קמח
פרק ה' - כיבוד הורים.....	קמח
פרק ו' - איסור ריבית.....	קנב
זיכוי הרבים בזהירות מאיסור ריבית.....	קנב
בנק פ.ק.א.....	קנג
תיקון בעניין חשש ריבית.....	קנד
התמודדות אישית מול הבנקים.....	קנד
היתר עיסקא לבנקים.....	קנה

חלק ה' - בין אדם לחברו

פרק א' - אהבת הבריות.....	קסא
אשרי משכיל אל דל.....	קסא
דאגה לגר ואלמנה.....	קסד
אחריות לתינוק שנשבה.....	קסה
חפץ בטובת חברו.....	קסו
זהירות בכבוד הזולת.....	קסז
דעתו מעורבת עם הבריות.....	קסט
טוב עין הוא יבורך.....	קסט
למנוע צער חברו.....	קע

למנוע טרחה.....	קעא
זהירות בממון חברו.....	קעב
יודע תוכחה.....	קעד
מקדש שם שמים.....	קעה
פרק ב' - עזרה לחולים.....	קעה
עידוד וטיפול בחולים.....	קעה
בית חולים מעייני הישועה.....	קעז
ידיעתו בחכמת הרפואה.....	קעז

חלק ו' - חביבין יסורין

קבלת יסורים באהבה.....	קפג
מכתב בענין היסורים.....	קפד
חשבון נפש.....	קפה
שבועות האחרונים.....	קפו

חלק ז' - דבריו הם זיכרוננו

פרק א' - אבינו היה אומר.....	קצא
תורה.....	קצא
מצוות.....	קצב
אמונה ויראת שמים.....	קצג
תפילה.....	קצז
אהבת הבריות.....	קצח
פרק ב' - לקט דברי מוסר על פרשת השבוע.....	קצט
פרק ג' - מכתבים בעניני שידוכים.....	רג
א. מכתב משנת תשט"ו הדרכה לבחור בן תורה בעניני שדוכין.....	רג
ב. כתב יד אבינו זצ"ל בענין הצלחה להקמת בית של תורה.....	רד

חלק ח' - דברי הערכה והספד

פרק א' - דברי הספד מידידיו גדולי ישראל שליט"א.....	רט
א. רה"י רבינו הגאון הגדול רבי גרשון אדלשטיין שליט"א.....	רט
ב. רה"י רבינו הגאון הגדול רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א.....	רי

ג. רה"י רבינו הגאון הגדול רבי דב לגדו שליט"א.....	ריא
ד. הספד מאת הגאון הגדול רבי אביגדור נבנצל שליט"א.....	ריג
פרק ב' דברי הספד מגיסיו הגדולים.....	רטז
א. הספד מאת גיסו הראב"ד הגאון הגדול ר' משה שטרנבוך שליט"א.....	רטו
ב. הספד מאת גיסו הגאון הרב אריה שכטר שליט"א.....	רטז
פרק ג' - דברי הספד מבניו וחתניו.....	ריח
א. הספד מאת בנו הג"ר מנחם מנדל ריסנר שליט"א בלוויה.....	ריח
ב. הספד מאת בנו הג"ר מתתיהו ריסנר שליט"א בלוויה.....	ריט
ג. הספד מאת חתנו הג"ר אלכסנדר צבי הלפרין שליט"א בתוך השלושים.....	רכג
ד. הספד מאת חתנו הג"ר ישעיהו הכהן קלאר שליט"א בתוך השלושים.....	רכז
ה. הספד מאת בנו הג"ר חיים ריסנר שליט"א בתוך השלושים.....	רל
ו. דברי חתנו הג"ר יצחק לנדא זצ"ל (מתוך ספר "עולת יצחק").....	רלד
ז. הספד מאת חתנו הג"ר יונתן וילנסקי שליט"א בתוך השלושים.....	רלז
ח. הספד מאת חתנו הג"ר בנימין הכהן כץ שליט"א בתוך השלושים.....	רמד
ט. הספד מאת חתנו הג"ר אהרן אליעזר הלוי לויין שליט"א בתוך השלושים.....	רמט
פרק ד' - דברי הספד מנכדיו לפי סדר א' ב' בשמות פרטיים.....	רנא
א. דברים מאת נכדו הרה"ג אברהם קלירס שליט"א.....	רנא
ב. דברים מאת נכדו הרה"ג חיים עוזר קלאר שליט"א.....	רנו
ג. דברים מאת נכדו הרה"ג מנחם מנדל הלפרין שליט"א.....	רסד
ד. דברים מאת נכדו הרה"ג מנחם מנדל לנדא שליט"א.....	רסו
ה. דברים מאת נכדו הרה"ג משה בלוי שליט"א.....	רסח
ו. דברים מאת נכדו הרה"ג משה יחיאל לנדא שליט"א.....	רע
ז. דברי הספד מאחד הנכדים שליט"א.....	רעב
פרק ה' - חברותות לעת זקנה.....	רעג
א. דברים מאת הרה"ג אהרן חבשוש שליט"א.....	רעג
ב. דברים מאת הרה"ג צבי יהודה אדלשטיין שליט"א.....	רעה
דברי סיום בדמע מאת בנו הג"ר יעקב ריסנר שליט"א.....	רעח

הקדמה

בכל דרכיו של אבינו הגאון רבי אברהם ריסנר זצ"ל בולט כחוט השני ענין השמחה בלימוד התורה וקיום המצוות. והתעוררנו לחשוב במה כוחו גדול ומה היה סודו שהביא אותו לשמוח כ"כ במה שמתייגעים בתורה, הן שלו והן של אחרים. מה שנדיר לראות בזמנינו בנוף של בני התורה. אמנם מרן הגרי"ג אדלשטיין אמר בניחום אבלים שהוא היה נשמה מיוחדת, אך עדיין הדבר צריך תלמוד. מה נשתנה הוא משאר בני דורנו שלא זכו למעלות הללו.

סיבות רבות לדבר. ראשית, החינוך בבית הוריו רבי נתן ריסנר ומרת צפורה פייגא ריסנר זיכרונם לברכה. הסבא התחנך בחינוך של רבי יואל ברנצ'יק תלמידו של הסבא מנובהרדוק, ואף קשר את בנו, אבינו זצ"ל, עם הצדיק ר' לייב פרידמן זצ"ל מת"ח המפוארים של יוצאי נובהרדוק. וכפי שסיפר אבינו זצ"ל שאמר אחד מחכמי נובהרדוק שהחינוך בנובהרדוק אינו בטוח שמביא לידי עולם הבא, אבל בוודאי שהוא נוטל את כל טעם העולם הזה. בהמשך, לימודו אצל רבו ראובן טרופ זצ"ל, שהיה ראש ישיבה בישיבת "הישוב החדש" והיה כוחו רב להכניס אהבת התורה בתלמידיו. וביתר שאת התעצם כוחו בישיבתו בקרבת החזו"א. קרבתו לאש הגדולה גרמה לו לספוג לתוך דמו את אהבת התורה ללא גבול. אף לאחר פטירת החזו"א זללה"ה המשיך לשמר את מה שספג מרבותיו ועמל בתורה בדיבוק בת"ח במשך שנים ללא הפסק.

והנה טבע בני אדם שמוצאים ממון הינם שמחים שמחה מרובה. ואמר דוד המלך, ע"ה, בתהילים "שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב" ז"א שדוד המלך ע"ה, זכה שדברי תורה שמחוהו כמציאת שלל. ובחינה זו יכולה להשתרש רק במי שמייקר ומכבד את דברי התורה מעבר לתענוגות העולם. ואז מציאה של דברי תורה חשובה בעיניו ומשמחת אותו לפחות כמו שמשמחת מציאה את אחרים. אנו בניו ומשפחתו זכינו וראינו דמות שענייני העולם הזה היו הבל, וענייני תורה ומצוות היו חשובים ויקרים, בלא השוואה לכל ענייני העולם הזה. וא"כ אין זה פלא שמה שמח את אמו"ר זצ"ל היו רק ענייני תורה ומצוות. כל דבר תורה או מצווה היו אצלו בבחינת מציאה שיש לשמוח בה. בנוסף, כל דרך חייו בחינוך לילדיו או בתוכחה לאחרים, הכל היה

הקדמה

בעניין זה ע"י שהיה מראה לשומע כמה חשוב לקיים הנהגה או מצווה זו. לפעמים ע"י מדרש ולפעמים ע"י סיפור מגדולי הדורות.

זה נותן הסבר על שמחת התורה שלו וגם על שמחתו בתורת אחרים שהרי בזה מתגדל ומתקדש שמו יתברך. וכמו שאמרו שעוסקין ישראל בתורה, הקב"ה שמח ואומר ראו בני חביבי שעוזבין לצרתם ועוסקין בשמחתו של הקב"ה. ועצם ההתעסקות ברצון הבורא גרם לאבינו זצ"ל עונג מיוחד. "הידיעה" האמיתית שהעיקר הם חיי נצח ולא העולם הזה, לא נותרה אצלו בגדר "ידיעה" בלבד, אלא הוא "חי את חייו" עם הידיעה הזו, וא"כ בהכרח שהדבר יביא אותו למדרגות גבוהות כמו שיתואר בחוברת. והנה אנחנו שלא התחנכנו בחינוך שקיבל מרביותיו ובחינוך בית היוצר של גובהרדוק, וכפי ששמענו מאבינו הגאון ר"א שחינוך זה לא היה מתאים לדורנו אנו, הרי שאם נרצה להדמות וליטול קצת מן המעלות המיוחדות שהיו באבינו זצ"ל עלינו לטכס עצה כיצד נסגל לעצמנו את התכונה שחיי העולם הבא יקרים ומשמחים יותר מחיי העולם הזה. ושמענו מאבינו זצ"ל הכ"מ, בשם המשגיח הגר"י לוונשטיין על הפסוק "וידעת היום והשבות אל לבבך" וכו'. שהמרחק ממצב שלא יודע למצב של "וידעת" הוא קטן בהרבה מן המרחק של "וידעת" עד "והשבות אל לבבך". כל אחד יודע ומבין שחיי העולם הזה הבל הבלים, וחיי העולם הבא הם לנצח נצחים. אבל הבעיה שאין אנו חיים על פי הידיעה הזו. ואולי מהתבוננות בדרכי אבינו, אם נסגל לעצמנו חלק מדרכיו, הדבר יחזק בנו לחיות את הידיעה וכך להתקרב לחיות את חיינו ב"אהבת תורה ויראת שמים" כדוגמת אבינו זצ"ל. וזהו העילוי נשמה הטוב ביותר שבידינו לעשות ולהשלים את החלל הגדול שהושברנו בו. בחוברת דלהלן יובאו דוגמאות מספר מעין טעימה בלבד שניתן ללמוד מהן לאיזה גובה טיפס אבינו זצ"ל במעלותיו הרבות, דבר שיש לקוות שיעורר בנו קנאת סופרים והיה זה שכרנו. ובוודאי שאין בחומר שנכתב להקיף את כל אישיותו אשר רוב מעלותיו לא נודעו כלל מחמת צניעותו שהסתירם.

חוברת זו היא אסופת עובדות, סיפורים, הנהגות, דברי מוסר, חינוך, חכמה ועוד שנלקטו ברובם מדברי בניו, חתניו ונכדיו. וכאן המקום להזכיר את גיסנו הבלתי נשכח, רבי יצחק לנדא זצ"ל מראשי ישיבת חברון. הקרינ רבות על משפחתינו מאישיותו ומחוכמתו. היה ידיד אמיתי לכל בני המשפחה קטנים וגדולים כאחד ונלקח מאיתנו בטרם עת ביום כ"ה בשבט תשע"ד.

לרבי יצחק זצ"ל היו כישורים מיוחדים והיה מתעניין בכל דבר שבחכמת התורה. כשנכנס לבית אבינו זצ"ל והיה מתארח בלילי שבתות היו אבא זצ"ל והוא מתהלכים בבית אנה ואנה ומשוחחים בדברי תורה, בדברי אגדה ובמאמרי הגר"א במשך שעות רבות. אבינו זצ"ל בצניעותו לא היה מגלה את ידיעותיו רק למי שחפץ באמת לשמוע. ואמר פעם בדרך צחות שכאשר הינו מסופק האם בן שיחו מעונין לשמוע, יש לו עצה לבחון את הדבר. הוא מתחיל באיזה ענין ומפסיק באמצע. והיה אם בן שיחו דורש ממנו להמשיך זו הוכחה שהינו חפץ לשמוע. חתנו הגר"י לנדא זצ"ל ידע ללחוץ בנקודה הנכונה ולשאול כהוגן ודלה פנינים של דברי תורה, חכמה ומוסר. אבינו זצ"ל היה בבחינה של: "יותר משהעגל רוצה לינוק, הפרה רוצה להיניק". "אוי!" אילו היה עימנו גיסנו האהוב והיקר כמה דברי תורה וחכמה היו משתמרים בידינו. בפרט שהיה רבי יצחק זצ"ל בעל זכרון ודייקן נפלא. עובדות רבות המופיעות בחוברת הגיעו לידינו מאת בניו ששמעו מפיו בסעודות שבת, שכן היתה לו קביעות לומר דברים ששמע מחותנו זצ"ל בעת הסעודה. (נוהג זה שמענו שקיים גם בבתי חתניו האחרים) פרטים נוספים על אישיותו הגדולה ניתן לקרוא בחוברת: "איש אשר רוח בו".

חוברת זו לא נכתבה ע"מ לשמש מסמך היסטורי. מטרתה להשיג את הדברים דלהלן:

א. מאחר ואבינו זצ"ל היה נסתר בהנהגותיו, כך שאפילו אימנו, בניו ונכדיו לא זכו להכיר את היקף מעלותיו. באנו בחוברת זו לקיים מצות הספד ת"ח. שלא נתבע חלילה, על כך שלא נספד כהלכה. וההספד הנכבד ביותר זהו הלימוד מדרכיו כמש"כ לעיל.

ב. אבינו זצ"ל קיים את המקרא: "ואהבת את...בכל מאודך". וכפי שפירשו חז"ל: "בכל מידה ומידה שמודד לך". יש בחוברת זו דוגמא של אדם שבמשך עשרות שנים התנסה ביסורין, בגוף ובנפש. ולא רק שקיבל את ייסוריו באהבה, אלא אף המשיך לעבוד את בוראו בכל מצב ומצב, בכלים שהיו ביכולתו באותה עת, באותה השמחה שאפפה אותו כשהיה בשיא כוחותיו. ויש בזה לתת חיזוק לדורנו, בעל הנסיונות והקשיים.

ג. מעל הכל, אפשר לומר על אבינו זצ"ל שכל חייו היו בבחינת: "סוף מעשה במחשבה תחילה". מחשבתו פעלה ללא הרף, בכל עת ובכל שעה, כיצד לכלכל את מעשיו בדרך הנכונה והטובה ביותר. היות שהיה שפל רוח, צנוע ונסתר גם בעיני עצמו

הקדמה

נתקיים בו הכתוב: "ואת צנועים חכמה". חכמתו היא שעמדה לאישיותו הנדירה ורבת האנפין לגדול ולצמוח במעלות רבות ומיוחדות, כאשר תחזינה עיני הקורא.

דרכו היתה לומר לחכמה: "אחותי את". וכאשר ירוץ הקורא בחוברת ילמד

איך משוחחים "בחכמה" בדברי תורה באופן שיתענגו השומעים.

ואיך מדפיסים דברי פרפראות "לחכמה" כדי לחדד את הקוראים.

איך ה"חכמה" משמשת מכשיר להעשיר את אוצר הזכויות בקיום המצוות.

ואיך מוכיחים ב"חכמה" באופן שהתוכחה תתקבל, והעניין יתוקן.

איך מחנכים ילדים ב"חכמה" לשמוח בדברי תורה.

ואיך לוחמים עם היצר ב"חכמה".

איך נעזרים ב"חכמה" להיטיב לזולת מבלי שידע.

ואיך חושבים מראש ב"חכמה" למנוע צער מהזולת.

ועוד כהנה וכהנה עובדות והנהגות המתובלות בדברי אגדה ומוסר מדברי גדולי עולם שניתן להתחזק מהן. ויהא זה לע"נ זללה"ה.

ת . נ . צ . ב . ה .

נ.ב. באנו בזה בבקשה ממי שיש בידו איזו עובדה או מכתב מאבינו זצ"ל למסור

בטלפון: 03-6162069 שלוחה 2 או בפקס: 03-5511116

חלק א' צעירותו

חלק א' - צעירותו

פרק א' - שורשו

א. אבינו זצ"ל נולד להוריו רבי נתן ומרת ציפורה ריסנר זכרונם לברכה. אביו רבי נתן ריסנר נולד ב"ריגא" שבמדינת לטביה, והיה בנם של רבי מנחם מנדל ומרת רבקה ריסנר זכרונם לברכה. מקורו של הרמ"מ ריסנר לא ידוע לנו מלבד שהיה בנו של רבי שמעון ריסנר ונכדו של רבי דב ריסנר.

רבי נתן אליהו בערמן זצ"ל

מקורה של מרת רבקה ריסנר, ע"ה, היה מגזע תרשימים והתייחסה למשפחה מפוארת עד המהר"ל מפראג. שושלת הזהב למן המהר"ל מנתה גדולי עולם. כגון רבי יוסף יאסקי אב"ד לובלין נכד המהר"ל (בן ביתו מרת טילא). ונכדו היה רבי יהודה יידל יאסקי בן דורו של הט"ז, בעל "קול יהודה" על אור"ח (שנשאר בכת"י ולא יצא לאור והיה נסיון להוציאו לאור יחד עם פירוש הט"ז). הוא התמנה לרב בלבוב לאחר פטירת הט"ז. ואחריו בנו רבי יוסף יאסקי השני אב"ד דובנא שחיבר את הספר "יסוד יוסף" והיה רבו של בעל "קב הישר". נפטר ער"ח אייר תס"ו. ואחריו נכדו רבי צבי הירש ברוידא אב"ד ק"ק לאדזיא וראב"ד ק"ק הורדנא ואחריו בנו ר' יוסף ברוידא (יאסקי) השלישי מפוזנא. בעל החת"ס הספידו

חלק א' - צעירותו

בשנת תקס"א ונדפס בספר "תורת משה". וכתב עליו "שמכבודו האירה ארץ פולין, והוא לן בעומקה של הלכה, ותפס ישיבה והרביץ תלמידים הרבה. וכעת נאסף אל עמיו והשאיר הארץ שוממה". אחריו נכדו רבי צבי הירש ברוידא איש קלם שמתואר בהקדמת "ספר תולדות אליהו" שהיה מרבה בתעניות ודיבר מעט מעט והיו לו שבע בנות שהיו מיוחדות בצניעותן. אחת מהם נקראה חנה ונישאה לרבי נתן אליהו בערמן. שנות חייה היו למעלה ממאה שנים. לזוג זה רבי נתן אליהו בערמן ואשתו חנה נולדה מרת רבקה ריסנר ע"ה.

(פרטים נוספים בענין זה נדפסו בספר תולדות אליהו בהקדמה, ובשער הספר "זיכרון למשה". וספר "דעת קדושים", בהקדמה ל"סדר הדורות", חוברת העמק ב', וחוברת ישורון ג', וע"ע בספר "נעימה קדושה" שחיברו רבי יוסף יאסקי השני שמתוארת שם בהקדמה גודל קדושתו ומ"ב הנהגות של קדושה שהיה נוהג. וכן מעשה נורא שארע לאחר פטירתו בער"ח מג"א. בזמן שקברו את אחיינו התגלה קברו וראוהו שלם. היתה קפידה נוראה ופרצה מגיפה שמתו יותר מד' מאות תינוקות. וקיבלו אנשי ח"ק עליהם ועל זרעם לצום בכל שנה בער"ח מג"א. ומרבים בסליחות ובתחנונים ובצדקה, והולכים על קברו לבקש מחילה, ולאחר התענית עושים סעודה ומרבים בצדקה לעניים בני תורה וכו').

רבי מנחם מנדל רייסנר זצ"ל

ב. ר' מ"מ ריסנר היה אדם בעל תושיה ומן המעט ששמענו עליו הי' שכאשר חשש שאחד מבניו ישלח לגיוס הצבא הרוסי הוא בירר על הגנרל הממונה על הגיוס ונודע לו שהוא מחבב מאד דגים. וכך החל הרמ"מ מידי שבוע להגיע אל ביתו עם סל דגים כמוכר דגים, ונתן לו במתנה את הדג הטוב ביותר, באומרו שזה כבוד בשבילו שהוא זוכה להאכיל את הגנרל. לאחר כמה שבועות תוך כדי אספקת דגים שאל את הגנרל האם יוכל

לייעץ לו כיצד ניתן למנוע את גיוסו של בנו יקירו. כמובן שהגנרל מצא מיד את העצה הנצרכת.

בנו נתן, צעיר ילדיו היה, ומסופר שדרשת הבר מצווה שלו היתה בנושא שכל נשמה בישראל שעובדת את הקב"ה היא אבן נוספת בבניין ביהמ"ק.

ג. לרמ"מ ריסנר היו כעשרה ילדים אשר כולם נסעו לדרום אפריקה, מקום שלדאבון לב רבים פרקו עול תו"מ, ד' ירחם. בנו הצעיר, נתן, אשר מצוות כיבוד אב היתה חשובה בעיניו החליט לעלות עם הוריו המבוגרים לארץ ישראל בסביבות שנת תר"פ. ר' מ"מ נפטר ביום ט' בחשוון תרצ"ז ואשתו מרת רבקה נפטרה ביום ג' בחשוון תרצ"ב.

אביו ר' נתן ריסנר זצ"ל

ד. ר"נ ריסנר זצ"ל היה אדם צנוע בדרכיו עד מאד ועם כל צניעותו וענוותנותו בעיני עצמו, היה גדול ביראת שמים וחסידותו בעבודת הבורא. בצעירותו למד בישיבת נובהרדוק בראשות הרב יואל ברנצ'יק, תלמידו של "הסבא", ושם קיבל את התכונות של נובהרדוק, לא להתפעל ממה שהסביבה חושבת עליו וכן שלא להיות מפונק כלל. לימים אמר שהוא מסוגל לישון בסוכה אפילו במקום צר כחודו של סכין.

ה. בהגיעו לפרקו נשא ר"נ ריסנר את מרת ציפורה פייגא לבית טבצ'ניק, היא היתה ילידת העיירה אניפולי. וביחד הקימו בית של אהבת תורה וחסד. בנו, אבינו זצ"ל היה מספר שבכל ליל שבת לא היו מתחילין בסעודת ליל שבת בביתם שבת"א, עד שאביו היה מוצא אורח, ובזמנים ההם מי שהתעקש בכך היה מוצא אורח בכל שבת. ואבינו סיפר שאביו הביא הביתה את האורחים היותר קשים לאירוח עקב היותם אנשים קשי יום.

ו. ר"נ לא זכה בתחילת נישואיו להיפקד בזרע של קיימא. וכשנולדה לו בת נקראה רחל. למרבה הצער נפטרה בהיותה כבת שבוע. רק כשהיה ר"נ כבן שלושים נולד לו בנו יחידו אברהם.

ז. ר"נ היה עם לב יהודי חם ומלא רגש לכל דבר שבקדושה. הוא לקח את בנו אברהם בגיל ח' לשמחת תורה לעיר פ"ת, לרקוד עם בחורי ישיבת לומז'ה כדי שידע להוקיר ולאהוב את בני התורה. וזאת למרות היותו ממייסדי ומראשי הגבאים בבית

חלק א' - צעירותו

הכנסת "גאולת ישראל" בת"א. היה מכבד את התורה ולומדיה בכל כוחו. עובדה שהתפרסמה היא שיום הזיכרון של אביו הרמ"מ היה בתאריך ט' בחשון שהוא יום פטירתו של הגאון ר' שמעון יהודה שקופ זצ"ל. בבית הכנסת גאולת ישראל היה מנהג שאת המניין המרכזי נותנים למתפללים הקבועים ואילו האורחים שמגיעים רק ביום צעריכים לומר קדיש, מקבלים את המניין שבחדר הצדדי. ואילו ר"נ תמיד ויתר על המניין המרכזי לטובת בנו של הגרש"י שקופ, למרות שהלה היה אורח במקום. וזאת כי איך אפשר אחרת במקום שיש כבוד התורה של ר"ש שקופ זצ"ל?

ז. ר' נתן מימיו לא זכה להיות סנדק אצל נכדיו, עד שהגיע תורו בנכדו הרביעי. אצל נכדו הראשון רמ"מ שליט"א הי' סנדק החזו"א, ומפורסם הסיפור שהיה בנוגע לזה, שהיה מו"מ מי יהא הסנדק הר"י שכטר או הר"צ טבצ'ניק שהיה חותנו של הר"נ ריסגר. לשם הפשרה נקרא החזו"א שהגיע במיוחד ברכב לת"א, יחד עם הגאונים ר' אליהו אליעזר דסלר זצ"ל ור' שמואל רוזובסקי זצ"ל. החזו"א בידעו עד כמה חביבה מצות סנדקאות בעיני הר"י שכטר, שהיה מסוגל לנסוע למרחקים בשביל קיום מצוה זו, אמר להר"י שכטר: "בא נעשה חלוקה, המצווה תהא שלי והעשירות קח לך". מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל סיפר כשנסע עם החזו"א בחזרה מן הברית נהנה החזו"א לספר על העיסקה שהתחלק עם הר"י שכטר. בנכדו השני ר"מ שליט"א היה סנדק הסבא הגר"י שכטר. ובנכדו השלישי ר"ח שליט"א היה סנדק חותנו של הגר"נ ר"צ טבצ'ניק. ורק בנכדו הרביעי, ר"י שליט"א, היה מתוכנן שהוא ר"נ יהא הסנדק. היה זה ביום שב"ק בבית בנו, אבינו זצ"ל. ור"נ היה מרוגש כולו, לקראת היותו סנדק. הוא היה אז בגיל 67 והתחילו להגיע ת"ח רבים ידידי אבינו, וכשראה אותם מיד נזדעק ר"נ ואמר: "איני לוקח סנדקאות, הרי כבוד התורה של ת"ח אלו עדיף". בקושי רב הצליחו לשכנעו שעוד תהיינה להם הזדמנויות רבות נוספות, ואין דינו כמותם שאצלו זו הזדמנות שלא תשוב במהרה.

וכן היה מוזיל כספו להחזקת תורה. ולימים סיפר אבינו זצ"ל שבתקופה שהיה המצב קשה בישיבת פונביז', הגיע "הרב" לבקש עזרה אצל הר"נ, ולמרות שבאותה עת היה המצב אצלו קשה, לא נמנע מלתת לו אלא הלך לחפש הלוואה בכדי לסייע בידי הרב באחזקת ישיבה. אגב, סיפור זה נודע בעת השבעה על הר"נ. כשהגיע מרן הגרא"מ שך זצ"ל לנחם אבליים, ואבינו הגאון ר"א בענוותו היתרה חשש שמשפחתו תחשיב

אותו כאדם נכבד שמרן בא לנחמו, ועל כן סיפר את הסיפור הנ"ל ואמר "שהוא התבונן מה קרה שמרן בא לנחם, כנראה זה רק בגלל זכות זו של אביו".

ח. בנוסף לכבוד התורה היה ר"ג ידוע בישרותו בעסקיו, עד שהיה מפורסם בת"א רבתי שבכל סכסוך יש לילך אצל ר"ג שיפטר בין הצדדים, והוא בישרותו ובטוב ליבו הצליח לפשר בין הניצים. ברוב המקרים היה משדל שהשלום שווה בשביל להפסיד מחצית מן הויכוח.

מסופר שהיה פעם שהלך לד"ת במעשה של הלוואה שנתן לר"א שחור, וכשהלה בא לפרוע החוב טען ר"ג בתוקף שכבר קיבל את ההלוואה, ואילו ר"א שחור טען בתוקף שלא פרע ואינו חפץ ליהנות ממתנת חינם.

מסופר עוד שבזמן שהיה פיחות של הלירה כלפי הדולר מ-1.8 ל-3, מחירי הברזל עלו בהתאם. היה סוחר מסוים שסיכם מחיר עם ר"ג בטלפון לפני הפיחות. ר"ג שמר את המחיר למרות שהדבר היה במחירי הפסד.

כשנשאל מדוע נהג כך, אמר הרי הקב"ה זן ומפרנס, ולאחר שקבעתי את המחיר זאת גזירה על הפרנסה של הזולת. עלי לא מוטלת חובת השתדלות בפרנסה ע"י שאשנה את דיבורי.

עוד היה מצוי בין סוחרי הברזל של שנים קדמוניות שהיו מרמים במחיר הברזל ע"י רמאות במשקל המשאית, או שהיו גותנים ברזל באיכות ירודה. ר"ג היה מקפיד ביותר על משקל וטיב הברזל. כך קנה לו שם בין הקבלנים שאם חפצים לקבל איכות ומחיר טוב, הכתובת לכך זה בבית המסחר של ג' ריסנר.

ט. מלבד ישרותו נחון ר"ג במידות מיוחדות של זהירות מוחלטת בכבוד הזולת. כשראה פעם אחת שמאן דהוא יושב על כסאו בבית הכנסת, התחבא מאחור כדי שחלילה לא ירגיש ההוא אי נוחות מכך שתפס את מקומו. נכדו מספר שבעת שהתארכה נכדתו והוא הי' כבר זקן מופלג שגר בבית בנו, למרות ששהה בבית שנערכה בו שמחת ה"וורט" סירב להיכנס לחדר הסלון ולהשתתף בשמחה. נכדו ששהה עמו שאלו מה ראה על ככה ומדוע הינו מסרב להיכנס לשמחה. והתשובה שקיבל היא: "אני אדם זקן ובגילי לפעמים נוזל רוק מן הפה והנני חושש שמא הכלה תתבייש בי". כשבאו עניים לבקש צדקה הי' מקבלם בספר פנים יפות ואף כשהיה בפגישה עם סוחרים נכבדים,

חלק א' - צעירותו

היה מפסיק את הפגישה לצורך קבלת נצרך ולשמוע בסבלנות את בקשתו. עד שהיה ניתן להבחין שהאביון חשוב לו יותר מהאנשים שנפגש עמם.

היה מופלג מאד במחשבה כיצד להיטיב עם זולתו בגלוי ובסתר. נכדיו ונכדותיו זוכרים היטב כיצד הופתעו בכל פעם מחדש מדאגתו שלא יחסר להם מאומה. כשנישאה אחת מנכדותיו בזמן שהמצב הכלכלי בבית היה לחוץ, קרא לה הר"ג ושאלה: "הגידי לי ואל תסתירי מאומה, האם חסר לך משהוא? האם קנו לך פחות ממה שקנו לאחיך הגדולים?" האמת היתה שלא קנו לה ארון ספרים כי הוחלט לדחות את קנייתו. הר"ג בשומעו זאת אמר בנהמת ליבו: "כיצד יתכן הדבר, הרי חתנך ת"ח מופלג ואיך יתכן שהדבר החשוב ביותר נדחה?" ממחשבה למעשה פנה לאבינו זצ"ל והודיעו שהוא מעוניין לתת ארון ספרים, מתנה לזוג.

פעם אחת ילדה נכדתו ושהתה בבית החלמה בירושלים. באותו הזמן היה אחד מניניו חולה קשה. בנו, אבינו זצ"ל היה עסוק במצות רפואת החולה ולא היה מסוגל להתפנות לביקור ביתו היולדת. קם הר"ג ונסע לבדו לירושלים. הוא הגיע עם שתי שקיות מלאות כל טוב באומרו שחשב על כל הדברים שרגילים להעניק ליולדת, כדי שח"ו לא יחסר לה מאום, בגלל שעסוקים בצרכים של אחרים.

פעם אחרת דפק על דלת של אחד מנכדיו ששמע שילדיו חולים במחלת "אבעבועות

רבי נתן ריסנר זצ"ל

רוח". כירצה להזהיר אותם שלא יתנו לילדים לגרד את הפצעים, כדי שלא ישאר רושם מהמחלה.

בעת זקנותו חפץ לקנות מתנה לנכדיו ובעלי נכדותיו. חשב ומצא שמצוי שקשה לאישה ביום הפורים ללכת לבית הכנסת לשמוע מגילה. לכן קנה מגילה מהודרת לכל משפחה. עד כדי כך חשב על כל פרט קטן וגדול, שהוא רכש ספרי תהילים שאומרים כשעולים לקבר, בכדי שלא יצטרכו לטרוח כשיזדקקו לכך לאחר פטירתו.

שחה אחת מנכדותיו: "פעם ראיתי את סבא הולך אנה ואנה בביתו במשך זמן ממושך. כשהבנתי

שיש דברים בגו, שאלתיו: "אולי הסבא נצרך לאיזה שהוא דבר?" ואז השיב לי: "אכן אני מעוניין שיעטפו לי את המחזור לימים הנוראים. לא רציתי להטריח אף אחת רק אם תבינה זאת מעצמכן". זו היתה דרכו. כשהיה צורך לעשות תיקון כלשהוא, לא היה מעיר, אלא טורח ומשיג את הנצרך לתיקון כדי להקל על הזולת. וכשראה צורך לקנות סידור חדש לפסח, טרח בעצמו לחנות וקנה את הסידור. למרות שנכדיו היו בשמחה מונעים את טרחתו.

מידת הצניעות שבו היתה חלק מאישיותו עד שבצוואתו ביקש שאם תהא משהיא מזרעו אשר לא תלך לפי כל כללי הצניעות שלא תקרא לילדיה על שמו.

י. ר"נ ה' עובד הבורא. למרות היותו איש עסקים לא ביטל את זמנו. ובעת שלא היו לקוחות בחנותו ה' תמיד לומד עין יעקב או אומר תהילים. ה' זהיר להגיע לתפילה בזמן. ושעה אחרונה קודם לזמן כבר הכין את עצמו וחשש שמא יתאחר. גם בזקנותו ובשנותיו האחרונות בעודו חלש לא ויתר מלצום את כל הצומות. בכל מוצש"ק היה מדליק נרות ושר ברגש את הזמירות למוצש"ק. סעודתו לא היתה כסעודה של בשר תאוה, אלא אכל ושייר בצלחת כדברי הראב"ד - שלא יסיים את כל המנה שקיבל. וכן ברכת המזון היתה אצלו עבודה בחרדת קודש עם דמעות של ציפיה לגאולה. ואח"כ בזהירות אסף את כל הפירורים שחלילה לא יפלו על הארץ, שיש בזה חשש עניות. בנו סיפר שהיה מתפלל שיזכה שאחד מנכדיו יהיה בסנהדרין כשתבוא הגאולה. שנים רבות התפלל בימים הנוראים בכולל חזו"א והיה עומד בכל התפילה, גם בעת זקנה. שכנו לספסל היה הגאון ר"י שפירא זצ"ל שהיה מתפעל מעבודת התפילה שלו ומכך שמטפחתו היתה ספוגה בדמעות.

בזקנותו היה קושר את הממחטה שעות לפני כניסת השבת, כשחשש שמחמת זקנותו ישכח בכניסת השבת ויבוא חלילה לידי טלטול.

היה מהדר לקבל עלייה ביום שני של ר"ה בדווקא, ולקבל את העלייה שמוזכר בה את עניין העקידה, אליה חש שייכות בשל הפסוקים המוזכרים בה: "כי יען אשר עשית את הדבר הזה וכו' כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכו'." כי אף לו היה בן יחיד שהעלהו להקב"ה על מזבח התורה, וקיווה לזכות לקבל את ברכת הקב"ה לאברהם, בזמן העקידה.

חלק א' - צעירותו

יא. לאחר פטירת סבתינו, מרת ציפורה פייגא ע"ה, הקים הר"נ גמ"ח שהיה מיועד בעיקר לצורך הכנסת כלה להורים חסרי יכולת לממן הוצאות נישואים. החזר ההלוואה ניתן בפריסה רחבה. ההלוואה היתה בלירות ישראליות גם בזמן שערך הלירה ירד מדי יום (וכפי שהליצו על המצב בבדיחותא את הפסוק בתהילים: "אם בא לראות (לירות)

דברי זכרון

ואף שהי' הולך ברחוב הי' מדבר בד"ת. הקפיד מאוד בתעניות ופעם אף לא רצה לקחת כדור להרגיע כאבים חזקים מאוד ב"ז בתמוז.

הי' מצפה לישועה והי' רגיל לומר כשהי' רוצה למנוע מי שהוא מאיזה דבר שלא הי' נראה לו — מה תעשה כשיבוא פתאום משיח ויפגשך בעת כזאת.

הי' בורח מן המותרות ומסתפק במועט, והי' מדקדק להשאיר בצלחת לא לגמור הכל כמס"כ הרבינו יונה ביסוד התשובה בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול יניח ממנו לכבוד הבורא מתאוותיו ואל יאכל כפי תאוותו.

הי' נזהר מאוד בהוצאה בשבת וגם כשהכרתו כבר לא הי' כ"כ טובה ביום ששי בבוקר כבר קשר המטפחת על צוארו.

אהבת התורה היתה בלי גבול וזכורני שהייתי ילד קטן והתחלתי ללמוד ארבע אבות בב"ק הביאני להבחין אצל מרן החזו"א זל"ה.

כשבוע לפני פטירתו כבר לא הי' בהכרה כלל ושמענו מפיו שאמר — בידעים ובלא יודעים.

יזכרנו הדורות הבאים שזקנם הגיע לארץ ישראל לפני ששים ושנים שנה והתישב ביפו ובת"א שהיתה אז שוממה ומהיחידים שהקימו בית על פי התורה, באהבת התורה, ובדקדוקי מצות, הי' ביתו בית ועד לחכמים לת"ח הראשונים שבאו לארץ ועזר ליסד את הישיבה הראשונה בת"א בית יוסף, והי' יד ימינו של הגאון ר' שמואל אידלזק זל"ה ביסוד הכולל הראשון בת"א.

ולטוב תזכר אמי וזקנתינו האשה צמורה פייגא ע"ה שעזרה לו בכל הנ"ל ובפרט בחסד ובהכנסת אורחים במדה נפלאה.

יהיו דברים אלו להם לעי"נ ותנצב"ה, ולהחיותם בתחית המתים בקרוב.

אבי וזקנינו מוהר"ר נתן זל"ה הי' ספר חי במדותיו הנעלות, מעולם לא הקפיד על אדם, ונזהר מאוד מלדבר לשה"ר, לא ישב עד שדאג שכל המסובים ישבו, מכניס אורח גדול ובעל חסד בהצנע, מתרחק מן הכבוד, לא רצה כיבודים בשמחות של צאצאיו במקום שראה ת"ח והי' טוען שלהם משפט הקדימה.

בר"ה ויוה"כ הי' עומד רוב התפילה ומוזיל הרבה דמעות, ואף כל יום בעטיפת הטלית.

מדקדק מאוד לקיים סעודת מלוה מלכה במוצאי שבת עם זמירות נעימות וכמו שכתוב באור זרוע הלכות מוצאי שבת וז"ל ראיתי בתשובת הגאונים וכמדומה אני שהיתה תשובת רבי' יוסף טוב עלם זצ"ל שנשאל על מה שאנו נוהגין במלכותינו בארץ כנען לומר הבדלות ופיוטים מנהג נכון וכשר הוא שמכבדין את השבת ביציאתה כבנ"א המלוין את המלך, ושוב מ"כ בשם ר"ת שהי' אומר שמצא בהגדה משל לכלה שמלויים אותה בזמירות ושירות ושבת נקראת מלכה וכלה עכ"ל.

הקפיד מאוד על כללי הצניעות, ובקש שאצל מי שבביתו אין הקפדה חמורה על כללי הצניעות אינו רוצה שיקראו לבן על שמו. ופעם בא לשמחה של קרוב משפחה שלו ולא הי' מחיצה כראוי וצעק ככרוכיא עד שכמעט בטל השמחה.

קדש שם שמים במשאו ובמתנו, וזכה ש"ש הי' מתאהב על ידו אף מאנשים רחוקים, וכל שותפות שעשה הקפיד על סעיף שבחוה"מ יהי' העסקים סגורים.

כשנתיים קודם פטירתו התחיל לקיים מצות כתיבת ס"ת, וביקש שיהא הס"ת קל כדי שזקנים וחלשים יוכלו לקיים מצות הגבהה, ואמר שיש לו עוד טעם בדבר שאם ח"ו אינו יודע ממי לקח יקיים בזה יעשה צרכי רבים.

הי' רוצה מאוד שידברו עמו תמיד בד"ת,

דברי הערכה שכתב אבינו זצ"ל על אביו בסוף ספר "מבוא שערים" בהקדמה לחלק "זכרון נתן"

שוא ידברו"). כתוצאה מכך הגמ"ח נסגר כי ערך הלירה כ"כ ירד שלא היה ערך לסך שנשאר בגמ"ח.

יב. בימיו האחרונים שהה בבית החולים בלינסון והיה שרוי בתרדמה. שפתיו מיללו בכל עת את הווידוי הארוך. הוא כבר לא תיקשר עם הסביבה ובכל זאת לאחר כל טיפול של הצוות, מעולם לא החסיר לומר "תודה". והיה הדבר לפלא. הר"ג נפטר באסרו חג פסח תשמ"ג. ובנו, אבינו זצ"ל בודעו את קושי הדין שיש בין הפטירה לקבורה, עשה מאמץ מיוחד לזרז את הקבורה במהירות מופלגת.

הרב ברנפלד זצ"ל בהספדו ביום השלושים, ביכה מרות על סילוקו של אדם צדיק אשר היה ניתן להבחין ביראת שמים שבו. כיצד נזהר בבואו לתפילה בשבת שתהא המטפחת קשורה על ידו, לבלתי עבור על איסור טלטול. וכשבא לביהכנ"ס היתה המטפחת מתמלאת בדמעותיו אשר היו נושרות מרוב התרגשותו בשעת התפילה.

אמו מרת צפורה ריסנר ע"ה

יג. סבתנו, מרת צפורה פייגא ע"ה, אשת הר"ג ריסנר זצ"ל היתה ביתם של הרב צבי ומרת דבורה טבצ'ניק נ"ע. מרת דבורה היתה ילידת העיירה אניפולי והיתה ביתו היחידה של הרב אברהם שוורצמן ז"ל שהיה יהודי אמיד ובעל אמצעים. הוא חיפש לקנות בדמים מרובים את החתן הטוב והמעולה ביותר עבור ביתו היחידה והמוכשרת. החתן ר' צבי בן ר' יחזקאל טבצ'ניק ענה על הדרישות. הוא היה מטובי הבחורים באוקראינה. לאחר נישואיהם בסביבות שנת תר"ס התישבו בעיירה אניפולי. בערך בשנת תרע"ג קודם פרוץ מלחמת העולם הראשונה היגרו בני הזוג הרב צבי ומרת דבורה טבצ'ניק ללונדון עם ילדיהם. הם שהו שם שנים בודדות ועלו להתישב בא"י וקבעו מושבם בעיר ת"א.

הרב צבי טבצ'ניק זצ"ל היה ת"ח שישב והגה בתורה במשך כל תשעים שנות חייו. הוא היה דרשן ונואם בחסד עליון ופיו הפיק מרגליות. הוא היה דורש בקביעות בביה"כ "אהל רבקה". נהג לקום מידי לילה ולילה ולערוך תיקון חצות בביה"כ. לא הניעו אותו לא קור, לא גשם ולא חום. תמידיו כסידורן הלך לביה"כ ולאחר תיקון חצות למד שם עד תפילת הנץ. פעם אחת בתקופת העוצר נתפס רבי צבי ע"י השוטרים הבריטים ברחוב העיר באמצע הלילה. כמובן שזקן המהלך בשעה בלתי שגרתית זו עורר את

חלק א' - צעירותו

חשדם של השוטרים. רבי צבי הסביר להם באנגלית רצוצה שבסך הכל הוא הולך לעבוד את בוראו כדרכו מדי לילה בכל השנים. השוטרים התרשמו מדבריו הכנים והבטיחו לו שיקבל ליווי ושמירה בדרכו בכל לילה. ואכן הם עמדו בהבטחתם.

רבי צבי טבצ'ניק בסנדקאות של נינו

רבי צבי היה אדם צנוע במיוחד למרות גאונותו. היה אוכל לחם משבת לשבת. וממעט לילך לקברים, מלבד למירון. לשם היה נוסע בכל שנה. כשהיה אחד מבני משפחתו בצרה כל שהיא, היתה ביתו, מרת בעסי, מבקשת ממנו שיתפלל "וירוך בכל המקומות בשמים" (כלשונה) לבקש רחמים.

יד. מרת דבורה ע"ה היתה אשת חיל שהחזיקה בית מסחר לתשמישי קדושה וספרי קודש. עוד בהיותם באניפולי היתה הסוכנת הראשית של האלמנה והאחים ראם להפצת ספרי ש"ס וילנא. עותק אחד של הש"ס קיבל אבינו זצ"ל והוא הש"ס שלמד בו. גם כשהיגרו ללונדון המשיכה בעבודתה זו. בעלה כשראה שהינה מטופלת בילדים קטנים חשש שתכרע תחת הנטל ונכנס לסייע לה בחנות. אך מה שקרה היה שדווקא מזמן שהגיע ר' צבי לחנות ירדו העסקים פלאים, עד שאשתו מרת דבורה ע"ה תפסה את הענין ואמרה לו: "כנראה מהשמים מראים שחובתך לשבת ללמוד ולא להתעסק בפרנסה". ר' צבי חזר לתלמודו ועסקי המשפחה חזרו לפרוח עד כדי כך שפתחו בלונדון חנות נוספת.

ר' צבי טבצ'ניק נפטר ביום כ"ד בטבת תשכ"א ואשתו מרת דבורה טבצ'ניק נפטרה ביום כ"ז באלול תש"ז.

טו. מרת צפורה פייגא היתה בעלת מידות מיוחדות. במיוחד היתה לה חכמת חיים כיצד ליישר את ההדורים ולעגל פינות, בכל מצב של מתח היא הצליחה בחכמתה להחזיר את השלום. היתה רגילה לדון את כל האדם לכף זכות, נתנה כבוד לכל אדם שהוא. היתה מסורה בלב ונפש לבעלה הצדיק ר' נתן. היא הכירה במעלתו של בנה כתלמיד חכם ובטלה דעתה בפני דעת תורתו.

ציון לנפש חיה – מרת בת־ציון בסי טבצ'ניק ע"ה

מרת בת־ציון טבצ'ניק נולדה בשנת תרנ"ח להוריה הרב הגאון הצדיק ר' צבי טבצ'ניק זל"ה, ששימש כל ימיו ברבנות ובהרבצת תורה ונלב"ע בשיבה טובה כבן צ"ד שנים ולהרבנית דבורה ע"ה, שעמלה כל ימיה שבעלה יוכל לישב באהלה של תורה. מרת בת־ציון בסי עלתה ארצה בצעירותה וקבעה מושבה בתל אביב.

עם השתקעותה בעיר החלה לעסוק בעזרה ובסיוע למשפחות ולבודדים שהתקשו באותם ימים של מחסור ודלות, למצוא את פרנסתם. הסיוע התבטא הן באורח רוחני, לקרבם לאמונה ולקיום מצוות והן באורח חומרי, והכל בצנעה, כששביב של שמחה נסוך היה על פניה תדיר. בצד הדאגה המתמדת למעוטי היכולת, טיפלה במיוחד ביתומים ובאלמנות. לרבים מהם שימשה כאם וכאחות.

היחודיות במעשיה אלה, המורמים בזאת על נס, התבטאו לא רק בעצם מעשי הצדקה והחסד הרבים, ולא רק בשל היותם נעשים בחן, במאור פנים ובהסתר, אלא בשל העובדה המרה; שחייה שלה עצמה, רצופים וגדושים היו ביסורי גוף ונפש. פרקי חייה הדוויים, שהיו ידועים אך למכירה הקרובים ביותר, לא העיבו על אמונתה הצרופה ובטחונה בבוא עולם ולא עימעמו אף לרגע את שמחת עמלה, בחסדה עם הבריות. לכל זה זכתה, כיון שקיבלה יסוריה באהבה ועליה אפשר לומר מה שאמרו בפסיקתא רבתי מ"ח, "אשרי אדם שנגעו בו יסורים וכבש רחמיו ולא קרא תגר".

תופעה ייחודית זו, לא ניתנת להסבר אחר זולת בעובדה; שראתה בשמחת הבריות את שמחתה האישית שלה. שמחה זו שהסבה לאחרים בכנות ובשקיפה, היתה ברמה כזו, שהביאה להזדהות עמהם ונסכו בה עצמה, שמחה ואלומות אור וחיות לחייה שלה. אך בעיקר, יצקו בה אלו, כוחות נפשיים נוספים להמשך דרכה זו בחיים, הראויה לציון ולשבח. הזדהותה הכנה עם הזולת, נתגלתה גם בעתות משבר ומכאובים שפקדוה. מצוקתה הנפשית או מצוקתו החומרית של הזולת – הדירו, לא אחת, שינה מעיניה ולא שקטה ולא נחה עד שסייעה, ניחמה והביאה מזור למצוקותיו אלו. ידידיה הקרובים השתאו לא אחת לראותה בעתות של שמחה עם הזולת, והיא מלאת חדוות חיים ומקרינה משמחתה על סביבתה בה בשעה, שהיא עצמה, חייה שלה, לא סיפקו לה רגעי אושר משלהם. רק הם, הקרובים ביותר, יכלו לעמוד בפליאה ובהערצה לנוכח תופעה זו של נפשה הנאצלת והמיוחדת במינה. כל אותם הרבים רבים, שסעדה ותמכה, לא ידעו על מסכת חייה שלה. זו היתה חתומה ונעולה בפני הרבים.

"יחודיות זו נתגלה לא רק במישור זה של השתתפות והזדהות עם הזולת בסבלו או בשמחתו, אלא גם במישור העזרה החומרית. לה, לעצמה, לא חשה מעולם בצורך לתת כמעט ולא כלום; לא כלים נאים, לא מלבושים חדשים, כי כל רובד החומריות שהאדם מעניק מטבעו, בדרך כלל, לעצמו ולמשפחתו – היו ממנה והלאה. אולם לאחרים – שאני, לאחרים דאגה לספק כל אלו וממיתב. לא מעטים הן הכלות והאברכים, שדבר הזדקקותם וצרכיהם הגיעו עדיה, שחבים לה את סידורם החומרי הראשון בחייהם המאושרים והמשותפים, דבר שהיא עצמה, לעצמה לא זכתה לו בחייה.

וכל זאת אינו אלא משום שהוקירה עד למאוד את לימוד התורה, את נושאה והוגיה. היא דאגה במיוחד לתלמידי חכמים, ולכולל "חזון איש", הקדישה ספר תורה מהודר שטרחה ועמלה לכותבו בחייה. ראויים לציון תפילותיה, שנבעו מעומק לבה ובהשתפכות הנפש, והתמידה בהם אף במצביה הקשים. בצד עיסוקיה הרבים לרבים, הקדישה את מירב כוחה ומסירותה לקיים במיוחד מצוות כיבוד אב ואם. ידידיה ומוקירה מצינים עד היום, ומעלים על נס, קיום מצוה חשובה זו על ידה, בדרגה הנעלה ביותר. והיא עצמה לא זכתה לצאצאים שיקיימו בה מצוות כיבוד אם...

עליה ניתן לומר מה שאמרו חז"ל: "...עיקר תולדותיהם של צדיקים – מעשים טובים", "תולדותיה" אלו שלה, רבים הם, חיים, קיימים וזוהרים.

נלב"ע ביום כ"א אדר תשל"ב בשיבה טובה ובשם טוב ונתקיימו בה דברי חז"ל (אבות ד', י"ב) "...וכתר שם טוב עולה על גביהם".

ת.נ.צ.ב.ה.

ד.ש.

די בעובדה שהסבא נתן והסבתא ציפורה החזיקו במשך כיוכל שנים את אחותה בת ציון (בעסי) בביתם. בכדי ללמד על מידותיהם הנאצלות של הר"נ ואשתו. מרת בת ציון היתה גרושה בשנה הראשונה לנשואיה עקב מחלה ממארת. ומאז היא היתה בת בית בביתם. אמנם הם קבלו ממנה תמורה כספית באופן מלא, בהיותה אשה עשירה, ועם

חלק א' - צעירותו

כל זאת, דבר זה לא היה פשוט כלל וכלל, והצריך מחשבה וסבלנות עד אין קץ. לקחו אותה עמם לכל נופש, בית הבראה או טיול. והיא הפכה לחלק מההווי המשפחתי. ר"נ הי' מקפיד מאד על כבודה, למשל שבכל הזמנה של שמחה שנשלחה לביתם יופיע גם שמה, ובאם שכחו לרשום, היה לוקח מעטפה חדשה ורושם את ההזמנה על שמה.

כשהיה נפגש עם נכדותיו, היה מזהירן שחלילה וחס לא ישכחו לברך את בעסי בסבר פנים יפות, באותה רמה שהן מברכות את סבתן.

טז. וכך בבית מלא אהבת תורה וחסד בלב העיר ת"א, ברחוב קינג ג'ורג' 4 נולד וגדל הילד אברהם. לידתו היתה בו' בטבת תר"צ. והוריו שלא זכו זמן רב לזרע של קיימא, פנקו אותו ודאגו מאד לשלומן, כל ימי חייהם מילדותו ועד פטירתם. (עניין כיבוד הורים יפורט, בס"ד, בחלק ג')

פרק ב' - נערותו

קדושה מילדות ועד זקנה

א. לפני שנתחיל לתאר את גודלו ורוב מעלותיו של אבינו זצ"ל חובה עלינו לתאר את הסביבה שבה נולד וגדל. ביתו היה ברחוב קינג ג'ורג' 4 בתל אביב במקום שהיה מרכז הטומאה של תל אביב דאז, בזמן תקופת קום המדינה, כשרוח הציונות שלטה בכיפה ורבים חללים הפילה. ממש מתי מעט נשארו יראי שמים ושמרו על קדושתם וטהרתם. בלבול הדעת היה גדול מאד. אבינו זצ"ל היה מספר שהיו מגיעים לבית הכנסת אנשים מחללי שבת שחנותם או מפעלם היו פעילים בשבת, ועם כל זאת נפגעו כשלא קבלו עליה לתורה. הציבור כולו הכיר וקיים חלק ממנהגי ישראל. כדוגמא: הלכו לומר שירה על שפת הים בליל שביעי של פסח, אך השקפתם היתה פסולה. ויותר מכך, לא שמרו על צניעות ושאר מצוות. ובתוך אווירה זו צמח ופרח הילד "אברהם". מילדותו שמר על קדושתו בשמירה מעולה וכל מעייניו היו רק בלימוד התורה בטהרתה.

ב. בילדותו הלך לבקש ברכה מאחד הצדיקים שבעיר. אנשים עמדו בתור לברכה, וכשהגיע תורו נשאל במה הוא רוצה להתברך, ואמר שרוצה "הצלחה בלימוד התורה". התפעל אותו צדיק ואמר לסובבים: "ראו מה הילד הזה מבקש". (כשסיפר זאת בזקנותו זלגו עיניו דמעות)

יש להתפעל מסיפור זה היות שבזמן ההוא לא היו מושגים לדברים כאלו. יש לזקוף זאת לא מעט לחינוך שקיבל מהוריו, לאהוב כל דבר שבקדושה.

נשתמר מכתב שכתב הר"נ לבנו בילדותו בעת ששהה בעיר אחרת. במכתב כותב הר"נ בלשון זו: "לבני היקר אברהם, נ"י, אשר משתדל בכל ליבו לדעת, להבין, לשמור ולקיים את תורתנו הקדושה וכו'." ומסיים: "ממני אביך שרוצה לראותך גדול בתורה וביראת שמים".

ג. כשהגיע אבינו לגיל בית ספר, למד בבית הספר מוריה. היו שם כיתות לבנים ולבנות ובהפסקה ניתן הי' ניתן ליצור קשר בין הבנים לבנות. לימים סיפר, שמילדותו שמר על מרחק ולא הי' לו שום קשר עם קבוצות הבנות. תכונות הקדושה פעמו בו מילדותו. שבועות מספר לפני פטירתו סיפר שאי פעם ניסו לקחתו לראות איזה מופע (דבר שהי' מצוי בזמנים ההם גם אצל אנשים שומרי תו"מ) והוא ישב במשך כל זמן האירוע עם הגב כלפי המסך.

ד. עוד סיפר גיסו ר' טוביה שכטר שהיה צריך פעם לרכוש עיתון שאין רוח חכמים נוחה הימנו, לצורך איזו דמות לעניין חשוב. ולצורך כך לקח עימו סל וביקש מן המוכר שיניח את העיתון בסל מבלי שיצטרך לגעת בו. בהקשר לזאת מסופר במשפחת הלפרין סיפור דומה שארע אצל החזו"א, שפעם אחת הוצרך ר"י הלפרין לצורך ענין חשוב להראות קטע בעיתון לחזו"א. והורה לו החזו"א שיחזיק את העיתון ויקרא עבורו את הקטע הנצרך. שאלו הר"י הלפרין אם הדבר אסור לרב מדוע שיהיה מותר לתלמיד? והשיבו החזו"א החלק העיקרי שיש בטומאה של קריאת עיתון הוא החלק של ההתעניינות במה שקורא. וא"כ כיון שעיקר ההתעניינות בעניין היתה עבור החזו"א, הנזק שיגרם לו בקריאה יהיה גדול יותר. (כמובן שיש דרכים נוספות להבין בצורה פשוטה שהנזק לאדם גדול רב יותר).

ה. באחת הפעמים כשהיה מאושפז בבית החולים הגיע נכדו לסעודו, פנה אליו סבו ואמר לו: "ראה אנו נמצאים במקום שצריך שמירת העיניים, הבה אומר לך דברי חיזוק בכדי שנוכל להתחזק בדבר. בתפילה אנו מבקשים: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים" וא"כ צריך לשמור על העיניים כדי שנהיה ראויים לראות את הגאולה בקרוב". הוסיף הנכד: "היה ניכר שאמר זאת כדי לחזק עצמו עימי ביחד".

חלק א' - צעירותו

ו. בט"ו באדר א' תשע"ו נלקח עם בנו לחתונת נכד בנו, ובהיותם בדרך אמר לבנו: "היות ואנו הולכים לחתונה, וכידוע שזה מקום שעזרת נשים מתלבשות בצורה מהודרת, הבה נתפלל בצוותא שלא נכשל, כפי שהייתי רגיל לעשות כשהייתי הולך לחתונות". והקריא לבנו הנוסח: "יה"ר מלפניך ... שלא נכשל בראיות אסורות וכו'". וזאת בהיותו במצב שעין אחת ראתה רק צלליות, ובעין השנייה היה זקוק לניתוח קטרקט, והצליח לזהות אנשים רק מקרוב.

עוד מתקופת ילדותו

ז. בהיותו כבן עשר נפטר מרן רח"ע גרודזינסקי ואמר אבינו זצ"ל בזקנתו שהינו זוכר שזה היה מאורע שהסעיר את הבריות והיה לשיחת היום, ואז התחילה השואה. ובהיותו כבן י"ב בשנת תש"ב היה חשש שהגרמנים ימ"ש יכנסו לא"י. וסיפר שגזרו צום גם על התינוקות והינו זוכר שהשלים תענית למרות היותו לפני בר מצוה. החשש בת"א היה רב ומוחשי. הערבים היו מסתובבים ואומרים בינם לבין עצמם בית זה ייקח ערבי פלוני ובית זה לערבי אחר. ובהתקרב הזמן כשנעשה החשש קרוב יותר הורידו את השלטים מן הכבישים כדי להכביד על הגרמנים שלא ימצאו את דרכם. בזמן זה היתה מצוקה כלכלית בארץ ישראל והיה אסור להשתמש בקמח לבן לעשות חלות. והיה אבינו זצ"ל מספר בשבח אמו שבמסירות נפש הצליחה בשוק השחור למצוא קמח לבן לעשות חלות לכבוד בר המצוה שלו שהיתה חשובה בעיניה עד מאד.

אבינו זצ"ל היה מספר בשבח אביו על כך שסידר לו בילדותו חברותא ללימוד מוסר.

עד כדי כך היה חשוב בעיני הר"נ לימודו של בנו, שהיה מגיע מדי פעם מת"א לישיבת פונביז', ומביט בעונג מעזרת הנשים על לימודו של בנו, מבלי להפריעו מלימודו.

ח. שמענו מהג"ר זלמן נחמיה גולדברג שליט"א שבעת זיקנתו הגיע פעם המגיד הירושלמי, רבי בן ציון ידלר זצ"ל לחזק את גדרי הקדושה בעיר ת"א. מפאת חולשת ראייתו נזקק למלווה שיורהו את דרכו. אבינו זצ"ל שהיה אז

מודעה בענין הרצאה בילדותו בביה"כ "גאולת ישראל" בו שימש אביו כגבאי

נער צעיר קפץ על המציאה והתלווה אליו. מאותו ליווי זכורה אפיזודה מעניינת. המגיד שאל את מלווהו הצעיר מה השעה ותשובתו לא נשמעה לו הגיונית כלל וכלל. בירור לעומק הניב את הפתרון. המגיד לא השתמש בשעון הרגיל של כלל הציבור, היה לו שעון ערבי המכוון לפי השקיעה.

ט. עם קום המדינה היו שומרי תורה ומצוות שהתלהבו מן המדינה החדשה. ברוח קדושתו דאג למנוע שח"ו, לא יתלו דגל בביתם. בתקופה ההיא נדרשו הרבה קדושה וחכמת חיים כדי שהדברים יתקבלו, דבר שכיום הוא ברור ופשוט.

בישיבת ה"ישוב החדש"

י. בתחילת שנת תש"ג עוד קודם היותו בר מצוה נכנס אבינו ללמוד בישיבת ה"ישוב החדש". בישיבה זו שהיתה בראשות הגאון רבי ראובן טרופ זצ"ל בנו של רבי נפתלי טרופ זצ"ל, צמחה וגדלה אישיותו של אבינו להיות בן תורה. בישיבה זו הכניסו בו אהבה לתורה בלי גבול. בשנת תש"ג החל ללמוד בשיעור של רבי דוד חדש זצ"ל מסכת ב"מ פרק "שניים או חזין" ולמד גם את הפרקים הקשים "הזהב" ו"איזהו נשך". הוא הקפיד לכתוב את השיעורים וכן כל קושיה שהתעוררה בישיבה. כך ניתן למצוא באמצע המחברת על ב"מ קושיא מעניינים שונים מסוכה או מטהרות.

בהמשך למדו מסכתא ב"ק ואח"כ בשנת תש"ו למד אצל ראש הישיבה, רבי ראובן טרופ מסכת מנחות. בחורף תש"ז למדו מסכת נזיר. נשתמרה מחברת מבחנים שכתב במשך שנות לימודו ב"ישוב החדש" כולל הערותיו של רבי ראובן טרופ זצ"ל. מחברותיו באותן השנים שזורות כתבים על ירושלמי שקלים תוך כדי לימוד בב"ק. או שמביא קושיא ששאל רבי דוד חדש את החזו"א: האם ניתן לסכך בנייר שקוף שעשוי מעצים שיש כאן סכך בלא צל. ומסיק דמטין הדבר לחומרא. במחברות ישנם שיעורים ששמע בשם רבי שמעון שקופ זצ"ל. אך הוא הוסיף הערה בצידם: היות שיש בדבריו הוספות ששמע מתלמידים ולא נדפסו, אין לסמוך על זה כ"כ. בפרשת וארא תש"ה הוא כותב דרשה ששמע באירוסיו של הרב קולדצקי זצ"ל. בי"ז בסיון תש"ה הוא כותב חדו"ת שנכתבו ביום חתונתו של הרב קולדצקי. בחוה"מ סוכות התחיל לכתוב מחברת לסיכום דברי הגר"ח מבריסק על הרמב"ם. ואח"כ החל לכתוב את דברי הגרי"ז על זבחים ועל נזיר. לימים סיפר שכ"כ התאמץ בכתיבה זו עד שהתנפחה אצבעו מכך. יגיעה זו במשך תקופה ארוכה להעתיק בכת"י את דברי הגרי"ז באה מתוך ליבו הצמא

חלק א' - צעירותו

לדברי תורה המיוחדים של הגרי"ז. וגם בבין הזמנים ניסן תש"ז כשכבר היה בכוונתו לעבור לפוניבז' לא הפסיק להעתיק את כתבי מרן הגרי"ז זצ"ל.

יא. הגר"ד לנדו והוריו גרו ברחובות. הוריו חפצו שיישן בבית פרטי ולא בפנימיה ולכן ישן הגר"ד בבית הר"ג ריסנר במשך כשנתיים עד אלול תש"ו כשעזב ללמוד בפוניבז'. ואילו אבינו זצ"ל יחד עם ידידו ר"ב יצחקי המשיכו ללמוד ב"שוב החדש" עוד חצי שנה ועברו לפוניבז' בקיץ תש"ז.

לימים סיפר אבינו זצ"ל שבדרך מביתו ל"שוב החדש" במשך שבועיים בלבד חזרו הגר"ד והוא על מסכת קידושין בע"פ.

עוד סיפר שפעם הלכו להבחן על פרק מרובה. ושאלו אותם על הגמ' שמביאה פסוק שאין אדם יכול להקדיש דבר שאינו שלו, וכי כיצד יתכן שיהא צורך לכתוב פסוק על דבר פשוט שכזה, הר"מ, הגר"ד חדש זצ"ל לחש באוזן הבוחן שישאל את הבחור דב לנדו בהיותו "עילוי". הבוחן הבין שהבחור הלה תירץ שהגמ"מ היא ל"הקדש עילוי" וקילס ושיבח את התירוץ. ואמרו הבריות שהגאון הנ"ל מחדש חדו"ת גם בתוארי הכבוד שהוא מקבל.

יב. הגר"ב יצחקי מספר שעוד בהיותו "בישוב" היה ידוע שיש בב"ב גאון בשם מרן החזו"א, ואבינו זצ"ל יזם שכדאי לנסוע אליו בשביל לשוחח עמו בדברי תורה. אגב אהבת התורה ולומדיה היתה בוערת בו מקטנותו, בזקנותו סיפר שדיבר עם אחד מחכמי

אבינו זצ"ל בצעירותו

התורה שבת"א ואמר לו שפעם אמר כך עוד לפני שידע ירושלמי. היום שידע ירושלמי דעתו היא כך. ואין זה פלא שהשמועה שיש ענק בתורה משכה את נפשו לבוא ולשוחח עמו. הם הגיעו לחזו"א בעת שהלך לשאיבת

"מים שלנו" והוא צרף אותם עימו. בדרך נשאלו על הרמי"ם בישיבה מי במעלה יותר ומי פחות. והסביר להם החזו"א שאין בזה חשש לשוב"ר. בשיחה עם החזו"א שאלו אותו גם, האם ראוי לעזוב את הישיבה ולעבור לישיבת פונביז' דבר שיטיב עמם אבל יגרום עג"ג לרבם בישיבת ה"ישוב החדש". החזו"א השיב שהם רשאים לחשוב על הצורך האישי ולעבור. ואמנם כך עשו. דבר שציער רבות את רבם. ואעפ"כ במשך שנים אחדות אבינו זצ"ל היה כאוב מאד על כך שגרם צער לרבו וזאת למרות הוראתו המפורשת של החזו"א.

בישיבת פונביז'

יג. בהגיעו בזמן קיץ תש"ז לישיבת פונביז', למד שם בין היתר מסכתות כתובות ונדרים. נשתמר מכתב שקיבל "הרב" בהיותו בחו"ל. בין היתר כותבים לו צוות הישיבה "שמגיעים הבחורים אברהם ריסנר וברוך יצחקי שהינם בעלי שאר רוח." בישיבה אז היו אריות של ממש. הגאונים הגר"ג אדלשטיין, והגר"י אדלשטיין, הגרב"ד פוברסקי והגר"ד לנדו הגר"י דזימיטובסקי ולהבדיל בין חיים לחיים הגרמ"ש ברמן זצ"ל ועוד בחורים מופלגים שלימים נעשו גדולי עולם. וסיפר הגרב"ד פוברסקי שהדבר היה לפלא שהגיע בחור שהיה בקי במסכת מנחות על בוריה עם תוס'. וכולם ידעו שלדבר במסכת מנחות בהבנת הסוגיות, הכתובת היא הבחור אברהם ריסנר. יש אומרים שזה נתן דחיפה לאחרים להתעסק ג"כ במסכתות של קדשים. דבר זה יאמר לזכותו של הגאון רבי ראובן טרופ שלימד בישיבה מסכתות קדשים.

יד. חברו לחדר היה הגאון ר' יששכר מאיר זצ"ל. יחסי הידידות בין השניים נשמרו לאורך שנים.

טז. הוא למד חברותא בערב עם הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג במסכת תמורה כיון שהי' מקובל באותם ימים ללמוד בסדר ג', מסכתות מיוחדות. במכתב שכותב הגרז"ג לבנו של אבינו ביום ד' באייר תשנ"ב הוא פותח: "לכבוד ידיד בן ידיד, שמחתי לקבל מכתב בד"ת ושיש לידידי בן ת"ח שמח ליבי גם אני. ונזכרתי בימי נעורי בעת למדי חברותא עם אביך שליט"א וכן בידידות שהיתה בין אבי זצ"ל לבין סבך עוד בהיותם בחו"ל בעיר ריגא". מספר הגרז"ג שליט"א שהינו זוכר שבזמן שלמדו חברותא נתקשו בדברי הגר"ח מבריסק שאין להפריש תרומה מן הרע על היפה, שזהו מכח העדר פרי המתאים לתרומה ולאו משום אי עביד לא מהני. וקשה דא"כ מדוע אם מפריש יפה ורע

חלק א' - צעירותו

בב"א לא מהני. וירדו לשאול את מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל שהתיגע לישוב את דברי הגר"ח.

למרות היות אבינו צנוע ושקט וכזה שאינו מחפש להתבלט יצר קשר עם הבחורים החשובים והיותר מופלגים בתורה וביראה. קשר זה נמשך גם לאחר הנישואין. קבוצה של כעשרה בחורים עשו להם מנהג של קבע להתאסף בימים מיוחדים כדוג' שמחת תורה או פורים בבית אבינו זצ"ל או לחילופין בבית הגר"ח פרידלנדר זצ"ל ולדבר בלימוד.

בכתביו נמצא קטע שכתב בו בזו הלשון: "הבחור יעקב אדלשטיין שאל אותי על שיטת הרי"ף דבחליפין אין אונאה למה אמרינן דביורשין". כנראה הקטע לא נגמר וחבל.

טז. נמצא בין כתביו דף בענין חישוב הזמן לתפילת הנץ. ע"פ צורת הכתב ניכר שנכתב בגיל הנערות. מעניין לציין שנכתב בסוף הדף שאין להשיג עליו במה שכתב תאריכים לועזיים בכגון דא כשאי אפשר אחרת, שכן כך כתבו גם האבודרהם והב"י ואין למעוררים להיות צדיקים מהם.

יז. תקופת שהותו של אבינו זצ"ל בפונביז' היתה קצרה מאד בתקופה זו למד בהתמדה ובעיון רב את הסוגיות הנלמדות בש"ס ביחד עם לימוד תורת המוסר. הוא דבק במרן המשגיח הרב דסלר זצ"ל והיה מרבה לספר מהנהגותיו. כגון שהיה נמנע מלדבר בימי ר"ה. היה מתחיל בשיחה לפני השקיעה ומתבונן מידי פעם לראות האם ירדה החשיכה ע"מ להפסיק את השיחה.

פעם בא אבינו זצ"ל אל המשגיח בטענה שהציפיה לביאת המשיח הינה בבחינה של למות על קדוש ד', שהרי אנו מפסידים את מעלת הבחירה בשביל שאנו חפצים שיתגדל שמו יתברך, המשגיח נהנה מאד מכך ומסר שיחה שלמה על נושא זה.

המשגיח נתן לו יחס מיוחד של כבוד וכמו שניתן לראות שביום נשואיו בהיותו כבן יט' שנים בלבד כותב לו המשגיח תארים של כבוד. (ראה תמונה)

בתקופה מסוימת ה' נידון היכן ישכון המשגיח והועלתה הצעה שיגור זמנית בבית אבינו זצ"ל ומאז קראו המשגיח "המכניס אורח שלי" וזה רק בשביל שהיתה מחשבה

חלק א' - צעירותו

טובה להזמינו למרות שהדבר לא יצא לפועל.

הקשרים ביניהם היו כ"כ קרובים, שלאחר נישואיו טרח הרב דסלר להגיע לביקור שבת בביתו.

יח. יש להביא מה ששמענו שהמשגיח היה רגיל להביא בשיחותיו גם מספרי חסידות למיניהם. ושאלו הרב מפונבז' שלא ראה כזאת בדרך של קלם שבו חונך המשגיח, והשיב לו המשגיח: "הדור השתנה וצריך לדבר באופן שמתאים לדור".

[illegible]

גם סיפר את העובדה שהמשגיח

קיבל גביע מרח"ע גרודזינסקי זצ"ל שהיה שאר בשרה של אשת הרב דסלר. הרב דסלר

ה ש ת מ ש

בגביע כל

עוד שאתו

היתה בחיים,

למרות שהיה

חסר **בו**

שיעור חזו"א.

כִּי אָמַר

שקידוש הוא

דרבנן ולפגוע

[illegible]

מכתב מאת מרן המשגיח הרב דסלר לרגל הנישואין

חלק א' - צעירותו

באשה הוא איסור דאוריתא. מיד לאחר פטירתה ביקש לרכוש גביע בשיעור הגדול של החזו"א.

נפשו הרחבה לא הסתפקה בתורת המוסר של המשגיח הוא התחבר גם לרבי אייזיק שר זצ"ל מסלבודקה. וכן היה קשור לחבורת בחורים שלמדה עם הרב יעקב לנדא, רבה של ב"ב, את ספר התניא. לימים סיפר שהרב מפונביז' תפס אותם באמצע השיעור ולא הגיב להם על כך, אבל הם הרגישו שלא בנוח כשנתפסו.

יט. בהיותו בישיבת פונביז' סמוך למרן החזו"א זללה"ה, העמיק הקשר שהיה לו עם מרן החזו"א ולימים סיפר כי מרן הגרי"ג אדלשטיין זירז את הבחורים בישיבה ליצור קשר עם החזו"א. והיה רגיל על לשונו שמי שלא יצור קשר, בעתיד עוד יתחרט על כך. (היה מדבר עם החזו"א על כל דבר בין בדברי תורה ובין בעצה והנהגה, סיפר שסבל בהיותו בישיבה מכאבים בלבו ופנה לחזו"א, והחזו"א בהבינו שאין מקום לחשוש לכאבים, השיב לו: "כשהלב דופק וכואב, תדפוק ללב בחזרה ואל תחוש לכאב"). זכה אבינו זצ"ל שהיתה לו את ההבנה הברורה שכיום היא פשוטה לכל צורב, שהדרך לגדול בתורה היא להתקרב לחזו"א. את ההבנה הזאת הוא לא שמר לעצמו אלא פעל בצנעה והשפיע על חבריו ליצור קשר עם החזו"א. וסיפר הגר"ד הקר כשבא לניחום אבלים שאין לנו מושג עד כמה קירוב זה לחזו"א השפיע על בחורי הישיבה. ויש מהם שהשפעתו היתה עליהם להשאר בני תורה כל ימי חייהם. הגר"ד לנדו מעיד שבבחרותו ידע שיש אדם גדול בשם חזו"א בב"ב, אבל שיש אדם גדול כמו אחד מן הראשונים את זה הוא שמע מאבינו זצ"ל שדרבנו ליצור קשר עם החזו"א. בהגיעו לגיל יח' בחנוכה תש"ח, פחות משנה לאחר הגיעו לישיבת פונביז' פנה לחזו"א ושאל האם מה שנאמר בן יח' לחופה זה בדווקא וגם בזמן הזה, והחזו"א השיבו שאכן כן ועליו לחפש שידוך. הוראה זו התפרסמה בעולם הישיבות, ובזמן הניחום אבלים היו זקנים שזכרו לספר זאת. יש לציין ששמענו מהרה"ג אי"ש קרליץ שמרן הגר"נ קרליץ היה מספר שהחזו"א הורה לו להינשא בגיל 22 שנה. ולדעתו מה שהגאון ר"א ריסנר קיבל הוראה אחרת, להינשא בגיל צעיר, זה מפני ששידוך עשיר שאני.

כ. בתקופה זו של היותו בישיבה הציעו לו שישן בצוותא בחדר עם החזו"א. אבל הוריו חששו היות שהמקום הי' באזור שהיו בו שועלים, ומפני כבודם נמנע. ומי שהלך לישון עם החזו"א היה הגרמ"ש ברמן זצ"ל.

בפעם אחרת סיפר לחזו"א שבישיבה מקימים בנין חדש מפואר, בית גזונטהייט. ואין נותנים לישון בתוך הבנין רק לטובי הבחורים. והציעו לו לישון בבנין החדש. כשהיה מספר מאורע זה, היה אומר שלא בא לשאול את החזו"א בתור שאלה האם לקבל את ההצעה או לא, אלא הקשר והאהבה של החזו"א לכל אחד בכלל, ולו בפרט, היה קשר של בן עם אב שמספרים לו כל דבר קטן וגדול. החזו"א הורה לו שאין זה כדאי לישון בבנין החדש. וזאת מפני שאדם צריך להרגיש את עצמו שהוא בבחינת "בתוך עמי אנוכי יושבת" ואין הוא צריך להתבלט מחבריו. בהזדמנות זו סיפר לו החזו"א שכשהיה בעל ה"אור שמח" חולה היתה תוכנית לבקש ולפרסם שיעתירו עליו בתפילה בכל הישיבות הקדושות, וה"אור שמח" סירב. ופירש שצריך להיות במצב של "בתוך עמי" וכשם שכל יהודי שחולה אין מרעישים עליו את עולם הישיבות, כך אינו רוצה שיעשו זאת עליו. יש לציין שבעניין זה שמענו שמרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א אמר למקורביו ששמע מאבינו, הגאון ר"א ריסנר, שיש ענין שלא לעלות בר"ה לתורה כדי שלא להתבלט טפי מאחרים.

כמו כן נסע לי-ם לדבר עם מרן רא"ז מלצר זצ"ל. והיה מספר כיצד קבלו בחביבות יתרה. אבינו זצ"ל שוחח עמו בעניני פרק מרובה, ומרן הגראי"ז מלצר הראה לו התפעלות מיוחדת מן החדו"ת שאמר. וזאת למרות שכבר עשרות שנים אמר שיעורים על הענינים הללו. אבינו זצ"ל היה מתאר באיזו דרך נפלאה היה מרן הגראי"ז מלצר מצליח להכניס בתוך דברי הבני תורה את כל ספר "אבן האזל", כאלו כל החדו"ת יצאו מתוך פיהם של הבני תורה.

גם מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל התענין פעם אצל בנו מה מצבו והוסיף: "זכורני שהיה בישיבה והיה לומד טוב מאד". ומי שהכיר את מרן הגר"ד זצ"ל יודע שלא היה מוציא תיבה בלתי שקולה מפיו.

לפני פטירתו הוסיף אבינו זצ"ל ששאלוהו באותה תקופה: "כיצד הינך הולך לגדולי ישראל חסידים וליטאים כאחד?" והשיב: "הנני מתקשר לכל אדם צדיק"

פרק ג' - לקראת נישואיו

א. בלומדו בישיבת פונביז' כשרק מלאו לו יח' שנים פרסם בירחון תבונה מאמר בעניין "אין מחוסר זמן לבו ביום". לימים סיפר שהדבר עורר גלים, מה שבחור צורב

חלק א' - צעירותו

צעיר מפרסם חדו"ת נפלאים כ"כ, בנושאים שאינם ידועים ומוכרים בישיבות. ומאז רדפו אחריו הצעות רבות של שידוכים.

בסוף קיץ תש"ח היה צריך לעבור ניתוח קל. קודם שהלך לניתוח פגש חסיד סדיגורא שאמר לו: "כיצד יתכן שיהודי הולך לשכב על שולחן הניתוחים ואינו מבקש ברכה קודם לכן מיהודי צדיק?" אבינו זצ"ל קיבל את דעתו והלך לקבל ברכה משכנו הצדיק האדמו"ר מהוסיאטין זצ"ל. אשר היה בן אחר בן לרבי ישראל מרוזין זצ"ל והיה קדוש עליון. כידוע הוא הלך לציון של האור החיים הקדוש יחד עם ר"ש מזוועיל והתפלל לעצור את היטלר שלא יכנס לארץ ישראל. וכשחזרו אמרו שהתפילה נתקבלה וראו אור מעל הציון הקדוש. כשבא אבינו לקבל את ברכת האדמו"ר שיצליח הניתוח, שאלו האדמו"ר לגילו וכשנענה שהוא בן י"ח, הפטיר האדמו"ר: "בן י"ח לחופה", וברכו שיהא לו זיווג הגון במהרה, וזאת מבלי שיבקש מן האדמו"ר ברכה לזיווג. והדבר הי' לפלא, כיון שאצל בני התורה אז לא היה מצוי להזדווג בגיל צעיר כ"כ. ושבויעיים לאחר מכן נתארס ותהום כל העיר.

ב. באלול תש"ח נשתדך עם בתו של הנגיד רבי יעקב שכטר זצ"ל שהיה מקורב מאד למרן החזו"א. בפגישה שעשו השניים אמר לו הר"י שכטר שמבחינתו העניין גמור לאחר המלצת החזו"א, אבל אם ברצונו לראות את הכלה, בבקשה. הר"י שכטר היה במצב של משבר קשה לאחר פטירת בנו החשוב חיים שכטר, אשר החזו"א ניסח את נוסח מצבתו בתארים: "עזב אותנו כבר שיבסר בלא חטא...ונשמתו שאפה רגשי קודש כל היום" אמנם מהשבר הגדול יצא ר"י שכטר מחוזק בראתו, ועם היותו איש עסקים ביקש לבתו חתן, רק בחור שיחפוץ להיות תורתו אומנותו. דבר שלא היה מצוי כלל בתקופה ההיא.

ג. בתקופה ההיא באזור אלול תש"ח נישא מרן הגרי"ג אדלשטיין בעיר ת"א. השמחה כפי המסופר, היתה באולם שבעזרת נשים שבביה"כ "גאולת ישראל", שהיה ביה"כ ראשי באזור, והר"ג ריסנר היה ממייסדיו ומגבאיו. ברוח התקופה היתה תלויה על הקיר התמונה של חוזה המדינה. ואבינו זצ"ל בהיותו עוד בחור, בזמן השמחה לעיני כל הקהל נתפס ברוח קדושה והוריד את התמונה מעל הקיר. במעשה זה הביע רוח קנאות נגד כל מה שחשבו המוני יהודים, שמצד אחד התפללו ושמרו תו"מ ומאידך האמינו במה שמשקפת הציונות. יש לזכור שהאירוע קרה בשנת קום המדינה, כשהעם היה משולהב, והיתה בפעולה זו התרסה לכל מה שמסמלת המדינה הציונית. כמובן

שהציבור שהיה במקום נפגע עמוקות מן המעשה ואבינו זצ"ל ברח על נפשו מזעם ההמונים. עד כדי כך נפגעו המתפללים שהתכנסו לבדוק האם יש במעשה זה סיבה לפטר את אביו מן הגבאות, ושח מרן הגר"ד לגדו שמי שחי בתקופה ההיא יוכל להבין איזו זכות יש בפעולה זו או לכמה מדרגות זכה אבינו זצ"ל במעשה גבורה זה שעשה. ואולי זו היתה הזכות שהביאה אותו לקבל שידוך הגון.

כשנפגשו המחותנים נשאל הר"נ זצ"ל כיצד נראה לו שתהא פרנסה לזוג הצעיר? הרי שאיפתנו שהבחור ימשיך ללמוד בלבד, האם הינו סבור שהזוג יחיה מקצבה? השיב הר"נ: "ח"ו, גם אם לא יהיה בידי מאומה, אעבוד בזפת בכבישים, העיקר שתהיה לבני את האפשרות לקיום משאת נפשו- הלימוד". גם בעזרת הנשים החרתה והחזיקה אחריו המחותנת ריסנר: "מה פתאום?! א-נח-נו נחיה מקיצבה! בתכם תקבל הכל, כל עוד אנו בחיים". יש לזכור שמדובר בתקופה שאברך בן תורה לא היה בנמצא.

ד. כאן המקום לציין על קצה המזלג את גדלותם של סבינו ר"י שכטר ורעיתו, סבתינו, מרת חיה שכטר. ר"י שכטר זכה לעלות לא"י בשנת תרצ"ט. בעקבות מלחמה בין הונגריה לפולניה גרשו הפולנים את כל האזרחים ההונגרים וההונגרים את כל האזרחים הפולנים. גרוש משמעו סלוק לשטח הפקר בין שתי המדינות ויריות מכאן ומשם, בלי יכולת להוות בחיים. ר"י שכטר היה בעל אזרחות פולנית שחי ארבעים שנה בהונגריה. הוא עשה השתדלות גדולה להחשב כאזרח הונגרי, לכאורה. היתה עליו הלשנה והשלטונות עלו על ההטעיה. הוא ישב תקופה בבית הסוהר ותקופה קצרה גם הסבתא עם עשרה ילדיהם ישבו איתו. הם שוחררו יחסית מהר אך הר"י שכטר המשיך לשבת עד המשפט. במשפט שאלו אותו חבר המושבעים: "מה יש לך לומר?" תשובתו: "אני יהודי מאמין באלוקים, אין לי מה לבקש מאומה מאיש. אני מבקש מאלוקים שיתן לכם את השכל להבין. חייתי פה ארבעים שנה ואף פעם לא עברתי על חוקי המדינה. אך הפעם הגעתי למצב של סכנת חיים ועזיבת המשפחה. במצב כזה אפילו היה היתה עושה כל שבאפשרותה להנצל". תשובת המושבעים היתה: "איך אפשר לעשות משהו לאדם כזה?- זכאי! אך הוא צריך לעזוב את המדינה עם המשפחה". נתנו לו זמן של שנה לחסל את עסקיו בהונגריה ובאותו הזמן עשו השתדלות שהבריטים יקבלו אותם לארץ. קצר הגייר מלספר את כל הניסים והנפלאות שארעו להם בדרך, אך החלטה זו הצילה את חייהם, מכיון שזמן קצר אח"כ פרצה השואה. הם עלו ארצה והשתכנו ברח' העליה 2 בת"א. ביתם היה בית וועד לכל אורח או מחוסר בית ופתוח

חלק א' - צעירותו

לפני כל גדולי הדור חסידים וליטאים. אנשים הגיעו באמצע הלילה כבאמצע היום ואף לשהות ארוכה. מעולם לא ניתנה לאורחים תחושה של "צר לי המקום". ר"י ואשתו היו בעלי לב רחב ורחום לכל נצרך ונזקק. הר"י אהב מאד את ילדיו אך חינך בתקיפות את שמונת בניו וארבע בנותיו ליראת שמים טהורה, יושר ודקדוק בקיום מצוות.

רבי יעקב שכטר זצ"ל

ארע פעם שאחד מילדיו נחשד בעיני האבא שמא אינו מתנהג כפי רצונו בעבודת הבורא, אמר לו שאם ימשיך בדרך זו הוא יתפלל לקב"ה שיקחנו אליו. זכו הר"י שכטר ואשתו למה שזכו בודדים בלבד בתקופה ההיא בת"א, שכל בניו ובנותיו המשיכו בדרך התורה וקיום המצוות. הר"י שכטר היה דבוק בחזו"א, והחזו"א החזיר לו חיבה יתרה. הוא היה רגיל לבוא לביקורים אצל החזו"א תמיד ביחד עם הסבתא והסבתא היתה נכנסת לבקר את הרבנית. באחת מהפעמים ששהו אצל החזו"א ופנו לחזור לביתם בת"א, שלח החזו"א שליח לתחנה להחזיר אותם אליו. כשנכנסו שאל אותם: "האם ביקרתם אצל הרבנית?" ומשנענה בשלילה אמר: "כדאי שתכנסו אליה". אחר כך נודע שהיתה הפגזה גדולה והאוטובוס שהיה אמור לקחתם לת"א היה ליד האוטובוס שנפגע.

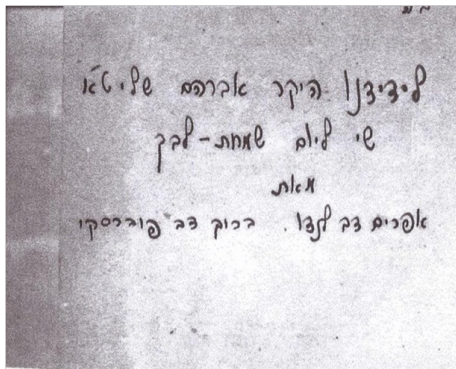
כידוע היה החזו"א מתפרנס ממכירת ספריו והיה הסבא שכטר מרבה לקנות את ספרי החזו"א בכדי לסייע לו לפרנסתו. השפעת החזו"א על הסבא היתה רבה כ"כ עד שהיה נזהר מלטלטל בשבת. והיה זה מחזה נדיר בתקופה ההיא ללכת ברחובות העיר ת"א עם טלית על הראש.

ארע פעם שבא לבקרו בחוה"מ ומצא את החזו"א בחדרו עם שלושה ירושלמים: ר' יידל שפירא זצ"ל ר' משה יהושע לנדא זצ"ל ור' חיים ברים זצ"ל כשהם רוקדים בחדר רקוד של חג. הוא עמד בדלת ולא רצה להפריע. אחרי שהלכו נכנס החזו"א אמר לו: "הבנים שלי היו כאן". הר"י שכטר עמד משתומם והחזו"א הסביר: "התלמידים שלי הם בני". הסבא שכטר ביקש ממנו: "גם אני רוצה להחשב בנך". החזו"א חייך ולא ענה. אך הר"י שכטר אמר שבמשך כל השנים עד לאותו ארוע על שאלת התיעצות החזו"א ענה לו: "זה לא בשבילך או זה כן בשבילך" ומאותו ארוע ענה לו: "זה טוב בשבילנו או זה לא טוב בשבילנו". אמר הסבא שכטר: "הרי לכם הראיה שהוא קיבל אותי כבן".

חלק א' - צעירותו

ודאי שהקרבה הרבה אל החזו"א גרמה שבחרו לקחת חתן בן תורה. רבי יעקב שכטר נפטר ביום כ' באלול תשכ"א וזוגתו, סבתינו, מרת חיה שכטר, נפטרה ביום י"ח בכסלו תשמ"ט. ת.ג.צ.ב.ה.

ה. אירוסי הורינו נחוגו בבית מרן החזו"א. היה זה כשהר"י שכטר הגיע להתייעץ בפרטי השידוך. בתו הרבנית שתחי' הצטרפה לנסיעה וכשנכנסו לתוך החדר פנימה, הוציא החזו"א יין מתוך הארון וחילק "לחיים" לבאים. ושלח לקרוא לבחור החתן

להודיע לו שהעניין נגמר. גיסו רבי טוביה שכטר שליט"א שהיה ממקורבי החזו"א זוכר לספר איך שהחזו"א שיבח בפניו את החתן שהינו "נפש יקרה". וכמו שאמר גם גיסו הראב"ד, הגר"מ שטרנבוך שליט"א בהספדו, והוסיף ששמע מחמיו שבזמן אירוסיו כבר היה בקי בש"ס.

תצלום מספר מחנה אפרים שקיבל
אבינו הגאון זצ"ל מחבריו לרגל נישואין

לאחר האירוסין שאל אבינו זצ"ל את החזו"א מהי הדרך הנכונה להיפגש עם הכלה. החזו"א השיבו שיש להיפגש פעם בשבועיים לאחר סעודת שבת, בנוכחות ההורים. ומאחר שהזכיר החזו"א "בנוכחות ההורים" היו נוהגים ששני המחותנים היו מלווים את הזוג בכל טיול.

לכבוד אירוסיו קיבל מידידיו, להבדיל בין חיים לחיים, הגרב"ד פוברסקי והגר"ד לגדו ספר "מחנה אפרים" עם הקדשה, (ראה תמונה).

לכבוד החתונה נתפרסמה גם מודעת ברכה של כמה מחבריו. (ראה תמונה)

חלק א' - צעירותו

1. בחתונתו סידר קידושין הרב לנדא רבה של ב"ב. והשתתפו בחתונה, ע"פ עדות מרן הגרב"ד פוברסקי, רק שיעור א'. הדבר הי' בתקופת חנוכה תש"ט כשעדיין היה מצב מלחמה. החתונה נערכה בפנימית פונביז'. היכן שלימים נהיה אולם קרויזר. הוא נקלט באהבה וחיבה במשפחת שכטר. היתה לו דרך מיוחדת בתוך ההמולה של בית שכטר, שהיה בית ועד להכנסת אורחים, למצוא את הפינה שלו ולהתמיד בלימוד. עם זאת היה לו קשר של חיבה עם כל יחיד ויחיד.

אחת מסעודות השבע ברכות נערכה בבית הגאון רבי יצחק אייזיק שר זצ"ל, שחיבב מאד את אבינו זצ"ל. הגיעה לידינו הדרשה שנשא הגאון הנ"ל באותה סעודה.

יום א' פ' ויגש ד' דחנוכה תש"ט היה אצלנו החתן אברהם רייסנר עם הכלה שלו, ועשינו לכבוד שבע ברכות כנהוג:

אמרתי דבר לשמח את החתן, ואומרים בברכה עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים, ות"ל גם בימי הגלות שמחים בירושלים ואומרים בברכה עוד ישמע, וצריך לומר הפירוש על ישמע היינו דער הערין שמיעה טובה באוכנתא דליבא, שאז רק אז כשיבא משיח ויגאלנו משעבוד מלכות אז ישמע קול ששון וכו', ואמרתי שגם היום יש לנו להתלמד לשמוע מה שאפשר לשמוע, שכל המתלמד מקודם ישמע אז שמיעה יותר טובה כמאז"ל שאם יזכה יבחין.

המצוה לשמח את החתן שאם יזמנו כל ישראל במקום זה של השמחה, מחויבים כל ישראל לשמח ולשמח את החתן, ומהו ענין שמחה זו? יש להבין מהברכות שתקנו אנשי כנה"ג, שתקנו לברך יוצר האדם ב' פעמים על החתן ועל הכלה, ופירש"י על הברכה שהכל ברא לכבודו שזהו זכר לחסדי המקום במעשי בראשית ששמח את אדה"ר בגן עדן בחופתו עם חוה שהביאה ה' אל האדם שציירו חו"ל שחקב"ה קילעה לחוה, ומלאכים היו שושבינים וכביכול הוא בעצמו ברך ברכת חתנים.

כל זה ללמדנו שכך עלינו להתנהג תמיד בשמחת חו"כ כדי שנרגיש בלב בציור שכלי שכך הוא יצירת האדם מראשיתו, ואין האדם קרוא אדם כי אם כשהם שניים, ובשעת נשואין רואים הכל יצירת האדם, וע"ז מברכים בשמחה רבה למען דעת שהאדם מאושר בזה שהוא נוצר, ולא כמו שאומרים מחכמי הגויים שחאדם נברא לרע לו כמו שהביא הרמב"ם במורה נבוכים וסתר דבריהם שהאדם באמת הוא נצחי וגם בעוה"ז עליו לעשות לעצמו ג"ע, וזה נעשה ע"פ התורה שנחיה כל היום באהבה ואחות ושלום וריעות וממילא יהיה לנו ששון ושמחה חתן וכלה היינו שירגישו עצמם תמיד כאילו חיים יצאו מחוסתם שמחים וטובי לב, ונדע שהשמחה במעונו של הקב"ה הרוצה בשמחת בניו וחוא משתתף עמם בשמחתם על היצירה עם החתן והכלה.

וכך צריכים להרגיש כל השושבינים השומעים ברכה זו שהם מאושרים בזה שנוצרו בעולם מלבד הנצחיות של האדם מאושר הוא בחיי העוה"ז אם יהיה באהבה ובשלום.

דרשת הגרי"א שר זצ"ל בסעודת השבע ברכות של הורינו

מספר אחד הנכדים שהינו זוכר איך אמר לו הסבא בבדיחותא, שבשנים קדמוניות בישיבות ליטא, היו אומרים על מי שנישא בגיל י"ח, שהתקלקל והפסיק ללמוד.

לאחר נישואיהם זכו הורינו לביקור מיוחד של מרן הגר"ח פרידלנדר ורעיתו, שהיו נשואים מזה שלושה חודשים. הם באו כדי להעניק עצות טובות מניסיונם, היאך לנהל את כלכלת הבית בצמצום כיאה לבית של תורה. אימנו שתחי' זוכרת שאחד הנושאים שהועלו היה ההתמודדות עם נושא החשמל בשבת.

ז. לאחר חתונתו כשידע מחסור רב, הציע לו הרב מפוניבז' זצ"ל שיתן לו תמיכה חודשית. אבינו זצ"ל סרב לקבל ונימוקו עימו: שמא ע"י כך ידחוק הרב את אביו לתמוך בישיבה, שהרי בנו אחד הנתמכים. מאחר וידע שאביו במצב קשה לא רצה שיגרם לאביו צער על ידו.

שח גיסו הגר"ל שכטר שליט"א: זמן קצר לאחר נישואי אחותי שתחי' עם הגאון רבי אברהם ריסנר זצ"ל אמרה לי אחותי: בא וראה מה זה בן תורה, קבלתי מתנה מגהץ חשמלי (בתקופה ההיא רובם ככולם השתמשו במגהץ פחמים) וכשנודע בשיכון שיש לי מגהץ משוכלל, באו לשאלו בכל עת עד שכמעט לא היה לי מגהץ. כששחתי את הדבר לבעלי הטרי, הוא הגיב: "עד כדי כך אנשים זקוקים למגהץ? אולי כדאי שנשקיע בקניית מגהץ נוסף ונקים גמ"ח להשאלה?" (בתקופה ההיא נושא הגמחי"ם לא היה בתודעה כלל).

אבינו זצ"ל היה מכבד את אימנו שתחי' כבוד רב. היה נוהג בחלוקת החלות בשבת לשלוח לה את הפרוסה של המוציא עוד לפני שהכניס לפיו בכדי לקיים את ענין "ומכבדה יותר מגופו". (אמנם היה מקדים לאכול כדין, קודם שתגיע החלה אליה).

חלק ב'

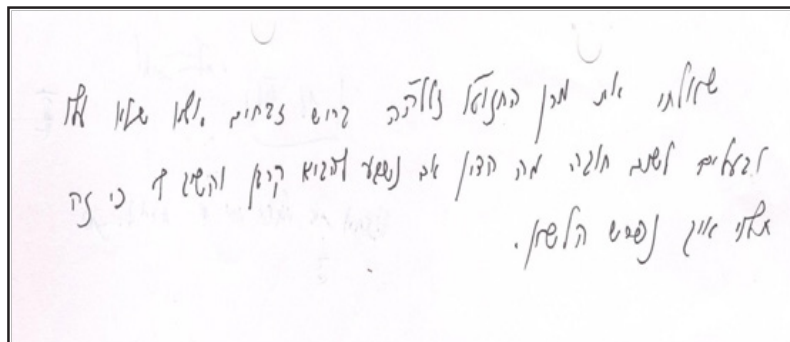
במחיצת ה"חזון איש"

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

פרק א' - הקשר עם מרן החזו"א

א. הקשר שהיה לאבינו זצ"ל עם מרן החזו"א היה קשר של התדבק בת"ח. כל שאלה של הנהגה היה מברר אצל החזו"א. הקשר התחיל עוד בהיותו ב"ישוב החדש" ואח"כ, בהיותו בחור בישיבת פונבז' והמשיך ביתר שאת לאחר נשואיו. היו ת"ח שהיו באים מדי פעם למעונו של מרן זללה"ה, אבל אבינו זצ"ל היה בבחינת בן בית. הוא בהיותו קרוב זכה להכיר בגדלותו יותר מרוב בנ"א. וכששמע פעם שמנסים לדמות את החזו"א לאחרים, מחה בתקיפות שהיתה נדירה אצלו שאין בכלל אפשרות לדבר על גדלותו, ואין לנו הכוח והשגה כלל למי לדמותו. בפיקחותו מצא דרך לשמור על קשר עם הרבנית. וסיפר שהיתה מונעת ממבקרים לבא לבית החזו"א בתואנה שאביה רצה חתן למדן וכאן עשו ממנו צדיק לברכות. החזו"א החזיר לו חיבה יתרה כפי שתואר לעיל. ושימש לו לעצה כמו אב לבן. עד כדי כך היה קרוב לרבו הגדול שהיה מסוגל לשאול את החזו"א על מה הוא מתפלל מדי יום "ואל תשלט בנו יצר הרע" וכי איזה יצר הרע שוכן בו? והרב השיב שיש לו יצה"ר קצת לנוח. היה מרבה ללמוד ליד רבו ולספוג לקרבו את עמל התורה שבער בו. לימים סיפר איך שפעם אחת היה החזו"א אחוז בריכוז חזק בסוגיות ע"ז והיה מהלך אנה ואנה כשפניו מאדימות מרוב מאמץ. ובתוך כל המעמד נגש אליו אבינו זצ"ל ושאלו: "האם הנשבע להביא קרבן חייב באחריות?" ולימים אמר שיש לו צער על כך שהפריע לחזו"א באמצע לימודו.

הוא היה
מתאר שראה
את עמל
החזו"א בשבת
קייצית אחה"צ
כשהוא עייף
מאד מאד
והחזיק את

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

ספר הטור ונלחם בשינה בכל תוקף כוחו במשך זמן רב. עוד העיד שראה בעצמו את החזו"א עמל ומתייגע בהבנת דברי המאירי. תפקידו בקודש היה לאסוף אנשים לצורך המניין במנחה בעש"ק בבית מרן החזו"א. וסיפר שאם נקלע יהודי חסידי הורה לו שיניח לו בכדי שיוכל לומר תפילת הודו הנהוגה אצל החסידים.

והחזו"א החזיר לו חיבה יתרה. סופר במהלך השבעה שפעם אחת נכנסו קבוצה של בני תורה צעירים לרקוד בשמחת תורה עם החזו"א. החזו"א קרא לאבינו הגאון ר"א שישב לידו ואמר לבחורים שירקדו סביב שניהם. (כפה"נ הדבר נבע מסלידת החזו"א מכל דבר של ריח כבוד שהצריך אותו למצוא חברותא לידו, אבל יש בזה כדי ללמד עד כמה היה חביב אצל רבו). כבר סופר שהיה ניתן לראות קורת רוח על פני החזו"א כשאבינו זצ"ל היה נכנס לבית מדרשו להתפלל. שח עד נאמן שהחזו"א היה מתנגד שינשקו את ידו מלבד הר"י שכטר שהניחו לנשק את ידו. גם אבינו זצ"ל נהג כך כמעט בקביעות כשהיה מסיים את שיחתו עם החזו"א. היו אנשים שהיו מקנאים וניסו גם הם לעשות כן, ובשום אופן לא הסכים החזו"א לכך. עוד ניתן ללמוד על הערכה הרבה שהעריך החזו"א את כוחו בתורה מן העובדה הבאה, כשיצא הספר "חידושים וביאורים" על מסכת נדה. היו הרבה שכתבו הערות על הספר חו"ב ובעל החזו"א היה מבטל את כל המעוררים על הספר. אמנם בין אלה שכתבו הערות היה אבינו זצ"ל שכתב כמה עמודים בסוגיא דג' נשים, והחזו"א לקח את הכת"י של אבינו זצ"ל יחד עם החו"ב והתחיל ללמוד את העניין, וכתב על זה סימן בספרו בחלק יור"ד סימן ק"א. במשפחת הגר"ח אומרים שהחזו"א כתב לגמרי כדברי החו"ב. אבינו זצ"ל סיפר שהוא חיפש את כתביו אצל החזו"א לאחר פטירתו אבל הם אבדו בתוך הבית. וחבל על דאבדין.

ב. באי ביתו של החזו"א ידעו לספר שבזמן נשואיו של אבינו זצ"ל הוא שאל את מרן החזו"א, האם אימנו שנהגה בבית אביה לא לאכול מצה שרויה צריכה התרת נדרים. וכך כשנשאלו תלמידי החזו"א כגון שר התורה, הגר"ח קנייבסקי שליט"א, וכן הגר"נ שולמן שליט"א ועוד בעניין זה, התשובה היתה שצריך לשאול את הגאון ר"א ריסנר ששאל זאת את מרן החזו"א. ואמנם הדבר היה פלא שכששאלו אותו על כך, השיב שלא היה דבר כזה והוא לא שאל זאת את החזו"א. הגר"י פוזן שליט"א אמר פעם לבנו: "מה לעשות ואני סומך יותר על זיכרונו של הגר"נ שולמן". ואז פנה אליו בנו בשאלה: "כיצד יתכן שכולם מעידים ששאלת את החזו"א והנך מכחיש את הדבר?" והשיבו

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

תשובה שיש בה ללמד הרבה על הנהגותיו. הוא ענה אכן שאלתי האם אשתי צריכה התרת נדרים אבל היה בשאלתי עניין אישי מכיוון שחמי היה חסר מנוחה מזה שבתו אוכלת שרויה. והכיר החזו"א שאם היא תעשה התרת נדרים הדבר יניח את דעתו, וא"כ אין ללמוד מזה בתור הוראה לאחרים. ומעתה כשנשאל האם קיבל הוראה מן החזו"א בעניין שאלה האם אשה צריכה התרת נדרים הגיב בהכחשה, מפני שלא שאל שאלה ממין זו. ולפרסם לאחרים את ענינו האישי של חמיו לא היה שייך כלל שהרי מטבעו לא דיבר על אחרים כלל. ועל כן בחר בדרך של הכחשה שלא שאל כלל שאלה כללית וקיים בזה דברי הרמ"א בסימן א' שצריך אדם לעשות רצון הבורא ולא להתחשב במה שהבריות חושבות עליו.

ג. עוד היה מתאר ששמע מהחזו"א שלאחר שהרבו להטרידו החליט פעם אחת שעד שש פעמים יענה לשואל ומעבר לכך הינו פטור. וסיפר שמעולם לא הגיע לשש פעמים. כן היה מתאר שכשהיו באים לשוחח עם החזו"א בלימוד היה מבקש תחילה שיביאו לפניו את המסכתא והיה מעיין כמה רגעים בסוגיה המדוברת וסוגר את הגמ'. ובשום אופן לא היתה אפשרות להביא לפניו שוב את המסכתא לעיון חוזר.

הוא שאל את החזו"א מדוע אינו סומך על ערובי חצרות שנעשו בעיר? הוציאו החזו"א לרחובה של עיר והראה לו את עמודי החשמל ואמר לו כשיהיה הערוב כמו עמודים אלו יש על מה לדבר.

כשבנו למד עניני חו"מ אמר לו שהוא זוכר את הגאון ר' שלמה שמשון קרליץ מלבן עם החזו"א את כללי "קים לי" וכדאי לברר אצלו את העניין אך לא זכינו לקבל מאת הגאון הנ"ל מה ששמע מהחזו"א.

ד. כשנפטר החזו"א בשב"ק בט"ו בחשוון תשי"ד, סיפר אבינו זצ"ל שקם בבוקר וראה שפני בני התורה שונים, תמה בליבו מה ועל מה המהומה? וכשנודעה לו הבשורה המרה, רץ לבית מרן החזו"א וראה את מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל עומד ליד המיטה ומתדיין כיצד להורידו על הריצפה. עד נאמן מספר שאבינו זצ"ל נשאר לשמור על גופו הטהור זמן ממושך במשך השבת.

צערו על פטירת רבו היה כבד כ"כ עד שמכיריו סיפרו שחודשים רבים אח"כ היה ניכר שנוי בהבעת פניו מרוב צער.

פרק ב'- עובדות והנהגות מהחזו"א (מאבינו וממה ששמע מאחרים)

תורה

- שאלו את החזו"א וכי אינך יכול לכתוב באריכות וברור יותר שיבינו היטב את כוונתך? אמר שכותב בדווקא דרך קצרה.
- היה מתאר איך היה נראה שעורי החזו"א, בתחילה היה לומד את הסוגיא ומסביר היטב את הפשט ובהמשך היה מעיר אילו הערות על הסוגיא, והיה מזכיר בקביעות מדברי הרעק"א ומסיים בדבר עמוק שהיה קשה להבינו. אמר שהוא מתאמץ הרבה ולשומעים נראה שאמר רק את הפשט בלימוד.
- עוד אמר בתור ביקורת על אילו שאין מתיגעים היטב בסוגיה ומוסרים שיעור לתלמידים. והתבטא שיש אומרים שיעור אחד וכבר מרגישים צורך לילך לבית הבראה למנוחה.
- שמע ממרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל שהתפעל מגודל ידיעת התורה של החזו"א. ואמר ששאל את החזו"א בהיותו בטיול היומי, פשט בדברי הרשב"ם ב"יש נוחלין" שהינו קשה ומסובך עד מאד, והסביר בכזו בהירות כאילו זה עתה למדו.
- פעם נכנסתי אצלו ואמר לי: "תראה התומים היה בקי גדול, ועם כל זה נעלם ממנו גמ' מפורשת במסכת סנהדרין בענין ספק האם צריך שיתיר עצמו לעונש מלקות". הכוונה לחזק שגם בגדולים יתכן שתהיה איזו השמטה לרגע. (א.ה. אבינו זצ"ל היה מתפעל כעין זה מדברי הב"י הלכות סוטה שכתב ראייה שאינה מובנת, ושוב חזר בו בספרו "בדק הבית" ואמר שדברים שאמר טעות הם בידו).
- בגמרא יש נידון סיני (בקי) או עוקר הרים (חריף) מי עדיף ונפסקה ההלכה דסיני עדיף. ואעפ"כ הלכתה כרבה [שהיה עוקר הרים] כשבא בפלוגתא עם סיני. והסיבה מפני דלדידן פלוגתתן רק בחריפות שהרי אנו נמצאים לאחר ידיעת הברייתות.
- הרמב"ם וכן עוד מחברים לא כתבו ספרים כסדר הנתון לנו, אלא היו מעיינים בענינים וכותבים ואח"כ נסתדר כפי הסדר המצוי בידנו.

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

- אין להקשות על השמטות הרמב"ם, אלא כשהוא באמצע ענין והשמיט דבר המוזכר. אבל למה לא הביא גם דין זה וגם דין זה אין זו קושיא.
- יגיעת התורה מאד מגינה. וכל זמן שהיו ראשי הישיבות רבי ברוך בער ורבי שמעון ויגעו בתורה לא היה יכול להיות מה שהיה בשואה.
- אמר על המתייגעים בתורה ואינם זוכים לאמיתה שבעולם האמת יזכו לה.
- בילדותו התחנך החזו"א שאין לחלוק על דברי הגר"א. בתחילה עמד בזה ואחר כך אמר שהדבר מפריע לו בלימודו.
- החזו"א היה משבח ומחשיב מאד את הספר "שו"ת בית שלמה" של הרב שלמה מסקאלא שחיבר גם את הספר "ישרש יעקב" על יבמות. וכן היה מעריך את הגאון רבי אליעזר משה הורביץ והחשיבו לאחד מהגדולים בדורו.
- כשראה החזו"א את כולל חזו"א שבמושגים של אז היה מקום גדול ומרווח לציבור, הגיב שבעיניו המקום צר וקטן.
- שאלו פעם את החזו"א כיצד הוא חולק על גדולים מדורות קודמים? וכי הוא סבור שהוא גדול מהם? והשיב החזו"א: "חלילה, אך התורה גדולה מהם, וקבלתי אותו חלק בתורה". כששאלו שוב האם גם אנו יכולים לחלוק השיב: צריך דעת. והוסיף אבינו שנתנו משל לדבר, התורה דומה לשולחן ולומדיה למפה ויתכן אדם גדול מאד שמכסה את רב השולחן וזה שאחריו אף שקטן ממנו קיבל חלק בתורה באותו מקום שזה שלפניו לא כיסה.
- מספר נכדו הגר"מ בלוי: "שמעתי שהיה מספר שהחזון אי"ש היה אומר בבדיחותא שיש בחורי ישיבה שכשואמרים להם שאחד ששבר חפץ של חבירו חייב לשלם אין מבינים, אבל כשואמרים להם שמי ששבר יש לו שם "מזיק" ומי שנשבר לו הוא "ניזק" וחייב המזיק לשלם לניזק מתיישב הדבר על לב".
- מספר נכדו רמ"י לנדא: סיפר סבא ששאלו את החזו"א כיצד הינו מסוגל ללמוד בעיון רב גם בימי הקיץ החמים. והשיב שהינו מרגיש את החום רק בחמש הדקות הראשונות של הלימוד.

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

- מספר נכדו רמ"מ הלפרין: אמר בשם החזו"א שאביי ורבא מסרו שיעור בישיבתם גם ביום כיפור. והיה מספר בערגה איך היה נראה הריתחא דאוריתא המיוחדת אצל החזו"א ביום כיפור, כשהגאון ר"א פרבשטיין, ר"י חברון זצ"ל היה מגיע עם שאלות ונידונים מיוחדים, דווקא אז ובעידוד החזו"א לכך.

תפילה

- בתפילות הימים הנוראים היה החזו"א מתרגש במיוחד בתפילת "שמע קולנו" שאומרים בסליחות.
- בשנה האחרונה האריך החזו"א בתפילת נעילה הרבה יותר מהרגלו, והיה הדבר לפלא.
- אחד בא לבקש עצה ודחה אותו לאחר תפילת ערבית, ונימק שבערבית מתפללים "ותקננו בעצה טובה מלפניך".
- עמדתי ליד החזו"א בזמן שאמרו תפילת אבינו מלכנו וראיתי התרגשות מיוחדת. הוא עמד מול ארון הקודש ופניו אדומות.
- בשמחת תורה אמר לשיר את השיר "כד יתבין ישראל וכו'"

שבת

- אמר שמזעזע אותו כשרואה בחורים הולכים בשבת ללמוד עם גמ' בידם.
- כשדברו בפני החזו"א האם יש היתר להשתמש בחשמל מפני פיקוח נפש? הגיב שעצם מה שמתדיינים על הענין הרי זה חלול ה'.
- כשנשאל וכי יש לחוש שבחברת חשמל יניחו לנו לטפל במכונות החברה? ואם כן האם זה גרוע משומר? השיב צריך שומר בשביל שבת.
- החזו"א הורה את ההוראה לאסור על שימוש במים בשבת, באמצע השבת. ואמר לכולם לאכול סעודת שבת ללא נטילת ידיים.

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

- היה מקפיד על הפועלים והבעה"ב שהדפיסו את ספריו שיהיו שומרי מצוות ופעם אחת ארע בספרו גיטין וקדושין שנזדמן לדפוס גוי אחד והדפיס בשבת. ותיכף אחר השבת צוה להדפיס מחדש הגליון ולשמר את הראשון במקום גנוז.
- מספר נכדו רמ"י לנדא: שמעתי שהחזו"א מינה אותו פעם להיות שומר כליל שבת שלא יטה את הנר. וניסה אותו החזו"א, עלה על הכסא והראה כאילו דעתו להטות את הנר. סבא זצ"ל התבונן בשקט, ופחד לדבר. אמר לו החזו"א שהינו שומר פסול.

ברית מילה

- כשהיה הולך לסנדקאות היה אומר הולכים להפגש עם אליהו הנביא.
- כשהמתין פעם לבעל ברית אמר לאבי הבן: "ההמתנה היא גם חלק מן המצווה".

השיקפה

- ספרתי לחזו"א שיש רב קנאי שאוסר לחלל מעשר שני על מטבע של ארץ ישראל כי יש להם טומאת הציונות, ואמר: "רב זה יש לו שו"ע הפוך".
- עיקר הקושי להשיב כשיש צורך להכריע בין שני צדדים שנראים שקולים.
- כשספרו לפניו את דברי הגאון מוילנא שאם היה ה'מסילת ישרים' חי היה הולך אליו, אמר שק"ו אם היה הש"ך חי.
- הרגשים של בני אדם (כגון לסדר את המפה) הינם תורה, כמש"כ: "איסתכל באוריתא וברא עלמא".
- אמר שאין ביטול תורה בזמן שעובר על איסור לשה"ר (ודלא כהח"ח), וכן אין קיום מצוות בין אדם לחבירו כשמקיים השבת העבוט.
- אמר על המג"א שהוא רבינו ואנו כולם תלמידיו. והוסיף שהיה גדול הנו"כ מפרשי השו"ע. ואשרי מי שזכה להיות תלמידו.

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

- המדפיס שאל אם לכתוב בס' חזו"א במקום שמובא פסוק מהת' את הפרק או הפרשה. מפני שיש עוררים על ענין הפרקים בתורה. והשיב כי כיון שבגמ' נדפס ב"תורה אור" מספר הפרק, אפשר לכתוב כן בספר חזו"א וא"צ לשנות.
- א' היה מזהיר שלא לקרוא בתנ"ך שאין ידוע מי הדפיסו, ויש חשש על המדפיסים. והר' גדליה נדל אמר ששאל על התנ"ך שמדפיסים אותם האנשים והתיר.
- ארע פעם שהגיע מוכר ספרים לבית החזו"א והיו בידו ספרים של אחד הכופרים. העיר לו החזו"א: "מה זה שהינך מחזיק ספרים מסוג זה?" ענה לו המוכר שיתקן את הדבר ויחזיר את הספרים לזה שנתן לו. השיב לו החזו"א שאין זה פתרון שהרי בסופו של דבר יכשלו בהם בני אדם. הדליק החזו"א אש בחצרו ושרף את הספרים.
- החזו"א היה אומר: "בשבילי הפטירה מן העולם הזה כלעבור מחדר לחדר".
- תפילין דר' חייא תפירי בכיתנא ולית הלכתא כוותיה. וכי רבי חייא לא קיים תפילין חלילה? אלא בשעה שאמר כן בשבילו כך היתה ההלכה וקיים המצווה. ורק כשנאמר לית הלכתא כוותיה אז נקבע הדין שהוא פסול.
- להנות מכבוד אינו כי אם בטפשים.
- לא היה משיא עצה לשלם לחברות בטוח, וכשקרה אצלו גניבה הלך מיד לבדוק המזוזות.
- היה אומר המשיח לא יקח את המדינה מן הציונים. (א.ה. נכנסו בקודש אל שר התורה, מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, לברר כוונת הדברים והשיב שהדברים כפשוטם שאחינו בני ישראל התועים יחזרו בתשובה). בהקשר לזה שמענו ממחותנו הגר"ר קלמן לנדא שליט"א שביום הקמת המדינה היו כאלה שעמדו ברחובה של ב"ב והתרגשו ושמחו מהחדשות המרעישות, עד שבא אברך ואמר: "הריני בא כעת מבית מרן החזו"א שהגיב על הבשורה שגם גזירה זו עבידא דבטלה".

יראת שמים

- ארע שבחזה"מ פסח כשעברנו ברחוב אלשיך החל החזו"א לרוץ ונתברר שהיה שם בנין שעבדו בחול המועד ולא רצה להיות בקרבת מקום.

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

- החזו"א היה מאוד מזדעזע כשראה שספר קודש שנפל על הרצפה.
- אמר שלמרות שגרדומין בציצית כשר, יש להחליפם בחוטים שיש בהם שיעור כדין. מפני הידור מצוה.
- אמרתי פעם לחזו"א שמצות עולות מאד ביוקר, והגיב לי אתרוג עולה יותר ביוקר.
- לפני התקיעות היה אומר לבעל התוקע שיעשה את התקיעה והתרועה ארוכות ושיכוון להוציא את הציבור.
- היה ניתן לראות שנוי על פני החזו"א בבין המצרים, ובט' באב ישן על מזרון.

קדושה

- י"א שאמר שפוטוגרפיה (צילום) אין בזה איסור ע"פ נגלה, אלא שאנשים גבוהים רואים בזה טומאה.
- אמר על גיוס בנות שיתכן ומכוון בזה שינשאו הבתולות ויקדימו לכלות הנשמות שבגוף.
- היה מקפיד על לבוש ארוך ולא קצר והיה מביא דברי רש"י עה"ת "לא תעלה במעלות וכו'".
- על צורת הלבוש שלובשות הפרוצות, אמר כי אילו היתה יד ישראל תקיפה היו יוצאים במלחמה נגד זה, כדוגמת פילגש בגבעה, והיו ב"ד ממיתין ע"ז כצורך שעה. ולרגלי פריצות זו של נשים היו מחמירין כן גם על אנשים.

זהירות מאונאת דברים

- שאל אבינו זצ"ל את החזו"א, מהי המדרגה הגבוהה ביותר שאדם יכול להגיע? והשיבו: "לעבור את השבעים שנה מבלי לפגוע באדם".
- נשאל: האם מותר למכור פרימוס למחלל שבת? ואמר שאם נמנע נגרום שנאה ויש שזה מכריע להיתר.

חלק ב' - במחיצת ה"חזון איש"

- אמר שאצל עשיר הוא פקו"נ שלא לעשות רצונו, מפני שהוא מורגל בכך. אנו תמיד אין לנו רצוננו.
- אמר שהינו יכול להוציא ספר שלם מרתק על טבעי בני אדם, רק שיש חשש שיבוא לאיסור לשון הרע.
- איכה ברוח הקודש, והלא אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה? אלא שיש שני סוגי איכה ישיבה בדד. יש גם איכה ישיבה בדד שמח, כגון: שפעמים שהיצה"ר מסית את האדם להיות עצוב ואין מקבל את האדם בסבר פנים יפות.
- "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה" לגוף דווקא.

אהבת הבריות

- החזו"א היה רגיל ללטף בחיבה את כף ידיהם של בני התורה. הוא ראה בזה צורך להראות לבני התורה הצעירים עד כמה הוא מחבב ואוהב אותם באהבה עזה.
- כשחלה גאון אחד אמר לתלמידיו: "צריך ללכת לעודד אותו ע"י שתדברו עמו בלימוד".
- הורה שצריך להראות גם לנשים את הדרך כיצד צריכות ללכת. וארע שהאריך את דרכו לצורך כך, העיקר שתמצא את דרכה.
- פעם ביקר האדמו"ר רבי מרדכי מויז'ניץ מונסי שליט"א את החזו"א וראה שהחזו"א מתאמץ בקבלת אנשים. שאל את החזו"א: "מדוע אינך עושה שעות קבלת קהל?" השיבו החזו"א: "איך שייך לסרב לקבל יהודי שבא אלי עם צרתו?" (אבינו זצ"ל הזכיר זאת לאדמו"ר כשנפגש עימו).

זהירות בממון

- כשבא אדם לבקש ברכה על הצלחה בדיון תורה היה מברך: בנוסח: "שלא תעשה עוולה ולא יעשו לך".
- פעם היה חשש שהשלטון יאחד את עיריית ב"ב יחד עם עיריית רמת גן, ואמר החזו"א שיש בזה גם תועלת, שיהא פחות בית אחד של גזילות.

חלק ב' - במהיצת ה"חזון איש"

- מותר לשבת על כסא שמשאירים האנשים בימים נוראים בלי רשותם, מפני שיודעים שישבו ועל דעת כן השאירו.
- אין היתר להדפיס ספר ממעות מעשר כספים שנועד ליתן לעניים כי אין העניים מחויבים להדפיס את ספרו.
- מכירה פומבית כיון שעכו"ם יכולים לקנות (אולי היו מצויים עכו"ם) ליכא דינא דבר מצרא.

חלק ג' אהבת תורה

חלק ג' - אהבת תורה

פרק א' - לימוד תורה

שנות הנישואים הראשונות

א. מיד לאחר חתונתו המשיך אבינו זצ"ל את לימודיו בכולל פונביז' והיה מן האברכים הראשונים שהיו בכולל פונביז', ובבני ברק בכלל. בשנים הללו משנת תש"ט ואילך גדל ונתעלה בתורה, בהלכה ובמוסר. וכמו שסיפר בניחומים הגר"י נובירט שזוכר שהיה נחשב "פני הכולל" והיו קמים לכבודו. בתקופה זו כבר שימש כמורה הוראה. לימים סיפר ששמע מהחזו"א שהוא תמה מדוע יש כה מעט שאלות יור"ד בעיר התורה ב"ב. ידידו מאותם ימים מספר שאבינו היה בעל כישורי הבחנה מיוחדים והתמחה ביותר בעניני יור"ד.

עם הקמת כולל חזו"א בא לב"ב הגאון ר"ג נדל זצ"ל שהיה מבחירי תלמידי החזו"א. כוחו בתורה היה מופלא והיה שקוע בתורה יומם ולילה בלא היסח הדעת. החזו"א חיפש לו חברותא שיוכלו לגדול ביחד וייעד לכך את אבינו זצ"ל. לצורך כך קרא החזו"א לאבינו לבוא וללמוד בכולל חזו"א. וכך נהפך לאחד מן החבורה הקדושה של ראשוני אברכי הכולל, ביחד עם מרנן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, ולהבדיל בין חל"ח הגר"מ דויטש זצ"ל והגר"ר פיין זצ"ל ועוד. זקני הכולל ידעו לספר שאבינו זצ"ל אמר אז חבורה נפלאה שמצאה חן בעיני כל החבורה, בענין דין מים שאובים במקוה, פסולים מדרבנן.

הגר"א שכטר ביכה עליו בהספדו בשעת ההלויה ואמר: "לא נשכח את הימים בכולל, שהכולל הלך כמרקחה, היתה קושיה מר' שאול ברזם או מר' שאול קוסובסקי, ואתה היית הרוח החיה, מעביר קושיא ותירוצים והיית כולך אש".

אבינו זצ"ל שיבח מאד את גדלותו של הגר"ג נדל זצ"ל שמלבד הבנתו הישרה בעומק הסוגיות, היה מבאר גם דברים אחרים היוצאים מן הסוגיא. כדוג' בסוגיא

חלק ג' - אהבת תורה

"דרוכב ומנהיג" שביקש הרוכב שהמנהיג ירים לו את המציאה, נתקשה הגר"ג זצ"ל וכי לא יכלו לומר הלכה זו באחד שביקש מחברו שירים לו את האבדה ולא להזכיר ענין רוכב ומנהיג? והשיב הגר"ג זצ"ל שכאן רואים חלק מתכונות בנ"א דכשיש רוכב ונמצא במקום גבוה, הוא מרגיש כ"כ עליון על המנהיג, שנראה לו דבר סביר לבקש מהמנהיג שאם יש מציאה שיתננה לו. וגם היה צפוי שהמנהיג יעשה כך.

הקשר שנוצר עם הגאון ר"ג נדל זצ"ל היה מעבר ללימוד בצוותא. הם נעשו ידידים קרובים ביותר ובצנעה פעלו גם בעשית חסד. פעם ארע שלצורך עזרה ליהודי נזקק, נדרש אבינו זצ"ל לשאול בהלכות צדקה. הוא הגיע לביתו של הגר"ג נדל זצ"ל ושאל את רעיתו היכן יוכל למצוא את הרב. ענתה הרבנית שאם מדובר בצרכי לימוד תורה יש לה רשות לגלות את מחבואו, אבל לשאר מצוות אינה יודעת, והלכה לשאול את בעל הקה"י צוק"ל, שגר בשכנות. והוא פסק שלא תאמר.

הגאון ר"ג נדל עבר נסיון קשה במות עליו אשת נעוריו בהניחה אותו עם ילדים רכים. פעם באו ומצאוהו במטבח טורח עם ילדיו הקטנים. שאלוהו איך אפשר להקל עליו. ענה: "וכי דואג אני על הטרחה כאן בעוה"ז? דואג אני כיצד לזכותה שיהא לה נחת רוח שם". שנים רבות היה אבינו זצ"ל מספר מעשה זה להראות מה רב גדלו של ידידו הגאון ועד להיכן יכול לטפס ולהגיע אדם בשר ודם. מוטל עליו עול כבד של משפחה ברוכת ילדים וראשו עסוק בסיוע לרעיתו בעולמות העליונים. הגאון ר"ג זצ"ל נעזר באבינו זצ"ל בשעותיו הקשות והחזיר לו ידידות רבה.

תורה מתוך הדחק

ב. ייסוריו של אבינו זצ"ל החלו מיד בתקופת נשואיו. היו אלה ייסורים של מחסור. בפרט שהוא היה רגיל להיות בן יחיד בבית תפנוקים של אביו הנגיד הר"ג ריסנר ז"ל. לאחר נישואיו החלו קשיים גדולים בעסק של אביו והוא בהיותו אברך צעיר פחות מבן כ' אשר קיבל נדוניה יפה מחמיו הר"י שכטר, העמיד את כל הנדוניה לרשות אביו ויצא קרח מנכסיו. הדבר גרם לו לטרדה מרובה של גלגול גמחי"ם. וארע פעם שהיה צריך להחזיר גמ"ח לרבי יעקב הלפרין ולא היה בידו לא מכספו ולא מגמ"ח אחר. הוא פנה לרבי יעקב הלפרין בבקשה שיזאיל להאריך לו את הזמן והרב הלפרין עם כל מידותיו הנאצלות סירב להיענות לבקשתו. לאחר שהתאמץ והשיג את המעות ובא לרב הלפרין, חיך הלה לעברו והאריך לו את הזמן לאלתר, תוך כדי שהוא אומר לו: "אברך

צעיר צריך להרגיל את עצמו לעמוד בזמני הפירעון, בכדי שיוכל להמשיך ולגלגל את הגמחי"ם". (ראה בכתבי נכדו הרה"ג חיים עוזר קלאר אות ט"ו שאבינו זצ"ל חנך כן גם את זרעו). הדוחק הלך והחמיר והגיע זמן שלא היה באפשרותו לשלם את שכר הדירה והמצב בבית היה קשה ממש. חמיו שלא היה מודע לקשיים שעובר הר"ג ריסנר, לא ראה צורך לסייע לאחר שהוא כבר נתן את חלקו בנדוניה. ואבינו זצ"ל מהלכות כבוד אב לא גילה לחמיו את מצב אביו וכן את מצבו. היחיד שהיה בסוד העניינים היה החזו"א זללה"ה, והוא בראותו שהגיעו מים עד נפש, קרא לרב טוביה שכטר שליט"א וציווהו שתהא דירה לאחותו וגיסו. עוד באותו יום נרכשה דירתם בב"ב ברחוב ר"ע 112 פינת רחוב מהרש"ל.

ג. זכה אבינו זצ"ל ועמד בגבורה בניסיון העוני. שנות נישואיו הראשונות היו מבחינתו תקופה של פריחה רוחנית ולא נתן לדוחק שבבית להשפיע עליו. הוא התחזק בלימודיו. החל משעות הבוקר המוקדמות קבע חברותות עם בחורים מהשיבה כמו הגאון ר' שלום פוברסקי שליט"א והגאון רבי ציון נדב שליט"א.

פריחתו בתורה

ד. בתקופת פריחתו שלט היטב במסכתא יבמות ולא היה ניתן לתפוס אותו בשום קטע, קובץ הערות או איזו סברא בתוס'. את לימודו קבע בעזרת נשים של ביה"כ הליגמן, שם ישב עטור בטלית ותפילין כל היום והגה בלימוד. בניחום אבלים שח הגאון רמ"א רוזנטל שליט"א שהגיע לבקר ולהתרחם מב"ב קודם בואו לגור בה. ונכנס לכולל הלפרין וראה ב' אברכים מדברים בריתחא דאורייתא האחד שוכב והאחד יושב. והיו אלו אבינו הגאון ר"א ריסנר והגר"י בויאר. שח אחד מנכדיו ששמע ממרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א שהינו זוכרו מצעירותו כמתמיד גדול.

מספר אחד מקרוביו: "שוחחתי פעם עם מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל ועלה בשיחה שמו של הרב ריסנר. ואמר לי מרן דיש לו התפעלות מהרב ריסנר שראהו שקוע בלימוד זמן ממושך ומעין בספר ע"ג הסולם.

מספרת אישה שגרה בשכנותו ברחוב רבי עקיבא 112, שהינה זוכרת שבילדותה דמותו המיוחדת השקועה בלימוד השפיעה על כל הסביבה. הוא היה כמגדלור, סמל ודוגמא איך צומח ת"ח ואיך נראה בית של לימוד תורה, דבר נדיר באותם ימים.

ה. בתקופה זו היתה לאבינו קביעות להתפלל בשבת תפילת מנחה גדולה בכולל חזו"א, ביחד עם מרן הגר"ח גריינמן זצ"ל. וכשגמרו את התפילה בדרך לביתם היו מדברים בדברי תורה במשך כמה שעות. כאשר הם מהלכים בדרך מרח' ר"ע 112 עד רחוב ירושלים וחוזר חלילה. כך נמשך הדבר עד סמוך לשקיעה דבר זה היה נוהג קבוע מידי בשבת בשבתו.

כח תורתו

ו. אבינו זצ"ל לא היה בעל תפיסה מהירה במיוחד אבל מעלה גבוהה ביותר היתה לו: כח הרצון וצימאון הגדול לגדול ולדעת את כל מכמגי התורה! וכך בהתמדה גדולה היה עמל בעיון רב על כל נושא לדעת אותו בכל היקפו. והיה מנתח בסכין חדה של ישרות כל פרט ופרט עד שהגיע להבנה עמוקה וידיעה רחבה וישרה במקצועות התורה. יחד עם זאת כוחו בלימוד היה גם זיכרונו המיוחד, והוא עצמו היה מאשר את זכרונו. ופעם אמר שהוא מסוגל לזכור גם מגיל צעיר ומאורע שארע כשהיה צעיר מב' שנים. סיפר הגר"ד שמידל שליט"א שכשהוא נכנס לכולל חזו"א היה זקוק לחברותא שיכניס אותו בדרך הלימוד של חבורת אברכי הכולל שקבלו מרבם מרן החזו"א זללה"ה. ולמלא את התפקיד נבחר אבינו זצ"ל להעמידו על דרך הלימוד. הם למדו ביחד את הפרקים "הזהב" ו"איזהו נשך" עם לימוד השיטה המקובצת כסדר קטע אחר קטע. בקשת האמת שבו, כמו שהספידו ידידו הגאון הגדול הגר"ד לנדאו שליט"א, היתה לקבל את האמת ממי שאמרה. והיא הביאתו לצימאון נפשו שלא ידעה שובעה לשמוע את דעת ת"ח בכל שאלה שהיה עסוק בה. ושכלו הישר התענג בכל נושא בדברי תורה לבדוק האם לקבל או לדחות. גם מרן הגאון הגדול הגר"ח גריינמן ידע להכיר בערכו ושלח את בניו לקבל הדרכה בלימוד אצל אבינו זצ"ל כמו כן היה לו קשר בלימוד יחד עם הגאון רבי מאיר גריינמן שליט"א.

אבינו זצ"ל יחד עם להבדיל בין חל"ח
הגאון ר' מאיר גריינמן שליט"א

ידיעותיו בהרבה מקצועות התורה

ז. אבינו זצ"ל נתפרסם בתור מתמיד גדול, כפי שזוכרים לספר זקני הת"ח. גם בזקנותו כשנחלש היה מוחה על כך כשבאמצע הלימוד היה החברותא פוסק ומדבר בענינים אחרים. תגובתו היתה: "מה עם גחלי רתמים?"

יגיעתו בתורה רוממה את גדלותו והרחיבה את ידיעותיו בהרבה מקצועות התורה. היו לו ידיעות בסוגיות הנלמדות בישיבות, נשים וגזיקין עם הנושאים שיש לעמוד עליהם. והיו לו ידיעות בעניני הלכה כמו גם בעניני אגדה. שח נכדו: "פעם אחת נוכחתי שהיה משוחח עם ת"ח שבקי בש"ס והתחיל הלה לומר בע"פ קטעים מן הש"ס וסבא היה ממשיך מבלי משים. כשהוא בעצם מגלה בזה את ידיעותיו. וכמו שהעיד עליו גיסו הראב"ד שליט"א שכבר בנשואיו היה בקי בש"ס".

כל חתניו מספרים שהתפעלו כשנכנסו לביתו, שהיה ניתן לשוחח עימו בכל מקום בתורה ולא היה צריך להתחיל מתחילת הענין, הוא היה בתוך הענינים.

ארע בחתונה אחת שתחת החופה התעוררה שאלה הלכתית. שהה שם בעל הקה"י זצ"ל ואבינו זצ"ל דיבר עימו מתוך התלהבות בבירור הענין. ונשתמרה תמונה המנציחה את המעמד.

מספר בנו: "כשלמדתי פעם ענין "אפותיקי סתם" ו"אפותיקי מפורש" הוציא לי אבא זצ"ל את ספרי הרמב"ם מדפוס מיוחד שהיו לו בביתו, והראה לי שנדפס בסוף הכרך של הרמב"ם ביאור ארוך של הגר"א בענין זה. בזמנינו כבר נדפסו דברי הגר"א במקומם אך אז התפעלתי ביותר: כיצד הגיע אבי לידיעה נידחת כ"כ?"

המעין בספר "מראה מקומות והערות" (מאת אבינו זצ"ל) שנדפס בסוף הספר "מבוא שערים" מאת בנו הגר"מ שליט"א, יכול להתרשם מגודל בקיאותו וידיעותיו הרחבות בכל שטחי הש"ס. ויש להתפעל איך שהשתמש בידיעותיו אלו בכדי לברר את הלכות ריבית למעשה.

ישיבת "עין הקורא"

ח. בשנים תש"כ- תשכ"ב שימש כמשגיח וכר"מ בישיבת "עין הקורא" בת"א, היכן ששוכנים כיום המוסדות של הרב קפלן. כמה מתלמידיו מהתקופה ההיא אומרים שכל מה שיש בידם שייכות לתורה, זהו ממה שהשקיע בהם בהיותם תלמידי הישיבה. הוא הקנה לתלמידיו מהו לימוד תורה מתוך יגיעה ושמחה, וכן את הדרך להבנה ישרה בלימוד כפי שקיבל מרבותיו. גם הגרי"ד, בנו בכורו של מרן הגר"ח גריינימן זצ"ל למד אז בישיבה והוא מספר שהקשר שלו עם אבינו זצ"ל התחזק כאשר בפורים השתכר והוא במסירותו טיפל בו ולקח אותו במונית.

הוקרה לכל דבר תורה

ט. מכיריו מרבים לספר את התפעלותם כיצד היתה בו הוקרה ללא גבולות לכל דבר תורה. שח אחד מגדולי הת"ח שבירושלים ששמע ממנו ומשתמש בזה הרבה: "חובת האדם שיהיו אזניו כרויות לכל נושא בתורה". ואכן אבינו זצ"ל חי כך במשך כל ימי חייו, בכל התקופות מיום היותו בישיבת ה"ישוב החדש", בהיותו אברך ועד זמן שהיה מוטל על ערש דווי, הוקיר והעריך כל דבר תורה.

היה רגיל על לשונו לומר לבני ביתו שהוא רוצה ללמוד ולא משנה במה "מברכות ועד עוקצין".

בכל הזדמנות שהיא, היה הוא הרוח החיה כדי שיהא הנושא המדובר ענייני דברי תורה ולא ח"ו שיהיו עסוקין בדברים בטלים. הוא היה מתכוון לשמחות שיהא לו מה למכור והיה רגיל על לשונו מש"כ הגאון מוילנא על משלי: "אמת קנה ואל תמכור" דהיינו שקודם כל תשמע דברי תורה ואם אין לרעך מה לומר, רק אז תמכור. וכן הביא את מש"כ בפסוק: "יהללך זר ולא פיך" שפרש אבינו בשם הגאון מוילנא שהכוונה קודם תשמע מזר דברי הלל ותורה, "ולא" ואם אין לו מה לומר אז "פיך". ואבינו זצ"ל קיים מאמר זה בכל הזדמנות. גם בשמחות של בניו היה עוזב את כל האורחים ויושב עם הת"ח לשוחח עימם בדברי תורה. היה חשוב לו עד מאד שהשמחה שערך תהא שמחה של ת"ח שיעסקו בתורה בשעת השמחה. הנהגה זו נשתמרה בו עד הזמן האחרון שהסתובב בין הבריות. ואכן כל מכיריו זכרו את מעלתו זו שהיתה מיוחדת במינה. עוד סיפר הגר"ד יעקובוביץ שליט"א שראהו סתם באמצע יום של חול עומד ברחוב חזו"א

ממתין לעבור במעבר חציה, ותוך כדי המתנה מפזז לעצמו "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי" והדבר השאיר עליו רושם רב.

מספר נכדו בהיותי בחור צעיר למדתי בסמיכות לבית הסבא וכשהגעתי לבקרו היה הדבר הראשון: "מה יש לך לומר דבר חידוש?" עניתי לסבא מה לעשות אבל אין באמתחתי שום דבר חידוש כרגע, בשביל לדבר עם הסבא. והוא השיבו בכעין תוכחה כיצד יתכן הרי הנך יודע שאתה עשוי לבקרני ועליך להיות מוכן לבא עם דבר תורה. מספר הנכד: "באותו רגע היתה לי סייעתא דשמיא והבאתי לפניו איזה דבר תורה ששמעתי. הביקורים היו לעיתים תכופות ולא היה לי כח להכין חידוש עבור כל ביקור, מה עשיתי? החלטתי שאחזור שוב ושוב על אותו דבר חידוש, והסבא שיתף פעולה וכך חזר דבר זה כמה וכמה פעמים. הוא שואל בכל יום מה חדשת? ואני חוזר על החידוש הקבוע. והסבא בכל פעם הראה נחת רוח מבלי להראות תגובה כל שהיא של תוכחה מדוע איני מוסיף ומחדש".

בלומדו במסכת ב"ק דף י"א ע"א בענין "יביא עדודה לב"ד" היה נראה לו שעמדה לפני הרמב"ם הגירסא: "יביא עדודה לבע"ד" (במקום לב"ד) ומתישב בזה היטב כיצד פירש הרמב"ם את הסוגיה. נסע לספרית הרמב"ם בת"א וחיפש במקומות שניתן למצוא גירסאות ישנות בכדי לברר אם יש אמת בתירוץ הנ"ל. כשלא מצא מקום שיש גירסא שכתוב כדבריו, אמר שכנראה אין האמת כדבריו. אסור לנו לומר שיש שינוי בגירסא בגמרא על מנת לישב קושיה, בלי שיש מקור לשינוי הגירסא. שאלו בנו: הרי גם אם נכתב ב"ד ניתן לפרש התיבה "בעל דין" במקום "בית דין"? דחה אותו אביו: "אבל אין זו אמת. אין רגילים לכתוב לבעל דין באופן זה". יש ללמוד ממעשה זה כמה אהבה היתה לו לדבר אמת אחד של תורה, שהיה מוכן לטרוח, לחפש ולדקדק בספרים האם זו האמת. ומאידך כשלא היה נראה בעיניו שהדבר נכון, לא השפיעה עליו הנגיעה לפרש ענין בדוחק בכדי לקיים דבריו.

ארע פעם שהיה ויכוח בין החכמים, בענין ערבות במקום שאדם אומר לחברו הוצא מעות וקנה לך חפץ ואשלם לך ההוצאה, האם יש כאן חיוב מדין ערב כיון שהלה הוציא מעות על פיו, או שמא כיון שקיבל את התמורה למעותיו אין כאן ערבות? אבינו זצ"ל אמר לבני ביתו זו שאלה שמתאים לשמוע מה דעת הדיינים בענין. מיד קם והלך לבית הדין של הגר"נ קרליץ שליט"א, דפק בדלת וביקש לשאול שאלה. באותה עת ישב הגר"י פוזן שליט"א על מדין, והוא השיב את דעתו. אבינו זצ"ל הביא לו את סברת

חלק ג' - אהבת תורה

החולקים והיו הדברים משמחים לכל הנוכחים. ברור שאין זה מחזה נפוץ בבית הדין שמגיע ת"ח לברר דעת תורה, ורעיון מסוג זה יכול ליפול רק בראשו של אדם שהענין חשוב לו כל כך עד שאין דבר שיעצור אותו מלברר את אמיתתה של תורה.

י. מרן הגר"ח גרינימן זצ"ל היה נוהג למסור שיעור בעיקר לבניו ונכדיו. השיעור היה בזמנים שבהם פחות יש לימוד תורה בעולם כמו שבתות קיץ בצהרים וכדו', אבינו זצ"ל היה משתתף קבוע בשיעורים הללו למרות שהשיעור נקבע בעיקר לצעירים לא הרגיש שום תחושה של פחיתות כבוד וכדומה, אלא אדרבה היה מתכבד ומתענין בחשיבות רבה על נושא השיעור והיה הולך יחד עם נכדיו ובני נכדיו לאותו השיעור.

הערכת הזמן

יא. לא היה דבר שציער אותו כמו ביטול והשחתת הזמן, כשם שלא היה דבר ששמח אותו כניצול הזמן. ארע פעם שקבע להפגש עם פלוני לצורך עיסקה מסוימת וקרתה אי הבנה. סוכם עם אותו פלוני במחצית השעה מעבר לזמן שסוכם עם אבינו זצ"ל. מבחינתו היתה זו עילה מספקת בשביל לוותר על העיסקה. אגב דבר זה ראה אבינו זצ"ל אצל אביו, שאדם שאינו עומד בזמנים אין מתאים לעשות עימו עסקים. אולם אבינו זצ"ל בפקחותו הצליח לברר מהלה מהי סיבת איחורו, וכששמע שאינו אשם היה מוכן לעשות עמו את העיסקה.

יב. כמו כן טרח אבינו זצ"ל בעת זקנותו למסור שיעורים בכמה מקומות כמו בישיבת "זכרון יעקב" ובבתי כנסת בלילי שבתות. לשיעורים היה מתכוון היטב שיהיו מרתקים את הציבור. שיעורי ליל שבת היה בהם חן מיוחד שהיה אומר: "לא באתי לחדש רק לומר שאלות שאינני יודע" וכך היה מביא כמות של שאלות מענינות שעוררו את הציבור.

יג. גם בעת זקנה כשבקושי היה מתהלך בתוך ביתו, לא נחלשה אצלו אהבת התורה שיקדה בתוכו כמדורת אש. מספר ר"ז דיסקין שליט"א: "הייתי לומד עמו במשך שש שנים בעת חולשתו כשהמצב היה שדרכו לחדר לימודו ארכה דקות ארוכות. ועם כל זאת הוא לא ויתר על הלימוד הקבוע בשעת הצהרים. לעיתים קרובות היה סוגר את עיניו והייתי בטוח שמרוב חולשה נרדם. והייתי נוהג ללמוד בקול לעצמי. זכורני שפעם אחת למדתי את הסוגיה בסנהדרין של סוגה בשושנים, ופתאום פתח אביכם

חלק ג' - אהבת תורה

הגאון ר"א בבכי תוך כדי שהוא אומר: "בא וראה כמה גדולים בני ישראל". אז הבנתי שהגאון ר"א לומד גם כשעיניו סגורות ולבו מלא בהתרגשות מכל מעלה שהוא שומע על בני ישראל".

עוד מספר ר"ז דיסקין שבמשך כל שש השנים שלמדו בצוותא לא היתה אצלו אפילו פעם אחת של שיחה בדברי חולין ואפילו לא פתיחה של שלום וכדו' אלא מיד נפתחה הגמ' והחלו ללמוד היכן שהפסיקו בפעם הקודמת.

בזמן הנחום אבליים סיפר הג"ר בונים שרייבר שליט"א, שבזיכרונו הוא רואה את הגאון ר"א מטייל ברחובות ב"ב ותמיד ניכר בו שהוא חושב ומתעמק באיזה עניין ואינו הולך בטל. ואכן כך הי' אבינו זצ"ל איש מחשבות, המחשבות היו או על קושיא שעומדת על הפרק או על כיצד ליישם עוד תכנית להגדיל תורה.

בכ"ג בתמוז שנת תשמ"ו ארע אסון במשפחתנו. נכדו, בנו הבכור של בנו ר"ח שליט"א טבע בברכה בשוויץ. אבינו זצ"ל שהה באותו עת בביתו ולמד עם בנו הר"י בסוגיא ד"שני שבילין" ולפתע הגיע הטלפון שבו בישר הר"ח את הבשורה האיומה. כששמע את הבשורה מיד נחמו בדברי תנחומים שהכל לטובה. וחזר ללמוד עם בנו הר"י בסוגיא ד"שני שבילין" בכזו מנוחת הנפש, עד כ"כ שכשבא בנו הרמ"מ להודיע על הבשורה היה משוכנע שאינו יודע מאומה.

ספרייתו

יד. הנכנס לביתו ברחוב האדמו"ר מגור 20 בב"ב יכול להרגיש את ריח הקדושה הנודף מן הקירות המלאים בספרי קודש בכל מקצועות התורה. היטיב להגדיר זאת אחד מן המבקרים: "אין זו ספריה בבית אלא בית בתוך ספריה".

ספרייתו מכילה סוגים רבים של ספרים. החל בספרים על התורה, קבלה ומוסר וכלה בספרים על הש"ס וההלכה. היה חביב בעיניו כל ספר שהוא, בין שהוא מהתקופה הקדומה של חכמי אשכנז וספרד, ובין ספרי מחברים בני ימינו אנו. ספרים שהיה ניתן להשיגם רק בספריות שונות הי' טורח ומצלמם. רבות היה מטייל בין חנויות ספרים בכדי לראות האם יצא לאור ספר חדש. מספר אחד ממוכרי הספרים בבני ברק: "זכורני שהיה הרב ריסנר שוהה בחנות זמן ממושך ושקוע בספר שיצא לאור, תוך כדי היה

חלק ג' - אהבת תורה

מתלהב ומראה לקונה מזדמן: 'בא וראה דברי חידוש שמצאתי בספר זה.' (עיין עוד בנושא זהירות בממון חברו)

בכל מקום בו הגיע הן בבית מדרש או בביקור בבית ת"ח היה ניגש באופן טבעי לארון ספרים לראות האם ימצא איזו תגלית על ספר שאינו מכירו.

כאן המקום לציין שאבינו זצ"ל היה מיקר כבוד ספרי הקודש. כשהיה צריך להחזיר ספר לארון לא היה מניח לבניו או לנכדיו שיעשו זאת במקומו. היה אומר: "אילו היה זה ספר תורה היית גם מנסה לחטוף את המצוה ממני?" כמו כן היה מספר איך שהחזו"א הזדעזע כשראה ספר קודש נופל על הריצפה.

מעניין לציין שסיפר שהיה נוכח כשהגיע פעם מוכר ספרים לבית החזו"א, והחזו"א ראה אצלו ספרי הלבוש שניכר שחפץ היה לקנותם, רק שלא היתה לו האפשרות הכלכלית לכך. ואבינו זצ"ל הצטער שלא טרח לקנות את הספרים עבור החזו"א. עוד יש לציין שמרן בעל הקה"י היה שואל מביתו ספרים כגון ספר "שערי יושר" שבזמן ההוא היה נדיר והיה בביתו של אבינו זצ"ל.

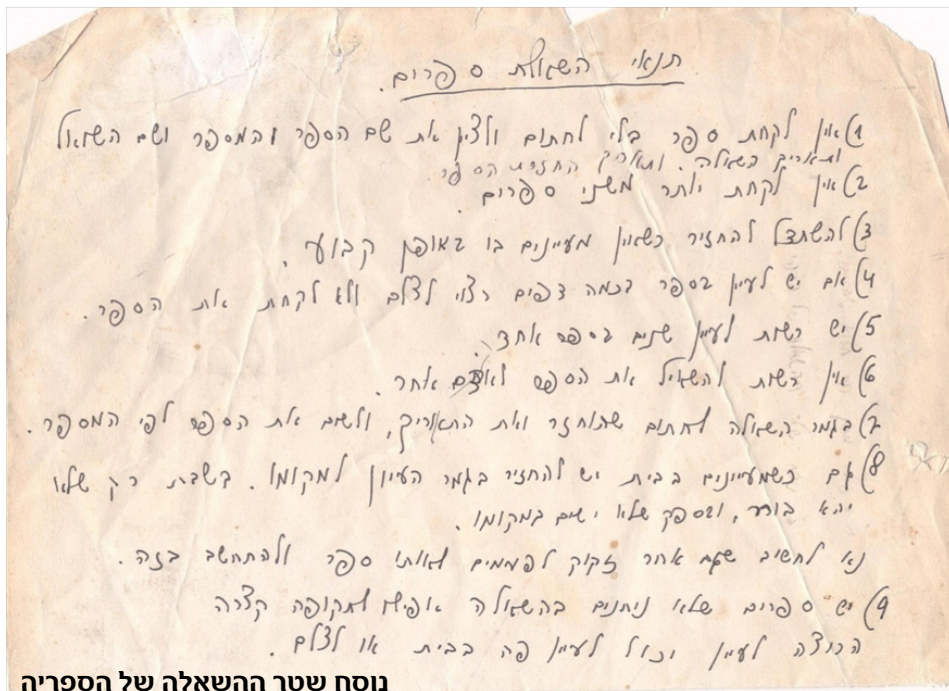
בשער הספר "שערי יושר" נכתב שהספר נקנה מזילברברג מחדרה בתאריך ח' בניסן תש"ח. ויש בזה להראות עד להיכן הגיעה גדלותו כבר בבחרותו, בשבוע שלפני פסח כשכולם טורחים בהכנות ליו"ט הוא שהינו רק כבן שמונה עשרה, טורח ומתאמץ לברר היכן יוכל להשיג את הספר "שערי יושר". ברור שלא ענין אותו אוסף הספרים. הוא הרגיש מחסור בידיעת התורה כשאינו לו את הספר. לא עמד בדרכו דבר עד שמצא יהודי מחדרה שהיה לו את הספר ומוכן היה למכרו. יש בפרט הזה ללמד על הכלל כולו. עד כמה השתוקקות וחשיבות נתן לכל דבר תורה. לא היתה לו מנוחת הנפש כשחסר לו ספר שיוכל למלא בו את כרסו. הוא אמר פעם לאחד מנכדיו שלא קנה ספר מימיו, רק מה שחשב שיוכל לעיין בו וליקח ממנו תועלת בלימוד.

בהקשר לספריה שגדלה לכמות של כעשרת אלפים ספרים יש סיפורים מאלפים, הוא רכש מסוחר ספרים ספריה שלמה שהועלתה מאירופה לאחר השואה. הוא טרח בה להציל את הספרים מתולעים ע"י עישון ואח"כ הביא ספרן שימיין את הספרים וכן כרך את מה שצריך לכרוך. אחד הספרים בשם "אמרי נועם" שתוכנו כללים בש"ס, היתה עליו חותמת של האדמו"ר מקלויזנבורג. הוא טרח לצלמו דף דף ואח"כ טרח

חלק ג' - אהבת תורה

להשיב את הספר לבעליו. למרות שכבר היה לאחר ייאוש, קיים את המצווה להחזיר לפנים משורת הדין. לפעמים היה עובר בחנות ובדק ספר חדש ושם לב שהמוכר רואה אותו מעיין בספר, זו היתה סיבה מספקת בשביל לרכוש את הספר ולא להיכנס לחשש איסור אונאה כלפי המוכר כמבואר בגמ' בפרק הזהב. היה בידו ספר דפוס ישן של אחד מגדולי הדורות והגיע אליו יהודי וביקש להחליף אותו בתמורה לספר הוצאה חדשה. אבינו זצ"ל הסכים לכך שהרי קל יותר ללמוד בהוצאה חדשה. הוא לא התייחס כלל לשווי הספר וזאת מכיוון שהוא לא היה אספן ספרים כדרכם של אספנים למטרת הערך הכלכלי שלהם. הוא אסף ספרים אך ורק לצורך הלימוד בהם. ואלו בלבד היו השיקולים שעמדו לפניו.

ארע שנצרך לספר שלא ניתן היה להשיגו. הוא טרח ויגע ונודע לו שניתן להשיג את הספר בצורת "מיקרופילים", דהיינו, שכל הספר מודפס באותיות קטנות מאד על דף אחד וכאשר רוצים לקרוא את הכתוב, מכניסים את המקרופיל לתוך מכשיר המגדיל את האותיות. בצורה כזו הגדיל את ספרייתו בספרים נדירים.

דבקותו בתורת הגר"א

טו. אבינו הגאון ר"א דבק בתורת רבינו הגאון מוילנא. הוא השקיע רבות בפירוש הגאון מוילנא על התנ"ך ועל הנסתר. ידע לציין בכל עניין מימרא מתוך דברי הגאון מוילנא, הוא ידע להראות היכן כתוב בכתבי הגאון מוילנא, שידע את ענין הקץ ולא יכול היה לגלותו. וכן סיפר בהתרגשות על הסוגיא במסכת סוכה שיש ויכוח בין ששון לשמחה מי עדיף ממי, סוגיא זו נראית תמוהה והגאון מוילנא סיפר שאחד מן הראשונים נתייגע הרבה עד שנתגלה לו חלק מן הענין והגאון מוילנא גופו נודע לו כולו.

וכן כהנה וכהנה בלא גבול היה מביא עובדות ומימרות והלכות מן "הגאון מוילנא".

בכל הנהגה והנהגה בחן ובירר מה היתה דעת הגאון מוילנא בדבר. עד שבירר עם ת"ח עד כמה הרשות נתונה שהרי מסתבר שאין רשות לברך על נטילת ידיים לפירות כדעת הגאון מוילנא כיון שלא נהגו כך.

פעם ארע שדיבר עמו צורב בענין מסוים במסכתא יבמות, וציין לו אבינו זצ"ל שבדבר זה יש מהגאון מוילנא בכמה מקומות ויש איזו סתירה בין הדברים, תמה הצורב על בקיאותו ושליטתו הגדולה, והשיב לו אבינו הגאון ר"א בתמיהה: "וכי מה עלה בדעתך שבדברי הגאון מוילנא ביבמות תוכל לתפוס אותי?"

בערך בשנת תשמ"ה ארע לאבינו זצ"ל מעשה נורא. הדבר היה בליל שבת הוא נתעורר משנתו בערך בשעה 3:00 בלילה וכולו אחוז התרגשות. הוא זכר היטב שראה בחלומו באופן ברור את "הגאון" מוילנא ואשתו, ובבוקר יכול היה לצייר לבנו בדיוק כיצד היה נראה הגאון וכיצד היתה נראית אשתו שהדבר עומד לפניו איך שהם מחייכים כלפיו ואח"כ נעלמו.

במוצאי ש"ק הגיעה הידיעה שצאצא של "הגאון מוילנא" אשר עבד אצל הורינו נפטר בדיוק בליל שבת בשעה 3:00. אבינו זצ"ל ראה בזה אות ברור מהגאון מוילנא ואשתו שיטפל עד כמה שאפשר בנושא הקבורה והע"נ של יוצא חלציהם, ואכן הוא טרח ודאג שיהא קדיש במשך כל השנה לעילוי נשמתו של אותו אחד.

לימוד מוסר

טז. יש לציין שבכל תקופת פריחתו ושקיעתו בלימוד העיוני בהתמדה מופלגת, לא פסק מללמוד גם את סדריו בענייני מוסר. התורה והעבודה היו תמיד שתי עבודות שאינן צרות זו לזו אלא משלימות זו את זו. וכעין מש"כ החזו"א באיגרותיו. יש בביתו ספר מסילת ישרים שקיבל לבר מצוה מידידו ר"ז דרורי זצ"ל והספר קרוע ובלוי מרב שימוש.

לא בכדי היה ביתו מקום הקביעות של המשגיח הגאון ר"א לופיאן בזמן שהיה שוהה בב"ב. ובהקשר לזה מסופר שבלייל שבת כשנתארח המשגיח בביתו של הזוג הצעיר, האשה שגדלה אצל הר"י שכטר שהיה ביתו בית ועד לכל גדולי החסידות, ידעה שצריך לעזוב את החדר בזמן שגדולי עולם שוהים בו. ואמנם המשגיח בראותו שעקרת הבית לא נמצאת נשתהה ודיבר עם אבינו זצ"ל. ומשהתאחרה השעה והתברר כי האשה במטבח, נקראה לשמוע קידוש היום. עוד מסופר שבאותה עת היה להם תינוק קטן שבכה הרבה מכאבי אוזניים והמשגיח זצ"ל עשה לחש למגיעת "עין הרע" בכדי להרגיע את התינוק.

חתנו הרא"א לוין שליט"א מספר ששאלו פעם האם ריבוי לימוד המוסר יכול להביא את האדם לידי עצבות? התשובה שקיבל שמי שהמוסר מביאו לידי עצבות הרי הוא דומה למי שהכינו לו אוכל בתוך כפית והכניסו לתוך אפו במקום לתוך פיו. צריך לדעת ולהבין כיצד ללמוד מוסר באופן שיכנס שמחת הלימוד לליבו.

לימוד חכמת הקבלה

יז. בביתו יש כמות ספרים בלתי מבוטלת של חכמת הנסתר. ביניהם של האדמו"ר מאשלג שהיתה לו קביעות ללמוד עימו. וכן ספר הזוהר החדש עם הגהות הגר"א שיש בו ציונים בהרבה מקומות מאת אבינו זצ"ל.

חתנו הגר"ב כץ שליט"א מספר ששמע ממנו על לימוד הנסתר שהיה אומר שכהיום שגילה מהרח"ו וכתב תורת האריז"ל הרי הכל בכלל נגלה שהרי הכל מפורש. ושאלתיו דא"כ מהו הנסתר ואמר שהוא הנמשל שהגר"א אמר על הרמח"ל ומהרח"ו שידעו הנמשל והוסיף (הגר"א) על עצמו ב"ה גם אנכי יודע הנמשל.

חלק ג' - אהבת תורה

מספר נכדו: "פעם אחת שוחחתי עם דודינו הגאון ר"י ברטלר שליט"א בענין: מהי חזרת הש"ץ, ואמר לי הדוד שבענין זה ראוי לראות מה כתוב בכתבי האר"י ושלחני לברר הדבר אצל הסבא. זכורני כשבאתי אל הסבא ואמרתי לו: 'הנני שלוח מהדוד שליט"א לברר את ענין חזרת הש"ץ מה כתוב בזה בכתבי האר"י', מיד קם למרות צניעותו, והזדרז לעשות רצון גיסו הגאון שליט"א. הוא עלה על הכסא והוריד ספר עב כרס. פתח מיד במקום המתאים והראה באצבעו: 'לך הראה לדוד את מה שכתוב פה'. התפעלתי מאד כי היה ניכר שבקי בכל הכתוב בספר, שהרי ידע ללא חיפוש להראות לי מיד את המקום הנצרך."

בתקופה זו הוא גם התקשר עם חכמי תורת הנסתר בקבעו לימוד חברותא עם הגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א. הגר"ש לפני שנענה לבקשתו התנה שיורשה לו לברר עליו והוא עמד במבחן. הברור היה האם הוא נמנע לא רק מדיבור לשה"ר אלא גם נמנע מלדבר על הזולת לגמרי. ושמענו שבביתו של הגר"ש יש הודעה על הקיר "כאן לא מדברים על שום אדם". כל ימיו היה קשור קשר אמיץ עם הגר"ש בשאלות מהו המנהג בכל דבר. הם התעסקו גם באיסוף כספים ביחד למטרות חשובות. לימים סיפר שהוא ביקש מהגר"ש שיבקר בסוכתו ונענה בסירוב מפני איבוד מצות סוכה בזמן של הדרך. הגר"ש השפיע עליו ללכת בתפילין כל היום דבר שעמד בו במשך עשרות שנים. הוא היה הולך מעוטר בתפילין בין בזמן לימודו, כשהתבודד בעזרת הנשים בביהכ"נ הליגמן, ובין בזמן הילוכו ברחוב לצרכיו. לצורך כך היו לו זוג תפילין מהודרות אך קטנות שהיה יכול להניחם בסתר עד כמה שהיה ניתן.

נכדו מספר ששמע מהסבא שהגר"ש דבליצקי שליט"א עורר אותו שכדאי שלפחות פעם אחת יניח תפילין דר"ת כדי שלא יהיה במצב של קרקפתא דלא מנח תפילין. לפי השיטות שהכוונה על מי שלא הניח בחייו אפילו פעם אחת.

גם עם הגאון הגדול רבי ישראל אליה וינטרויב זצ"ל היה מקושר בקשר חזק והיה הגאון רי"א מגיע לביתו בליל שבת ונסגרו ללמוד חכמת הנסתר במשך כמה שעות. שותף שלישי ללימוד זה, היה הרה"ג נחמיה ציטרון זצ"ל.

מספר אחד מנכדיו ששמע מסבו זצ"ל שהיה הגאון רי"א וינטרוב זצ"ל תוך כדי לימוד מנגן ניגונים מיוחדים שלא מעלמא הדין.

מעניין לציין שהגאון רי"א ויינטרוב היה רגיל לבקש מדי שנה בער"ח אלול מאבינו זצ"ל תרופה לכאבי בטן שהוא חש בקביעות בתקופה זו, כאבים שנבעו מתוך הפחד של התקרבות ליום הדין. באחת מן השנים מרב אימת הדין חש הגרי"א בליבו ואבינו זצ"ל לקחו למיון לצורך טיפול.

אבינו גם יצר קשר עם הצדיק מרעננה, הרב הוברמן, שכידוע היה בקי גדול בחכמת הנסתר. ונסע אליו כמה פעמים בשביל לברר וללמוד ממנו כמה ענינים בחוכמה זו.

תקופת חולשת הדעת

יח. אבינו הגאון ר"א היה מלומד בייסורים בגופו. בצעירותו, בהתקרבו לגיל 40 התחיל להתקשות בלימוד העיון הוא היה יושב ושונה רבות מדי יום עם גיסו הגר"י ברטלר והרגיש שאינו קולט את עמקות הענינים. הדבר כאב לו והוא ניסה להילחם בכל כוחו. משחלפה תקופה הבין שנגזרו עליו ייסורים של חולשת הדעת, והתעסק ללמוד בענינים שהיה מסוגל לעמול בהם. הוא למד בתורת "הגאון מוילנא" והיה בקי בהם עד שבזיכרונו ובשירותו היה יודע לצטט את דבריו על הנ"ך ושאר מקומות. תקופה זו גרמה לו שברון לב בראותו את חבריו הולכים וגדלים ונעשים ת"ח גדולי עולם והוא שהיה במחיצתם נשאר מאחור. אבל הוא לו נתן ליצר לנצח אותו ולהורידו מדרגתו הרוחנית. הוא נלחם בכל כוחו להמשיך באהבת התורה ולחפש חדו"ת. לאחר שהפסיק את הלימוד עם הגר"י ברטלר, עבר הגר"י ברטלר ללמוד עם בנו הר"מ שליט"א. ואבינו זצ"ל היה מתעניין מדי יום ביומו כיצד היה הלימוד ומה שנתחדש בבי מדרשא. והיה מזרז את בנו שיכתוב ויעלה על הכתב כל יום מה שנתחדש. בהמשך בשנת תשמ"ד לאחר פטירת אביו החל להיות ראש כולל ביחד עם הגר"ד דרבקין שליט"א ועמל רבות להכין את שיעוריו. השיעורים כולל לקחו ממנו כוחות רבים ולמרות המאמצים הוא

חלק ג' - אהבת תורה

לא ויתר ומסר שיעור מדי שבוע בשבוע במשך עשר שנים, עד שהחולשה תקפה אותו והמשיך את סדרי לימודו בביתו ביחד עם בניו תמידין כסידרן.

תקופה זו היא לימוד בפני עצמו, מהי יגיעת התורה מתוך יסורים. אבינו זצ"ל היה מתיגע להבין את עומק הדברים, ולא הסתפק בלימוד עם בניו. הוא ביקש מהם שיעלו את הדברים על הכתב, כדי שיוכל לחזור, לשנן ולהבין את הדברים על בוריינן. הוא לא נתן לחולשה להשתלט עליו, למרות שהיו לו מספיק תרוצים לפטור את עצמו. לא אדם כאבינו זצ"ל יניח לבזבז את זמנו לריק. בכל מצב גם כשכוחותיו נחלשו הוא לא התעניין במאומה מעבר ליגיעת התורה מתוך שמחה.

בשנת תשס"ב נפל למשכב שהלך והתדרדר עם השנים. כך שניתן לומר עליו שחלק גדול משנותיו היו שנות לימוד תורה מתוך יסורים.

יש לציין שמתקופה זו נשתמרו הרבה חידושי תורה בכתב ידו מה שלמד עם בניו בעיקר בסוגיות של חושן משפט. בתקופה מסוימת התעורר שרוצה להוציא חיבור על הלכות גיטין למעשה, וסידר את כל עניני חרם דרבנו גרשום בטרחה מרובה.

מספר נכדו ששאלו פעם: "הרי אמרו שזקני ת"ח כל זמן שמזקינים דעתן מתיישבת עליהן, האם הוא מרגיש זאת על עצמו?" והשיב: "ודאי שכיום אני מסוגל ללמוד כפי צעירותי אבל בזמן שהראש צלול הריני מרגיש קירבה לד' שלא היתה לי בצעירותי".

כשסיפר הנכד את הדברים למרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א נהנה מכך מאד ואמר שזה פשוט, שהרי העיקר היא האמונה.

מדרגתו בזמן חולשתו

יט. כפי שסופר, אבינו זצ"ל לא ירד ממדרגתו הרוחנית גם בזמן חולשתו למרות שלא היה מסוגל ללמוד באותו עמל ועיון שהורגל בצעירותו, מ"מ נשאר במדרגתו גם בשמחת התורה. החשיבות לניצול הזמן היתה בראש מעייניו ללא הפסק עד יומו האחרון. היה רגיל תמיד לומר שמעולם לא סירב לכל מי שרצה ללמוד עימו. בנו מספר שהיה נוכח בשעה ששהה בבית חולים "תל השומר" לאחר שהיה כמה שבועות מונשם ומורדם. הרופאים עמדו מסביבו וניסו לראות האם ניתן להעיר אותו הם דיברו אליו ללא הרף, ואבינו זצ"ל היה שוכב על המיטה ולא מגיב אפילו לא בתנועת עפעף.

חלק ג' - אהבת תורה

ואז ניגש בנו ואמר לרופאים: "אנא תנו לי בבקשה לבדוק". וצעק לו: "אבא האם הנך מעוניין ללמוד?" ואבינו זצ"ל הניע בחזקה את ראשו לאות "כן". ויהי הדבר לפלא בעיני כל הנוכחים. אין צורך לומר שכשם שדרגתו באהבת תורה בזמן חולשתו, לא נפגמה בכהוא זה. כך גם דרגתו ביראת שמים ועבודת ה' נותרה כשהיתה. וכדוג' מספר נכדו, שבשנותיו האחרונות היה נוכח פעם בקידוש לבנה. הוא לא יכול היה לעמוד על רגליו, אך הוא דרש שיעמידו אותו, כפי הנאמר בקידוש לבנה: "אמר אביי הילכך צריך למימרא במעומד".

כ. סיפר החברותא: "הריכוז שלו בלימוד היה בצורה חזקה מאד, שעות על גבי שעות מה שאפילו אנשים צעירים בריאים לא מסוגלים לעשות. וכן בתקופה שעוד הלך ברגלים, והיה צריך להסתובב בבית לצורך בריאות הרגלים, היה לו קשה והיו לו כאבי רגלים והיה צריך היסח הדעת. מה היה היסח הדעת שלו? קראתי לו בע"פ קטעי גמרא ובזה היה שקוע כולו בתוך הגמרא, ולא שם לב איך שאנו עושים עוד סיבוב ועוד סיבוב. וכן שהיו לו יסורים והיה צריך היסח הדעת מהיסורים, לימוד הפרשה או נביא או הלכות מיד היה מסיח דעתו מהכאבים. היתה תקופה שהיה צריך להעיר אותו ומצאתי משהוא שיעיר אותו, וזה כשקראתי לו בנביא שמואל א' פרק כז', בענין המלכת דוד. מיד התעורר כולו בהתרגשות וזלגו עיניו דמעות: "דוד מלך ישראל".

פרק ב' - דבקות בתלמידי חכמים

דבקות בתורה ולומדיה

א. אבינו הגאון ר"א היה דבוק כל כולו בת"ח הוא אהב אותם אהבת נפש כאהבת דוד ויונתן שאינה תלויה בדבר, היה נכנע לפני כל מי שהי' ת"ח שלומד בדרך ישרה.

בספרי הרב מבריסק ח"ד מופיעה תמונה בתקופה שהיה מרן הגרי"ז זצ"ל בב"ב, בתמונה רואים איך שאבינו זצ"ל נעמד להתבונן בו ממושכות בשביל לספוג מקדושתו בבחינת "והיו עיניך רואות את מוריק". [כמדומה שאמר שקיבל עצה זו ממרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל]. ולא רק שהוא דבק בת"ח, אף טרח לתווך בין ת"ח שידברו ביניהם בד"ת.

חלק ג' - אהבת תורה

הקשר שהיה לו עם ת"ח כמוכן היה בדברי תורה. הוא סלד כשהבחין שמבטלים את הזמן בפניו ובודאי שהוא לא ינהג בדבר מאוס זה. קשר זה היה ללא גינוני פתיחה כל שהם אלא מיד התחילה השיחה: "כתוב במקום פלוני כך וכך".

מספרים אחייניו ממשפחת ברטלר שבהיותם ילדים היו משחקים כיצד לחקות את דודם, הם היו יוצאים מן הבית ופותחים את הדלת בחזקה ומיד צועקים: "כתוב ברמב"ם..."

בעת מחלתו וחולשתו כששמע שת"ח פלוני בא לבקרו מיד נלחץ: "מה אדבר עמו? ואין לי דבר תורה לשוחח עמו", לא היה שייך כלל שיהא תוכן השיחה עם ת"ח חוץ לדברי תורה. ובנו היה צריך להרגיעו שהוא כבר ימצא איזה שהוא נושא שתהא השיחה בדברי תורה.

היה רגיל להתפלל בשבת בנץ, במנין שהתפלל הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל בשביל שתהא לו אפשרות לשוחח עמו בד"ת לאחר התפילה.

הוא ידע להעריך את תורת הגר"א גניחובסקי עד שבקשו שיתן לו כמות גדולה ממחברותיו כדי לצלמן. וטרח אבינו והלך לצלם ולכרוך אותם.

היו ת"ח מופלגים שאבינו זצ"ל נתן להם תמיכה חודשית קבועה וזאת בשביל לזכות להיות ממחזיקי התורה.

היה רגיל על לשונו לעורר שיש מעלה גדולה להדבק בת"ח וללמוד איתם. שהרי היה מעשה שהגר"א אמר שיעור ואחד שאלו שאלה. השיבו הגר"א שתשובה לשאלה זו לא תנתן בעולם הזה, אלא רק בעולם הבא.

(כמדומה שאמר שהגר"א הכין לעצמו דרשה לעולם הבא. כפרוש הגר"א על הכתוב במגילת אסתר, "שעשה המלך משתה ימים רבים שמונים ומאת יום"). שאלו אותו תלמיד: "הרי בעולם הבא הרב יהיה בעולמות עליונים וגבוהים מאיתנו, וכיצד נוכל לשמוע את דבריו" והשיב לו הגר"א שמי שהיה תלמיד כאן יהיה גם תלמיד שם.

ב. כבר בצעירותו היה משוחח עם מרן הגרי"ז זצ"ל בדברי תורה והיה מקבלו בחביבות רבה. אחד מנכדיו מספר, שכמדומה שאמר לו, שבפעם הראשונה שבא

חלק ג' - אהבת תורה

למרן הגרי"ז זצ"ל, אחרי שדפק בדלת, נכנס בו פחד גדול וברח. הוא סיפר בזיקנותו

**אבינו זצ"ל מתבונן על מרן הגרי"ז זצ"ל
בחתונת הגאון ר' מאיר סלובצ'יק,**

שמרן הגרי"ז זצ"ל היה חשש גדול מפני כל עסקן שבא לפניו. והיה מוטרד מהוא חפץ ממנו ומה צריך להיזהר מפניו. וכתוצאה מכך לא היה נותן תחושה של קירבה. אבל לבני תורה היה מקרב ונותן יחס קירבה מיוחד. כשבא אבינו זצ"ל לדבר עם מרן הגרי"ז זצ"ל קיבלו מרן בחיבה גדולה. וכאשר שאלו אבינו: "האם אוכל לשאול שאלה?" ענה מרן: "אתה יכול לשאול, אך איני יודע אם אוכל להשיב". וכשהיה שומע את

תשובת מרן הגרי"ז זצ"ל היה חוזר לחזו"א זצ"ל ומעביר לו את מה שנתחדש. דוגמא שנשתמרה מהעניין, שהקשה מדוע נשמט ברמב"ם בדין "אילו הם שאפרם מותר" הלכה מסוימת, מרן הגרי"ז זצ"ל השיבו שאינו יודע, והחזו"א זצ"ל השיבו כנראה שזו ט"ס.

הקשר עם מרן הגר"ח גרינימן זצ"ל

ג. בעמודי החוברת שזורים סיפורים רבים על הקשר המיוחד שהיה לאבינו זצ"ל עם מרן הגר"ח זצ"ל. קשר זה בין השניים לא היה זהה. בעוד שהגר"ח הסתכל עליו כידיד ואהבו כאהבת דוד ויהונתן, הרי שאבינו זצ"ל הסתכל

חלק ג' - אהבת תורה

על מרן הגר"ח כאל רבו. הוא לא הרגיש עצמו ראוי להקרא חברו של הגר"ח. מכל מקום הנושא לעולם לא בא לידי ביטוי מפני שהקשר היה רק בענייני תורה וחסד. אבינו קלט את גדלותו של הגר"ח עוד בחיי החזו"א ואז התחיל ליצור את מרקם החיבור שביניהם. מספר הגר"א בן שלמה שליט"א: "בהיותי בחור באתי ללמוד בישיבה פונג'ז' והרגשתי שחסרות לי הידיעות הבסיסיות כדי לגדול בתורה. פניתי להגר"ש קוסובסקי זצ"ל שהכרתי עוד מת"א. הוא שידך לי את הגאון ר"א ריסנר זצ"ל. החברותא המשיכה לאורך כמה שנים החל משנת תשי"ד ועד תשי"ט. הלימוד היה עיוני ביסודיות רבה. היתה תקופה של ג' חודשים שהגר"ח גרינמן זצ"ל למד הלכות ברירה, והייתי לומד בחברותא עם הרב ריסנר את החומר שלמד הגר"ח בכדי שנוכל לשוחח עמו בדברי תורה. כשהיה הולך לדבר עם הגר"ח לקחני עמו להצטרף לשיחה, וכך החכמתי כשגדלתי בין חכמים. יש לציין שבספר חידושים וביאורים על ב"מ מופיעה שאלה של אבינו זצ"ל בנוסח: הקשה הר"א וכו'.

יב **ובאורים** **בבא מציעא סימן ה** **חדושים**

שם ודא דקאמר לומא ממיעי לי כי דאליא פשוטא כו, ר"ל לאמי דמיא דמחני פטור אף מדמי שערין קאמר, כיו מפריס לה ע"כ כשמועיה על הלאה דאמי אס ביהא חטין א שערין דאליא פשוטא דחייב דמי שערין, ודמי דאליא דפטור דמחני רק אשכנשה קאמי ולא דמי שערין וממלא מלי איורי מהי אף בשאין דנין על הלאה יודעש דמיא פטור כשמועיה דלא כוידע ממין כשענה, ועלמא אימא לך דאף דנין על הלאה יודעש חייב דמי שערין ודלא כרביא. ודברי כפיא חות קי על תמחוריו.

שם בראש ודאית ודמלא לי על גליה ראיא לטולב כי ודכי דכסא לוקמב דברי ושמא כו, ליד דבנו ז"ל אפטר דכמאית קמב לאמי דמוקי רישא בריחא אומר שמא מי סגי לי לתנא למיתני ויחא אומר איני יודע. [וכא דפרקין ממאי דמתניוקין דרי וברי כיוני ממאי דאיירי כמחוק טוען דרי אכל טענה בריחא ו"ל דמלשינא דמחני חשמל דבדרי איורי, דדברי כמחוק שם טענה כו דברי בריחא אפטר לתנא שם כגלון שמא. אכל דברי בריחא טענה כהנא כגלון בריחא. ו"ל דדברי בריחא קרובים יותר שגדול עליו עפי לריחא וכן פתוהו [ובכשמי ח"י ל"י א דביוני דיוחא דמתניוקין אכל אמרין בריחא בריחא]. ופיכר טענה בריחא כפיין דרי ביה שטעון שדארי בגדול או המעד בריחא אכל כמאית איני יודע ולא חשיבא טעמנו טענה ז"ל, אכל כפיסא שנייה בריחא כהנא כספא שקול וסא אימא דכמחא אומר קאמר לא כי לי לתנא למיתני רישא אומר גדול אס בגדול כו וכו"ל למיתני גלון ספא. וז"ל.

שם כהנא אכל כמיתעא שאין לי תביעא חלא על אחד מכן לא חשיבא לי תפיסה. ז"ש מזה בין תפיסה המועד דמחני שנים דמחני כהנא בריחא אחד, ואלי כמח עמנו שיד פטו תפיסה. [ע"י ודא] אפי מיה בשם ריה וליעל חוק פיק ארבעה אבות חלק עליו ודא אפי תפיסה בותרת השלומי חס ותפיסה בחזרת השלומי חס אפיין שוין משא"כ תפיסה המועד בריחא שנים אכל חמורא חמורא מועד כן לדברי כמחוק וכן לדברי בריחא. אכל זכ דוחק. וז"ל ודא שמינא לי דלא מתי כלל לבריחא שנים ודא בריחא אחד וז"ל דמי כי כיש עמנו חטין כו, גרעא כונא דבנו דמחני ויחא דמחני על כמחני על משעב יודעש בעדים כו"ל אירעש ודא יס לחייב

הערה לדמיא לפי בראש, אן טעמו חטין כהנא יודעש ודא ודא שערין שערין כיו פטור אף דמי שערין, ואפי תפיס מפקינן ויחור כיו עמנו חייב גלסא כיון שיערש בשמחת חס שערין, ומחילת אין כאן. אלא חסא כהנא כסא על שערין אחד חטין לי

תצלום מחו"ב ב"מ סימן ה' שמובאת קושיה מאבינו זצ"ל

חלק ג' - אהבת תורה

הקשר עם מרן הגר"ח זצ"ל היה רב כ"כ, עד ששמענו שהיה הגר"ח רואה באבינו זצ"ל דמות של ת"ח ואיש נאמן שניתן להתייעץ עימו בעניניו הפרטיים.

שח עד נאמן ששמע מאבינו זצ"ל שבזמן שהיתה פעם עת צרה ומלחמה בא"י, התייעץ עימו מרן הגר"ח זצ"ל וגילה באוזנו את התלבטותו איזו קבלה כדאי לקבל ע"מ להיטיב עם הכלל. לבסוף החליט לקבל ע"ע, להתפלל בהנץ החמה בקביעות.

יש לציין שאבינו זצ"ל לא סיפר זאת בשביל לשבח את עצמו ח"ו, אלא כדי ללמד לשומע שבזמן צרה לכלל, יש חובה על היחיד לקבל ע"ע קבלה בעניני תורה ויראת שמים לצורך הצלת הכלל.

כשהיה מרן הגר"ח צריך לעשות רצועות לתפילין, לקח עימו את אבינו זצ"ל להכין ביחד את הרצועות לפי כל פרטי ודקדוקי ההלכה.

בחתונות שערך מרן הגר"ח זצ"ל לבניו היה לוקח לעדים את הגאון ר"מ דויטש זצ"ל ואת אבינו זצ"ל באומרו שקשה למצוא כמותם נקיים בממון ובאיסור.

הקשר עם הגאון רבי דב לנדו שליט"א

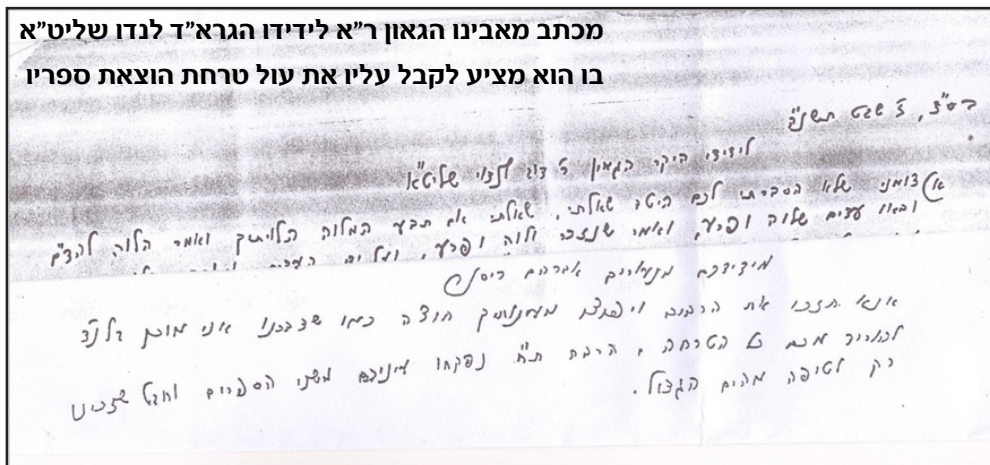
ד. כפי שכבר תואר הקשר של אבינו עם הגר"ד לנדו שליט"א היה קשר אמיץ של

כשבעים שנה. קשר של הערכה וידידות אמת. מילדותו ועד יומו האחרון אהב אבינו את ידידו והתרגש ממש בכל עת שהזכירו. קיימת כמות של מכתבי מו"מ של אבינו עם הגר"ד שליט"א. אך יותר יש ללמוד ממה שהיה רגיל בזמן למודו עם בניו, בכל פעם

חלק ג' - אהבת תורה

שעלתה קושיה טובה אמר, הבה ונכתוב מכתב להגר"ד. וכשהיה חולף זמן בלי קשר עם הגר"ד היה מתלונן ומצטער על כך. כשלמד עם בנו עניני חו"מ חלק ב' בקש מהגר"ד את ספר השו"ע שלו שמוקף בהערות על הגליון. וטרח אבינו לצלם עמוד עמוד מרוב חביבות שהיתה לו לתורת חברו. באחד מן המכתבים הציע אבינו להגר"ד בתחנונים שיאפשר לו לסייע בהוצאת כתביו לאור. הגר"ד גם הוא החזיר לו חיבה והערכה רבה. באחת השמחות נזדמן להם לשבת יחד ומרוב חיבה והערכה שאלו אבינו זצ"ל האם יכול הוא לברך עליו "ברוך שחלק מחכמתו". כמובן שהגר"ד התנגד ואמר לאלתר: "מלבד שהברכה לבטלה יש כאן בעיקר בעיה עם ה"ליראיו". כשנחלש אבינו זצ"ל לעת זקנותו, קבע לו הגר"ד מנהג לבקרו בימים הנוראים. לאחרונה כשהדפיסו מו"מ שהיה להם בעניין תרופות בשביעית, נזהר מאד הגר"ד כיצד לנסח את הכותרות שח"ו לא תהא איזו פגיעה בכבודו של אבינו זצ"ל, מכיוון שאינו מסוגל להשיב.

הקשר עם הגאון הצדיק רבי זונדל קרויזר זצ"ל

ה. הגה"צ ר"ז קרויזר זצ"ל תקופה מסוימת בצעירותו היה מרביץ תורה בעיר ב"ב. בתקופה ההיא היה לו חדר בישיבת "בית מאיר", ולאחר מכן עבר להתגורר בבית אבינו זצ"ל בעקבות בקשתו של הרמ"מ ריסנר שליט"א, שהיה תלמידו באותה העת ודבק בו. בכל התקופה ששהה הגה"צ ר"ז זצ"ל בביתו ראה אבינו זצ"ל ברכה מרובה, הצלחה וסיעתא דשמיא בכמה ענינים. ממש כמו שמוזכר על מי שהביא ארון קודש לתוך ביתו. בבית זה ערך הגה"צ ר"ז תיקון חצות מידי לילה ואח"כ ישב ללמוד עד הבוקר. ומיני אז דבק בו אבינו זצ"ל. בכל פעם שהיה זקוק לברכה לו או לצאצאיו היה מתקשר

חלק ג' - אהבת תורה

אליו שיברכו והיה מקבל את ברכת הצדיק. (דבר שמעטים זכו לו, מפני שדרכו היתה להתחמק מלתן ברכות.) כשהיו באים בני המשפחה אל הגה"צ ר"ז היה מזכיר את אבינו זצ"ל בפניהם: "ר' אברהם הגדול".

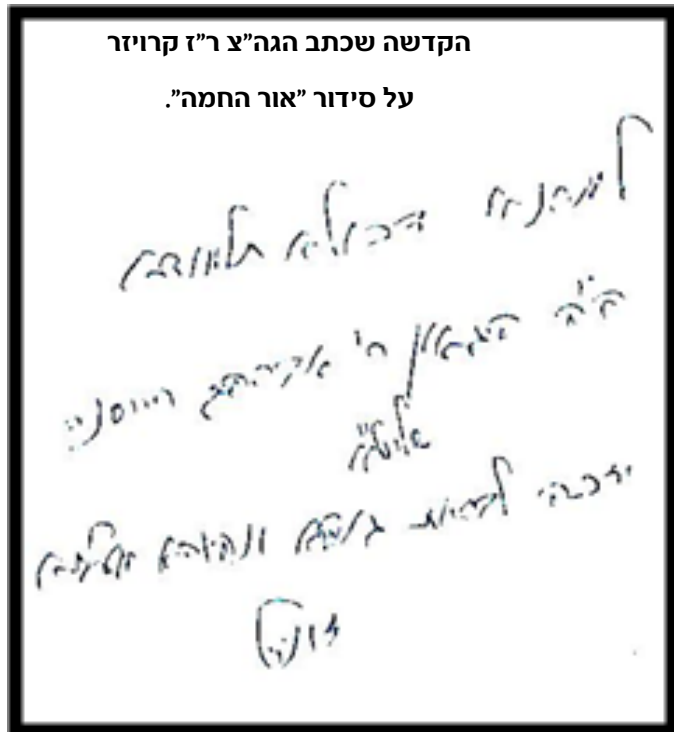
אחד הנכדים מספר ששמע מהסבא שהגר"ז עורר אותו שיש ענין ליזום ולהציע הלוואה למי שנראה שנזקק לכך עוד לפני שיבקש את ההלוואה.

הגר"ז מילא בקדושה את כתלי בית הורינו, שכן מלבד שהיה מצדיקי הדור היה מגדולי הנסתרים. אך בבית הורינו לא יכול היה להסתתר לגמרי ונתגלתה מעט מצידקותו. ילדי המשפחה ראו מקרוב דמות של אדם שמעוניין לאכול בדווקא את האוכל שמתמול שלשום. או שאחד הבנים שהיה ממונה לסדר את מיטתו

בבוקר הבחין שהינה מסודרת באופן שהיה ברור שכלל לא עלה עליה. דמותו המיוחדת חרתה והשפיעה רבות להחדרת יראת שמים. בפרט זכה אחינו הבכור רמ"מ שליט"א לקירבה מיוחדת עם הגר"ז עד ליומו האחרון באייר תשע"ד.

הקשר עם גיסו הראב"ד הגאון ר"מ שטרנבוך שליט"א

הערכה גדולה רכש אבינו זצ"ל לגיסו הגדול הגר"מ שטרנבוך שליט"א. אמנם אבינו זצ"ל היה החתן הראשון בבית שכטר אבל הגר"מ היה מבוגר ממנו בשנים. ולא זו בלבד אלא שהיה אבינו זצ"ל מדבר תדיר על גדלותו של גיסו הגדול בתורה. הם

חלק ג' - אהבת תורה

נפגשו הרבה במלון העצמאות בנתניה, מלון אותו ניהלו ברמה בני הזוג שכטר. לאחר פטירת השווער ניהלה אותו לבדה סבתינו, חמותם הצדקנית, מרת חיה שכטר ע"ה. במלון זה התארחו גדולי ישראל כדוג' מרן הגרי"ז זצ"ל, מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ועוד. שם היו משוחחים רבות בדברי תורה. בתקופה שחמותם שהתה בבית הגר"מ שטרנבוך, היה עולה אבינו זצ"ל לבית גיסו הגדול

ושוקע בשיחה של תורה. ארע פעם שעלתה איזו שאלה שהיו צריכים ללבן ביחד. היה ניכר בחוש לכל מי שנכח באיזו חיבה ויראת כבוד שוחח אבינו זצ"ל עם גיסו הגדול. ואף גיסו החזיר לו הערכה רבה והיה משתף אותו מידי פעם כשנפגשו בשאלות שונות שעלו על שולחנו.

לימודו עם גיסו הגר"י ברטלר שליט"א

1. לאחר פטירת החזו"א כשהגר"י ברטלר נעשה חתן בבית הר"י שכטר קבעו שני הגיסים ללימוד בצוותא. לימוד זה היה לאחר הכנה של אבינו הגאון ר"א ולימוד העניין עם הפוסקים תוך שהוא מעלה את הדברים בפני גיסו הצעיר אשר ידוע היה בחריפותו. (מרן החזו"א זללה"ה אמר עליו שגם בישיבתו של המהר"ם שיק היה הגר"י ברטלר דבר חידוש). הם בחנו כל עניין וסברא

בסבלנות מרובה ובמאמץ רב לחיפוש האמת, הלימוד היה בתחילה בביה"כ הליגמן ואח"כ בבית אבינו זצ"ל ברחוב אדמו"ר מגור 20 והיה מגיע לטונים גבוהים מידי יום, עד שהעוברים ושבים בגן 93 הסמוך עלו לעיתים קרובות לבית לבדוק האם יש תגרה המצריכה התערבות מן החוץ. הר"מ ריסנר שליט"א מספר שבבחרתו כשלמד בישיבה קטנה היה חוזר מידי יום בצהרים ומחזיר עשרות ספרים שנערמו על השלחן מהלימוד היומי בשעות הבוקר. אבינו זצ"ל העריך והעריך את גיסו הגאון עד מאד. הוא ידע להוקיר את ישרותו ואמר בענוותנותו שבכל המקרים תמיד הצדק בוויכוח היה עם גיסו שליט"א. עד כ"כ העריך אבינו זצ"ל את גיסו שחלק ממצות "ושיננתם לבניך" היה בעיניו לקרב את ילדיו ונכדיו לגיסו בכדי שיפתח להם את העינים בהבנת דרך הלימוד. אהבת התורה של השניים היתה ללא גבולות הם היו מסוגלים לעמוד על נקודה אחת שעות רבות ולנתח אותה מכל זווית שאפשר. בתקופה זו היה הבית ברחוב האדמו"ר מגור 20 לבית ועד לחכמים כאשר גדולי ת"ח כדוגמת הגאון ר"י שפירא זצ"ל והגאון ר"ש קוסובסקי זצ"ל ה' מגיעים מידי פעם ללבן עמם סוגיות קשות שבש"ס. וע"ע מש"כ בזה בעניין איסור ריבית.

כל ימיו שאף אבינו זצ"ל לפרסם את כוח תורתו של גיסו הגאון. גם כשנחלש, עלה בדעתו רעיון יום אחד, לעשות שיעור בבית הגר"י ברטלר וזאת מבלי לשתף את הגר"י בעצמו. הוא שיתף בזאת את הגר"ח גרינמן ששלח בשעה הידועה את טובי בניו וכן הביא אבינו זצ"ל עוד כמה צורבים ת"ח. והיתה תכנית שהקבוצה תשא בעניני מסכת ע"ז בצוותא עם הגר"י ברטלר, וכך מיניה ומיניה רווחא שמעתא. אבינו זצ"ל היה איש המעש חרוץ ביותר ובשילוב עם אהבת התורה ללא גבולות נפשו לא שקטה מלייצר פעולות של הרבצת תורה בלא גבול. אמנם התכנית ההיא לא הצליחה מפני שהגר"י ברטלר תפס מה שגיסו עולל לו, וסירב לשתף פעולה בכל תוקף. עם זאת בנו זוכר לספר איך שאביו הגאון ר"א היה מהרהר כמה פעמים כיצד ניתן לעשות תכנית להביא את הגר"י ברטלר לישיבת פונביז' בכדי שייאותו הבחורים לאורו. אגב הגר"י ברטלר שליט"א הגיע לישיבת פונביז' בשנת תש"ז כמה חודשים לפני אבינו זצ"ל. וכשבא אבינו לפונביז' וראה בחור צעיר יתום בגיל בר מצווה והוא בעל כישורים מופלגים ביותר שאינם מנוצלים כפי הראוי, דאג וטרח שהמשגיח ר"ש הררי יפנה לחזו"א שיקרבהו. ואכן הר"ש הררי זצ"ל הלך לחזו"א והחזו"א שלח את הגר"ד פרנקל זצ"ל בן דודו של הגר"י ברטלר, שיקרא לו אליו. וכשאך בא לבית החזו"א, פנה אליו החזו"א

חלק ג' - אהבת תורה

שיוציא גמרא ויתחיל ללמוד. שנים רבות לא הבין הגר"י ברטלר כיצד ארע שהחזו"א קרא לו לבוא אליו.

אבינו זצ"ל קילס גם את אהבת התורה המיוחדת שיש לגיסו הגאון שליט"א. ולהמחיש את הדבר היה אומר שניתן לדבר עמו באיזה ענין כגון נושא מסובך שנחלקו בו הקצה"ח והנה"מ והוא ישמע את הכל מתחילה ממש, מבלי לרמז אפילו ברמז דק ששמע כבר את הנושא ואין הענין חדש לו. ואלא שאם השואל רצה לומר איזו סברא חדשה יצעק עליו גיסו הגאון "רגע, ומה עם השאלה השניה של המשובב נתיבות" ובזה בעצם מתגלה לכל שהגאון שלפניך כבר ידע את הכל לפני כל השיחה, רק שאהבת התורה שבו אינה מונעת ממנו להתחיל בכל ענין שוב ושוב מההתחלה.

אגב, שאלו פעם את דודנו הגאון שליט"א, מדוע דרכו לדבר בתקיפות עם השואלים והרי "דברי חכמים בנחת נשמעים". הגיב דודנו לשואל ואמר: "אילו היה בא לפניך אדם ומנסה לשכנע אותך שמדין הלוואה המלווה צריך לשלם את החוב ללווה. וכי היית עונה בנחת? כך צריך להיות כשבאים ואומרים לפניך דברים הרחוקים מן השכל. צריך לדחות זאת בכל תוקף".

הקשר עם הגאון ר"א נבנצל שליט"א

ז. במהלך השבעה סיפר הגאון ר"א בן שלמה שליט"א, שאביו של הגאון ר"א נבנצל שליט"א, היה אדם חכם ביותר והיו לו משרות רבות (כגון מבקר המדינה, שגריר שבדיה

ועוד] והוא אמר לבנו שאם הוא מחפש אדם חכם הרי שר' אברהם ריסנר הינו מתאים להגדרה זו.

הגאון ר"א נבנצל בצעירותו למד אצל אבינו זצ"ל בביתו. ומאז נמשך אליו וביטל עצמו כלפיו בהכנעה גדולה. לימים סיפר אבינו זצ"ל שהוא

חלק ג' - אהבת תורה

למד יבמות עם הגאון ר"א נבנצל בהתפשטות הגשמיות. עד כדי כך היתה היגיעה של השניים בהתמדת התורה.

כפי שניתן לראות ממכתבים רבים שנשתמרו מאותה התקופה היה מתייעץ הגאון ר"א נבנצל בכל דבר הנהגה עם אבינו הגאון ר"א. ופעם כתב שאביו הורה לו מעניין מסוים להתייעץ עם אדם גדול, והוא פונה אליו. והוא כמובן השיב לו במכתבים כדבר איש אל רעהו וח"ו לא כמו רב לתלמיד. עד כדי כך גדלה התבטלותו של הגאון ר"א נבנצל כלפיו, שבאחד מן המכתבים הוא מבקש שלא ישיב לו בתור פסק בכדי לתת לו אפשרות לשנות מן התשובה. הגר"א נבנצל הגיע להספידו בתוך השלושים, למרות חולשתו. ותיאר את מידת הכרת הטוב שהוא חייב למנוח, על כך שהדריכו בהיותו בחור מהי דרך הלימוד האמיתית. וסיפר שהיה שוהה בביתו עד השעות המאוחרות ומעולם לא אמר לו כי הגיעה השעה לסיים.

פרק ג' כל היום היא שיחתי

שמחת התורה

א. אבינו הגאון ר' אברהם זצ"ל בטבעו היה אדם שמח ולא בכדי בחרו בו חבריו לשמש בתפקיד מרכזי בהצגה שנערכה בפורים תש"ח. שמחה זו שימשה אותו בלימוד התורה ונתקיים בו מאמר הכתוב "פקודי ה' ישרים משמחי לב". את שמחתו בדברי תורה לא שמר לעצמו הוא שיתף בשמחתו את כל סביבתו, את רבותיו הגדולים, ואת חבריו הת"ח המופלגים. לכן לא יפלא שאהבוהו כ"כ הן רבותיו והן חבריו. סיפר הגר"ג קרלינשטיין שהיגו זוכר שבקטנותו כשהשתתף במניין של החזו"א, היה ניתן להבחין בקורת רוח ששורה על החזו"א בעת שנכנס אבינו זצ"ל לבית הכנסת. ת"ח מופלג הגיע לניחוח אבלים והיטיב להגדירו: "הוא הגיע לשיאים של שמחת התורה. אבל שיאים אלו היו לא רק ביחידות בינו לבין בוראו, אלא גם בדיבור. בכל מקום שנפגש עם ת"ח מופלגים ועם צורבים בני תורה היתה מתלקחת אוירה מקושיא חזקה שהביא אביכם זצ"ל באמתחתו". מרן הגרב"ד פוברסקי אמר בהספדו בהלוויה ובניחוח אבלים, שהקשר של בני ישראל עם התורה הוא קשר של נישואין כמו שאמרו חז"ל: "אל תקרי מורשה אלא מאורסה". ובקשר של נישואין מצינו שהגדרת הקשר הוא באופן שנעשים בני הזוג לבשר אחד, ממש מאוחדים ביניהם. ואצל אבינו זצ"ל היה ניתן לראות ענין

חלק ג' - אהבת תורה

זה שנעשו הוא והתורה לבשר אחד. שנים של יגיעה בקדושה בילדותו, ואח"כ בחינוך אצל רבי ראובן טרופ שכידוע חנך לאהבת תורה באופן מופלא, ואח"כ לימוד התורה והמוסר והקשר ההדוק עם החזו"א. כל אלו הביאו למצב שנפשו נקשרה בקשר אמיץ עם התורה. הוא היה דומה לכוס שנתמלאה ועלתה על גדותיה בדברי תורה. ובכל מקום שהולכת נשפכים הימנה דברי תורה לכל הסביבה. הוא חיפש ורדף את הקשר אל כל מה שמסמל ונודף ממנו תורה. והיה נמשך לזה כמו שנמשכות הדבורים לצוף.

השמחה היתה חלק מרכזי מתכונות אבינו זצ"ל. הוא היה מחבב את התפילות בבית הכנסת "ברסלב" שבו רוקדים בכל יום לאחר תפילת ערבית. כשהגר"נ רוזנטל, מחשובי חסידי ברסלב, היה מזדמן לביתו, היו פותחים שניהם בניגון וברקידה של השיר: "שהאדמו"ר אמר לשיר עד שיבוא יום אחרון או עד שיבוא יום הלבן" (בתרגום חופשי מידיש)

היה נהנה מכל מילה דבדיחותא והיה משרה אורה מיוחדת של שמחה בסביבתו. שמחה זו לא היה בה שמץ של פריקת עול חלילה, אלא שמחה של אדם רציני, שקול ושמח שטוב לו בחייו. למרות טרדותיו ויסוריו הרבים לא ניתן היה לראותו שרוי במרה שחורה ועצבות.

אהבת התורה של אחרים

ב. אהבת התורה שבו לא היתה מוגבלת רק לאהבת לימוד התורה שלו. אלא היתה בו אהבה לריבוי לימוד התורה בעמ"י. ועשה רבות כדי להרבות תורה בישראל. חלק מתוך הצנע לכת וחלק בתור ריתחא דאורייתא שבערה בו. (בהמשך תתואר בעזרת ד' יותר בהרחבה תכונה זו) ונשתמר בו עד היום האחרון. אמנם יש לציין שעם כל שקיעותו בלימוד העצמי היה חביב בעיניו לקרב את הבריות ללימוד התורה דבר זה התבטא שטרח רבות, גם שנים לאחר נישואיו, לשדל בחורים משיבת ה"שוב החדש" שימשיכו דרכם בישיבות קדושות. וניתן לזקוף לזכותו כמה וכמה מגדולי הת"ח שבדור. פעילות זו היתה הן על הבחורים והן על הוריהם. אימו של הגראב"ש היתה במשך שנים רבות באה בטרוניה אל אבינו זצ"ל על ש"גנב" את בנה שהיה לו עתיד מזהיר אילו למד באוניברסיטה.

בהיות ילדיו צעירים היה לוקח אותם במונית בעש"ק לים ובתקופה ההיא היו רוב המוניות של שש מקומות. והיה לו מקום פנוי במונית. מה עשה? הציע לבחורי ישיבה לקחת אותם טרמפ לב"ב וזאת רק לאלו שיוכלו לחזור עימו על החומר שלמדו במשך השבוע. היו בחורים שסיפרו שטרחו בליל שישי להכין את החומר היטב כדי לזכות לחזור במונית מהים עם אבינו זצ"ל.

דאגתו לתורת חברו

ג. אבינו הגאון ר"א עם כל מה שהיה דבק בלימוד התורה בעצמו, לא נח והיה עוסק כיצד ניתן לרומם את האחרים שילמדו. ובעיקר היה חשוב בעיניו שיוציאו ת"ח את חידושיהם על הכתב ומן הכתב אל הדפוס.

כשנתבקש אבינו זצ"ל להכין את דרשת בר המצוה של אחיינו הוא לא הסתפק בכך שימצא חומר וישנן לחתן בר המצוה. דעתו היתה שצריך לתת ל"חתן" את הכלים שיוכל להכין בעצמו את הדרשה.

שח צורב ת"ח: "זכורני שהרב ריסנר פגש אותי ברחובה של עיר בעת שהייתי אברך צעיר ממש. הוא שאלני במה אתם עוסקים כעת בלימוד? השבתי לו שלומדים בכולל הלכות שבת ועסוקין במלאכת "לש". על אתר הוא הביא לי שאלה בענין: אבקה שמיוצרת באנגליה שנעשית ל"מסטיק" בתוך הפה. ודן האם יש לאסור את הדבר בשבת, משום לש. כשרק רציתי להתחיל להשיב, עצרני ואמר לי: 'אל תחפש לענות, שב וחשוב על הענין, והבא לי את הדברים על הכתב'. לאחר כמה ימים פגשני שוב: ושאלני: 'נו כבר כתבת?' ראיתי שהענין רציני, וישבתי ללמוד את הענין, ובאתי אליו עם חומר כתוב. ואז שאלני: 'האם הכנת העתק?' כשעניתי בשלילה, הלך לצלם בביתו ונתן לי את המקור. התחושה שנשארה לי היא, שהיה איכפת לו ממני שאגדל בתורה".

עוד מספר אברך שלמד אצלו בכולל "תפארת ישראל" שהזכרון שנותר לו מהכולל, איך שהרב ריסנר מדרבן את האברכים ללא הפוגה שיעלו את חידושיהם על הכתב וכך יגדלו בתורה.

בביתו נשתמרו מכתבי תשובה מנכדיו על שאלות שונות שהעלה בפניהם וביקש שיעלו את תשובתם על הכתב.

חלק ג' - אהבת תורה

בניחום אבלים הגיע הגאון הגדול ר"ש אוירבך שליט"א ואמר שאבינו זצ"ל הגיע עליו בתביעה ותרעומת: "למדתי את ספרך אהללות ח"א והיכן ח"ב?" רבים באו לספר שחברו ספרים ואבינו זצ"ל בא לביתם גם בזקנותו בשביל לרכוש את הספר. מחלק מהם אפילו ביקש לקנות כמות ספרים כדי לעודדם ולתת תמריץ להוציא עוד חיבור. ולחלק מהם התעניין שמא יש להם עוד חיבור. כמובן שפעולות מסוג זה נתנו עידוד ותמריץ למחברים.

ד. בנו הצעיר מספר בהתרגשות שהינו זוכר שבהיותו בישיבה קטנה והתחיל ללמוד ב"ק היה לו צורך פעם להזדמן לת"א יחד עם אביו. בהיותם בדרך שח לו אביו ראה סביבך יש כאן כ"כ הרבה אנשים, איזו רחמנות עליהם הרי אין הם יודעים את דברי הגרי"ז המתוקים שיש מקום לחייב את התולדה יותר מן האב. מה היתה מבחינתו סיבה לבכות על אחינו התועים? לא על כך שמחללים שבת ועוברים כל עבירה אלא ע"כ שאינם מסוגלים להבין את דברי הגרי"ז זה גרם לו צער ורחמנות עליהם.

ה. כאן המקום לציין את הקשר המיוחד שהיה לו לאבינו זצ"ל עם הגראמ"ב שליט"א. הם נפגשו באיזו שמחה משפחתית בחו"ל, כשהיה הגראמ"ב אברך צעיר לאחר חתונתו. ואמר לו אבינו זצ"ל שאמנם יש לו כישורים וידיעה נרחבת בש"ס אבל להיות ת"ח צריך קשר עם גדולי תורה, שיכוונו אותו בדרך הלימוד הנכונה. אם לא יעשה כך סופו שיצא ח"ו עם הארץ. והוסיף לו הריני מקבל ע"ע לקשר אותך עם תלמידי החכמים המופלגים שב"ב, אם רק תואיל לבוא ולדור בב"ב. הגראמ"ב התייעץ עם רבותיו שהשיבו לו שהעיסקה כדאית. משכך עלה ובא לב"ב. עוד באותו לילה, כשהגיע לארץ ומשרק הניח את המזודות, בא אבינו זצ"ל לקיים הבטחתו ולקחו עמו לבית הגרא"ד לנדו שליט"א. בפגישה העלה הגראמ"ב נושאים שאינם עולים בקו אחד עם דרך הלימוד של החזו"א ולא היה נראה שיש סיכוי להמשך הקשר. אבל אבינו זצ"ל לא נח ולא שקט וחיברו עם גיסו הגאון רא"י ברטלר שליט"א. בנוסף פתח לפניו את ביתו וספריתו עד שנתגדל, וכיום הינו מן היותר מקורבים אל הגר"ד לנדו שליט"א ונושא תפקיד תורני בכיר בעיר ב"ב.

ו. היה מעורר שצריך לדעת גם ספרי נביאים וכתובים, כמו שאמרו שת"ח צריך להיות בקי בכ"ד ספרים.

מספר אחד הנכדים שהיה ברצונו ללכת לשמוע שיעור שעוסק בענינים גבוהים על דרך תורת הנסתר. כששמע זאת הסבא זצ"ל אמר לו: "כל מה שאתה חפץ, זה בודאי במטרה להתקרב לקב"ה. לדעתי, שב ללמוד אילו מציאות. אין יותר טוב מכך בשבילך להתקרב לבורא".

ז. סיפרה ביתו של אברך שאביה רצה להתקבל לכולל, אך ראש הכולל לא קיבלו מחוסר תקציב. בצר לו פנה לאבינו זצ"ל ושח לו את בעייתו. אבינו זצ"ל נרתם לענין וביקש מראש הכולל שיקבלו והוא יתן את המילגה. לאחר תקופה ראש הכולל נהנה ממנו והתחיל לשלם לו. למרות זאת אבינו זצ"ל המשיך גם לתת את מה שהתחייב, באומרו שאינו רוצה להפסיק מצוה של החזקת תורה.

ח. בכל פעם שהיה מזדמן ל"בר מצוה" היה מבקש מה"חתן" שישמיע את הדרשה, והיה יושב ומאזין לדרשה מתחילתה ועד סופה. הרבה מקרובי משפחתו ידעו שעליהם להתכונן היטב לדרשה שהרי אבינו זצ"ל יבוא לבקר. שח אחיינו הרב י"ב שליט"א: בבר המצוה שלי כמובן שהייתי במתח מהצורך לומר את הדרשה לדודי זצ"ל וגם מההמולה מסביב, ולא מצאתי זמן לאכול. הסיבה האמיתית שלא אכלתי, היות שהייתי ילד מפונק ולא רציתי לטעום משום מאכל שאיני מכיר. אבל הדוד זצ"ל בראותו שאינני אוכל, לא הפסיק מלשדל אותי לאכול. עד שלבסוף אכלתי. ההתענינות שלו בחלק התורני לא פגמה בהתענינות שלו בחלק הגשמי שלי.

ט. בחתונת נכדו הר"ר מרדכי יעקב ריסנר היה שמח שמחה מרובה וסיפר באזני אחד מנכדיו: "כמה קורת רוח היתה לי בחתונה זו, שלא בטלתי כלל מן התורה. ושוחחתי עם הגר"י גרינימן זצ"ל בדברי תורה במשך כל החתונה. אגב, הגאון רבי ישראל גרינימן זצ"ל היה תלמידו עוד מהיותו נער צעיר. הם למדו ביחד מסכת נדרים. וזכור איך אבינו זצ"ל עמד עימו על הבנת הסוגיה בדף יג'. בענין שבכור נחשב ענין הנדור. יש לציין שהיתה לו שמחה גדולה וכבוד גדול לדבר עימו בלימוד. והיה לו סיפוק רב שזכה לנכד שבקי במכמני התורה להפליא. לאחר נישואיו לנכדתו, היה נוסע לביתו בזכרון יעקב בעת שמסר שיעורים בישיבה. מרן הגר"ח גרינימן זצ"ל היה מתענין בכל יו"ט אצל נכדו, האם כבר ביקר אצל הסבא זצ"ל. ובכל עת שהיה מגיע, היו משוחחים בד"ת בחביבות רבה. בט"ו באדר א' עוד זכו להפגש. ואמר הסבא לנכד שיסורין חביבין, כמו שאמר הקב"ה ליצחק ע"ה: "דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל". לדאבון לב נפטר הגר"י גרינימן זצ"ל בג' באדר ב', כחודש לפני פטירת הסבא זצ"ל.

שאלות

ראובן הזיק ושבר שמשו של הניזק ואח"כ, בא שמעון ושבר שמשו אחרת לאותו ניזק וקראו לזגג ואמר שכל שמשו עולה התיקון 100 ש"ח. אבל כיון שיש כאן ב' שמשות הוא ייקח רק 170 ש"ח והשאלה מי זוכה בהנחה של 30 האם זוכים שניהם או רק השני או הניזק, והאם נכון לחלק בין שני מזיקים למזיק אחד ששבר פעמים שמשו ולכאורה במזיק אחד נכון יותר לומר שירותיו המזיק, ואת"ל כן האם שעבוד נכסים חל משעת שבירת השמשה הראשונה מאה, ושעה"נ משעת שבירת השמשה השניה 70 או דלאחר ששבר את השמשה השניה יורד שעבוד הנכסים משעת שבירת הראשונה 85.

ולכאורה יש לדמותו לב"ק פ"ה ב' קטע ידו ושבר רגלו וסימא את עינו ואמרוהו אם מחשבין כנזק אחד, או ככמה נזקים ואומדן הריפוי גדול יותר ומסקינן בתיקו והוא ספיקא דדינא כנפסק בשו"ע ואם המחיר ידוע חשיב כאמרוהו ואינו דומה דהתם הנזק באיש אחד וחשיב כשיבר שמשו אחת פעמים ולכן יש צד דמחשבין כנזק אחד ולפ"ז צריך בירור מה חשיב נזק אחד ומה חשוב שני נזיקין, דשני חפצים שונים בודאי היו שני נזיקין ומה הדין אחד ששלח שליח לקנות לו שעון וקנה השליח גם בשביל עצמו וקבל הנחה נראה שמתחלקת ההנחה בין שניהם ששני השעונים יצרו את סיבת ההנחה, והחילוק פשוט בין הגמ' בב"ק לבין שאלתנו דבריפוי הרופא נותן את ההנחה לנחל שהוא עושה עמו את העסקא משא"כ בשליח המוכר עושה העסקא עם המשלח.

המכסה בורח בדלי של חברו ובא בעל הדלי ולקח את הדלי בעל הבור חייב, וכעין זה כתוב ברמב"ם פ"ז מחובל הל' ח' שהזורק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות של אחר ובא אחר ונטל אותם הזורק חייב והב"ח דימה זאת לדלי שכיסו בו את הבור, ופטור אף לצ"ש, ולכאורה יל"ע בכרים וכסתות של הפקר. ורוצה אחד לזכות בהם ולקחתם, גם אם זוכה בד"א שאח"כ נטל את שלו אסור מפני שפוצח תקלה וצ"ע. ובמקום שלא קונה בד"א ורוצה לזכות בהם שבב"א זוכה יגרם להיזק אולי חייב, ואפשר כיון דיכול לזכות בד' אמות, גם אם מגביה בלא קניין ד"א נמי פטור, וצ"ע בכל זה.

תבע המלווה הלוינתך ואמר להד"מ ובאו עדים שלוה ופרע ונזכר הלוח שלוה ופרע ואין מאמינים לו שפרע כמש"כ הש"ך ס"י דהוי הודאת בע"ד שלא פרע, והזימו העדים האם העדים שאמרו לוה ופרע חייבים לשלם מאחר שגרמו לו הפסד, או כיון שאומרים אמת אין משלמין נ"ל דחייבים.

אם שוכר כש"ש וחייב בגביה ואבידה כשואל או כש"ש ואמרנו נפק"מ אם לא היתה פרוטה בשווי השאלה דאם כש"ש מחמת שיש כאן הנאה הרי אין ש"פ ואם כשואל הא הוי בעיא דלא איפשטא.

נ"ל שלאבא שאול דעבד קטן מגר שמת דכל הקודם זכה כמ"ש בגיטין ל"ט ע"א, מ"מ יכולים לזכות לו חפץ ואי אפשר לקחת ממנו רק אם יזכה בעבד, אבל אם לוקח את החפץ בלא העבד עובר בלא תגזול וכן אם משתמש בעבד בלא לזכות בו יכול העבד הפקר לתובעו שכר פעולה וטעם הדבר שאפשר לזכות בעבד ואז מתחדש דין כל מה שקנה עבד קנה רבו, אבל אם אין לו רב הוא בן אדם שזוכה בדבר, או אפשר שכיון שהוא הפקר א"ל לזכות לו.

ברמב"ם פ"ז מחובל הל' ח' מבואר שהזורק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות אם סלקם בעל הכרים הרי זה פטור ואם סלקו אחר יש לחייבו ובשלטי גבורים מבאר שבעל הכרים מסלק את הכרים כדי שלא ינזקו וקשה מדוע לא יכול אחר לסלק הכרים מדין השבת אבידה ואע"פ שבזה ינזק הכלי הרי זכות בעל הכרים עדיפא שאין מחויב להעמיד הכרים להציל כלי של חברו והרי זה דומה לתופס לבעל חוב במקום שלא חב לאחרים ואע"פ שניזוק הלוחו כוון שכך דינו מותר לזכות למלווה.

יש לאדם שני שוורים ונתן שור אחד לשומר ופשע בו, ובא שורו שנשאר אצל הבעה"ב והזיק השור האחר שניתן לשומר, וההזק מאה, בעה"ב טוען השור שלי שור תם והזיק מאה ואני צריך לשלם 50, ו50- האחרים תשלם אתה, והשומר טוען שהוא פטור שאם אתה גרמת היזק אני לא חייב שמירה. כמו אם אתה הזקת בעצמך. ונראה דהם שני נזיקין שונים והשומר חייב את חיובו ובעל השור את חיובו.

כ"ק ט"ו ע"ב כלבא דאכל אימרא שהוא קרן ומשלם ח"נ בשור תם אם הנזק הוא מאה והנהנה שישים והוא יותר מחצי נזק, האם ישלם חמישים או ששים או שמונים. ועי' באור הנר ב"ק ס"י ט ומה"ה בשם החזו"א דמשלם שמונים ועיין בשיטמ"ק בב"ק.

ט. העלה פירוח על הגג שיירדו עליהם גשמים, ומת קודם שירדו גשמים האם הם ב"כי יותן".

י. לוהו אלף זוז לעשר שנים ונתן משכון השווה אלף זוז ועשאו גם אפותיקי מפורש שאם אבד המשכון הלוחו פטור, ובא אדם אחר חמש שנים ושבר את המשכון. אומר המזיק ללוהו מה הפסדתיך. הלא תצטרך לשלם אלף זוז בעבור המשכון, ולמלווה אומר שהחוב לאחר חמש שנים שווה חמש מאות האם ישלם המזיק רק חמש מאות. עיין בתלמיד הרשב"א והרא"ש ב"ק ל"ב ע"ב.

יא. רעל עכברים טעים מאד להם והוא חמץ גמור (עשוי משעורה), אם מותר לקנות לאחר הפסח מיהודי שלא מכר את חמצו. עי' תשובות או"ש ס"י נ"ה.

י. היתה תקופה שנכדיו סדרו מעין כולל ערב שבחורים מן הישיבה ישבו וילמדו בביתו. לבחורים היתה זו חוויה לשבת וללמוד קבוצה קטנה בבית מלא ספרים, התאספו קבוצה של בחורים, ולמדו בבית כמו בבית מדרש, הכל היה הפקר בשביל שילמדו בביתו, ואבינו זצ"ל אמר לנכדו: "הכל אני מרשה לעשות בביתי מלבד דבר אחד, שיפסיקו מדברי תורה לדברים בטלים".

יא. באדר א' תשע"ו ארע לו נס שהצליח לאחר כשנה ומחצה להגמל מצינור שחברו לגרונו, הדבר גרם לשנוי במצבו שהי' מסוגל לדבר באופן שניתן להבין אותו. כמוכן שהדבר שימח את משפחתו שמחה רבה ובאותו היום באו כמה וכמה מבניו ונכדיו לשמוח יחד עמו, והביאו עמם מנגנים יחד עם כלי זמר לשיר ולשמוח במסיבת הודיה להקב"ה. אבינו הגאון ישב עימם כאבל בין חתנים ולא הראה שום חיוך של שמחה. שאלו בנו: "מה לך אבי מדוע נפלו פניך?" השיבו: "איני מסוגל לסבול שיש כ"כ הרבה אנשים שמבטלים זמנם ואינם עסוקים בדברי תורה". חזר בנו ושאל: "והלא מצוה גדולה להודות ולהלל את הקב"ה על גודל חסדו". חזר והשיבו: "וכי הגאון מוילנא גם היה נוהג כך? והרי הוא עשה תשובה לפני מותו על כמה רגעים שביטל מן התורה?"

יב. אבינו זצ"ל היה מכין בכיסו חדושי תורה בכל עת שיהא לו מה לדבר בלימוד. נשארו בביתו כתבי יד ישנים וחדשים שנכתבו בקיצור מה לדבר בלימוד.

שח אחיינו הרב ש"ש: "זכורני שלפני שנים רבות פגשתי את דודי הגאון הרב ריסנר זצ"ל והוא שאלני: 'כתוב: "כהניך ילבשו צדק" וכי צדק הינו מלבוש שניתן ללבוש אותו? כך היתה דרכו תמיד, היה דואג שתהיה בידו שאלה מוכנה לכל אדם כדי שהשיחה תהיה רק בלימוד".

עוד מספר אחיינו הרב י"ב: "בהיותי נער צעיר, פגשני דודי זצ"ל כאשר המתנתי בתחנת האוטובוס בחברת חברי. הוא קרא לי מרחוק: "יוסי! ר' יהודה אומר שחוששים שמא ימות. וכי לדעת ר' יהודה אסור לאדם להדליק גפרור שמא ימות ותהיה שריפה?" היתה לאבינו זצ"ל החכמה לשוחח עם כל אדם במה שיתאים לו וישמחו. לכן לא הקשה רק בסוגיא שאחז בה. אלא היה מדבר בלימוד במה שלדעתו יהיה מענין ומרתק את בן שיחו. בנפשו היה הדבר שצריך לשוחח כל הזמן בדברי תורה. הוא הבין שאין אפשרות שהדבר יתקיים אלא אם יהיו הדברים משמחים ומרתקים. וכך הפך למומחה לייצור אורית שמחה בדברי תורה. בכל מצב שהיה הוא נתן לשיקול דעתם של הסובבים

חלק ג' - אהבת תורה

הרגשת חשיבות נפלאה. בדרך זו הוא הצליח להאהיב את התורה על קטנים וגדולים כאחד ושמחתו הרבה בכל הזדמנות היתה סוחפת עימו את כל בני שיחו.

ארע פעם באסרו חג פסח שנתאספו בניו ונכדיו לעשות זכרון לאביו הר"נ לרגל יום השנה לפטירתו, ומאחר ואבינו זצ"ל היתה דרכו שכל התכנסות מעין זו חייבת להיות התכנסות למלחמתה של תורה, היה הכרח לסכם עמו שהיום תהא חריגה ועליו להתאפק לכבוד אביו, למען יספרו לדור אחרון את מעלותיו. אבינו זצ"ל שמטבעו היה נכנע, קיבל עליו את הגזרה והאספה התנהלה כמתוכנן כהספד על הסבא.

בסיום ההספד נערכה תפילת ערבית כשאבינו זצ"ל שהיה לו חיוב ניגש לעמוד ואמר קדיש. משרק גמר את הקדיש האחרון, בתוך כדי דיבור, שח"ו לא ישמט שום אחד מן הנאספים, קרא בקול: "די נגמר ההסכם, ובכן מה דעתכם על קושיא זו וזו?"

היה ניכר שההסכם הכביד עליו והמתין בציפיה רבה לרגע שיוכל לשוחח בד"ת עם משפחתו.

יג. אבינו זצ"ל היה איש שיחה, בעל השכלה, שהיה רגיל לשוחח בנעימות עם בנותיו ונכדותיו על כל הענינים שבעולם אבל עם בני התורה קטנים או גדולים הן ממשפחתו והן זרים, לעולם נושא השיחה היה נסוב על דברי תורה, ודברי התורה היו בנושאים השווין לכל נפש.

כשהיה שומע שעולה נושא של דבר תורה על השולחן, ואחד מהנוכחים היה מגיב: "כן ודאי, זאת שאלה טובה וכבר כתבו האחרונים בזה". היה חורה לו, ואמר שזוהי צורה לומר "איני יודע" בדרך כבוד, למי שאינו יודע והוא בעל גאוה.

פרק ד' - מכתבים שכתב לבני תורה בחיזוק בעניני לימוד התורה

אבינו זצ"ל היה דולה ומשקה לאחרים ותובע מהם להיות דבקים בלימוד התורה. קיבלנו כמה מכתבים שכתב לבני תורה בהיותו אברך צעיר כבן כ"ד שנים על מנת לחזקם בעניני לימוד התורה.

מכתב א'

רב שלומים ד' שלח תשי"ד

נשתוממתי לשמע און כי אינך עוסק בתורה כראוי. והרי הנך מאבד את כל חיך בזה ובבאר"ל מפני עצלות של רגעים ממש, נגד חיי עולם. וכל רגע ורגע בימי עונך, כעת, אשר הן הנה המעמידים והקובעים את כל אושר החיים, לקנות קניני התורה, הלא הוא הפסד שאין לתארו ממש במילים. וכאשר זכית כבר לרב מובהק שתוכל לקנות בקל את דרך התורה האמיתית, אם אין אתה עוסק כעת בכל חפצך ובאמץ לבבך, הלא ר"ל לבהמה תחשב. ועוד מעט והכל אבוד אבדת נצח. ואם אין אתה לך מי לך, רק ההתחלה קשה ואח"כ א"א כבר להפרד. וכי מפני רגעים ממש תאבד... ידוע לך שהתורה נקנה ע"י יסורין ההפרעות הקטנות הבאים מזה ומזה וכדומה, ברח תיכף בחזקה כמה פעמים לד"ת, בתחבולה נגד השטן. ואח"כ יבא הסייעתא דשמיא ולא יהי' לך צורך במלחמה כ"כ. ובמלחמה הקטנה הלזו הנך זוכה לתורה שלימה כל חיך, ואדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה.

ללמוד שעה ולהפסיק שעה זהו קיום האפס והתוהו והעדר. כמ"ש מרן, הכ"מ, במכתב, וכבר כ' מרן, הכ"מ, בספרו שהלימוד בעיון בהלכה עד לרדת להלכה ברורה לכל הסעיפים המסתעפים, הוא לימוד של שנים רבות בשקידה נמרצה. ובשנים אלו העיקר שתעסוק בשקידה עצומה יומם ולילה. זמן לבקיאיות וזמן לעיון כאשר תרגיל עצמך להתלמד בכך. ותבקש מלפניו ית' לרחם עליך ועל כל העם כולו [אשר בזה] מממש אין איש בישראל כאשר בדורות שלפנינו] לזכותך למדה יתירה בחכמה. ועיין בהקדמה לפר"ח יור"ד ותראה ותבין קצת איך שגדל גדול בישראל, ותתחשק נפשך לאזור כגבר חלציק לעבוד בשדה התלמודית בידים חרוצות ולהעלות פרי תבונה. אשר זהו החיים האמיתי להתענג בתענוג הרוחני בעמל התורה ולעלות מעלה מעלה כנפשך ונפש הכותב. לזאת מכאן והלאה תעמוד על דעתך ותחשוב מעשיך ואך תלך בזרם החיים השטפי, המוליך לאבדון ח"ו, אלא תקבע לך זמן לעיון וזמן לבקיאיות, ותהא עוסק בתורה יומם ולילה כדרכה של תורה בעמל. ואז נצפה שתזכה ונזכה לראות באורך אשר יאיר בזמננו זה אשר כולנו בשבילי החשך נמצאים. והנני מקוה לשמוע ממך מעצמך תיכף כי כבר קמת ועלית לעמוד על דעתך, ושאתה שקוד בתורה. כנפשך ונפש הדו"ש ושלוש תורתך כל הימים: ומצפה לראות בפדות נפשך בעגלא...

אברהם

תעיין בנפש החיים שער ד' בכולו

27. 11. 1951

[illegible][illegible]

ה' תרס"ב
מחצית השנייה

מכתב ב'

בע"ה יום ב' לפ' בא ה' תשי"ד לב"ע

ל... היקר

אחדשה"ט

...שמעתי שלומד גם עם ר' יחזקאל, ושמחתי מאוד ע"ז. וכן שמעתי שעולה כבר במעלות גדולות בתורה ושמחתי מאוד, יברכו השי"ת, ויזכה לעלות למעלה למעלה בתורה וביראה. והעיקר שיהי' הלמוד לשמה, וע"ד העבודה. ועצה טובה לפרט בשומע תפלה את הסוגיא שלומד ואת הענין הקשה שיאיר הי"ת עיניו בסוגיא זו. וכשהאדם נעשה גדול בתורה, אל ידמה לו שהנסיונות והקשיים שהיו לו בקטנותו פרחו ואזלו ועכשיו תהא מנוחה. לא כן, והיצה"ר הוא מתגבר עליו בכל יום וכמש"כ צופה רשע לצדיק ומבקש המיתו ד' לא יעזבנו בידו, ודרשו חז"ל דאלמלי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. ובקטנותו יש שמפילו ביאושו וכדומה, ואח"כ בגאווה וכדומה. וצריך רחמים גדולים ממנו ית' להתגבר ולהתקרב לעבודת הי"ת, ושיהי' הי"ת מרוצה ממעשיו וממחשבותיו. וצריך האדם להכין את הלוחות שיהיו ראויים להכתב התורה, ורחמי הי"ת גדולים עד מאוד והוא אומר לאדם כמ"ש מתפללים כל יום "הרחב פיך ואמלאהו" שירחיב ויפתח האדם את פיו שיעמול בתורה. והקב"ה ימלא אותו תורה. וצריך לבקש מהקב"ה כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. וכמ"ש אינם רוצים אלא מה שבפיך, כדרך הבן שאומר לאביו תן לי מה שבפיך. (דהיינו שיוכל בקלות יותר ללעוס). וצריך לדעת הנחת רוח הגדול שיש להי"ת שעמלים בתורה, ואפי' אם יקרה פעמים רבות שהאדם לא כיון לברר את הענין בשלמות ויש בעיונו כמה מגרעות, אפ"ה יש שמחה לפניו ית' וכמ"ש חז"ל ודגלו עלי אהבה. אל תקרי ודגלו, אלא ודלוגו. וכדרך האב ששמח עם בנו המתחיל לדבר, אף שהוא מדלג, יש לו שמחה. וצריך לשנן ענין זה שתמיד האדם נעשה חביב להקב"ה. ובפרט אם זוכה לסיעתא דשמיא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ודע שכל המפריעים הם דמיונות, ואם יתחזקו בלמוד יפרחו. וכמו שהחושך בורח מהאור. ואין דבר שד"ת נדחים מפניו ואם תבוא איזו מחשבה המפריעה את המחשבה בד"ת, והמבטלת מעט מהעיון מד"ת, ידע האדם שאלו הם מעצת היצר, הנשלח להאדם להגדיל שכרו, אם לא יחשוב כן. ואין צורך להתבונן ולבטל את המחשבה, אלא פשוט לא לחשוב. וביד האדם הוא וכמ"ש בתורה ואתה תמשול

מכתב ג'

יום ד' לפ' בא ה' תשי"ד לב"ע

לכבוד ... היקר
אחדשה"ט וש"ת

מצות ידיעת התורה קשה מאד להשיגה עד שהפליגו להצריך מ"ח קנינים לקנותה, וזמנה ארוך שמבקשת שנים רבות של שקידה נמרצת ועזיבת כל הבלי העולם. עזיבה עולמית ללון בעומקה של הלכה, והעיקר שצריך לגמור בנפשו ולדעת בבירור כי הוא יוצא במלחמה. והלוחם יודע כי יצטרך לעבור דברים קשים כמוות אבל ע"מ כן הוא הולך כדי להציל נפשו. וכמו כן צריך לדעת בלימוד כי אחרי שהקנין כ"כ ארוך בזמן, וקשה בעבודה, החפץ הנקנה הוא גדול מאד. [עד שהשווה מוראו של ת"ח למורא המקום ב"ה כמ"ש את לרבות ת"ח]. והיצר הוא שטן גדול כפי ערך הענין. לזה נצרך ערמה נגדו וגם הרבות תפלה, ואפי' לשאר ענינים אמרו אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. וראיתי לנכון להזכיר כאן כמה דברים מס' אבן שלמה והוא מדברי הגר"א ז"ל: א. כמו שבלחם יש מוץ וסובין ומורסן כו' וצריך לכמה מלאכות עד שיעשה לחם, כן בתורה שנאמר לכו לחמו בלחמי "וזהו כל עמל התורה להוציא הלכה ברורה". ב. פעמים האדם מתחיל ללכת בדרך הטוב ומתלונן על שלא הי' לו סייעתא דשמיא, אבל הוא בעצמו קלקל על שרצה לקפוץ בפעם אחת למדרגה עליונה. ג. כמו שבמקוה צריך שיהא כל גופו עולה בהן, כך בתורה עד יוכחש בהן כל גופו כחרדל. ע"כ.

א. ראוי ללמוד סוגיות יותר קלות והם קרובים להמצא בס' מועד, ובברכות ומלבד שהם קלות נגד סוגיות החמורות, גם ידיעת המושג קל בהם שהם נהוגים למעשה, וכך מקובלנו שלהתלמד בזה ראוי להתחיל בקלות. ב. סוגיא שיש בה כמה שיטות הראשונים לעבור את כל הגמ' בכל שיטה לראות היעברו דבריו. ג. להוציא מדבריהם את כל ההלכות העולים מתוך הפירוש לכל חד וחד. ד. לראות אם נוכל לברר איך שיטה זו סוברת בדינים של שיטה השני'. ה. לעיין בדיני המ"ב שמלוקטים מהאחרונים ולעיין בכל דין אם לא יתעכב בעבור הגמ' לשיטות הראשונים עליו. והעיקר להתמיד בזה זמן רב ולהרבות בלימוד סוגיות עד הורגל בזה. ואם לפי ראות יהי' הדבר הולך מתרשל ובעצלנות קצת, מן הראוי לאזור כגבר חלציו ואף בקצת גאווה, כי כמדומה שיש היתר לזה והיינו בשני יצריך. יעויין בהקדמת פר"ח על יור"ד להלהיב הלב לזה ויחשוב גם על עצמו עוד לא אחרתי הזמן, ואף כי צעיר אנכי בשנים, וארד כגבור למלחמתה של תורה, אולי אזכה ואוסיף חלקי אשר ניתן לי בתורה. ואמרו ז"ל כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש וכו'. ויכנס לחדר לבדו ויתפלל ויבכה לשוכן מרומים להאיר עיניו בתורה. ואח"כ

ילמוד בקול רם הלך וחזור בלי עצלות כלל כמה פעמים בגמ' בפנים ובע"פ את כל הסוגיא. ר"ל את תוכנה ויחזור לקיים משנ"ת לעיל. ואגב לתפלה טוב מאוד וראוי לנסח תפלה בשומע תפלה שיסיר ית' את כל הסיבות המונעים משקידת התורה, ושיכוון את הסיבות המביאות וכיו"ב בנוסח תפלה ולעמוד זמן ע"ז לבקש בכל הלב, ולבטוח ולזכור כי הכל מאתו ית' ושממנו ית' הוא מקוה לעזרה. צריך ליזהר מאד שלא להרבות ע"ע עול רב בכמה דברים כי יפול ולא יחזיק וכמש"כ בס' אבן שלמה ואומר עוד טעם, כי כאשר השטן רואה הרבה, עוסק יותר בסתירת הדבר. והתורה כבר תשקוד לתקן את מי שתורתו דילי' וע"י התורה יעלה מעלה מעלה וא"צ לדאוג והעיקר להתחיל בתורה.

וההרגל בדקדוק המצוות מעכב בדיעבד, אשר לזה ראוי להתרגל במצוות הפוגשות את האדם בעתים תכופות וגם לעי' בהלכות כדי לדעת אותם שיוכל לקיימם. וא"צ להתרשל ח"ו מפני שלא הי' אפשר לעיין. כגון ריבוע התפילין ושחרות הרצועות, ואם יש בזה חשש תיכף להכנס לסופר לתקן. שיעור הט"ק והציצית. דקדוק בק"ש ביחוד בפסוק ראשון ואבות בתפלה שזה מעכב בדיעבד מדינא דגמ'. ואף שאין אנו חוזרים בתפלה עבור זה. שיהא התפילין על מקומם ומהודקים כל הזמן. שלא לעבור בד"א של המתפלל ועי' מג"א שמחמיר בצדדים שלפניו (ודאי גם לחוש לד"א מכל הצדדים) והרבה פעמים זה נוגע בפסיעות עושה שלו'. בורר בשבת יעוי' בחזו"א שבת נתבאר למעשה הפרטים המצויים בעצמות וגרעינים. ודקדוק בנט"י שיגעו המים בכל מקום שצריך. והעיקר הגדול להזהר בנגיעת ידים למקומות המכוסים. וחיכוך הראש. (עי' שע"י סי' ד' סי"ח) וצריך להזהר מאד מאד בזה. ואין כל זה קשה רק קודם ההתרגלות, אבל אחרי ההתרגלות עשר עשרים פעמים וכיו"ב ההרגל נעשה טבע כידוע. ומעט מעט שלימות עד שנשלם. ואדם מקדש עצמו מעט וכו' מלמטה וכו' ראוי מאד להתלמד להתמיד בדעת, השגחתו ית' בכל פרט, והעיקר לגמור בלבו דעת גמור שרק זה הוא כל האדם ובשעה אחת יכול אדם לקנות עולמו או להפסיד ח"ו ומה הם ע' שנה בתוך ימים ושנים אשר אין להם קץ. והאדם עומד על הגשר אם לע"ה אם לת"ח. ואם הוא עובר ונעשה ת"ח הרי כל העולם עבורו, והשווה מוראו וכו'. וזהו כל החיים בזה ובבא. וח"ו ההיפוך אין לתאר ואין לשער, ואף שזה תלוי בעבודה קשה אין ראוי לעזוב חיי עולם מפני חיי שעה של עצלות קצת. ואם אין הצלחה כ"כ בתחלה אל ידאג והמכשלה הזאת תחת ידיך וכו', אין אדם עומד על ד"ת וכו'. ויתחיל עוד הפעם ועוד, עד שיעבור המחיצה, חזק נא בן אדם חזק נא, וכלך הוויות דאביי ורבא דכולה בה.

שלו' וברכה המחכה להצלחתו

ידידו דושו"ט

אברהם

יטמין ולא להראות לאיש

אשמח לקבלו

מכתב ד'

מה היא הסיבה העיקרית המבטלת את האדם מן התורה רואים אנו הרבה המפסיקים משנתם בגלל טרדות שונות, וכל מה שילחמו להשבית הטרדות לא יעזור, כי הסיבה האמיתית לעזבם את תלמודם אינה הטרדה אשר ידמו לנפשם. כי מעולם לא ראינו חנוני שסגר את חנותו ואין יכול להתעסק בפרנסתו בגלל טרדות. הסיבה האמיתית היא שאין הטרדה מבטלת את הלמוד נהפוך הוא הלימוד בעצלתים הוא המביא את הטרדה. אשר על כן הסיבה היא ובהיות האדם לומד, אבל עדיין לא התלמד לעסוק בעסק התורה כיאות. והוא לומד את הגמ' והתוס' ויודע לחשוב עליהם רבע שעה, ויותר אין לו מה לעשות, ואין לו משיכה על הלימוד. אשר אז יחפץ בנפשו התעסקות, זה בעסקנות, וזה בכדומה, אשר ינצל בזה את עודף האנרגי' שנשאר בגופו. אין עזר לענין הזה רק ללמוד לעסוק בעסק התורה כיאות ולדעת ללמוד את הגמ' והתוס' ולחשוב עליהם שעות רבות, ולפעמים ימים שלמים עד שיצטרך בכוח להמשיך לעבור לסוגיא אחרת.

ודע שהתלמודות זו באה מרוב הלימוד.

ואז האדם לומד בשלוח ונושא אלומותיו ברינה, ואפי' באות כל הרוחות שבעולם אין מזיזין אותו ממקומו.

מכתב ה'

יום ב' לפ' תולדות תשי"ד

ל... היקר

אחדשה"ט

מכתבו הגיעני, שמחה היא שהצליח בעזרתו ית' להגיע ללמוד בעיון עמוק, עיקר גדול הוא לסדר את הענין היטב ולהתלמד לכתוב היטב את הדברים שנתבררו, להיות שקוע הרבה בלימוד בבחי' לא פסק וכו' לקבוע זמן ללמוד ע"ד הבקאות, להתדבק לאריות וללמוד מהם, אבל להיות עצמאי בסברא ובעיון. לשקול הדבר היטב ולהכריע מה שנראה אמת, ובזה להחזיק בעקשנות ולהודות על האמת כמ"ש ומודה על האמת. ולהיות צנוע להשתדל לראות שלא ידברו ממנו בנ"א. לא לעשות ענינים קיצוניים ביר"ש, אלא אחר ישוב גדול ובמתנות, ולשקול היטב את ההפסד שבדבר. וכדאי הדבר להתישב בגדולים קודם, אך לפעמים אפשר לעשות מה שנראה לזכות את הרבים, אך אם זה בודאות לש"ש גרידא. וצע"ג בדבר. ובלבד שלא יזיק לשום אדם, שלא יהי' קפידיא ותרעומות משום אדם. כי בדבר שיש איזה נגיעה לב"א לחבירו, הן בקפידיא או בכל ענין אחר אין בזה הצלחה. והרי העיקר תורה שתישב את כל ההדורים.

העיקר להתחזק בתורה לדעת לפני מי אתה עמל. והיתד שהכל תלוי בה היא התפילה כמ"ש באקדמות: "צבי וחמיד ורגיג דילאון בלעותא צלותהון בכן מקבל והניא בעותא". פי' חמד וחשק שיעמלו בעמל (התורה), תפלתם בעבור זאת יקבל ותועיל בקשתם. וטובה קנאות בלמוד התורה מאלף וכו'.

וטוב להתחזק ללמוד מ"ב כל יום ובפרט **בהל' שבת** החמורות וגם מוטב לעי' בכל הפרטים בזה.

להשתדל להפיק תועלת מכל דבר ומכל אדם כמ"ש מכל מלמדי השכלתי. כי הנה מכל אדם אפשר לקבל בין בתורה בין ביר"ש, כמ"ש לסברא מועיל לקבל מהרבה. אשרי מי שזכה לזכות את הרבים ולמנוע מהם מכשולים וכמ"ש כל המזכה את הרבים אין חטא בא ע"י. טוב להזהר בנקיות, ובאמת. ולחזק את הלשמה ככל האפשר בעיקר במ"ח דברים. בשנון מאמרי חז"ל כמו שחורות כעורב עירובין כ"ב א', ג' פי' בזה. מיץ חלב וכו' מאן דלא יליף וכו' המפסיק ממשנתו וכו'. טוב להתרגל ללמוד פ' אחרון מתשובה להרמב"ם היטב. והעיקר לברר היטב את המסקנות בכ"מ, שיהי' ברור בבחי' אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד. לחזור הרבה פעמים בגמ' עד שנתברר היטב ולעי' כל פרט ופרט בפ"ע. ולא להסתכל באחרונים, רק אחרי שכבר נכתבו הדברים ונתבררו. טוב מאוד ללמוד ע"ד הסדר בספר חזו"א, כדי שיהי' אח"כ הבקורות באיזה פרטים החסירו. ולהתלמד מהסדר ומהכתיבה ולהבין עד"ז את אופן וסדר הלימוד.

הנה בא בחור חשוב בשם יחזקאל ברטלר, שהוא מצוין גדול והרבה אפשר לקנות ממנו. כדאי להתחבר אליו, והעיקר ללמוד בעיון עמוק בברור כל הפרטים שלא לשייר שום דבר שלא לברר. לשום עיון גדול בדברי הגר"א.

להתחזק במנוחת הנפש שלא יטריד שום דבר. להרחיק העצבנות ככל האפשר. והעיקר שיף עיל שיף נפיק גריס באוריתא ולא מחזיק טיבנותא לנפשי', וכאסקופה הנדרסת, ומעורב עם הבריות, להתחזק בענין האמונה וההשגחה.

וענין ההשגחה בכל הפרטים בבחי', כאשר ירים ידו וגבר וכו', דהיינו ללמוד מהנעשה היטב ולהתחזק עד"ז. ואפי' מהדברים הנראים לקטנים בין בעניני גשמיות ורוחניות דהיינו חברותות ורביים וכדומה.

ללמוד בשמחה, ועי"ז הלמוד יגיע לדבקות האמיתית. והעיקר להשתדל לא להתעצל וללמוד את הסוגיות מהר אך באופן הראוי. היסוד ללמוד את כל דברי ה"ים של שלמה".

דושו"ט כותבו תוכחת מגולה מאהבה מוסתרת ואחר שאין לי העתק אבקש את המכתב בחזרה.

אברהם

ב"ק ל"ג א' פועלים וכו' ונגחן שור וכו' יל"ע היכא דנפלו לבור של בעה"ב. מיהו י"ל דבבור הו"ל לאסוקי אדעתיהו והו"ל לעיוניה דשכיח בורות בחצרות. וי"ל בשניהם ברשות בסוגיה ל"א א' (כ"ז שלא בעיון)

חלק ג' - אהבת תורה

ועוד לא היית מאושש, שאלת מה אומר ר' מאיר ומה אומר ר' אליעזר. והמשכת לדבר בלימוד.

ב. גיסו הצעיר הגאון רבי ליפא שכטר שליט"א מספר שבעת שהגיע לגיל אחת עשרה בערך דרש ממנו גיסו ר"א ריסנר זצ"ל שישבע, פשוטו כמשמעו, שישאר עסוק בלימוד תורה כל ימי חייו. (כפי הנראה סמך ר"א זצ"ל על כך שלא יצא מכשול, ובאם יתקשה לעמוד בכך יתיר את שבועתו) וכשסירב ניסה לשדלו וגם בזה הנער סירב לקבל.

בגיל חמש עשרה רבי ליפא נכנס לשיבת פוניבז', הוא דאג לו לחברותא עם הגר"צ דרבקין, ובעזרת ה' הוא למד עמו כשנתיים וחצי.

לאחר נשואיו של רבי ליפא היתה תקופה שהיה עסוק מאד בטירדת האמא האלמנה, ע"ה, ולא הצליח ללמוד כראוי. והיה בדעתו לעסוק במסחר ובקביעת עיתים לתורה. ובעצה עם האדמו"ר מגור, ה"בית ישראל" זצ"ל, יצא למסחר ועסק עם אחיו בעסק העורות כחודש ימים. אבינו זצ"ל כששמע על התכנית טיכס עצה ועלה ביחד עם הגאון הצדיק רבי זאב אידלמן זצ"ל שהיה דודה של הרבנית שכטר, אל האדמו"ר מגור בעל ה"בית ישראל" וטענו לפניו שיקולים כבדי משקל אשר עלולים להיות ח"ו באם רבי ליפא יעזוב את לימודו.

ה"בית ישראל" קרא לרבי ליפא וסיפר לו את מה ששמע. ורבי ליפא אמר הם התכוונו לטובה, אך לא היתה הצדקה לשיקולים שהועלו בפני האדמו"ר. השיב לו בעל ה"בית ישראל" בחריפותו: "אם שני אברכים חשובים אלו טרחו ובאו אלי מב"ב לירושלים, ומסרו מידע שאינו מדויק, הכל כדי שתשאר בלימוד, שמע מיניה שהלימוד שלך חשוב בעיניהם במידה מרובה, ואם כן אז לך מיד ושב ולמד!"

וכך טרח אבינו זצ"ל בשידוך של גיסתו עם הגרא"י ברטלר שליט"א, והעמיד במשפחת שכטר את ענין תו"מ ושמיטה וכדו'.

מספר עוד רבי ליפא שכטר שליט"א: "היה זמן שלא היה בישיבה מספיק אוכל הורי רצו שאלך לאכול אצל אחותי, הגב' ריסנר. הסכמתי לכך רק לאחר שאבי אמר לי שיתגמל אותה. וכך היה, אכלתי אצלם וכשבאתי בצהרים דאגתי כבר לעזור לאחותי, לרחוץ כלים ולהאכיל את הילדים.

אחרי כמה זמן כשאחותי לא שמעה, גיסי קרא לי הצידה ואמר לי: 'אני חייב בגידול הילדים, אז יש לי סיעתא דשמיא שהדבר לא יפריע לי ללימודים, אבל אתה לא חייב, אם כך אתה גוזל מזמנך ואין לך תועלת מזה'. והוא לא נתן לי להמשיך לעזור".

הקמת בית של תורה

ג. זכה אבינו זצ"ל להקים בית של תורה בנים, חתנים, נכדים ונינים בני תורה מופלגים. זכיה זו לא באה מאליה, בני משפחתו הצעירים והמבוגרים ראו בפניהם דמות של אדם שחי חיים של תורה.

כמובן אין זה דבר קל לחיות במצבי לחץ מתמידים, להביא חדו"ת או לשמוע חדו"ת ברצף ללא כל הפסקה לדברים בטלים, אך הוא לא ויתר לבני ביתו והראה צער רב כשהיו מפסיקים מלדבר דברי תורה. יש בנותן טעם לומר שאבינו זצ"ל לא היה רק בבחינת דורש ותובע ממשפחתו לעסוק בדברי תורה, אלא בראש ובראשונה טרח והעניק את כל כוחו לכל יחיד ויחיד מבניו ונכדיו. הן בטיפול ודאגה לבריאותו והן בדאגה שלא יחסר לו שום דבר מצרכיו, וכפי שיפורט בעזה"ת בפרק של אהבת הבריות. אהבתו ודאגתו למשפחתו היו במידה מרובה כל כך שגם הלחץ שהפעיל עליהם להיות שקועים בדברי תורה בלא היסח הדעת, התקבל בתור חלק מן האהבה שהוא מעניק להם. ואמנם לאחר שעברו שנים, יודעים להצביע כמה וכמה מחתניו ונכדיו שלחץ זה דחף אותם להעלות ולהגיע למה שהגיעו. כשהיה מדבר בשמחת אירוסין היה אומר שלא די במה שהבחורים יודעים כיום בשביל להיחשב בן תורה ת"ח הרי צריך לדעת הרבה מקצועות בתורה כגון הלכות שבת וכד'. והיה מוסיף שאל"כ יכולים לקבל בזיונות מהכלה שיודעת הלכות שבת, והחתן שהינו בן תורה מופלג, אינו יודע את עיקרי ההלכה.

ד. יש כאן נקודה נוספת, יש שאדם מלחיץ את חברו שיתעסק בלימוד מתוך מטרה ליצור לחץ אבל אבינו זצ"ל היה ניכר שמגיעו אינם באים מתוך יצירת לחץ על הזולת, אלא שזהו תחום ההתענינות שהוא כמה ומעוניין ליצור קשר עם סביבתו. מעולם לא ניסה לחנך את חתניו, לתת להם הוראות שיעשו מצוה כל שהיא או שימנעו מפעולה כל שהיא, אבל לדבר בד"ת אלו הם החיים שכל הפורש מהם כפורש מן החיים, ומבחינתו היה זה צורך קיומי ממש.

חלק ג' - אהבת תורה

אגב חתניו הגאונים היו רגילים לקבוע ביקור אצלו לשוחח בדברי תורה. אבינו זצ"ל היה יודע כל אחד במה הינו עוסק והיה מתכוון ולומד מה יוכל להוסיף להם דבר חידוש בסוגיא שלהם. גם בשנותיו האחרונות כאשר היה חלוש ושוכב על מיטתו ולא היה מסוגל להעמיק בדברי תורה חתניו היה משוחחים עימו בדברי תורה והיה שמח ומתעניין ביוצא מדבריהם.

שח חתנו הגר"י וילנסקי שליט"א: "כשהוצרכתי להפגש עם חמי היה זה בבין הזמנים של אב, באותו היום הייתי עייף במיוחד, ואחי שדלני בטענה: "מה כבר יכול להיות עם תפגש לשיחה קצרה?" אבל מה שעברתי קשה לתאר, חמי לעתיד טייל עמי בסוגיות הקשות של "מעכשיו ולאחר ל" בעומק העיון במשך כשעה וחצי, ולאחר חתונתי ידעתי שכל פעם שאני בא לבית חמי עלי להכין ג' חדו"ת לכל סעודה של שבת.

כל חתניו קיבלו ממנו תועלת גדולה, אישיותו השפיעה עליהם רבות בין בהנהגתו ובין בזהירותו ודבקותו בלימוד.

כך עם כל חתן וחתן התנהג אבינו זצ"ל כאילו הוא בנו יחידו. כמו שמתאר הגר"י קלאר שליט"א שלכל אחד הוא נתן תחושה שהוא הבן תורה היותר מובחר, בכזו חביבות. בכל ענין היה אפשר לדבר עמו, כולל בקודשים ובטהרות ודברי הגרי"ז עליהם. "זכורני" מוסיף הגר"י קלאר לספר "בזמן פגישותי עם רעיתי לעתיד, כשנסתימה הפגישה השניה, חזרנו הוא ואני יחד במונית והתחיל לשאול אותי במה עוסקים בלימוד. השבתי לו: 'בענינים קשים של אהלות'. והשיב על אתר: 'מצויין!' וביקש לשמוע בכזו התענינות את דברי הגר"ח המתוקים באהלות, עד שהיה נראה שדברי התורה מענינים אותו יותר מאשר לשמוע מביתו, להיכן נוטה השידוך".

הוא היה מונח רק בתורה ובכל התורה, כמו שאמרו שהיו שואלים אותו בכל מקום. כשהתענינתי על השידוך אצל הגאון רבי ראובן פיין זצ"ל אמר לי: "הוא מן האריות שבחבורה בעמקות ובחידוש בתורה".

מסופר כשהיה חתנו הגר"י לנדא זצ"ל צריך לבא לבית חמיו, היה מטייל ברחובות ירושלים עם להבדיל בין חל"ח, ידידו הגאון הגדול ר"ד כהן שליט"א, ומלבן עמו את הסוגיות הנלמדות, בכדי שיהא בידו חומר מזוקק לבא אל חמיו. וכשבא לבית חמיו,

חלק ג' - אהבת תורה

לעיתים מיד כשהגיע ראה את חמיו שהמתין במרפסת ביתו רץ לקראתו במדרגות, ובעוד מזוודותיו בידיו מראה לו: "תראה מה מצאתי בענין שדברנו לאחרונה".

ה. כאן המקום לציין שהקמת אימפרית תורה שכזו צורכת לא מעט "קמח". את ה"קמח" יש לזקוף לאימנו שתחי' לאורך ימים ושנים טובות. היא זאת אשר במשך שנים כה רבות התמסרה ומתמסרת במסירות נפש לקיים דורות ודורי דורות של בני תורה. בזכותה, ע"י שנטלה את עול הפרנסה על כתפיה יכול היה אבינו זצ"ל לשבת על התורה והעבודה ולצמוח לדרגות הגבוהות שהגיע אליהן.

ו. ולא רק לחתניו הי' קשר של שיחה בתורה, גם חתני נכדותיו נקשרו עימו בקשר מיוחד של דברי תורה.

מספר אחד מלוקחי נכדותיו זכור לי איך שהשלום עליכם כשהכיר אותי היה: "מה הנך לומד?" וחתן אחר מספר: "ישבנו במסיבת האירוסין והסבא ישב במרחק ממני, אבל כשקמו והתחילו לרקוד תפסני בידו ושאלני תוך כדי ריקוד: "מה הנך לומד?" הבנתי שנמצא לפני אדם שהיכרות שלו עימי לא היתה מהו שמי ושם משפחתי, אלא שמי הוא הפרק שאני לומד, ומשפחתי זו המסכת שאני מעיין, ומי לא ישאל את זולתו בהיכרותו הראשונה לשמו ולשם משפחתו?

נכד אחר מספר: "פעם פגש אותי ושאלני מה אני לומד ואמרתי לו ב"ק ושאל אם יש לי חזו"א על מסכת ב"ק וכשעניתי שלא, אמר לי כיצד יתכן ללמוד ב"ק בלי חזו"א וכעבור כמה ימים הביא לי חזו"א על ב"ק שקנה עבורי".

חינוך בניו לתורה

ז. אבינו הגאון ר"א השקיע בחינוך ילדיו לתורה עמל רב. הוא בחר להם חברותות שילמדו עמהם גם בסוגיות נוספות מעבר למה שלומדים בת"ת.

הוא דרש ודרש ללא הפסקה שיצרו קשר עם הת"ח שבחר בהם שיכוונו את בניו לדרך התורה. כל בן עם הת"ח שחיבר לו. זה היה עם מרנן הגר"ח גריינימן והגר"ז קרויזר זצ"ל ולהבדיל בין חל"ח עם הגר"ד לנדו והגר"י ברטלר שליט"א.

חלק ג' - אהבת תורה

ואכן זכו בניו, בזכותו, לקירבה אצל גדולי עולם. מספר בנו, ארע פעם שרכשו בבית קשורים חדשים לסוכה. הקישורים היו גדולים ואמורים להיות תלויים על הסכך. נתעוררה שאלה האם הקישורים כשרים להתלות בסוכה מכיון שהחלק התחתון רחוק מהסכך למעלה מארבעה טפחים. לאחר עיון קל בספרים לא מצא מענה והורה לי: "הרי יש לנו בשכנותנו את מרן הגראי"ל שטינמן שליט"א, עלה אליו ולבן עמו את הענין". גם מרן ראש הישיבה, לא מצא אז בספרים תשובה ברורה לענין, סגר את ה"משנה ברורה" ואמר באנחה: "מה צריך כאלו קישורים?"

בכל חתונה היה אומר צריך לאכול טוב לפני החתונה, הרי בחתונה אין זמן לאכול. נפגש עם ת"ח פלוני או אלמוני ונצטרך לדבר עמם בד"ת. כמובן שהיה מכין חדו"ת ודורש מבניו ג"כ להכין, שלא יהא ח"ו מחסור במה לדבר עם הת"ח שאמורים לפגוש בשמחה.

ח. כל מעייניו של אבינו זצ"ל היו נתונים כיצד לעשות את בניו גדולי תורה. לא היה אמצעי שלא השתמש בו בשביל להגיע למטרה קדושה זו. הוא היה מרבה לספר בשבחים של ת"ח וגודל הרווח בקשר עמהם, וכמה גדול ההפסד באם, ח"ו, לא יהא הקשר. בנו מספר: "הייתי בישיבה קטנה שיעור ב', בחוה"מ פסח אבא פשוט התחנן בפני שאבא עמו לבקור חג אצל הדוד, הגר"י ברטלר שליט"א, וכדי לסרב הרגשתי שיהא זה בבחינת מידת האכזריות שלא יכולתי לעמוד בה. בפגישה בפסח עם הגר"י ברטלר היתה לי בס"ד הצלחה, ומאז לא הפסיק אבא לומר: "הרי הדוד הגאון כ"כ נהנה ממך, מדוע שלא תוסיף ותדבר עמו?" ותמיד אמר עד כמה יהא לי רווח עצום לגדול בתורה ע"י הקשר הזה."

ט. בנו הגר"ח סיפר בהספד: "שיטת החינוך של אבא היתה שהוא בנה איתנו קשר כ"כ חזק, שלא שייך מציאות שאני אעשה משהוא שאני יודע שזה מרגיז אותו.

זה לא שייך שאלך לישון ואני אדע שאבא בצער. וכך הוא הרגיש כלפי הקב"ה. אני מרגיש בן של הקב"ה ולא מסוגל לצער אותו"

עוד מספר אחד מבניו שבהיותו בחור בישיבת פוניבז', הלך אביו זצ"ל אל ידידו הגר"ד לנדו שליט"א, ותבע פרעון החוב של הכרת הטוב על כך שישן בבית הוריו. ועל כן הינו מבקש שיקבע חברותא עם בנו.

לעת זקנותו כשלמד חברותא עם בניו היה עומד עליהם ומשדלם שיכתבו מכתבים של שאלות להגר"ד לגדו ולפעמים אף הי' מבקש שהוא בעצמו יכתוב המכתב ורק שהם יעזרו לו בניסוח הדברים. ואכן נשתמרו מכתבים רבים מן התקופה ההיא.

י. אבינו זצ"ל טרח לקנות ספרים הכוללים את כל התורה בכרך אחד. כדוגמא: כל הש"ס בשני כרכים, דברי הרי"ף בכרך אחד, כרך שכולל את כל דברי השו"ע וכרך שכולל את דברי הרמב"ם. הסיבה שרכש ספרים מיוחדים אלו, כדי לעורר את משפחתו שאין זו מלאכה כבדה מדי לדעת ש"ס, הרי בסך הכל אלו שני כרכים בלבד. וכן על זו הדרך בידיעת רי"ף, רמב"ם ושו"ע שהינם כרך אחד בלבד.

מספר בנו הר"ח שליט"א: "אבא זצ"ל בא לבקריני בעיר גייטסהד בעת שלמדתי בכולל שהייתי אחד ממקימיו. אבא לא הסתפק בכך ורצה שאלמד בכולל יותר מובחר שנמצא במקום. הוא אף הסכים להבטיח לראשי הכולל שהוא מתחייב להחזיק אותי במשך עשר שנים. אלא שלצערי, הדבר לא יצא לפועל".

יא. ולא עם בניו בלבד יגע אבינו זצ"ל לרומם ולגדל אלא גם את נכדיו ובני נכדיו ויש על כך סיפורים אין ספור. עם נכד אחד קבע ללמוד חברותא בספר אורחות צדיקים בהיותו רך לימים פחות מבן י', שנים אח"כ מספר הנכד שעדיין זוכר את מה שלמדו עפ"י ספר נפש החיים: פירוש המילים "ברוך אתה..." "לנכד אחר נתן 5,000 ש"ח בשביל שידפיס קונטרס מחדושי תורתו. לנכד נוסף היה אומר: "אתה רוצה שלאחר פטירתך יהיה עליך רמקול עם ניגון בוכה, שעושין לגדולי התורה? אז תתחיל לעבוד על כך כבר מהיום".

עם נכד נוסף כשכבר היה אברך קבע ללמוד חברותא בנושא פרשת שבוע. ואמר לו: "הרי אני זקוק לכך בשביל סעודה שלישית ואתה זקוק לכך כדי שיהיה לך מה למכור בבית חמין".

נכד אחר ליקט את הספר התעוררות ללימוד התורה. כל נכד והחינוך שלו ועם כל נכד היה משוחח בנושא שמתאים לו. והצד השווה שבין כל הנכדים שכולם רכשו לו אהבה והערכה אין קץ. הם ידעו כמה היה כל אחד מהם מונח בתוך ליבו האוהב. נקודה מעניינת נוספת שכל אחד מהם הרגיש שמחה ונעימות לשהות במחיצתו. מעולם לא היה הקשר עם הסבא קשר מעיק אלא אדרבה קשר של שמחה.

חלק ג' - אהבת תורה

אחד הנכדים שהיה קרוב לליבו מספר שסבא שמע פעם שאם טובלים ש"י טבילות ברצף יש בזה סגולה להינצל מכל מיני יסורים. ודן עמו כיצד ניתן לעשות זאת. הסבא הציע שיש דרך פשוטה: לטבול ואז להוציא אצבע ולהכניסה במהירות וכל הכנסה חדשה תחשב לטבילה נוספת. מאז שנפגש עמו היה שואל בבדיחותא: "האם כבר טבל ש"י טבילות"?

יב. אגב יש לספר עובדה שארעה פעם בעת שלמד עם אחד מבניו בחדר סגור ומרן הגר"ח גריינמן זצ"ל נכנס לביתו לצורך ענין חשוב. כנראה לעזור בעניני רפואה לחולה מסוים. הגר"ח נכנס לחדר ע"י שפתח את הדלת ואמר: "כשלומדים תורה עם הבנים, הדלת צריכה להיות פתוחה, שדברי התורה יתפזרו בכל חלל הבית".

יג. אפיזודה מעניינת נשתמרה בידי בנו הגר"י שליט"א, בתקופה מסוימת עלה בדעת אבינו זצ"ל שחבל שבנו לא יצור קשר עם חבריו הת"ח כגון הגאון ר"א נבנצל והגאון רז"נ גולדברג והגאון ר"מ שמואלביץ ועוד. בנו שכבר היה קשור לת"ח שהיה רגיל בהם ולא ידע עד היכן ה"עסק" יגיע ואיפה יסתיים, לא שיתף פעולה להרחיב את הקשר עם ת"ח נוספים. יום אחד בא אליו אביו ואמר לו: "ראה הכנתי מעטפות ואף רשמתי את השמות והכתובות של הנמען, וכן רשמתי את שמך ואף הדבקתי את הבולים. לך נשאר רק לכתוב איזה שהוא דבר תורה קטן". והוסיף: "ואם עדיין קשה לך הדבר, אנא שמור את המעטפות למען יראו הדורות הבאים עד כמה חשוב היה בעיני שיהא לך קשר עם ת"ח".

אחת המעטפות שהכין לבנו לשלוח חידושי תורה

סעודה שלישית

יד. ובאם כל ימות השבוע קודש הרי שסעודה שלישית בבית אבינו זצ"ל היתה בבחינת קודש קדשים. לסעודה זו הגיעו חתניו הגאונים יחד עם נכדיו והיה זה מחזה נורא הוד של מלחמתה של תורה.

אבינו הגאון ר"א כמלך בגדוד, היה מעלה שאלה והיה כל אחד לפי סדר צריך להביע את עמדתו על השאלה. בני משפחתו של הגאון רבי שרגא גרוסברד זצ"ל יכולים לספר שמביתם יכלו לראות את הסערה המתחוללת בבית ריסנר בסעודה שלישית. דבר זה כמובן הצריך הכנה מרובה למצוא שאלות שיתאימו לעלות על שלחן סעודה שלישית.

המנהג היה שחתן הנכנס למשפחה מוזמן לביקור בסעודה שלישית. כמובן שהיתה זו טבילת אש לא קלה.

שח אחד מהנכדים: "פעם אחת באמצע סעודה שלישית מצאתי את סבא כשהוא בוכה. שאלתי אותו מה ארע? והשיב לי: 'וכי איך לא אבכה כשקבלתי מתנה מהקב"ה בנים, חתנים ונכדים ת"ח מופלגים?' "

כתיבת והדפסת חידושי תורה

טז. שאיפה בלתי פוסקת זרמה בדמו של אבינו זצ"ל והיא להדפיס ספרים של חידושי תורה, הוא עצמו היה כותב חדו"ת מצעירותו ממש ורגיל היה לכתוב הערות קצרות "בנוסח של הגאון מוילנא" על גליונות הש"ס. וכן הוא היה מרבה לדבר עם ילדיו כמה גדולה מעלת הכתיבה והביא לפנייהם אין ספור של דברי חז"ל ודברי ראשונים ואחרונים בחשיבות כתיבת חדו"ת. כגון מש"כ המהרש"א: "וקנה לך חבר" היינו קנה הכתיבה. וכן אמר ששמע מפי רבו מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל בשם בעל "אבן האזל" זצ"ל שגם אם כתבו דברים שאינם בדרך הישרה, יש תועלת מעצם מה שנכתב חדו"ת.

אבינו זצ"ל ראה במי שלומד ומחדש ואינו מעלה את חידושי על הכתב, כמו אדם המאבד רכושו לדעת. והיה מקשה: "כיצד יתכן שעמלת עד שנתחדש לך, והנך מאבד את עמלך בלא להשאיר זכר לחידושיך?"

חלק ג' - אהבת תורה

בכל יום היה שואל את בנו הגר"מ שליט"א, מה למד עם גיסו הגאון הגר"י ברטלר, והיה שואלו: "האם כתבת את מה שנתחדש?" וכן עם בנו הגר"י שליט"א לא הרפה לשאלו מידי יום ביומו האם כתבת אתמול? ובאחרית ימיו אף הוסיף: "והאם גם בנך כתב? האם הנך הולך בדרכי לעמוד על הבנים שיכתבו חדושי תורה?" עד שבנו הי' נאלץ לכתוב אפילו דבר קצר רק בשביל שלא יהא חייב לשקר. לעיתים קרובות התענין אצל בנו היכן אוחזת ההתקדמות במצב של ספרו, וארע שחש כאבים בליבו והחזיק ספר של אחד מבניו ואמר: "זהו הדבר שמרגיע אותי מכאבי".

כשהיה יוצא ספר שחיבר אחד מילדיו, היה יוצא מגדרו מרוב שמחה וטורח ולוקח עמו כמות ספרים לכל מקום שאפשר להפיץ את הספר. ניתן היה למשש עד כמה רבה שמחתו. בפרט היה מתבונן ומחפש מקומות בהם בנ"א שוהים בביטול זמן, כגון בהמתנה לרופאי שיניים. והיה מניח שם את הספר כדי שיהיה לתועלת. מספר בנו: "קיבלתי פעם שיחת טלפון מאדם שהרבה להודות ע"כ שהנחתי את ספרי בביהכ"ג של שדה התעופה "בן גוריון" בלוד. והמשיך אותו אדם לומר שהיה עליו להמתין מספר שעות והלימוד בספר גרם לו לניצול הזמן". כשבנו הוציא ספר חש שהגיע לפסגת שאיפותיו, אך לא אדם כמוהו יסתפק במה שהגיע לפסגה, מעתה יש שאיפה אחרת; שאותו הספר יביא תועלת לכמה שיותר בני תורה. וכך על זו הדרך מעולם לא היתה רוחו שקטה, כשהשיג מטרה אחת, לאלתר היה במרוץ אחר מטרה אחרת.

בשבועות האחרונים לחייו הזכיר את העניין שאברהם אבינו פירסם את הקב"ה בכל העולם. אבל התורה משבחת אותו רק במה שציוה את בניו אחריו. כמאמר הכתוב: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו אחריו". ולכן הינו מתענין בלימודי הבנים. עוד סיפר בנו שיום אחד שבועות ספורים קודם פטירתו התעורר אביו זצ"ל משנתו ואמר: "עלה בדעתי רעיון לבקש ממרן, שר התורה, לתת המלצה מיוחדת שתעודד את הלומדים לעיין בספר". אולי רעיון זה ימריץ את בנו לזרז את הוצאת הספר, או סתם ישביח את הענין שילמדו יותר בספרו.

חינוך בניו ליראת שמים

טז. ארע שאחד מבניו נתבקש להצטרף לב"ד של התרת נדרים, בענין טלטול בשבת, בשביל אחותו שילדה. וזאת מכיון שהמגיעה מלטלטל הכבידה עליה. כשחזר בנו לביתו, אמר לו אביו זצ"ל בנחת שהוא יש לו חשק לאכול חזיר, ואולי שיואיל בטובו

חלק ג' - אהבת תורה

לעשות לו התרת נדרים על כך? בנו תפס את טעותו. כך חינך את בניו להמנע מדבר שלדעתו אינו ראוי לעשותו.

מספר בנו בהיותי ילד לאחר תפילת נעילה בהיכל כולל חזו"א ניגש אלי אבא ואמר: "ראית כיצד אחרים בכו בנעילה. מדוע אתה אינך בוכה?" הוא ראה כשיטת חינוך להראות לבניו שילמדו דרכי הטוב מאחרים. פעם אחרת הלך עם אחד מבניו בהיותו ילד, במקום עם מראות בלתי ראויים. עורר אבינו זצ"ל את בנו: "ראה איך פלוני נזהר בשמירת העינים".

שח נכדו: "פעם בא אלי הסבא זצ"ל ואמר לי: 'האם הינך רוצה שיהיה בידך כל מה שתחפוץ? יש לי עצה בשבילך, תאכל בסעודה שלישית דג מלוח'. ולאחר שדרשתי הסבר הביא לי את דברי הגמ' בשבת דף קי"ח ב': 'אמר ר' יהודה אמר רב כל המענג את השבת נותנים לו משאלות ליבו. ומפרש שם אפילו דבר מועט כמו כסא דהרסנא, ובלבד שיעשה לכבוד שבת'".

חינוך לעבודת הבורא בשמחה

יז. בביתו היה מקרר מיוחד לשבת שהיה מופעל ע"י גז ללא צורך להשתמש בחשמל בשבת. היה זה בתקופה שטרם היה גנרטור ותלמידי החזו"א השתמשו במצברים לצורך תאורה בלבד. מידי שבת בשבתו היה תפקידו של אבינו זצ"ל להעביר את כל התכולה מן המקרר הרגיל למקרר של שבת. בכדי לשתף את ילדיו היה הנוהג שהתהליך נעשה תוך כדי שירה והתוצאה היתה שהילדים חיכו בציפיה לטקס המיוחד של העברת המקררים.

בנו מספר שהיה זה דבר רגיל בבית שאבא תפסו בזרועו וריקד עמו בצוותא. בפעולה זו החדיר בו את השמחה על היותנו עבדי הבורא.

חינוך בניו על ידי סיפורי צדיקים

יח. שיטה נוספת לחינוך היתה ע"י סיפורי צדיקים. דודנו הר"ר טוביה שכטר שליט"א שאל את החזו"א מהי הדרך הטובה ביותר לחינוך ילדים. והשיב לו: ע"י סיפורי צדיקים. אבינו זצ"ל קנה את המסר וסיפר לנו סיפורי צדיקים ואף הראה לנו הנהגות

חלק ג' - אהבת תורה

של צדיקים. כשרצה להחדיר בילדיו את חשיבות אכילת סעודת מלוה מלכה, היה מספר שאמו של הגאון מוילנא היתה מרבה לעשות צומות. וארע שחפצה להתחיל את הצום ממוצש"ק, ואמר לה בנה: "הרבה צומות תצטרכי לצום על מה שלא אכלת מלוה מלכה".

מידי חוה"מ סוכות בהיותו שוהה בנתניה, היה חלק מסדר החג להראות לילדים את סדר הנענועים של האדמו"ר מצאנז, תוך כדי בכיות ותחנונים מן הבורא.

דרך אגב, גם בידיעת הלימוד אחז אבינו הגאון ר"א שהדרך הטובה היא לימוד מוחשי. וכך כשנלמדו עניני גיטין נסע אבינו זצ"ל עם בניו לבי"ד רבני לראות כיצד נעשים גט וסדר חליצה. וכשלמדו הלכות שחיטה מצא שוחט אשר יראה להם בצורה מוחשית את עניני השחיטה.

יט. יש בנותן טעם להעתיק חלק ממכתב שכתב לבניו הגדולים בהיותם בנופש בצפת: "שתנוחו היטב בכדי שתוכלו אחר כן ללימוד בהתמדה וכו'. בענין הטבילה במקוה בצפת אבקש שתשקלו את הדבר היטב. הייתי מרוצה אם הייתם נמנעים כי המים קרים מאוד וכו' ואל תעשו דבר שלא היינו מרוצים ממעשיכם. תקבעו עיתים לתורה ותעשו שיתקדש שם שמים על ידכם וכו', עיקר הכל, שתעשו כל דבר בישוב הדעת".

בהתבוננות במכתב רואים את דרכו לכתוב בתחילה אבקש שתשקלו את הדבר היטב, דהיינו שסומך על שיקול דעתם, וכן בסוף: עיקר שתעשו בישוב הדעת, אבל בתוך הדברים נכתב בהבלעה אל תעשו דבר שאיננו מרוצים והייתי מרוצה וכו' הרי שקבע להם הדבר לאיסור אבל מעוטף במילים של כבוד ושהוא סומך על שיקול דעתם שמתוך כך הבין שישמעו לדבריו.

כ. בניו זוכרים לספר איך שבכל שנה עם סיום בדיקת חמץ היה פותח את כפתור החולצה ואומר: "עכשיו צריך לבדוק את החמץ שבלב". ולא היה זה דיבור או שחוק בעלמא, אלא ניכר היה לפי הדברים עד כמה אבינו זצ"ל אחז בהנהגה זו. היה מוסיף את העובדה שעשה כך אחד מאדמורי ויזניץ', ומשמשו הגיב לו שהלכה מפורשת היא: "מקום שאין מכניסים בו חמץ אין צריך בדיקה".

פרק ו' - חיבוריו

א. אבינו זצ"ל הוקיר והעריך מגעירותו את ענין כתיבת דברי תורה. הוא ניצל כל הערה וכתבה. ומצינו הרבה כאלו בין כתביו. כשהתקיימה חתונתו של הגר"י קולדצקי זצ"ל מי שהיה אח"כ ראש הישיבה ב"ישוב החדש", היה זה אבינו זצ"ל שישב וכתב את דרשת הנישואין של ה"חתן". אבינו לא הסתפק בכתיבה של חידושי תורה, הוא חפץ לחבר חיבורים בענינים שונים. הוא החל בהכנת חיבור על השטמ"ק. ונשתמרו בביתו מחברות של הערות על השטמ"ק.

הוא חפץ להוציא לאור את הספר "ל"ו שערים" על הלכות מליחה מבעל "תרומת הדשן". היתה לו קביעות ללמוד עם הגאון רי"ד גרינימן בענין זה.

בהיותו ראש כולל יזם להוציא חוברות מתוך חידו"ת של האברכים, ולעטר את החוברות בדברי ת"ח מופלגים.

החוברת הראשונה נקראה "בית המדרש" וארבע החוברות שלאחריה נקראו "תפארת ישראל".

שער המים להרשב"א

ב. סמוך לפטירת החזו"א החל ללמוד מסכת מקוואות בעומק רב וידע את כל פרטי המסכתא על בורין, הוא השיג את ספרו של הרשב"א על שער המים והתייעץ עם החזו"א האם ראוי להוציא את הספר לאור. דעתו של החזו"א באופן כללי היתה שאין לסמוך על ספר שנמצא ולא היה ביד שושלת הדורות. החזו"א השיבו "שער המים שאני, שהיה ביד הב"י"

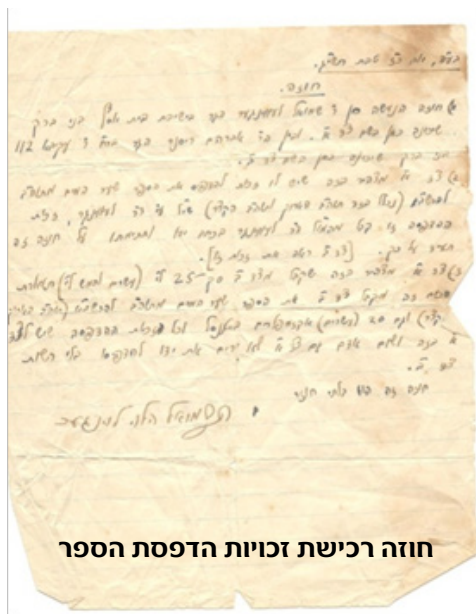

בעל הקהילות יעקב זצ"ל ולידו אבינו זצ"ל.

תחת חופה משפחתית.

חלק ג' - אהבת תורה

וכמו שמופיע בהקדמה לספר. ומאז לקח את הספר והשקיע כל כולו בענייני מקוואות והוציא את הספר עם הערות מחכימות. ומסופר עוד שבעל הקה"צ"ל סמך את ידיו עליו, ומינהו להיות אחראי לבדוק את המקווה בב"ב. [אגב, בעניין זה יש נקודה נוספת. בזמן לימודו מקוואות עבר להתגורר ברחוב האדמו"ר מגור 20 ביחד עם שכנו ר"א וולפסון וכדרכו קבע עימו חברותא וחלק

חזקוני רכישת זכויות הדפסת הספר

מההערות בספר הן של רא"ו כמופיע בספר. ויש ללמוד מזה על אישיותו שגם קשרי השכנות שלו היו אך בענייני תורה.]

אבינו זצ"ל לא ראה בספר "שער המים" איזה נכס כלכלי כלשהוא. בהוציאו את הספר עמדה לנגד עיניו הזכות הרוחנית בלבד. ואמר ספק ברצינות ספק בבדיחותא: כאשר אומר לכם: פנו מקום "לרשב"א" תבינו שהגיע זמני לילך מן העולם. הוא הפקיר את זכויותיו בספר והרשה לכל מאן דבעי להדפיס את הספר עם הגהותיו.

מלבד זאת הוציא אבינו זצ"ל חיבור נפלא על עניני ריבית לפי סדר השו"ע שהוא בבחינת קב ונקי. החיבור עומד לצאת מחדש בעזי"ת, בתוך הספר "מעוז חיי".

רעק"א על הש"ס

ג. כידוע, רבינו הרעק"א כתב את חידושיו במקומות רבים: על סדר המשניות, בגליון הש"ס, בספר דרוש וחידוש, בהגהות על השו"ע וכן בתשובות רבות. כל צורב שהיה מעונין לחפש את דבריו על הסוגיא שלומד היה צריך לעמול רבות בחיפוש. בשנת תשכ"ה לערך יצאה לאור הוצאה מיוחדת שכללה את כל דברי רעק"א לפי סדר סוגיות הש"ס. הוצאה זו השתכללה בשנת תשל"ד. והיא הידועה היום בכל תפוצות ישראל: "חידושי רעק"א על הש"ס"

שער ספר רעק"א שיצא במהדורה ראשונה

אין לנו מידע מדויק מי יזם ותכנן את כל המפעל הקדוש הזה ומי קבע את הכללים, לפי אילו קריטריונים, כל קטע היכן להכניסו והאם להדפיסו כמה פעמים וכל כיוצא בזה. מה שברור הוא שהגרי"ד גרינימן שליט"א התעסק בזה יחד עם אבינו זצ"ל ועם חלק מאחיו. בני משפחת ריסנר זוכרים איך שהגרי"ד היה מגיע לבית אבינו זצ"ל ושוהה שעות ע"ג שעות והיה מסתגר עם אבינו בחדר ועורכים רשימות של ציונים מדברי רעק"א בכל מיני מקומות היכן להדפיסם. אבינו זצ"ל בצניעותו לא ראה שום סיבה לספר לבניו מה היה חלקו במפעל הקדוש הזה, וכמדומה שפעם אמר שיש לו חלק בסידור של מספר מסכתות.

ספר מנחת ברוך

ד. אבינו זצ"ל שמע ממרן החזו"א על מעלת הספר "שו"ת מנחת ברוך" מאת הרב דק"ק קריניק. והיה בזה סיבה שיתעסק בהוצאתו של הספר לאור בשנת תשכ"ה. בצניעותו לא ראה שום סיבה לשמר לעצמו זכות כלשהיא, וח"ו שלא יהיה שום רמז שיש לו קשר לענין. דרכו היתה שיש לעבוד את הבורא באופן של "בלתי לה' לבדו" ולא להרויח שום כבוד בעוה"ז.

אגב, יש לציין ששמענו מאבינו זצ"ל שהחזו"א היה משבח ומחשיב מאד את הספר "שו"ת בית שלמה" של הרב שלמה מסקאלא שחיבר גם את הספר "ישרש יעקב" על יבמות. וכן היה מעריך ומקלס את הערותיו של רבי אליעזר משה הורביץ שנדפסו בסוף המסכתא.

ספר התעוררות ללימוד התורה

ה. עם כל פעולותיו להגדיל תורה ולהאדירה, עדיין לא נחה רוחו של אבינו זצ"ל והרגיש שחייב לעשות עוד פעולות לזיכוי הרבים. בתקופה מסוימת שהה בביתו נכדו הבחור, מרדכי יעקב ריסנר, ואבינו זצ"ל ישב ולמד עמו כל מיני מדרשים ודברי הגאון מוילנא וכדומה. ובעמל רב סידרו לפי נושאים את ה"התעוררות ללימוד התורה". ספר זה במשך תקופה ארוכה לא מש משולחנו של מרן ראש הישיבה, הגרא"ל שטינמן שליט"א, בהיותו משבח בפני בני ביתו את הספר, ומעודד להוציא לאור את הספר שנית. עד כדי כך היה חשוב בעיניו של אבינו זצ"ל ספר זה שביקש שיכתבו על מצבתו שבח זה בלבד שליקט את הספר "התעוררות ללימוד התורה".

חוברות מסורת

ו. בחודש כסלו תש"ל החל אבינו הגאון ר"א ביחד עם הגר"י זוקובסקי להוציא את חוברות מסורת, סה"כ יצאו שלש עשרה חוברות עד מנ"א תשל"ז. בחוברות אלו פרסמו גדולי עולם את חדו"ת. בחוברת א' יש חדו"ת ממרן הקה"י, ואח"כ (החדו"ת נכתבו לפי סדר הא' ב' של השמות הפרטיים) מאבינו זצ"ל, הגר"ד לנדו שליט"א, הגר"י שפירא זצ"ל והגאון רמ"י לנדא זצ"ל מגדולי תלמידי החזו"א בי-ם. בחוברת ב' יש חדו"ת ממרן הגרא"מ שך ואח"כ אבינו זצ"ל, הגרא"ח ברים זצ"ל מגדולי תלמידי החזו"א בי-ם, הגאון ר"א איברהם שליט"א, והגר"ח טורצין זצ"ל. בחוברת ג' יש חדו"ת ממרן הגר"ח גרינמן זצ"ל והגר"י בויאר שליט"א, ממרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל והגרמ"י דייטש זצ"ל. כדי לאסוף את החדו"ת מכל הת"ח הללו היה צורך בטרחה מרובה ובאומנות מיוחדת. אבינו זצ"ל ברוב מרצו ותושתו פעל והפעיל הכל בכדי לעורר את הלומדים. דבר מיוחד היה בחוברת מה שהוציא מידידו הגאון הגר"ד לנדו שליט"א, שאלות של פרפראות לחוכמה אשר רבים התייגעו למצוא את פתרונם, ובגיליון שלאחריו הודפסו התשובות לשאלות הקודמות עם שאלות חדשות. מסופר שמרן בעל הקה"י כשהיתה יוצאת חוברת מסורת מיד היה מזדרז לנסות למצוא את הפתרונות לפרפראות לחוכמה ונהנה מהם הנאה מרובה.

דוגמאות מספר לשאלות שהופיעו בפרפראות לחכמה:

א. כיצד יתכן שאדם יחבול בעצמו ויצטרך לשלם לאחר? התשובה: עבד כנעני.

חלק ג' - אהבת תורה

ב. כיצד יתכן אדם שיש עליו איסור אחד בלבד? התשובה: מופלא הסמוך לאיש לחד מ"ד.

ג. כיצד יתכן שפעולה מסוימת תחשב מלאכה רק בשבת אחת בשנה? התשובה: הוצאה בשבת סוכות מן הסוכה.

ד. איך יתכן שאדם ישכח לומר "ותן טל ומטר" ואינו צריך לחזור? התשובה: אם מתפלל בליל ז' בחשוון תפילת תשלומין ליום ו' בחשוון.

ה. איך יתכן שאדם פיקח אינו יכול לגרש את אישתו הפיקחת? התשובה: שאינו יודע האם שמו גרשון או גרשום.

יוזמה זו משקפת ומלמדת את תכונותיו של אבינו זצ"ל להרבות שיחת תורה מתוך שמחה בחכמת התורה.

חוברות בית יהושע

ז. מלבד חוברות מסורת השתתף אבינו זצ"ל גם בהוצאת חוברות "בית יהושע" שיצאו לאור בסוף שנת תש"ל ע"י קבוצת אברכים ביחד עם הגר"מ רוט זצ"ל והיה רוח חיה בהוצאת החוברות.

באחת החוברות פירסם אבינו זצ"ל שני מאמרים. וודאי שלא היה שייך כלל שיראה את עצמו כאילו יש בו גאווה, אך הוא מצא עצה לכך. מאמר אחד התפרסם תחת שמו ומאמר שני התפרסם בסוף תחת השם הרב "אבנר פייגלזון" שרמוז בזה ראשי תיבות של שמו: אברהם בן נתן ריסנר, פייגלזון פירושו בן פייגא. הענינים שהתפרסמו היו בלי קשר אחד עם השני בכדי שלא יהיה ח"ו מי שינסה לחקור מיהו התלמיד חכם החדש הבלתי מוכר, ויעמוד על התעלומה. אמנם אדם חד עין יכול היה להבחין שלמרות שלפי סדר הא' ב' היה מתאים להכניס את שמו תחילה לא עשו זאת ושמו אותו בסוף.

פתח דבר

התועלת שבהוצאת מאסף תורני אשר ישמש כמקשר בין כל הלומדים
החשובים והקדומים, להציע תעצומותיהם קושיותיהם ופירוניהם, כבר הקדימו
לכאן בדורות הקדומים הגר"י סלנטר ז"ל בהקדמתו לתבונה, והגר"י מלצר
ז"ל בהקדמתו ליגדיל תורה, ועאכ"כ בדורנו אנו שנתמעטו הלומדים ונתמעטו
החכמות, ובייחוד נתמעטו היגעים והעמלים, וכמו שהתבטא מרן הגר"י ז"ל
שחידוש החלשים את העיון בחיפוש, וכבר אמרו מגילה ו' ב' לא יגעתי ומצאתי
אל תאמין, וכל סגולות התורה נאמרו על העמלים ויגעים בה כמש"כ מרן
החידושי ז"ל באגרותיו.

והנני מקוים כי הוצאת הירחון תביא להגדיל תורה ולהאדירה בין
היגעים באמת, אשר כל חידוש וחידוש ישוטטו בו רבים ותרבה הדעת, והלומד
יחפץ לו תבואה, והננו מבקשים בזה מבקלי תריסין גדולי הדור ראשי ישיבות
אבותי הכוללים להשתמש בכמה נאמנה זו להפיץ מעינותיהם חוצה בחידושים
החשובים לאמתה של תורה.

תורתנו נתונה בזה להמדיפים היקר הר"י שלום פרידמן שליט"א,
שקדתי נתאפשרה חופעת הירחון — אשר הננו מקוים להוציאו כמתכונת דו"
הישיבה — ותהי משמורתו שלימה.

הכתבולה שהפך ד' בידנו יצליח להיות חלקנו ממוזכי הרבים הננו חותמים
למנוח המורה וללומדיה

יעקב זקובסקי אברהם ריסנר

המכתב תש"ל בני ברק

שער חוברת "מסורת" הראשונה

ה ת ו כ ו :

פסול וכשן שעשו מעשה מצות ביחד	— הר"ה"ג מרא דאתרא ראב"ד דק"ק קרית
	אגודת ישראל ב"ב הרב נתן גשטטנר
בענין לשפוך מים בחצירו בשבת	— הרב אברהם ריסנר
בענין עפר חוץ לארץ ועציץ	— הרב בנציון ראובן
בדין מפיהם ולא מפי כתבם	— הרב יעקב שטינברג
בדין אבילות בע"ש ודין תוספת שבת	— הרב ישראל מאיר זכריש
זמן התחלת חיוב בית עולמים וקדושת שילה	— הרב מנחם אריה טובולסקי
בענין ידון בקידושין	— הרב מנחם רוט
ספור שבח חבריו בהלכה	— הרב עמרם קורח
בברי ושמא	— הרב אבנר פיגלזון

נ.ב. סדר האברכים לפי א"ב.

תורת המערכת למרן הר"ה"ג גשטטנר שכבדנו במאור תורתו.

תוכן חוברת "בית יהושע" שבו הדפיס אבינו חזו"ת תחת השם "אבנר פייגלזון"

חלק ד'
יראת שמים

חלק ד' - יראת שמים

פרק א' - יראתו

כהקדמה לעניני יראת שמים ומידות טובות יש להביא את הספדו של האדמו"ר משינבא על אביו הגדול בעל ה"דברי חיים". הוא אמר שיש הרבה גדולים בתורה ויש הרבה צדיקים עובדי ד' וכן יש הרבה בעלי צדקה וחסד, אבל המיוחד שהיה באביו בעל ה"דברי חיים" השילוב של כל המעלות. כעין זה ניתן להספיד את אבינו זצ"ל.

להחשיב את הרוחניות מול הבלי העולם הזה

א. אבינו זצ"ל היה רגיל לומר לפני בני ביתו את דברי החזו"א, שמידת תאוות האכילה היא הגרועה שבמידות. גם היה מעורר את שומעיו שמבואר בספרים שכל מה שבנ"א אוכל לתאוה בעולם הזה, הוא יסבול מזה בחיבוט הקבר, שיאכלו התולעים את גופו. כשילדיו סרבו לאכול מאכל שלא היה ערב לחיכם בא בתביעה: "וכי אוכלים בשביל לספק תאוות אכילה? הרי אוכלים לצורך קיום הגוף ועבודת הבורא וא"כ מה צורך שיהא טעים?" אבינו זצ"ל ידע בחייו מעלות ומורדות שעות של דוחק ושעות של הרווחה. אבל בהשקפת עולמו היה בדרגתו בניסיונות העוני כבניסיונות העושר ולא נתן להבלי העולם הזה שיתפסו מקום ואדרבה זה היה מבייש להתעסק בזה.

כשהיה יוצא לנופש היתה ראשית מעייניו לפני שהגיע לראות היכן החדר, לבדוק את מצב הכשרות ולשוחח שיחה מפורטת עם המשגיח המקומי. בחודש אדר ב' תשע"ו שבועות מספר לפני פטירתו כשראשו ומוחו היו בשיא החולשה, נלקח לחתונה של אחד מניניו ושאל את בנו שלקחו: "איזה הכשר יש באולם השמחות?" וכשנענה שיש הכשר של בד"ץ, הגיב: "כבר ארע לי ששמעתי שיש הכשר של בד"ץ והתברר אח"כ שהכוונה לבד"ץ יפו. אין מספיק המידע שהכל בהשגחת הבד"ץ". בכל מקום שהגיע דאג תחילה לחלק הרוחני אם זה בעירוב המקומי או בכל דבר נידון אחר, כגון כששבת בעיר צפת ניגש אל רב בית הכנסת ותמה בעייניו כיצד יתכן שמקום שמזדמנים בני תורה ואין אצלו נביא מקלף.

איש המוסר

ב. מי שחי כל ימיו במחשבה של לעשות מה שתפקידו בעולמו, לא יפלא שיש בו יראת שמים טהורה ודקדוק במצוות. אבינו זצ"ל היה בוחן את מעשיו בכל יום. עד זקנותו ממש היה רגיל ללמוד בקביעות מוסר, ובשנותיו האחרונות היה חביב לו לימוד בספרי אור יחזקאל של מרן המשגיח זצ"ל.

אגב שח צורב אחד שכידוע שיטת לימוד המוסר של המשגיח הרב דסלר היתה שונה משיטת הלימוד של המשגיח הרב לוונשטיין זכר צדיקים לברכה. ועל כן נדיר היה למצוא מי שהיה תלמיד של שני המאורות גם יחד, אמנם אבינו זצ"ל שהיו בו תכונות של יראת שמים בלבו ובמוחו יכול היה להכיל את שתי השיטות בצוותא.

ויראתו הביאתו לכך שכל לימוד התורה שבו, היה לימוד על מנת לעשות. וכך היו חייו רצף של עבודת הבורא כמעט בלי היסח הדעת.

בנו שזכה להעיר אותו בשנות זקנותו וחולשתו מספר שהיה מזכירו לפני השינה שח"ו לא יאחר ויפסיד זמן ק"ש, ובעת שהקיץ באופן קבוע מיד כשפתח את עיניו בזריזות שאל: "כמה זמן יש לי בשביל לקרוא קריאת שמע"?

אגב, הוא היה אומר שהוא תמה מדוע אומרים העולם שהולכים להתפלל מעריב שהוא דרבנן ואין אומרים שהולכים לקרא ק"ש או להזכיר יציאת מצרים שהם דאוריתא.

קיום המצוות לא היה אצלו בגדר חובה שיש לעשות מתוך יראה, אלא היה עושה את המצוות מאהבה והיה שמח שמחה גדולה ומתרגש מאד בכל מצוה ומצוה שזכה לקיים (ראה הקדמה).

היה רגיל לומר מה שראה כתוב שכשבאים לבקש מהקב"ה בתפילה יש להוסיף ולומר שהנני מבקש מאוצר של מתנת חינם, שהרי אנו לא זכאים לכלום. בהזדמנות אחרת אמר שלפני כל בקשה, ראשית יש להודות לקב"ה. מספר נכדו שבאחד השנים לפני ר"ה הגיע אליו ושאל אותו: "על מה אבקש בימים אלו? אינני מרגיש שיש לי בעיה מיוחדת", וסבא השיבו: "בשנה זו אל תבקש מאומה, רק הקפד להודות לקב"ה בכל תפילה ותפילה".

לימוד המוסר על מנת לקיים

ג. כבר תואר לעיל שאבינו זצ"ל היה איש הלומד מוסר בקביעות בכל יום, והיה אבינו הגאון ר"א שומר על קביעותו זו מכל משמר, מספר נכדו: "באמצע חתונה של אחד מנכדיו הנני רואה את סבא מתנועע ויושב בדד ברצינות ומדבר אל עצמו (אגב, בצעירותו היה אבינו זצ"ל תוך כדי מחשבה יושב ומתכנן בקול את צעדיו. והיה אומר בבדיחותא את מאמר החכם שהוא מדבר עם עצמו מפני שהינו מקפיד לדבר רק עם אנשים חכמים). פניתי לסבא ושאלתי: 'מה ארע?' וענה לי שזוהי שעת הקביעות שלו ללמוד סדר מוסר, ולכן למד עכשיו בע"פ ענין של מוסר".

נכד אחר מספר שראהו מתבודד בביתו במשך כשעה ארוכה ומשנן לעצמו את מאמר המוסר: "אדם לא נברא אלא לתקן את מידותיו". הוא הגיע לדרגה גבוהה בעבודת הבורא, עד כדי כך שארע פעם שאמר לאחד שהוא מוכן לתת לו חצי מחלקו בעולם הבא אם יסיע בידו שיוכל להתפלל כראוי. והיה מרבה להתפלל מנחה בביה"כ שמתפללים שם שמו"ע בלחש במתינות, ושידל את בנו שיבא לראות כיצד יש אנשים שבכל יום מתפללים מנחה כמו שאחרים מתפללים נעילה.

אבינו זצ"ל חיבב מספר ניגונים. ניגונים אלו היו חביבין עליו משום תוכנם. ואלו הם: "זדים הליצוני עד מאד, מתורתך לא נטיתי", "החזק במוסר על תרף כי היא חייך", "כה אמר... לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", "הבן יקיר לי אפרים". כולם ניגונים של השתוקקות ללימוד תורה ומוסר, ציפיה לגאולה וקירבה לקב"ה. וכשהיה אבינו זצ"ל שר אותם ניתן היה לראות עד כמה הוא מקושר לתיבות הניגון.

פרק ב' - מידות טובות

חשיבות המידות טובות

א. בביתו קונטרס שלם בעניני מדות טובות שעודד והדריך את נכדו היאך ללקט ולהוציאו לאור. מדות טובות היו בעיניו ערך עליון. והיה מעורר הוקרה אצל כל מכיריו בעדינותו ובמידותיו המיוחדות והנאצלות.

חלק ד' - יראת שמים

היה אומר שבני אדם טועים כשמחפשים חתן לביתם, הם מתייגעים למצוא את מי שכן עליה ומיוחד בתורה. ואילו בעניני מידות טובות מזניחים קצת. והאמת היא להיפך, צריך ראשית לחפש את מעלת המידות הטובות ואח"כ להתעסק בגדלות בתורה. הוא הוסיף שיש קושי בדבר מאחר שכשמבררים על בחור לצורך שידוך, אם שואלים על לימוד תורה תתקבל תשובה לפעמים יותר טובה ולפעמים פחות טובה, אבל במידות טובות לעולם התשובה תהיה שהוא בעל מידות טובות. וזאת מפני שעדיין לא נתנסה בנסיונות החיים.

אגב בענין השדוכין. אחד מבניו הודיע לו בתחילת זמן קיץ שאין טעם בתחילת זמן להתעסק בשידוכין והענין מוקפא עד "ל"ג בעומר". הדבר לא היה לרוחו של אביו שאהב את מידת הזריזות. וכשחזר בנו מן הישיבה בלילה אמר לו: "שקלתי וחשבתי במשך היום על חקירה מה הדין בבין השמשות של "ל"ג בעומר". בדרך זו היה תמיד מנסה להראות לזולת שהינו מתחשב בדעתו אבל לפעמים הדבר מביא קצת לידי גיחוך. ואין צורך לעמוד על דעתו.

ב. יש בנותן טעם להביא כמה עצות שהיה נותן בענין תיקון המידות. (חלקם כבר הוזכרו וכינסנו אותם כאן לתועלת הענין). עצות אלו לא היו מן השפה ולחוץ, אלא מקבץ דברי חכמה שהשתמש בהם אבינו זצ"ל לעצמו, בכדי להינצל ממידות רעות.

להינצל מקנאה – אדם מקנא מפני שהוא מתבונן בחברו ומסתכל רק על החלק הטוב שיש בו. הוא אינו מתבונן בחלק של המחסור והיסורים. אילו היה חושב נכון שפלוגי יש לו מעלה זו וזו אך מאידך סובל מחסרון כך וכך, לא היה מקנא כ"כ. האמת שאין אדם שיש לו רק מעלות ואין לו חסרונות, נמצא שכל קנאה היא תוצאה של שטות. עוד נתן עצה לאחד כשאמר לו: "הרי הינך יודע שבנך אינו המוצלח של העולם ומה אכפת לך שהמוצלח הנ"ל נמצא אצל רעך?"

לא להיפגע מדברי חברו – אילו היו מקניטים את האדם בדבר משונה, כגון שהוא רוצח, ודאי שלא היה נפגע. אם כן שיחשוב שאם הוא נפגע הרי זו הוכחה שיש אמת במה שאמר זה שפגע.

חלק ד' - יראת שמים

שמירת העיניים - אמר לנכדו שצריך האדם לחשוב, הרי אנו מתפללים: "ותחזינה עינינו בשובך לציון וכו'". וכי באילו עיניים רצוננו לראות את המשיח? בעיניים שנטמאו במראות אסורות?

שמירה מתאוות אכילה - היה רגיל לומר שכתוב בספרים שכל מה שאוכלים בעולם הזה לתאוה, סופו שכשימות יאכלו אותו התולעים ע"כ.

נגד עצלות - אמר בשם המשגיח הרב דסלר שלפעמים אנשים מדברים בטחון ובאמת זה בא ממידת העצלות.

נגד עצבות - היה הולך לרקוד בבית הכנסת ברסלב, והיה רוקד עם ילדיו גם בסתם יום של חול.

ניצול הזמן - היה מציע לכתוב חידושי תורה ועל ידי כך יהיה לנגד עיניו כמה זמן ניצל ללימוד תורה.

שמירה מתאוות ממון - היה אומר שאדם צריך הרבה לכפר בעולם הזה על מה שהיתה לו הנאה מהשגת ממון.

עצה לברוך מכבוד - סיפר חתנו הגר"י קלאר שליט"א בהספדו: "שאלתיו כיצד הצליח לעבוד על עצמו בבריחה מן הכבוד כ"כ, ושאלתי כן גם את מרן הגרא"מ שך זצ"ל. מרן זצ"ל השיב לי שלקחת כבוד כשלא מגיע לי, הרי זה כמו לגנוב דבר מן הזולת, וגם בספק צריך להחמיר. חמי זצ"ל השיב לי: 'הרי במהרה יבוא משיח ותתברר האמת. אם כך, למה לי להראות חשוב בעיני הבריות עתה, ולהתבזות כשיבוא משיח. עדיף שלא להתכבד היום ולא להתבזות לעתיד לבוא.

עוד היה אומר בשם תורת נובהרדוק שהמשתמש במה שלמד לצורך כבוד, הרי זה דומה למי שזקוק לסולם ומניח ספרי קודש על הרצפה ומטפס עליהם.

עצה לכעס - סיפר בנו שהיה אומר לו: כשבאה לך שעת כעס, הסגר בחדר והכה בקיר, וע"י כך יצא הכעס מליבך.

חלק ד' - יראת שמים

קבלת יסורין באהבה - היה רגיל בכל בעיה שבאה עליו לחפש מה התיקון שיהיה לו מכך. כגון, אבדה לו פעם מזוודה, חיפש מה התיקון שיצא לו מאיבוד המזוודה, ומצא שהיו שם חפצים שלפי מדרגתו אין ראוי שיהיו בביתו.

עצה כללית להלחם ביצר הרע - שמע מהרב דסלר זצ"ל. היצר הרע נקרא כסיל והרי הוא מנצח את כל העולם. אלא נקרא כך היות שניתן לרמות אותו במה שהוא מרמה. לומר לו: נשמע לעצתך אבל לא עתה, אלא לאחר זמן מועט. וזהו מה שאמרו בג"י לפרעה במצרים: נלכה דרך שלושת ימים בלבד, על מנת לרמות את השטן.

להמנע מתאוות

ג. כשהיה מדבר בענין "שלום בית" עם אברכים צעירים אמר, "אם האשה רואה שהבעל ניגש תדיר אל המקרר, כיצד הוא מצפה שהיא תעריך אותו כבן תורה?"

היה נזהר ביותר שלא לאכול מסעודה שיש בה חשש שאינה מספקת לבעליה. עוד היה רגיל לומר את המאמר: "סעודה שהנאתך ממנה, משוך ידך הימנה". ומוסיף שהחזו"א אמר שתאוות האכילה היא אבי אבות הטומאה.

היה אוהב לספר את המעשה הבא: מעשה באחד שנכנסו אצלו הרבה ת"ח להתרימו ונתן להם סך לאחזקת תורה. כשנכנס אצלו הסבא מנובהרדוק נתן לו סך מרובה הרבה מעבר למה שנתן לאחרים. כשנשאל על כך, הסביר: "כולם באים אלי ומדברים איתי בדרך כבוד שאתן להם כסף. וכי מה מצאו בי? רק מפני שהגני עשיר. ואם הם מכבדים את הממון ש"מ שהוא דבר ערך ומדוע שאתן להם סך רב? מה שאין כן הסבא מנובהרדוק. הוא בא ודופק על הגב ואומר: 'רבי יהודי צריך כסף' בלי שום גינוני כבוד. הרי הוא מלמדיני שאין ערך לכספי. ומדוע שלא אתן לו סך רב הרי ממילא זהו מצרך שאין לו ערך."

אבינו זצ"ל היה רגיל לומר שכדאי להוציא ממון בשביל למנוע ביטול תורה.

לא רק שהיה אבינו זצ"ל נאה דורש להיות בעל מידות טובות אלא גם היה נאה מקיים, בנו מספר שהיה נזהר מלקנות כרטיס הגרלה בא"י שיש בזה חששות של חילול שבת ועוד. אבל בחו"ל היה קונה כרטיס בעת שכובד בסנדקאות. והיה מתפלל

חלק ד' - יראת שמים

לקב"ה שאם הזכיה בכרטיס תוריד אותו ממדרגתו הרוחנית הרי הוא מבקש שלא יזכה בהגרלה.

שח אחד ממכריו: "הרב ריסנר היה ת"ח אמיתי והיה ניכר עליו שאינו נותן כלל ערך לממון. הממון אצלו היה רק כלי לעבודת הבורא. גם ביתו היה פשוט ומופקר וכל מי שבא לבקר הרגיש שאין כאן בעל הבית שאכפת לו מהשלמות הגשמית של המקום". נכדו מספר שסבא אמר לו שכך נהגו גדולי עולם וזוהי הנהגה הראויה לת"ח.

איש האמת

ד. מידת האמת שהיתה באבינו זצ"ל היתה לא רק שלא לשקר לאחרים אלא גם לא לרמות את עצמו. כל ימיו היו בדקדוק של מידת האמת. מספר בנו: "בבחרותי הזדמנתי פעם עם אבא לביה"ח בלינסון. באותה עת היה מאושפז שם חולה שאבי רצה לבקרו. אבא דן אתי מהי הדרך הנכונה: האם לגלות לחולה שלא הגיע במיוחד אליו, אלא הזדמן לביה"ח. משום מידת האמת. או שלא לומר, ויטעה שבא במיוחד אליו וישמח יותר משום מידת החסד? כמדומני שהחליט שמידת האמת גוברת." (א.ה. עיין בשו"ע סימן רכ"ח בענין גניבת דעת, שיש חילוק בין אם מטעהו או טועה מעצמו).

האמת שהיתה באבינו היתה בעלת גוונים רבים: הוא היה איש "אמת בתורתו" - הוא סלד מסברא עקומה ולא ויתר עד שלא בירר כל ענין הלכה לבוריו במאזני צדק ויושר. היה איש "אמת במחשבתו" - היתה לו דעת תורה אמיתית וזכה לשקול מה לקרב ומה להרחיק, מה חשוב יותר ומה חשוב פחות, האם דרך התורה להיות בשב ואל תעשה או בקום עשה. היה איש "אמת בדרכיו" - הוא לא היה מסוג האנשים שמרמים את עצמם. הוא ידע להבחין ולבקר את מעשיו ודרכיו, האם פעל כהוגן או שלא כהוגן. לא היתה לו בעיה כלל לבקש סליחה או להודות על האמת. הוא קיבל את האמת ממי שאמרה.

ברייחה מן המחלוקת

ה. אבינו זצ"ל היה אוהב שלום ושונא את המחלוקת. כפי שבחנו הגר"ש דבליצקי שלא הי' מדבר על אנשים. ואשר אישר זאת לנכדיו גם כיום לאחר פטירתו. בני ביתו אינם צריכים עדות זו, הם ראו וחיו בצילו במשך כל חייו. אפשר היה לשוחח עמו בכל

חלק ד' - יראת שמים

נושא בעולם, הוא היה איש משכיל ונהנה מכל דבר חכמה. אבל לשה"ר ומחלוקת מחוץ לתחום ההתענינות.

שמענו ממשפחת מרן הגר"ח גרינימן זצ"ל כשהיו באים בני זוג לפני אביהם הגדול להתייעץ בבעיות של "שלום בית", היה משלחם לכו אצל הרב ריסנר. ראו איך צריך להתנהג והבעיה תעלם. אצל הרב ריסנר היה ניתן לראות איך חיים באופן: "שלי שלך ושלך שלך". כשחיים ברמה כזו של ותרנות ודאי שאין שום מקום למחלוקת.

בתקופה מסוימת גבה טורא בין שני אנשים נכבדים וניסו רבים וטובים למצוא דרך ליישב את ההדורים. והאדם היחיד שהיה מוסכם על שני הצדדים כאיש נאמן היה אבינו הגאון ר"א. הוא בפיקחותו ותושייתו ידע לדבר בדברי חכמה בכדי להוריד את להבות השנאה ולקרר את האוירה.

פעם ניסו נכדיו לחקור אותו אודות תכונותיו של אדם גדול מה טיבו, אבינו זצ"ל הבין היטב שהסיבות לכך מפני איזו מחלוקת שהיא והשיב להם: "והמשכיל בעת ההיא ידום", וכך במשך כחצי שעה ניסו לשאול אותו מזויות שונות וקיבלו תשובה ברורה: "המשכיל בעת ההיא ידום" הוא היה מספיק זהיר ופיקח שלא ליפול בלשונו.

הוא היה אומר בשם המשגיח הגר"י לוונשטיין זצ"ל שאדם יכול ללמוד הלכות לשה"ר היטב אבל אם אינו מתקן את מדותיו, הלשה"ר יצא דרך האף. והוסיף שהמשגיח מיד חזר בו מדבריו ואמר שאינו חפץ לקרר את לימוד הלכות לשה"ר.

כשהיה הדבר נוגע לכבוד שמים, שם היה אבינו שונה. כשלא ניתן היה לפתור את הדבר בדרכי שלו, היה עורך מלחמה, עומד בכל עוז על דעתו ודורש בתקיפות, נגד כל עבירה או פגיעה בדקדוקי ההלכה. וכבוד ה' הסתר דבר.

מכתב ששלח חכם אחד שהיה קשור מאד עם אבינו זצ"ל

פעם אחת אמר לי: "שמעתי מהחזו"א זללה"ה שהדרגה הכי גבוהה של שלמות שיוכל האדם להעפיל אליה בזה העולם הינה לעבור את כל שנות חייו מבלי לפגוע בזולת". אימרה זו היה נאה דורש נאה מקיים. מעולם לא נגע בשום מחלוקת. בעדינות נפשו היה מיד כשנקלע למחלוקת אומר: "כולם צודקים, כולם טובים" ותו לא. פעם אחת ניגש לאחד ואמר לו: "שמעתי שאחד מצאצאייך הדביק מודעות נגד הצד השני באיזו מחלוקת, ואני אומר לך כדאי לברוח מזה מאד. ואם ישאלוך

בענין , תאמר נו, אה, כאילו הינך באמצע ק"ש וכיו"ב עד שירפוך." כך זכה לעבור את העולם בלי לפגוע בזולת. וכמו שכתב בספר "תוספת חיים" זו"ל: "אני הגבר ראתה עיני מיום שעמדתי על דעתי כי כל איש ואשה משפחה ומשפחה מדינה ומדינה עיר ועיר שהיו ביניהם מחלוקת לא יצאו נקיים שתי הכיתות ונלקו בין בגופן בין בממונם רח"ל ומי שיש לו דעת יעמיק מאד בזה ולעולם יהא מוותר משלו בין בגופו בין בממונו בין בכבודו" וכו'. הוא זו"ל מעולם לא הקפיד גם אם פגעו בו בשום צורה שהיא. ומה טוב ומה נעים להעתיק מש"כ ה"תומים" זו"ל "בעוונותינו הרבים כל מחלוקת יהיה מה שיהיה היצר הרע מפתה ואומר שהיא לש"ש ומצוה גדולה להכניע בוגדים ולשבר זרוע רמה וח"ו לומר על מחלוקת שהיא לא לש"ש, א"כ במה יודע איפה האמת? בזאת יודע אם המחולקים ובעלי הריבות זולת הדבר שחולקים בו ומתנגדים זו"ז אוהבים גמורים בלב ונפש זה אות שמחלוקתם לש"ש אבל אם שני הכתות אויבים ונוטרים שנאה זו"ז ע"י המחלוקת, זהו שלא לש"ש. ע"כ אמרו כמחלוקת שמאי והלל שאהבו זה את זה וכיבדו זה את זה ואוהבים ונעימים זה לזה וכו' אבל קרח ועדתו היו נוטרים איבה ושנאה וכמעט סקלוהו למשה, זהו שלא לש"ש. וזה לאות נאמן בכל מחלוקת אם היא לש"ש או לא."

אשרי מי שגדל בשם טוב!

בריחה מן הכבוד

ו. אבינו זצ"ל היה בז לכבוד. ואמר שאדם צריך להצליח לגבור על מדותיו, עד שגם אם יורקים עליו יסבור שזה גשם. והוא ה' נאה דורש ונאה מקיים. שח אדם אחד שהיה נוכח איך שאבינו זצ"ל היה מוכן להתבזות כגונב כבוד, אך ורק למטרה של הצלת אדם מהלבנת פנים.

הוא היה אומר: אם אדם פגע בכך ונפגעת, סימן שאמרו עליך דבר אמת. שהרי אם אין בזה שמץ אמת מה יש להפגע מכך? וכמו שאם יאמרו לאדם שהינו מחלל שבת בפרהסיא או רוצח ושוודד בנקים הוא לא יפגע, ביודעו שאינו חשוד על כך. הרי כך בכל מידה רעה לא צריך להפגע. ורק מישוהוא המכיר בחולשתו נפגע. הוא מצא בזה דרך איך לשכנע בנ"א שאם הם נפגעים, בעצם הם מבזים את עצמם.

בכל הבריתות של משפחתו הוא הודיע מיד שהינו בוחר את תפקיד הקוואטער ונימוקו עמו. הרי בזה ניתן כבוד גם לאשתו הרבנית. כמובן שרצה להקל על אבי הבן שיוכל לתת את הכיבודים לאחרים.

להיות וותרן

ז. באחד משידוכי ילדיו התנהל מו"מ בנושא הכלכלי. וכפי הנהוג כל צד הציג את חלקו בענין. הצד שכנגד הציע לתת סך עשרים אלף דולר והוסיף שמן הראוי היה שיתן מעבר לכך בשביל שידוך הגון כ"כ, אך מה לעשות ורק סכום זה יש באפשרותו לתת. אבינו זצ"ל הגיב: "אם המצב אצלכם הוא עד כדי כך, הנני מוותר על חלקכם, ונסתדר, בעז"ה, בדרך אחרת. איני רוצה שתתנו באופן שיהיה לכם לחץ כלכלי".

ארע שאחד מנכדיו כיבד אדם מסוים להיות סנדק והלה השיבו שיהא מחוץ לעיר ועל כן שיבחר בסנדק אחר הלך נכדו וכבד את אבינו זצ"ל בסנדקאות. ולאחר זמן חזר הראשון ואמר שהסתדר לו להיות בעיר והינו מקבל את הסנדקאות. אבי הבן לא חש בנוח לומר לו שכבר כיבד אדם אחר. הוא הגיע לסבו והתחיל לדבר על הסנדקאות. על אתר הודיע אבינו זצ"ל שהינו מוותר ואין צורך להמשיך ולדבר בענין. ובכלל לא מענין פרטי השתלשלות העובדות. ובשעת הברית היה נתון בתוך שמחה רבה תוך כדי שאמר שהרבה יותר חשובה בעיניו מצות ויתור מאשר מצות הסנדקאות.

כשביקשו ממנו מחילה, בפרט בימים הנוראים, היה רגיל על לשונו לומר: "הריני מוחל למי שמוחל לי".

זריזות

ח. בהיותו אדם חרוץ ביותר היה לוקח זמן מועט מן הרגע שתכנן לעשות דבר מה ועד שהדבר בוצע. כשבנותיו, כלותיו או נכדותיו ילדו בשעה טובה, היה מזדרז לספק להם מאכלים שבריאיים ליולדות. מטבעו היה רץ בהיותו בדרך, עד שהיה הדבר לסימן היכר עליו "זה שרץ בדרכו". כשנולד לו בנו, לאחר חודשים ספורים בלבד, כבר טרח להכין לו תפילין מהודרות אצל הרב שמאי סופר בירושלים. והיה ללא לאות שולח מברקים מידי שבוע בשבוע: האם התפילין כבר מוכנות? עד ששמאי סופר היה מגיב שאינו חושש למברקיו, וברוך ד' לאחר תשע שנים היו התפילין בידו.

את כל מרצו וזריזותו השקיע אבינו זצ"ל במה שיוכל לסייע לזולתו. הוא היה מספר את המאורע ששמע מהרב מנחם פרוש שנקרא בדחיפות סמוך לשבת אל מרן הגרי"ז זצ"ל לצורך פעילות מסוימת. שאל הרב פרוש: "למדנו רבנו הרי ממילא א"א לבצע את

חלק ד' - יראת שמים

השליחות רק לאחר השבת ומדוע היה דחוף לקרוא לי סמוך לשבת?" והשיבו הגרי"ז: "אתה נותן לי ברכה שאחיה לאחר השבת". כלומר אין לאדם לדחות מצוה שמא יאנס.

בנו זוכר לספר שבילדותו היה נוכח בשיחה שחתניו שוחחו ביניהם בהתפעלות רבה על זריזותו הרבה של חותנם החשוב. איך שהוא ממחר לעשות כל דבר מצוה. ולפני שאדם אחר מספיק לחשוב על הענין הוא כבר חושב ומבצע. ארע פעם שנקרא למרן ראש הישיבה הגר"ל שטינגמן שליט"א לצורך הקמת קרן לענין חשוב. משאך גמר ראשון הנואמים את דברו מיד נזדרז אבינו והבטיח סכום הגון. מאוחר יותר הסביר לבנו: "רציתי את הזכות להיות הראשון ושאחרים ילמדו ממני".

צניעותו וענוותנותו

ט. אבינו הגאון ר"א היה "נסתר" כפי שאמר בשם הגרא"א דסלר זצ"ל שפירושו של צדיק נסתר, ממי הוא נסתר? מעצמו.

ואכן אבינו זצ"ל לא החשיב את עצמו כלל לא בצעירותו ולא בזקנותו הוא לא הכיר כלל במעלותיו הרבות, והכיר רק ב"חסרונו" שלא הגיע לדרגה של גדולי הדור. היתה בולטת אצלו מאד ההכנעה וביטול רצונותיו בפני רצון אחרים. התגבר על מידותיו ולא היה עומד על דעתו גם בדברים שחשובים לו. בבחינה זו היה אבינו זצ"ל גיבור ממש, כפי שמגדירה המשנה: "איזהו גיבור? הכובש את יצרו!"

הוא גיחך על כל תואר כבוד שחברו לו. בחנוכה תשע"ו נכנס אליו אברך וסיפר לו שביקר אצל מרן הגר"י אדלשטיין שליט"א ובקשה בפיו, היות שהינו ראש כולל שיברכו שיצליח להחזיק את הכולל בלא שיצטרך להתרוצץ ולהתייגע הרבה. מרן הגר"י אדלשטיין השיבו: "דבר גדול שאלת, ועל זה צריך זכויות של זקני ת"ח שהם גם בעלי ייסורין, ואם הם יברכו ואצרך גם את ברכתי אולי יהא סייעתא דשמיא". הוא פירט לו שמות של ת"ח שמתאימים לכך: את אבינו הגאון ר"א ואת הגר"ב עמרם זצ"ל. ולהבדיל את הגר"י הורביץ שליט"א. "ועל כן הנני בא לפניך הגאון ר"א ריסנר שתברכני". אבינו זצ"ל שמע את בקשתו והשיב לו: "סלח לי אדוני התבלבלת, היום חנוכה ולא פורים".

חלק ד' - יראת שמים

בנו הגר"מ סיפר בהלוויה שהיתה תקופה שהיה צם תעניות בה"ב ואפילו רעייתו לא היתה יודעת זאת, עד כדי כך הצליח להסתיר את הנהגותיו.

ואף כעת לאחר הפטירה כשהתאסף חומר רב בעניני מעלותיו הרבות, משתוממת אימנו תחי', כיצד הצליח להסתיר ממנה כ"כ הרבה עובדות שלא ידעה מהן כלל.

י. בתקופה מסוימת למד עניני מצות "והדרת פני זקן" והתעמק לברר בפני מי הוא חייב לעמוד והתחיל לדון בכובד ראש רב האם הינו חייב לעמוד בפני ת"ח זה או זה, כאלו שצעירים ממנו בעשרות שנים שהרי לדעתו הם ת"ח במעלה גדולה ממנו. הוא לא החשיב את כל מעלותיו הידועים לנו שפורטו בקונטרס זה ואת אשר אינם ידועים לנו.

הוא הסתכל על כך שפלוגי יש לו חלק בתורה שהוא לא הגיע אליו ועל כן ההוא נחשב בר מעלה גבוהה יותר ממנו. היתה תקופה שהלך לשמוע שיעור אצל אברכים שצעירים ממנו בעשרות שנים. ולעת זקנותו הלך לשמוע שיעור מת"ח שהיה לומד במשך שעה כמה דפים. לא היתה לו שום מניעה מחמת פחיתות וכד'.

הוא היה אומר שראה אצל מרן החזו"א שעניין הענווה אינה לחשוב שהוא במדרגה נמוכה, דבר שאינו אמת, אלא עניין הענווה הוא להתנהג עם הבריות שווה בשווה מבלי להתחשב בהבדל המדרגות. והביא דוגמא לכך שהחזו"א שאלו פעם על פלוגי האם הוא יודע ללמוד? ואבינו זצ"ל חשש להשיבו מפני איסור לה"ר, עד שהחזו"א השיבו: לא שאלתי האם ההוא לומד אלא האם הוא מצליח בלימודו. מדהים לראות איזו תחושה נתן החזו"א לבאי ביתו עד שנער צעיר יכול היה לחשוב שמא יש חשש איסור להשיב לחזו"א. ואף אבינו זצ"ל נהג בדרך ענווה הוא לא השתמש מעולם במדרגתו בשביל לדרוש מאחרים שיקבלו דעתו לא לחבריו ולא לבניו ולנכדיו, ואדרבה היה מוכן לשמוע את חוות דעתו של כל אדם בכל ענין בין בדברי תורה ובין במילי דעלמא.

מספר נכדו הגר"ח"ע קלאר: "אמר לי שאם רוצים לדעת אם אדם הוא באמת עניו, הבדיקה היא כשלא נותנים לו את הכבוד שמגיע לו, כדוגמה אם לא כיבדו אותו לשבת במזרח אם הוא הולך לשבת בסוף, סימן שהוא בעל גאווה ונעלב ואם הוא יושב בין כולם הוא עניו, אדם צריך להיות שווה בין כולם".

יא. מעולם לא היה מספר על עצמו עשיתי כך וכך וכדומה. כל משאו ומתנו היה לדבר בדברי תורה וגם בזמן שהיה מסכים לספר היה זה מהנהגות שראה אצל גדולי הדור. או שהיה מיצר על מה שלא הצליח להגיע למדרגות גבוהות ממה שיכול היה להגיע לפי דעתו.

כמו כן היה חביב לפניו לעזור לנזקקים באופן שלא ייוודע שהוא בא לעזרתם.

שח עד נאמן: "נכנסתי פעם למונית ברחוב קיבוץ גלויות בב"ב. היה זה מיד לאחר שהגאון ר"א ריסנר ירד מהמונית. הנהג שאלני: 'וכי הינך יודע מי הוא זה שירד זה עתה מהמונית? אספר לך מה רבה גדלותו בחסד. הייתי שבוי בסוריה וחזרתי ארצה בעירום ובחוסר כל. הוא דאג לי לכל מחסורי, תמך בי כלכלית והעמידני על רגלי'. היה זה נהג מונית עם כיפה קטנה ולא ברור כיצד נוצר הקשר ביניהם". כששמענו את הסיפור הגבנו בתדהמה: כיצד יתכן שלא ידענו מאומה עד כה.

יב. סיפור נוסף שמראה על גודל צניעותו. אבינו זצ"ל הוציא ספר יחד עם בנו הגר"מ על הלכות ריבית. ספר זה יצא בשנת תשמ"א ונכתבו בו ענינים רבים שלמד הגר"מ עם הגאון רא"י ברטלר שליט"א. בסוף הספר נכתב קונטרס בהלכות ריבית. דברים שנתחדשו מהתקופה שלמד אבינו זצ"ל עם גיסו הגרא"י ברטלר שליט"א. מעניין לציין שלאבינו זצ"ל היו נכדים רבים שלמדו ושוחחו עימו בעניני ריבית ומעולם לא שמעו ממנו: "היות ואתם לומדים ענין זה ראו מה שכתבתי בזה בספרי". כך שרובם ככולם של הנכדים הופתעו כיום לשמוע ע"כ שיש ספר מסבא על עניני ריבית. והנה אין זה ספר שמביא דברים פשוטים אלא אדרבא, הדברים כתובים בנוסח קצר וצריך הרבה עמל להבינם. ואמר ת"ח מופלג שהדברים שכתובים שם עמוקים ונפלאים כ"כ, עד שהיכן שמגעת סוף ידיעתם של המומחים לריבית, שם הבנתו מתחילה. ובתוך השלושים ניסה בנו הגר"י שליט"א ללמוד איזה ענין בספר עם אחד מהמשפחה, ומצאו שמצוינים בספר דברי הסמ"ע חו"מ סימן רל"ה. סימן שמדבר על תקנת קנין לקטן שהגיע לעונת הפעוטות. ואמרו שכנראה ישנה כאן טעות סופר שהרי מה ענין חו"מ סימן רל"ה לעניני ריבית? ומה נשתוממו שהציון היה על דבר שהוזכר בסמ"ע בחו"מ בדרך אגב שאין רגילות כלל לשים לב לכך שיש שם מציאה של חידוש בעניני ריבית.

כמו שסופר לעיל בכל דרכיו היתה מחשבתו כיצד עליו לנהוג על פי אמות המידה של דרך האמת הצרופה בלי להכניס כלל חשבונות של כבוד ומה הבריות יאמרו

חלק ד' - יראת שמים

עליו. דם נובהרדוק זרם חזק בעורקיו וחסם כניסתה של כל מחשבה מעין זו, להשפיע במשהוא על צורת התנהגותו.

יג. עוד אפיזודה מעניינת להכיר אחת ממעלותיו, שהיה רגיל לומר דרשה בשבע ברכות שהחתן כשנכנס לבית חמיו צריך להבין שמתפקידו שלא רק שביתו יהא בית של תורה, אלא גם שבית חמיו יהא בית של תורה. וזאת על ידי שיעזור להביא חתנים בני תורה שגדולים ממנו. והוסיף שאינו רק נאה דורש אלא גם נאה מקיים שטרח להכניס לבית חמיו את הגיסים הגאון הרב משה שטרנבוך ראב"ד ירושלים שליט"א, והגאון הרב יחזקאל ברטלר שליט"א.

פעם אחת לעת זקנותו ניסה בנו להראות לו את גודל מעלתו והתחיל לטייל עמו בסוגיות הש"ס, ואביו הפסיקו אל תכנים בי מחשבות של גאווה כאילו הנני יודע את הש"ס.

היה מבקש ברכה מכל אדם שהיה נראה בעיניו עובד ה'. והיה מסוגל לבקש גם מאנשים שהיו במדרגה פחותה הימנו.

יד. פעם ארע שנפל כובעו בשבת ונתקמט מאד. חשש אבינו זצ"ל לתקן את הכובע וא"כ אולי נעשה הכובע מוקצה? הלך להתייעץ עם ילד מוכשר, כפשוטו. השיב לו הילד שהכובע מתאים למשחק ילדים וא"כ ניתן לטלטלו.

אבינו זצ"ל נהנה מאד מן התשובה המחוכמת, והלך לספר לאחרים על דבר חכמה ששמע מקטן.

עד כדי כך היתה מידת ענותנותו, שהיה נזהר מלומר בתפילת ש"ע "וכל אויבך מהרה יכרתו" ואמר "וכל אויבי עמך..." והסביר הרי אין אדם רואה נגעי עצמו, ושמא יש בי נגעים המוגדרים ונחשבים אצל חז"ל בגדר "אויבי ה"? הוא לא פרסם את הנהגתו זו ורק בדרך אקראי נודע הדבר.

הערכת גדולי ישראל כלפיו

טז. עם כל צניעותו המופלגת גדולי הת"ח ידעו להכיר ולהוקיר את גדלותו הן ביגיעת התורה גם מתוך ייסורים, והן את מעלותיו שבין אדם לחברו. הגאון הגדול רבי

חלק ד' - יראת שמים

זונדל קרויזר מירושלים זצ"ל היה תקופה ארוכה ישן בביתו, והיה מעריכו עד מאוד. הוא תיאר אותו בתארים מופלגים. וכן מרן הגר"ח גריינמן זצ"ל העריכו עד למאוד עד ימיו האחרונים. וכפי שסיפר רמ"מ ששמע ממרן הגר"ח זצ"ל שאבינו זצ"ל מזומן ישר לחיי העולם הבא. בהזדמנות מסוימת אחד מבני ביתו של מרן הגר"ח הטריח את אבינו זצ"ל להעביר ספר. הדבר כאב למרן הגר"ח שראה בזה זלזול בת"ח.

חתנו הגר"י קלאר שליט"א, סיפר ששמע מהגר"ר ראובן פיינ זצ"ל שאבינו הינו מהאריות שבחבורה.

גדולי ישראל חיבבו את השמחה שבה היה משוחח בדברי תורה והשיבו לו באותה המטבע. וגם מגדולי ישראל שליט"א, זכה לקבל הערכה רבה. מרן ראש הישיבה שליט"א ביקר במעונו כמה פעמים. ומרן הגר"ג אדלשטיין תיאר אותו בניחום אבלים כנשמה מיוחדת שאינה מצויה בדורות שלנו.

כשחתנו הגר"י קלאר שליט"א ערך ברית לבנו הרביעי, כיבד את מרן הרב שך זצ"ל להיות הסנדק. בבניו הקודמים הסנדקאים היו: הר"ג ריסנר זצ"ל הגר"ר דב קלאר זצ"ל ולהבדיל בין חל"ח הר"ר טוביה שכטר שליט"א, שאבינו זצ"ל הורה שיש לכבדו בסנדקאות משום הכרת הטוב. בברית המדוברת נכחו כמה מגדולי הדור ובראשם מרן הרב שך זצ"ל שנתכבד בסנדקאות. כשראה מרן את אבינו זצ"ל אמר לו מיד שהוא מכבדו בסנדקאות. כמוכן אבינו זצ"ל סרב לקבל את הויתור. מלבד המופת שיש כאן,

חלק ד' - יראת שמים

שהרי אבינו באמת עוד לא היה סנדק בבית חתנו, יש כאן גם ללמד עד כמה העריך מרן הרב שך זצ"ל את אבינו זצ"ל.

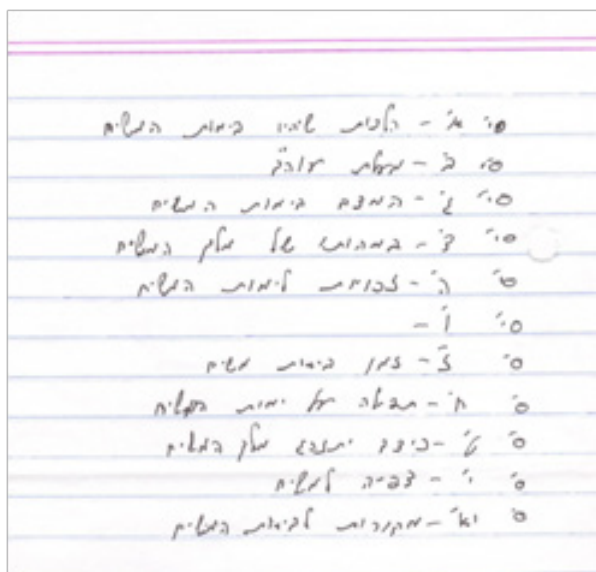
פרק ג' - ציפיה לגאולה

א. מילדותו לא הסיח דעתו מן הציפיה לגאולה. וקרובת משפחתו הרבנית שחור, מספרת עובדה שהיתה ידועה במשפחה שהיו שרצו ללכת לראות סרט (דבר שהיה מקובל בימים ההם) ובהיותו כבן ח' אמר להם כיצד אתם הולכים לשם? ומה תעשו אם יבוא משיח וימצא אתכם במקום זה, איך תעמדו בפני הבושה?

עוד סיפר ששמע בילדותו את דברי הגאון מוילנא שכשרוסיה תכנס לטורקיה יש ללבוש בגדי שבת, כי המשיח כבר כאן. ועלה בדעתו רעיון שכדאי לנסוע לרוסיה

ולעשות השתדלות בכל מיני טצדקי בכדי שתכנס לטורקיה. ברור שמחשבות מסוג זה עולות רק במי שאיכפת לו באמת ובתמים מהגאולה.

בחודשיו האחרונים מיד כשהתעורר בבוקר שאל את הסובבים האם ראייתם את העיתון? ומיד הוסיף שום דבר לא מעניין, רק האם רוסיה נכנסה לטורקיה?

דף מתוך תוכן עניינים בנושא ביאת המשיח

בכת"י אבינו הגאון ר"א

בתקופה מסוימת למד עם בנו וסידר את עניני ביאת המשיח.

בזמן מלחמת ששת הימים שלח מכתב לבן תורה בארה"ב וכתב לו מעניני הגאולה. וסיים: "ותדע שאנו שמחים פה כמש"כ בקידושין פ"ב: 'הספנים רובן חסידים' וכו'. רצה לומר מפני שחיים בפחד ומתפללים לקב"ה".

ב. מכתב בעניני הציפיה לגאולה במהרה

ימים ספורים לפני מלחמת ששת הימים.

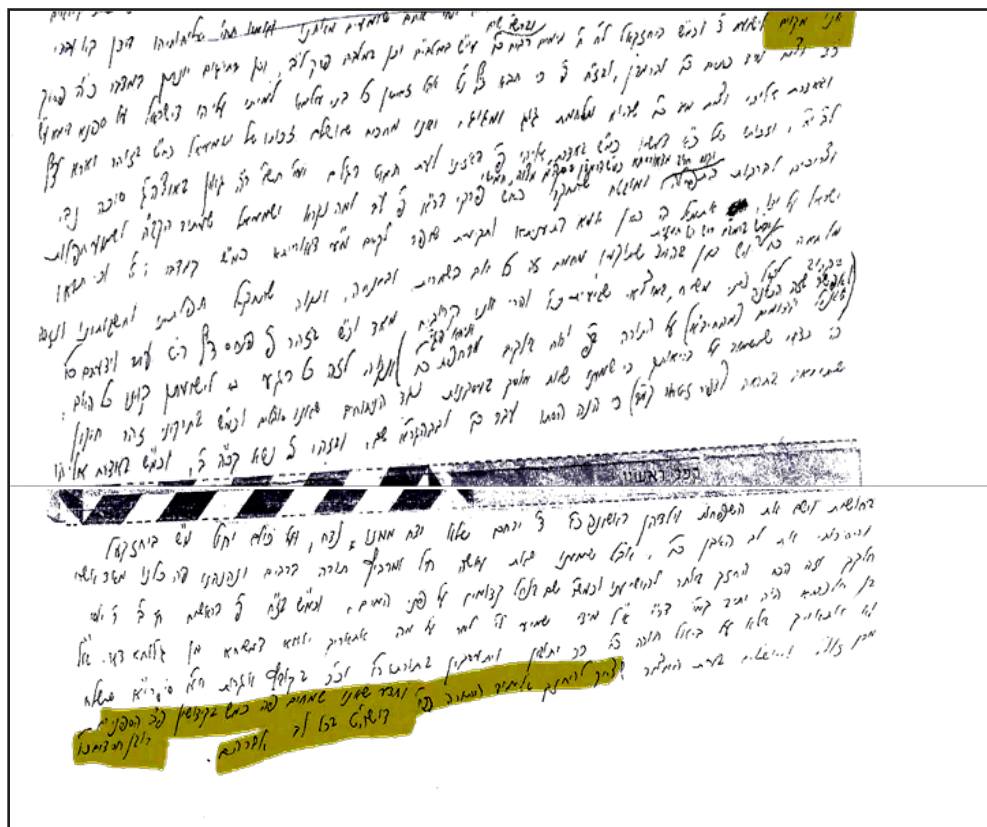
עש"ק פ' במדבר תשכ"ז

אנו מקוים לישועת ד' וכמ"ש ביחזקאל ל"ח ח' מימים רבים וכו' וברש"י שם עיי"ש במלבי"ם וכן במלבי"ם פרק ל"ב, וכן בתרגום יונתן במדבר כ"ד פסוק כ"ד וצ"ח מיד כיתים וכו' וברמב"ן ובז"ח פ' כי תבא ד"ף נ"ט אבל זימנן כל בני עלמא למיתי עליהו דישאל עול ספנא דימא ע"ש. ובאדרת אליהו וצ"ח מיד וכו' שהיא מלחמת גוג ומגוג, ואנו מחכים שיושלם זכותו של ישמעאל (כמ"ש בזוהר וארא ד"ף ל"ב א'), וזכותו של (כ"א) דעשיו כמ"ש באדרת אליהו פ' האזינו לעת תמוט רגלם. ועי' תשו' ר"ה גאון באוצה"ג סוכה נב. וצריכים להרבות בתפילה והוא חיוב מדאורייתא כמ"ש הרמב"ן בסה"מ מצוה חמישי. ומובטח שתתקבל כמ"ש פרקי דר"א פ' ל"ב, למה נקרא ישמעאל שעתיד הקב"ה לשמוע תפילות ישראל על ידו. אתמול ה' כאן יום דתעניתא ותקיעת שופר לקיים מ"ע דאורייתא כמ"ש במדבר י' ט' וכי תבאו מלחמה כו' וכמ"ש ברמב"ם ריש הל' תענית. ויש כאן בהמ"ד שתוקעין מחמת זה כל יום בשחרית ובמנחה. ונקוה שתתקבל תפלתנו ותשובתנו ונזכה בקרוב לקבל פני משיח, במוצאי שביעית וכו'. והרי אנו קרובים מאד. וכ"ש בזוהר פ' פנחס ד"ף רי"ט עתה וידעתם וכו' (ואפשר שזה הכונה בנחל קדומים (מהחיד"א) על התורה שפי' ורוח אלוקים מרחפת וכו' וניחא הגי') ונקוה לזה כל רגע כי לישועתך קוינו כל היום. ה' כדאי שתשמור על בריאותך כי שמעתי שאתה עוסק בעסקנות נגד הניתוחים שאנו סובלים. וכמ"ש בתיקוני זהר תיקון שתי'תאה בתראה (דפוס זיטיר קמ"ד) כי הנה הסתו עבר וכו' ובבהגר"א שם, ובזוהר פ' נשא קכ"ה ב', וכמ"ש באדרת אליהו בראשית וישם את השפחות וילדיהן בראשונה וכו'. ד' ירחם שלא ידח ממנו נדח, ועל כולם יחול מ"ש ביחזקאל והסירותי את לב האבן וכו', אבל שמענו שאתה עושה חיל ומרביץ תורה ברבים ונהננו פה כלנו מאד. אשרי חלקך. וזה הכח החזק ביותר להושיענו וכמ"ש כ"ש שם בנחל קדומים על פני המים, וכמ"ש בז"ח פ' בראשית ח' ב' ר' יוסי בן חלפתא היה יתיב קמי' דר"י א"ל מידי שמיע לי' למר על מה אתאריך יומא דמשיחא מן גלותא דא. א"ל לא אתאריך אלא על ביטול תורה וכו' כד יתובון ויתעסקון בתורתו וכו'. וכ"כ בקובץ אגרות ח"א סי' רי"א ששלח מרן זלל"ה לירושלים בעת המצור שצריך להחזיק בלימוד התורה וכו' ותדע שאנו שמחים פה כמ"ש בקידושין פ"ב הספנים רובן חסידים וכו'.

דושה"ט בכל לב

אברהם

חלק ד' - יראת שמים

ג. היה מספר על מרן החזו"א שהיה ניתן להבחין אצלו שינוי בשמחת החיים בתקופה של ג' שבועות שבהם מתאבלים על החורבן. והיה אבינו זצ"ל משתדל גם הוא למעט בשמחה ושירגש עליו שינוי בתקופה זו. כמו כן היה מתרגש מאד עד כדי בכי בכל פעם שהזכירו לפניו משהו מענייני הגאולה.

עוד כשהיה בכוחותיו, הירבה להתרגש מדברי הגאון מוילנא על הפסוק: "הכוני פצעוני" וכו' שקאי על כל הצרות והחורבנות שעברו עם ישראל. אבל מה מסיים הפסוק שעם כל הצרות, "חולת אהבה אני". והי' אבינו זצ"ל כמה באהבה וציפיה לגאולה באופן מיוחד. הוא היה אומר שחלק ניכר מתפילת מוסף של ר"ה הינו בוכה על הפסוק: "הבן יקיר לי אפרים". והיה אומר תוך כדי ערגה שהדבר שהינו תאב לו במיוחד הוא לראות את המעמד של הכהנים והעם ביום הכיפורים.

ד. כבר נזכר לעיל שבבחרותו עורר את המשגיח הרב דסלר שהציפיה לגאולה הינה בחינה של למות על קידוש ה', זוהי תוצאה ממה שהיה מתבונן בענין הגאולה. עוד היה רגיל לומר כשיבוא אליהו הנביא בודאי לא יתאפשר לנו הקטנים להכנס לחצרו של אליהו הנביא. ואולם יש בידו עצה: הרי אמרו על שומר אבדה שישמור עד שיבוא אליהו, וא"כ זה שיהא בידו אבידות ששומר, תנתן לו כניסה לצורך בירור המציאה, וכך יוכל לדבר גם בלימוד עם אליהו הנביא.

נכדו הגר"י הלפרין מספר שאלתי את סבא מדוע לפי הגר"א אין אומרים ברחם בונה "ברחמיו" ירושלים, ואמר אינך יודע? "ציון במשפט תפדה" דהיינו שאנו מצפים שירושלים תפדה מצד זכויותנו ולא ברחמים. והוא פרץ בבכי, וכך היה כסדר שהיה מתפרץ בבכי על כל דבר מעין זה, והיינו משום שכולו היה בקשות קודש"

ה. נכדו הגר"א קלירס מתאר: "לסבא היה הרגש חזק מאוד בענינים רוחניים ובמיוחד הדבר היה ניכר לעת זקנותו, תמיד ידענו בשבת כשהיינו אוכלים אצלו הוא היה רוצה ונהנה מהשיר "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך" וכו' והיה מתרגש ובוכה עם דמעות. פעם אמר לי האם חשבת פעם על המילים בשיר? כנסת ישראל זכתה והולכת אחרי ה' ככלה אחר בעלה. הדבר היה מפליא שגם ממש בשנותיו האחרונות ששכב רוב הזמן במיטה ביסורים גדולים, עדיין היתה לו את עוצמת ההרגשים והיה בוכה מהתרגשות על קרבת השי"ת. וכן הוא אמר לי שלכן הוא הרבה פעמים מאוד בוכה במעמד החופה, כשחושב כיצד לעתיד לבוא השי"ת יסובב את כנס"י. "תאר לך" הוא אמר. "השי"ת כביכול החתן ואנו מסובבים אותו כדי להכנס לחופה". וכן בשיר "הבן יקיר לי אפרים" הוא היה מאוד בוכה מעומק ההרגש שהשי"ת אומר עלינו הבן יקיר לי, ומכנה אותנו כילד שעשועים".

ו. מספר חתנו: כשהיה מתלווה לבתו היולדת (והיה מבקש שלא לחסוך זאת ממנו) והיה שומע זעקות היולדת, בין שהיו אלו מבתו ובין שהיו מאשה אחרת הכורעת לילד, היה בוכה בכי רב. והייתי סבור שבוכה על צער היולדת, שהרי היה בעל רגש גדול מאוד והיה מיצר מאוד בצער זולתו ובפרט אם היה משאר בשרו, אולם תוך כדי בכיו היה מפטיר שכל זאת עדין בחטאה של חוה... והיה מוסיף בכי על בכיו.

פרק ד' - דקדוק במצוות

דקדוק במצוות נדירות

א. לא רק מצוות המצויות שאדם זוכר ורמי עליה דנפשיה, אלא גם במצוות שאינן מצויות ורוב בנ"א עשויין לשכוח אותן כשהן מזדמנות לפניו, היה אבינו זצ"ל זהיר בהם. כשנזדמן לשהות באנגליה בעיר גייטסהד שהיא כידוע מקום גדול לתורה ועבודה, נודע לו שאין מקפידים על איסור חדש, דבר שכפי המסופר, מרן החזו"א חשש בו, ומשם כך נמנע ללמוד אצל הגר"ח מבריסק. הלך אבינו זצ"ל לביתו של הרב המקומי הגאון ר"ב ראקוב זצ"ל שהיה מגדולי הרבנים שבגולה ונשא ונתן עמו בהלכה עד שהסכים הרב עמו ומאז נקבע שם להיזהר ולהישמר באיסור חדש.

כשנקנה ביתו שברחוב האדמו"ר מגור 20 הלך בדחילו ורחימו יחד עם בניו הקטנים, ובשמחה רבה עלו על הגג ושמו לבנים, וברכו על מצוות מעקה עם רקידה מיוחדת שזכו למצווה נדירה כזו. [באמת צריך לדעת מדוע כיום לא רואים שאברכים הולכים לברך על מעקה בבנית בית חדש].

בחנות של אימנו לממכר פאות נוכריות ארע שרכשו ראשים של בובות יקרות להניח עליהן את הפאות שמוצגות בחלון הראוה, אבינו זצ"ל מיד כשהגיעו הבובות הורה למוכר שסיפק אותם שעליו לעשות חור בכל בובה בחוטמה בכדי שלא יהא איסור להשהות פסל בביתו. המוכר הוכה בתדהמה והגיב: "כמה שעות טרחתי על שלימות הבובה והנה זה בא במחי יד והורס את הכל", אבל את אבינו זצ"ל לא עניין כלום מלבד שזכה לקיים את ההלכה על בוריה.

היה נזהר בכל משקל שנכנס לבית, גם משקל שמיועד לשקילת גוף אדם, שיהא מדויק שח"ו, לא יכשל באיסור להשהות משקלות שאינם מדויקות.

כשהיתה שמחת נשואין של הגר"מ סולוביצ'יק זצ"ל במלון העצמאות בנתניה, התארח מרן הגרי"ז זצ"ל במלון, ואבינו זצ"ל שמח לנצל את ההזדמנות בכדי לברר כמה הלכות של מזוזה שקשורות לבית המלון. וכשפנה לשאול זאת את מרן הגרי"ז השיב לו מרן הגרי"ז: "אני טרוד כאן בכל כך הרבה הלכות, מדבר אחד הנני פטור, ממצות מזוזה וגם זה אתה רוצה להטיל עלי?"

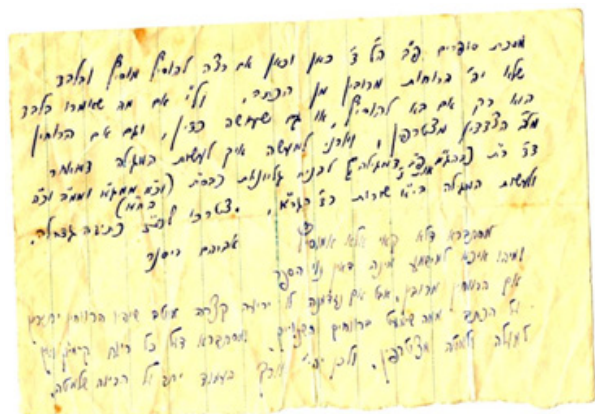
מצוות שהזמן גרמא

ב. זהירותו ושמחתו במצוות שהזמן גרמא היו במידה מרובה. והיה טורח בטרחות רבות עוד בתקופה שהיו בני תורה מועטים וההקפדה על פרטי המצוות היתה ממש רק בבני עליה המובחרים.

לצורך בנית סוכה הביא נגר אומן אשר ייצר לו מלאכת אומן, סוכה מעץ בלא מסמרים וזה ארע בתקופה שעדיין לא ידעו מן השיטות המקובלות כיום. לצורך בחירת ארבע מינים היה יושב בשוק בת"א שעות ע"ג שעות והיה מוכשר בראיה ברורה למיין ולבדוק את ארבעת מינים. הוא סיפר שפעם ארע לו שנפסל לו האתרוג בימי חול המועד והורה לו מרן החזו"א שיטול אתרוג תימני. והלך לטייל ברחבי העיר פ"ת למצוא אתרוג תימני טוב.

בחוש המסחרי שהיה טבוע בו הצליח ליצור קשר עם סוחר לולבים שהסכים שיבוא לביתו לבדוק את הלולבים קודם שהוא מביאם לשוק. אבינו זצ"ל בהיותו טוב עין לא שמר את המציאה לעצמו והביא עמו גם את גיסו הגר"י ברטלר. ובשנים מאוחרות נסעו עמו גם בניו וחתניו.

כך בכל דבר ודבר היה משקיע את מוחו ותושתיו איך להדר עד כמה שאפשר, והיה חרוץ וזריז ביותר לקיים את המצווה. בנו הגרמ"מ סיפר בהלוויה שכאשר חלה היה נידון האם הינו פטור מן המצווה של סוכה מדין מצטער מן הסוכה. אבל אבינו זצ"ל לא הסכים לכך בשום פנים ואופן וטען: "מעולם לא ישנתי חוץ לסוכה". היה שוהה בסוכה עד סוף הזמן ומביע את צעריו על כך שנגמרה המצווה שכה חביבה עליו.

בעניין מצוות קריאת מגילה רחש ליבו בצעירותו שהינו חפץ לעשות מגילה עם כל ההידורים שאפשר לצרוך. השקיע את

מכתב מו"מ עם הגר"ח גרינימן זצ"ל

בענין האופן המהודר לכתובת מגילה.

חלק ד' - יראת שמים

כל אונו והונו ולמד את פרטי כל השיטות עד שיצאה לו מגילה מהודרת ביותר אשר שימשה את כולל חזו"א במשך עשרות שנים. בביתו נשתמר מכתב משא ומתן שהיה לו עם מרן הגר"ח גרינימן כיצד לעשות את הגוילין של המגילה.

בהתקרב ליל הסדר היה עסוק ללבן את ענין ההסבה כיצד הדרך הנכונה להסב, לא היה שייך לדחות אותו בתשובה סתמית, אלא היה חוקר ודורש את העניין מכל זוויותיו כיצד המקום הנכון להניח יד שמאל והאם עדיף להרים את הרגליים וכדו'.

בענין אפית מצות היה טורח מצעירותו להכין קמח מיוחד שיהיה בתכלית ההידור של תו"מ. יש מכתבים שכתב בקשות לגיסו לעזור לו למצוא את הקמח המעולה ביותר.

אבינו זצ"ל זכה להסתופף בצל החזו"א בעת אפיית המצות. הוא ראהו בהליכתו ל"מים שלנו" ובאפיית המצות. והיה אומר שהחזו"א למרות חולשתו היה משגיח על המצות מול התנור, אף שפניו נעשו אדומות מרוב חום. וסיפר חתנו הגר"י לנדא זצ"ל ששמע מאבינו שפעם כשהיה החזו"א חלש מאד לאחר האפיה, אמר לאבינו ולגאון ר"ש ברמן זצ"ל שיבדקו את הכפולות ובכל דבר שיש להם ספיקא שיחמירו. לאחר שהורידו את הכפולות נתעוררו השניים לדון האם ניתן להפריש חלה מהכפולות על שאר המצות. בנו מאשר את הסיפור ומוסיף ששמע מאביו בילדותו שמרן הגר"נ קרליץ טרח לברר אצלו את הדבר. משום שהיה בעיניו חידוש שיש לדון האם לחוש לזה. לא עלה בידינו להיזכר בבירור מה היתה דעת החזו"א.

יש לציין ששנה אחת זכתה אימנו שתחי' ללוש את העיסה למצות עבור החזו"א. היא זוכרת כיצד החזו"א פיקח שהמלאכה תעשה כראוי.

פעם ארע שהיה מתארח בבית חתנו הגר"י לנדא זצ"ל ונכדיו, בני הגר"י, מספרים שחרוט להם בזיכרונם המחזה שלאחר אכילת חזרת למרור במהירות רבה, כל פניו היו אדומות ובקושי יכול היה לנשום, קם מכסאו והחל מרקד בעוז את הניגון: "עבדו את ד' בשמחה".

בכל ליל הסדר היה אומר מחדש בשם המשגיח מרן הגר"י לוינשטיין זצ"ל שמיד לאחר שאומרים "ונצעק" רואים את תחילת הישועה. וזהו חלק מלימוד האמונה בליל הסדר.

חלק ד' - יראת שמים

נוסח שטר שמיטה של ועדת ב"ב בשנת תשי"ט

מצות שמיטה

ג. בשמיטה שנת תשי"ט, השמיטה הראשונה לאחר פטירת מרן החזו"א, נתעורר הצורך להקים ועדת שמיטה שתטפל בכל עניני השמיטה מול ספקי הירקות, היה זה טבעי שאבינו זצ"ל למרות היותו אברך פחות מבן ל' יהיה חלק מן הועדה ויהא אחראי להשקיע את כוחו ותושיתו שהכל יתנהל על הצד היותר טוב.

נשתמר בביתו טופס הוראות בכתב ידו שכפי הנראה אמורות היו להתפרסם לציבור. בטופס יש גם הגהות ממרן הגר"ח גרינמן זצ"ל.

בהמשך בשנת תשכ"ו ניהל לחמותו האלמנה, הרבנית חיה שכטר, את עניני השמיטה, במלון העצמאות שבבעלותה. ארע פעם שהזדמן לשמחה לאנגליה בשנה שלאחר השמיטה, ומה שעניין אותו היה למצוא לגיסו הגאון ר"י ברטלר שליט"א מזון שיוכל להשתמש ללא חשש שביעית.

ואכן הביא עמו לארץ ישראל כמות של "שום" ושיגרם בשמחה לגיסו הגאון, ומה רבה היתה אכזבתו כשגיסו סירב לקבל את מתנתו מחשש שמא ה"שום" הינו יבוא מארץ ישראל.

מצוות תרומות ומעשרות

ד. השמועה מספרת כי סמוך לאחר נשואיו ראה אבינו זצ"ל כי יש מכשולות בעניני תרו"מ וטרח להדפיס את נוסח התרומות ומעשרות. לא מצאנו עדות ברורה על עובדה זו, אבל סוגים שונים של הוצאות לאור של נוסח תרו"מ שנמצאו בביתו יכולים להיות עדות על כך שהוא התעניין יותר מאשר הצורך הרגיל של כל אברך שיהא לו את הנוסח בביתו.

על פי שיטת מו"ר החזו"א היה רגיל לעשר את כל מה שנכנס לפיו, מידי פעם אף ארעה תקלה והי' הולך להשאל על המעשרות. בחצר ביתו היה עץ לימונים ומידי תקופה התעסק בהפרשת תו"מ ללימונים. ומספר שכנו הגרמ"ד צימרמן שאבינו זצ"ל לימד אותו שבפירות השותפים רק אחד מן השותפים יכול לעשר בלא קבלת שליחות ועל כן אם רוצים לבקש שיעשר אחד מן הילדים צריך שיקבל מינוי שליחות מכל השכנים.

בעניין זה היה רגיל לשבח את גיסו הגאון ר"י ברטלר שליט"א בהיותו מספר את העובדה הבאה, כשנסע פעם הגר"י באחד השנים לקצור חיטים למצות, היה מזג אויר שרבי והחום העיק וכשהזדמנו לשדות של תושב ערבי כיבד אותם בעה"ב באכילת בננות. הגר"י עישר את הבננות וזאת למרות שיש חרם של הב"י שלא לעשר פירות נכרי בארץ ישראל, מפני שיש לחוש שמא הערבי קנה את הבננות מיהודי. אח"כ כשהיו בדרך חזור תפס הגר"י ברטלר ראשו וזעק: "אוי נכשלתי כשאכלתי את הבננות בעוון אכילת טבל". לתדהמת השומעים שלא הבינו הרי הם ראו שבעצמו עישר את הבננות כדת וכדין ועל מה הוא סח. ביאר הגר"י שליט"א, שאכן הוא עישר את הבננות אבל הם אינם שלו וכיצד היה בידו לעשרם? ונכון שכל אורח יכול לעשר, ומצינו באחרונים שיש בזה שני ביאורים האחד מפני שבעה"ב כשנותן לו רשות לאכול הרי הוא נותן לו רשות לזכות בבננות גם קודם האכילה, והרי הוא מעשר את שלו. ובאור אחר שבעה"ב ממנה את האורח להיות שלוחו על המעשרות. ומעתה בשלמא לפי' הראשון היה בכוחו של הגר"י לעשר, אבל לפי' הב' הרי עכו"ם אין בכוחו למנות שליח, ונמצא שלפי זה נכנס לחשש איסור טבל.

אבינו זצ"ל היה מספר עובדה זו בהתפעלות מרובה הוא למד מזה עד כמה יר"ש צריך להיות לאדם שיוכל להתבונן בדרכיו שיהיו ללא חשש שהרי כאן נזהרו ועישרו

ואפ"ה באו לידי חשש איסור. הוא גם השתמש בזה ללמד למשפחתו מה רב חילו של גיסו הגאון שליט"א.

שבת

ה. מעשה שנפטרה בשבת גיסתה של אימנו תחי', הרבנית אילה שכטר ע"ה, אבינו זצ"ל מפני כבוד השבת נמנע מלהודיע לאימנו על האסון, בידעו שהיא תצטער צער רב. ואמנם היה חשש שיבואו בני הבית לכבוד סעודה שלישית והדבר יתגלה. ומאידך להזהיר את הבאים שיסתירו את הדבר מן הסבתא גם כן חשש, שמא יש מי שלא יודע ואין לצער בשבת. מה עשה? ישב על כסא בפתח ביתו, ואימנו יושבה כדרכה במרפסת. ואבינו זצ"ל שאל את כל מי שנכנס: "מה חדש? האם יש אי אלו שמועות טובות?" וכדו'. והבאים, מי שידע והביע את כאבו, הוזהר על ידו שח"ו לא ידבר בשבת שום מילה, בפרט לא בפני אלו שאין יודעים. ומי שלא ידע, הוכנס באופן טבעי לבית, תוך שהוא תמה מה ארע לסבא שהחל לדבר שלא כדרכו בשיחות חולין.

ו. בהיותו בבה"כ סמוך לביתו ראה שבעלי הבתים פותחים קופסאות שימורים לכבוד סעודה שלישית. הדבר חרה לו והקים קול מחאה לגבאים ולרב עד שהקהל קיבל ע"ע להפסיק בהנהגה זו. יצוין שגם גיסו ראה כן במטבח שבישיבה והביא את הדבר לחזו"א, והחזו"א הכניס את דבר האיסור בספרו. במשך זמן רב התייגע אבינו הגאון ר"א לברר את הלכות בורר באמרו שזה לימוד קשה, שבהבדל קל מתהפך מן מותר לחיוב סקילה. כשהיה ממנה את ילדיו להיות שומרים שלא יטה, היה מנסה אותם האם הם שומרים כראוי ע"י שהיה מראה כאילו הינו הולך לשחק עם הנר. כפי שמסופר שהיה לאבינו זצ"ל עובדה כעין זו עם החזו"א.

כאשר גרו ברח' ר' עקיבא, היו מגיעים לבקר בשבת את הסבתא שכטר, ומדדים את הקטנים כדי שלא לטלטלם. במשפחת שכטר זוכרים לספר כיצד אבינו זצ"ל היה מזהיר תמיד במוצ"ש שלא יטלטלו את הילדים מיד עם צאת השבת אלא ישוהו ברווח, ואז יצאו לדרך חזרה.

זהירות בשאר איסורים

ז. ארע שבקרו בביתו בנותיו של גיסו ונמנעו לשבת, אבינו זצ"ל חשב שמא חוששים לאיסור שעטנז ולמחרת כבר הי' מומחה לשעטנז בביתו לבדוק את הספות.

לפני כעשרות שנים הועלה חשש שיש איסור ע"ז בפאות נוכריות, והוא טרח והעלה את השאלה בפני גדולי ישראל מרנן הגרי"ש אלישיב והגרש"ז אויערבך, והם הורו להיתר. היה זה קודם שנתבררו פרטים נוספים בשנת תשס"ד.

ח. בהיותו צעיר עוד בחיי החזו"א כשילדה אימנו שתחי' היה זקוק שתישן מטפלת לילדים בביתו. וכדי להמנע מאיסור יחוד מצא עצה, שהמטפלת תנעל אותו בחדר או שתנעל את עצמה. ושאל את רבו החזו"א והתיר. והראה לרבו שבספרו הניח הדבר בצ"ע. ואמר לו אעפ"כ, דעתו העיקרית להיתר. ושוב שאלו: "האם בתור הנהגה טובה יש להחמיר?" והשיבו דיש מקום להחמיר וכתב אבינו את הדברים בגליון ספרו חזו"א אהע"ז.

פרק ה' - כיבוד הורים

א. כשבאנו לדלות כמה שיותר עובדות שיגלו טפח ממעשיו שמענו מהרבה ממכיריו שהם זוכרים אותו מכבד את אביו באופן מיוחד. שכנו הגר"ז כהאן שליט"א היטיב להגדיר זאת. איני זוכר את ר' נתן רייסנר אבל הנני זוכר את הגאון ר"א ריסנר מכבד את האב ר' נתן ריסנר. וזאת לאחר תקופה של 33 שנים עדיין חקוק היה בלבו היטב האופן הנפלא של כבוד אב. וכן הגר"י לנדא אחיו של חתנו הגאון רבי יצחק זצ"ל שהיה מכירו היטב והתארח בביתו לסעודות שבת, אמר בניחום האבלים שעומדת לנגד עיניו תמונת הכיבוד אב המיוחד שהיתה בו.

רבים מאלו שלמדו בישיבת פוניבז' הקטנה באזור שנת תש"מ אומרים שחקוק חזק אצלם כיצד אבינו זצ"ל היה נוטל יד ביד את אביו ומביאו להתפלל בישיבה.

ואמנם זכה אבינו זצ"ל להתמסר למצוות כבוד אב ואם שנים רבות. לא ברור שהיתה מצוה זו חשובה בפניו יותר משאר המצוות, אלא פשוט במצוה זו התאפשרו לו הזדמנויות בלא גבול לקיים את מצוות הבורא, ואבינו זצ"ל בהיותו חכם לב שלוקח מצוות ניצל את ההזדמנויות. הוריו היו אנשים גדולים ומיוחדים ואהבתם הרבה לבנם

היחיד והמיוחד, שנולד לאחר שנים רבות, גרמה להם לדאגה רבה מעבר לדאגת הורים רגילה. כך למשל עוד בצעירותו היה מתבקש מהוריו להודיע לעיתים קרובות היכן הוא נמצא, ושלא ימצא במקום סכנה. אהבה כזו ברוב בני אדם גורמת לקושי, אבל הוא ראה בכך אתגר חשוב לתת שלווח להוריו ועשה כל מיני טדצקי בכדי לשמור שהוריו לא ידאגו לו.

ב. הוא היה מספר עד כמה רבה היתה הדאגה של הוריו שכאשר יצא מביתו לכוון ב"ב בזמן ההוא, שהיה זמן סכנה, היה צריך תמיד להודיע שכבר הגיע והכל בסדר גמור אצלו. והיה שומע מעבר לקו את אנחת הרווחה של הוריו בתוספת תמיהה מדוע לקח כל כך הרבה זמן עד שהגיע לב"ב.

עובדה נוספת ארעה כאשר אבינו זצ"ל היה לאחר ניתוח שבר והיה מוטל בכסא באופן שלא היה מסוגל לזוז מרוב כאב. ברור שהוא דאג להסתיר מהוריו את כל ענין הניתוח ולחסוך להם את הדאגה. והנה הגיע הטלפון מהוריו שהתענינו באופן שגרתו בשלומו. הוא זחל על ארבע כפשוטו, בכדי שיוכל להגיע למכשיר הטלפון ואז בשיא שלווה הנפש הוא פונה להוריו ומתעניין בשלומם ומרגיע אותם בנוסח הקבוע שאצלו העסקים כרגיל והכל בסדר.

בכל מקום שאליו הגיע לשהות יותר מיממה היה טורח לבדוק היכן נמצא הטלפון הציבורי, בכדי להשיג את הוריו, ולשוחח עימם את השיחה היומית. אבל לא די בכך. יש מכתב ששלח לבניו הגדולים שנפשו בירושלים לכמה ימים, והוא מזכיר בין כל עניני זהירות שמירת הגוף והנפש "כי אנו חושבים עליכם ודואגים לכם וכו' ותכתבו מכתבים לעיתים קרובות להורים שלי שעל ידי כך נשמע מכם". הוא החדיר בבניו את הצורך המיוחד לשמור על קשר הדוק עם הוריו ואשר לדאגתו הוא ישמע מהוריו וא"צ לטרוח כלפיו במכתב מיוחד.

לאחר נשואיו כשנתן את הנדוניה שקיבל מחמיו לאביו, הוא התמודד עם מצב קשה מנשוא. מצד אחד, רעיתו שהיתה כבת שבע עשרה בלבד ולא הורגלה לדוחק, וכן הוריה המבחינים בסימני דוחק ואינם מבינים מדוע, ומצד שני היו הוריו שעסקיהם נפלו שלא באשמתם, והיה צריך לשמור על שמם הטוב ולעשות מאמץ שלא יוודע הדבר. ואבינו זצ"ל שטרם מלאו לו כ' שנים עמד בנסיון בגבורה עילאית ושמר כחומה

חלק ד' - יראת שמים

בצורה על הוריו שלא יגיעו לידי צער. וכמובן שלא עלה בדעתו לדווח להם על הקושי שהוא מתמודד עימו.

ג. בשנת תשל"ב חלתה אמו במחלה ממארת והיה אבינו זצ"ל מטפל בה במסירות אין קץ. הוא הזהיר את כל הסובבים אותה שחלילה וחס שתדע את דבר מחלתה. ולה הוא סיפר שיש לה מחלה כרונית כואבת אבל לא מסוכנת והביא לחדרה את כל טובי הרופאים. והיה נסגר עמם אח"כ בחדר לדון במצב. לא היתה פעולה שניתן היה לעשות שלא טרח לעשותה על אתר. הוא התעניין בספרות הרפואית ובכל מקום אפשרי מה עוד ניתן לעשות, ואמו שכפי הנראה הבינה את חומרת מצבה שיתפה עמו פעולה במשחק. נכדה הצעיר שהיה אז כבן שש, מספר שבועות מספר לפני פטירתה שוחחה עמו ואמרה לו שכאשר היא תבריא היא תקנה לו מתנה. נוח היה בעיניה להאמין שהמחלה חולפת כפי שאבינו זצ"ל טרח ליצור את האוירה סביבה.

ד. ביום ז' במר חשון תשל"ג נפטרה הרבנית ציפורה פייגא ריסנר. ישבו שבעה בבית אבינו זצ"ל ברח' האדמו"ר מגור עשרים, ובסיום השבעה קם הר"ג ואמר לבנו: "הנני והלכתי לביתי שבת"א". אבל אבינו הגאון ר"א התעלם מדבריו ואמר לו: "אבא כאן חדרך וזהו ביתך". ומאז ועד יום פטירתו באסרו חג פסח תשמ"ג, שימש אבינו הגאון ר"א את אביו בכל כוחו. הן בצרכיו הגשמיים שהיה טורח בגופו ממש לקיים את המצוה, להכין סעודה וכד'. והן בצרכיו הרוחניים שביראתו הגדולה היה חושש ודואג תמידין כסדרן שמא יאחר לתפילה או שמא יכבדוהו לעלות לתורה ואינו זוכר היטב בע"פ את הברכות, ועוד כיוצא בזה ובנו בכבוד הראוי היה שומע ומרגיע בכל עת.

ה. אבינו זצ"ל דאג שיהא שיעור לאביו מידי יום בביתו והביא מגיד שיעור מחונן ביחד עם בעה"ב מבוגרים שיהיו משתתפים בשיעור. הדבר גרם קורת רוח מרובה לר"ג שהיה מתכונן לשיעור והיה מכין את הכסאות והספרים. הוא חיבב להתבונן בספרי המאירי בשביל למצוא איזה חידוש לשיעור. כמה שמח כשהיתה בידו שאלה או איזה וורט לומר במשך השיעור. עם הזמן כשהר"ג נחלש ונעשה טיפולי, שכר אבינו זצ"ל עבורו אנשים מבוגרים שישהו לידו במשך שעות היום ויעסיקו אותו. אנשים הללו לא היו תחליף לפעילות אבינו זצ"ל אלא היו תוספת. הוא לא ויתר מעולם על התפקידים הקבועים של הכנת ארוחת בוקר מיוחדת לאביו כולל קילוף עגבניה הכנת ביצה וכדו'.

חלק ד' - יראת שמים

ו. כשנחלש הר"נ היתה תקופה שסבר אבינו זצ"ל שעדיף לאביו להיות בבית אבות ויהא מטופל ע"י צוות רפואי שישגיח עליו. לצורך כך לא הסתפק בבירור גרידא על טיב בית האבות, אלא טרח בגופו לשהות עם משפחתו ועם אביו בתוך בית האבות לזמן מה, בכדי להרגיש בחוש האם המקום מתאים לצרכיו של הר"נ. מספר נכדו שהינו זוכר איך זקני בית האבות "נווה שמחה" גיחכו על כך שניתן לכתוב בספר השיאים שילד כבן 10 נכנס לגור בבית אבות.

ז. כשנפל ר"נ למיטה בשנותיו האחרונות היה עסוק אבינו זצ"ל בטיפול בו במשך חלק גדול מן היממה. הן בימים והן בלילות הר"נ היה מתעורר באמצע הלילה והיה מתהלך, ואבינו זצ"ל היה צריך להרגיעו שעדיין מוקדם ושילך לישון ושלא יחוש כי הוא יעירו לתפילת שחרית. ארע פעם שהר"נ באמצע הלילה נכנס בדלת זכוכית שהתנפצה ובניסי ניסים יצא ללא פגע.

בשבועותיו האחרונים כחודש לפני פסח אושפז הר"נ בביה"ח בלינסון ועמו עבר לגור אבינו זצ"ל. הוא שהה ליד מיטתו וסעדו במרבית שעות היממה. עד כדי כך היתה מסירותו שאחיות בית החולים באו לומר לו בדמעות בעיניהם שלא ראו כדבר הזה מימיהם.

ר"נ נפטר למחרת הפסח בשעה 12:30. לצערו הרב של אבינו זצ"ל הוא עזב את מיטתו לזמן קצר ובדיוק באותה עת נפטר אביו ולא זכה להיות נוכח בפטירתו. הצער שלו היה חזק ביותר והיה ניכר את גודל העצב. וסיפר בנו הגרמ"מ בהלויה שהיה נראה מאופק כמו אבן במשך כל הזמן שמן הפטירה ועד ההלויה ועד בכלל, אך כשיצא מחדר הטהרה התחיל לבכות בבכי סוער ללא הפוגות. וצעק בבכי רב: "אוי לי שהפסדתי מצוות כבוד אב". הוא היה מזכיר את בכייתו של פלטי בן ליש שבכה מרורות על האי מצוה דאזלא מיניה.

גם במשך השבעה חזר הדבר כמה פעמים ולא נח מצער זה שהתאבל על אביו יחד עם הצער שהתאבל על הפסד המצוה.

פרק ו' - איסור ריבית

זיכוי הרבים בזהירות מאיסור ריבית

א. אחד מהנושאים הגדולים ביותר שניתן לומר שהשקיע בהם אבינו הגאון ר"א את כוחו הוא עניני איסור ריבית.

מצעירותו ממש באזור שנת תש"כ כשהחל ללמוד בצוותא עם גיסו הגאון ר"י ברטלר היה הנושא שנבחר ללמוד פרק "איזהו נשך", פרק זה שידוע במורכבותו ועומק עניניו נלמד ע"י הגיסים הגאונים להבדיל בין חיים לחיים, למעלה מעשור שנים. הלימוד היה בעיון רב ובעמל אין קץ. כפי שתואר היו צעקות התגרה במלחמתה של תורה מעוררות את כל האזור. כמה טון של אהבת תורה צריך בשביל לא להתעייף מלימוד סוגיות קשות ומסובכות שנים רבות כ"כ, ולהמשיך עוד ועוד להתעמק להתבונן ולחדש. סיפר אבינו זצ"ל שלאחר שנים רבות אמר לו גיסו הגאון שליט"א: "בא נעמיד בצד את כל המידע שיש בידינו ונתחיל מתחילה בניגון המיוחד "איזהו נשך ואיזהו תרבות".

אבינו זצ"ל גם העלה על הכתב את החדו"ת שעלו באותם השנים של עמל ויגיעה. הגאון ר"מ גרינמן שליט"א היה רגיל לומר בבדיחות הדעת שהגר"י ברטלר לומד את כל התורה כולה יחד עם איסור ריבית. גם כשלומד פיטום הקטורת הוא מוצא עניין לשייכו לאיסור ריבית. ואכן הלימוד הסתעף מהלכות ריבית לשאר חלקי התורה. כגון דיני ערב ועבד כנעני. אבינו זצ"ל אמר שכל אדם כשבא לשמים מכבדים אותו לשאת דרשה. לדעתו, הדרשה שהוא ישא בעולם האמת תהיה בענין "ערב ועבד כנעני" שיגע עליו מאד יחד עם גיסו שליט"א.

מספר בנו הגר"מ ריסנר שליט"א, שהיתה חוויה להתבונן בלימוד המיוחד איך שבוחנים שני מהלכים בסוגיה במסכת קידושין בענין "נתן הוא ואמרה היא". והדבר השפיע עליו רבות לראות את הלימוד מתוך יגיעה, להבחין בשני מהלכים דומים.

יסופר עוד שבזמן שרעיתו של אבינו זצ"ל היתה צריכה לילך לבית החולים לילד היא נסעה בלא להודיע כלל לבעלה שלמד עם גיסו בבית, בשביל שח"ו לא יופרע מן הלימוד המיוחד.

חלק ד' - יראת שמים

אגב, י"א שהסיבה שהתחילו ללמוד בענייני ריבית זוהי תוצאה מכך שנעשו חתנים במשפ' שכטר וחששו שיגרם להם איסור ריבית.

חתנו הגר"צ הלפרין מספר: היה מנהל בעסקי המשפחה [שחבש כיפה סרוגה], ומרוב הדקדוק של מו"ח בהלכות ריבית, ביקש מגאון אחד שליט"א שילמד עם המנהל את ההלכות הנחוצות לעסק בענין ריבית.

בנק פ.ק.או

ב. אבינו זצ"ל היה מן החלוצים שקלטו שיש בעיות קשות של איסורי ריבית בהתנהלות עיסקי הבנקים למיניהם. הוא טרח וחיפש בנק שכולו בבעלות נוכרי. לאחר יגיעה הוא מצא בנק פ.ק.או. בת"א שהיה שייך כולו למדינת פולין. מיני אז ניהל אבינו את עיקר התנהלותו הכספית בבנק הפולני. בשלב מסוים נכנס חשש שמא אין זה פתרון מושלם כי יתכן ויש לבנק אי אלו עסקים שיש ליהודים שיכות בהם. טרח אז אבינו זצ"ל ועשה היתר עיסקה מיוחד לבנק הפולני שהשתמר בביתו.

מספר בנו שלאחר נישואיו אמר לו אביו שיפתח גם הוא חשבון בבנק הפולני. ארע שהגיע אליו סוחר מפולפל לברר כיצד מצליחים ע"י חשבון בבנק הפולני להערים על רשויות המס. לא עלה על דעתו שיש כאן שמירת ההלכה גרידא.

חלק מדף חשבון
בבנק הפולני

תיקון בעניין חשי ריבית

ג. אבינו הגאון ר"א חישב ומצא שיש עצה לצמצם את חששות איסור הריבית במקום וממכר וזאת על ידי שיקבע מראש בזמן העסקה שאין הסחורה עוברת לרשות הלקוח עד גמר התשלום. עצה זו נבחנה היטב האם היא עומדת בפני הביקורת מצד המבט הממוני. כיצד יתכן שהלקוח מכלה את הסחורה ועדיין היא אינה שלו. ועוד שאלות כיוצא בהם, ולאחר שהוסכם שניתן לעשות כך, נכתב בנוסח זה על החשבוניות של חנות "סלון הפאה" שבבעלותה של אימנו שתחי'. אבינו זצ"ל לא הסתפק ברעיון שאת נפשי הצלתי, אלא בהיותו בקשרים עם חברת כור, חברת ענק, שמספקת חמרי בנין שכנע את הנהלת החברה שגם הם יכתבו כך על פנקסי החשבוניות שלהם.

התמודדות אישית מול הבנקים

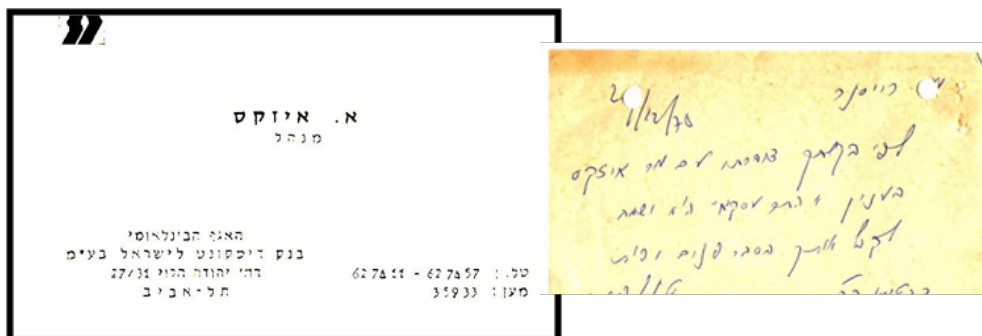
ד. אבינו בהיותו יר"ש מרבים ות"ח מופלג ידע היכן אמורות לצוץ בעיות מהלכות ריבית. ומאידך בפקחותו ותושייתו הצליח למצוא את הפתרון המהודר לבעיות שנתגלו. כך מוצאים אנו מכתב בביתו ששלח לו מכירו בשנת תשל"א על כך שסידר לו פגישה עם מנהל בנק דיסקונט. מי יודע מה היה טמון באותה פגישה ואיזו מטרה הציב לו להשיג ממנהל הבנק, בשנים הללו כשעוד לא היו מודעים לפרטים המסובכים שיש במערכת הבנקאית בהלכות ריבית.

בביתו נשמר תקנון ההתאגדות של הקרן המרכזית לפיצויי פיטורין של בנק הפועלים, בצרוף מכתב ממנו אל הבנק בו הוא מבקש שישנו את סעיף 51 בתקנון באופן המותר על פי ההלכה. וכן שהבנק יאשר את מכתבו. יש מקום לדמיין כמה טרחה ועמל מושקע במכתב זה, תחילה לברר היכן משיגים את התקנון, אח"כ ללמוד את התקנון ולמצא את הסעיפים הבעייתיים, ואח"כ לברר אצל מי ניתן לפעול ולשנות את התקנון ולפעול מולו. רק אדם שיר"ש בערה בו כאבינו זצ"ל, יכול היה לעשות הכל במפעל יחיד.

בשנת תשכ"ו הוא כותב לגיסו הגר"א שכטר ששהה בארה"ב שיברר לו כיצד מתנהלים שם הבנקים בשותפות עכו"ם וישראל. ניתן ללמוד מכך עד כמה היה שקוע בבירור הענין ונזהר היטב שלא יבוא לידי מכשול.

היתר עיסקא לבנקים

ה. בשנת תש"מ התעורר אבינו זצ"ל יחד עם ידידו הגר"י בויאר זצ"ל לתקן את ענין איסור ריבית אצל הבנקים. אבינו זצ"ל הבין שלא יתכן מצב שיהודים שומרי תו"מ לא יהא להם מקום שיוכלו להשקיע את כספם באופן חלק. ומן מחשבה למעשה, במשך שבועות או חדשים טרח אבינו זצ"ל למצוא נוסח מתאים לשטר היתר עיסקא שיהא מקובל על גיסו הגאון ר"י ברטלר שליט"א, ומי שמכיר את תכונותיו של גיסו הגאון שליט"א, יודע עד כמה זו מלאכה קשה המצריכה אומנות מרובה. בכדי לשבר את האוזן יש להביא מה שהיה רגיל אבינו זצ"ל לומר שאת גיסו יש לשאול רק שאלות של ערלה, שלפחות לאחר ג' שנים השואל מובטח שיהא מסודר. ועם כל זה בסבלנות ובעקביות זכה לברך על המוגמר, ולהגיע לנוסח המקובל. אבל לא היה לו די בכך. אבינו זצ"ל הבין שצריך שהציבור יתן אימון, ויהא בזה תיקון למספר רב של שומרי תו"מ. לצורך כך הוא יצר קשר עם הגאון ר"י בלוי, בעל מחבר ספר "ברית יהודא", והכניס אותו בסוד העניין וביחד הקימו חברה מסודרת אשר פיקחה על קרנות בבנק המזרחי ובבנק דיסקונט. החברה נקראה "עמדה" והקרנות נקראו "מקשה" ו"יסודות".

מכתב בעקבות פעילות להפגש עם מנהל בנק דיסקונט

היה צורך לנהל ישיבות עם הנהלת הבנקים לערב אנשי ציבור שיסייעו בענין ועוד. בשלב מסוים הועלה הצורך שגם מדינת ישראל תחתום על מסמך היתר עיסקא. שר האוצר של אז, מר שמחה ארליך, חתם גם הוא על שטר היתר העיסקא המיוחד. וכך כשהכל נגמר על הצד הטוב ביותר לאחר אין ספור של טרחות, כולל הסכמות מגדולי ישראל כגון מרגן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הגרש"ז ואירבך זצ"ל בית דינו של הגר"ש

חלק ד' - יראת שמים

וואזנר זצ"ל הגר"נ קרליץ שליט"א, בד"ץ ההחרדית הגר"י לנדא רבה של ב"ב, יצא הענין לציבור הרחב.

יש לציין שבענין שטר היתר העיסקא הגיעו כל הצדדים לכמעט הסכמה מוחלטת, למעט ענין אחד עקרוני שנשאר בוויכוח. הויכוח נסוב שדעת הגר"י בלוי זצ"ל שיש לרשום בשטר היתר העיסקא את הנוסח "מה שהמקבל יעסוק בכל עסקיו המותרים" שהרי אין אנו חפצים להיות שותפים בעסקי איסור, ואילו דעת הגר"י ברטלר שליט"א שדבר זה מעמיד את כל הנוסח לחוכא ואטלולא שהרי העסק יכול להיות מותר היום ולמחר אסור, וכי השותפות תשתנה בכל יום ויום. מכיון שהנושא נשאר פתוח הוחלט לעשות חלוקה. בבנק המזרחי יהא שטר נוסח של הגר"י בלוי זצ"ל ואילו בבנק דיסקונט יהא הנוסח של הגר"י ברטלר שליט"א. הנוסחאות

כתבות בעיתונות על היתר העיסקה

שנחתם ע"י שר האוצר

הללו של היתר עיסקא נתפרסמו בספרו של הגר"י סילמן שליט"א דרכי חושן ח"א בסופו. אגב, הגר"י סילמן שליט"א, אמר שהוא היה מציע פשרה לכתוב בעסקים המותרים ביום ההשקעה.

עד היום כשהת"ח נשאלים איזה נוסח הוא הטוב ביותר לעניין ריבית. התשובה המקובלת מבעל "נתיבות שלום" על ריבית, לכתוב בנוסח הקצר: "כפי שטר היתר עיסקא של בנק דיסקונט משנת תש"מ, וכן לסוברים כדעת הגר"י בלוי זצ"ל כותבים כנוסח שטר בנק מזרחי משנת תשמ"א."

אבינו זצ"ל היה נוהג להחתים בכל חוזה ועסק את הנוסח הקצר.

ו. פעילות זו מול הבנק גרמה הסתבכות קטנה. אנשי המזרחי "נפגעו" שהבנקים

מכירים ברבנים החרדיים והתעלמו מאנשי הרבנות הראשית. הנהלת הבנק היתה צריכה לכתוב מכתב התנצלות לרבנות הראשית. בכדי ליישב את ההדורים. כל המלאכה והפעילות הזו היו על כתפיו של אבינו זצ"ל הוא במפעל יחיד טיפל בנושא מא' ועד ת'. וגם שנים רבות אח"כ כשארע משבר עם הבנקים

בעניין הריבית ודרשו מהם ע"פ הוראת מרן הגרי"ש אלישיב לעשות תיקונים בענין ההיתר עיסקא נכנסו הנהלות הבנקים לפחד וחשש מה הדבר יכול לסבך אותם. מנהל בנק דיסקונט נזכר באבינו זצ"ל והזמינו לפגישה שיסביר לו את רמת הסיכונים שהוא אמור להתמודד. ולאחר שאבינו זצ"ל הרגיעו שאין בהצעות שהובאו לפניו בכדי לסכן את הבנק, הגיעו בנק דיסקונט ואיתו עוד בנקים לחתימה על השטר. קרנות שהקים יחד עם הגר"י בלוי זצ"ל החזיקו מעמד עד שנת תשס"ב אז הודיע הגר"י בלוי זצ"ל שאין בידו לפקח על הקרן וההשגחה בוטלה.

ז. אבינו זצ"ל לא הסתפק בפעילות זו הוא ניצל את קשריו עם חברת הענק "כור" שהם גם יחתמו על הסכם היתר עיסקא כפי הנוסח המתוקן, והדבר התפרסם בעיתונות הכללית.

חלק ד' - יראת שמים

בתקופת משבר הבנקים הועלתה הצעה ע"י כמה עסקנים לפתח את רעיון הבנק הפולני לציבור. אבינו זצ"ל טרח רבות לקדם את הענין והפגיש עסקנים עם הנהלת הבנק. הרעיון נתקל בקשיים ולא יצא לפועל, עקב כך שהבנק הפולני היה חסר תקציבים, והשקעות גדולות של בנק זה היו מתנהלות דרך בנקים אחרים. "זכורני", מספר בנו, כשנסעתי עם אבא זצ"ל לאחת מהפגישות הללו אמר לי אבא: "אולי היה צריך להפגיש את הגרא"י ברטלר עם הנהלת הבנק, אך מה לעשות שאצל הרב ברטלר שליט"א, בנק הוא כמו 'בית ע"ז' שאין נכנסים לתוכו".

והנה בכל הפעילות הרבה הזו לא נזכר בפרהסיא שמו של אבינו זצ"ל כלל והיה אפשרי שיקח איתו את מעשיו לעולמים בלא שישארו עקבות שידין פעלו זאת. ורק יחידי סגולה אשר מכורח המציאות הם בלבד ידעו על כך. הסיבה לכך אינה נובעת ממאמץ להסתתר אלא זה מה שהוא היה. כל אופן פעילותו בחייו היתה רובה ע"י שפעל והפעיל מאחורי הקלעים כדי שהמטרה תושג, ואילו את מה שיש לו יד בענין, מה צורך יש בכך שידעו? ואיזו תועלת תצמח מכך? וכיון שכך אין סיבה להתעסק בזאת.

חלק ה'
בין אדם לחברו

חלק ה' - בין אדם לחברו

פרק א' - אהבת הבריות

אשרי משכיל אל דל

א. כפי שסופר אבינו הגאון ר"א היה מופלא ומיוחד בזהירותו בענינים שבין אדם לחברו ובמדותיו המיוחדות.

מעלותיו בענין זה מתבטאות בזויות רבות, ובהזדמנות זו נעלה כמה מהם. ראשית נפתח במעלת משכיל אל דל, אבינו זצ"ל כשהיה שומע בעיה של הזולת היה נכנס לעובי הקורה לטפל ולסייע כמו שהבעיה היא שלו. ופעמים רבות היה מתמסר בכל כוחו. ולא הניח את הענין כל עוד שיכול היה לעזור ולסייע.

ויש להביא דוגמא אחת מיני רבות. מכתב שכתב ביום א' פרשת ויצא שנת תשי"ד בהיותו אברך צעיר בן כ"ד שנים. היה זה בזמן ששהה לתקופה של החלמה בכפר פינס ולמרות שהלך למקום נופש הטרידה אותו צרת שכנו.

וכך כתב לגיסו הר"ר טוביה שכטר שליט"א -

"אף שאמר שלמה: "חושך אמריו יודע דעת וקר רוח איש תבונה, אטם שפתיו נבון". אך "אטם אזנו מזעקת דל וכו' פתח פי לְדַבֵּר". כי הנה מולנו גר מר יצחק ל. עם שני ילדים וביתו בית רעוע במחסן שאין בה כדי דירת איש, והנה בקיץ עוד שמו יד לפה, אבל מה נעשה לימי החורף והגשם יורד תוך הבית, ובפנים אין מפלט, והילדים רכים וחלושים מאין שמש מרפא לכנפיהם, והיתר סתום. והנה נמצא אתו לערך 1,500 ל"י כ"ז מהלוואות שונות ועוד 500 ל"י נוכל בעזהי"ת לקבוצ, והנה בבית אבינו דירת "שטורם" נפנית בחורף. והדירה מתאימה היא להם מאד ושמתי פני לדבר זה ולא אנוח עד אבקש לבל יקחו ממנו השליש הנהוג שבעה"ב מקבל [א.ה. כוונתו שבדמי מפתח נותנים לבעה"ב דמי שליש הדירה].
ודע שאם יטבע אדם במים, לא יעמדו לדון האם להמנע מלקנות לו חבל להצילו, מאחר שיצא האדם ידי חובתו בנתינת הצדקה הקבועה חומש או מעשר וכו'. וכבר

נצטוינו לא תעמוד וכו' ואין פוטר בפני פקו"נ ומניעת צדקה מתאימה למשפחה זו צפוי הרס למשפחה כולה ואין לפרט.

על כן יצאתי לקראתך לשחר פניך ואמצאך, כי מעט חשבון יקל במעט הענין. ולו נשאר השכן הקודם עוד רבות בשנים הרי היתה נמנעת הכנסה זו. [א.ה. כוונתו שההכנסה מדמי מפתח באה רק כשהדייר עוזב]. ואם יהיה פחד שווא משכר הדירה "אני אערבנו מידי תבקשנו" ואף אם חובותיו המרובים ודחקו הגדול ברופאים וכו' עד כי באו מים עד נפש השתדל לשלם חובותיו בזמנם. והנה באחרית גלותינו למי נפנה וכו' וכולם טרודים בעסקיהם ומעט מזמנם יקדישו לשמוע נאקת זולתם כי רבה, והתשועה מעטה עד למאד וכו', והנה זקוקים אנו כל רגע לחסדיו המרובים. ויאמר לנו: "טרם נקרא וכו'" ואז "תקרא וד' יענה וכו'".

והנה הההרגל טבע שני, ובזה מתנה לנו לסייע להתבוננות בטובה. כי מתחילה הרי היצר מסית ומונע ממנו להיטיב לזולתו וכו' אבל לאט לאט אחר הסירוב וכשכבר שבע היצר יאמר ללבו: "ומה יהי אם אעשה כן?" וישנן כן בלבו את הנקודה האמיתית שזהו הדרך היאותה לשומרי דרך ד'. וכו' ויקורב הדבר על הלב להאזין לדבר אמת ולא לתת למשפחה נכבדת לההרס כי אין יוכל אדם לעלות על משכבו כשיודע אין יונקים שקועים במים מבלי עצה ותוחלת והרי כל ישראל קרובים זל"ז והדברים כ"כ פשוטים ודבר שפתיים אך למחסור.

ואף שאמרו על היצה"ר כסיל, אבל גם אמרו עליו מלך זקן, ועצותיו והסתותיו עד בלי גבול. והעצה כנגדו להוקיע טענותיו ולברור אותם אחת לאחת מול האמת הנחבאת ולשאול לעצמו איזה דרך חפץ ד'.

ואף אם דירתו של "שטורם" לא תתפנה בתחילת החורף ואולי אף לא באמצעיתו הנה לזמן קצר ימצאו תשועה ורק תוחלת ממושכת מחלת לב.

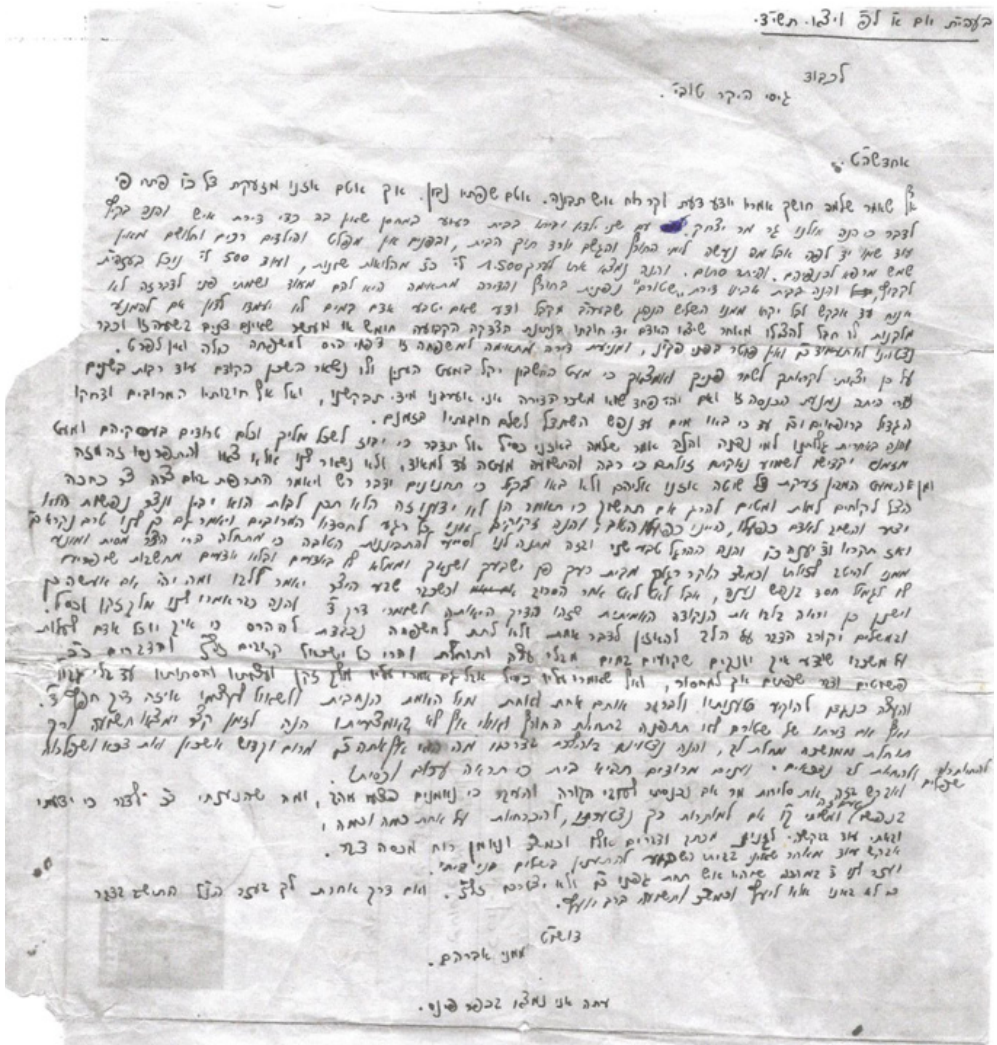
והנה נצטוינו ב"והלכת בדרכיו" מה הוא אף אתה וכו' "מרום וקדוש אשכון" ואת דכא ושפל רוח" "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים" "ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכיסתו".

ואבקש בזה את סליחת מר אם נכנסתי לעובי הקורה והעיקר כי נאמנים פצעי אוהב מה שהניעני כ"כ לדבר, כי ידעתי בנפשי טעם זה ועשיתי ק"ו אם למותרות כך נצטערנו, להכרחיות על אחת כמה וכמה.

ובאתי עוד בבקשה לגנוז מכתב ודברים אלו, וכמש"כ "ונאמן רוח מכסה דבר" [א.ה. לא קיימנו את דבריו מפני התועלת לרבים] יעזור לנו ד' במהרה שיהיו איש תחת גפנו וכו' ולא יצטרכו זל"ז ואם דרך אחרת לך בעזר הנ"ל התיישב בדבר כי לא באנו אלא ליעץ וכמש"כ ותשועה ברוב יועץ

דוש"ט ממני אברהם

חלק ה' - בין אדם לחברו

מכתב ששלח אבינו זצ"ל לגיסו ר' טוביה שכטר שליט"א בענין עזרה למשפחה במצוקה. שמענו מהגיס ר' ליפא שכטר שליט"א שהרב יצחק ל. שכר לבסוף דירה מאביו במשך שנים רבות. אך לא את הדירה המדוברת. והיה אביו, ר' יעקב שכטר זצ"ל מכבדו ביותר מפני שהיה ת"ח.

יש ללמוד מן המכתב כמה רב היה צערו כשראה את מצוקת זולתו. עד שאפילו כשהיה שוהה במקום נופש לא הסיח דעתו מצער זה. ועד כמה היה הדבר איכפת לו באופן שאי אפשר היה להימנע מלהשתתף עימו בסיוע לנצרך.

חלק ה' - בין אדם לחברו

ב. אחד שנולדה לו שלישיה ניגש לאבינו זצ"ל ואמר לו שאינו יודע כיצד יכלכל את פרנסתו וכיצד ימשיך לתפקד בכולל. ענה לו: "אתה תמשיך בכולל כרגיל, ומה שיחסירו לך מחמת העדרויות אני אשלים."

ארע ששמע על פלוני שצריך לתת מתנות נשואים וקשה לו לעמוד בכך, הלך אבינו זצ"ל ובירר בדרכיו ושיטותיו באיזו חנות הוא אמור לקנות ונתן מכספו חלק מן ההוצאות.

אחד מתלמידיו זכה לקרבה מיוחדת עד ששנים אח"כ שלח אבינו זצ"ל לעזור לו בנשואי ילדיו. וחלק מן הארוסין אף נחוגו בביתו.

שח נכדו הר"ר מרדכי יעקב ריסנר: "הייתי בבחורותי בן בית בביתו ברחוב האדמו"ר מגור. ראיתי ענק במידות טובות. כל אדם שדפק בדלת התקבל בסבר פנים יפות, כולל השאלה האם אינו רעב או צמא".

אמנו שתחי' עבדה פעם באיזו חנות. המעביד לא היה לו לפרוע את שכר עבודתה. אבינו זצ"ל הציע, שיקחו מהמעביד סחורה במקום כסף, והם בעצמם ינסו למכור את הסחורה. כך הם יקלו על המעביד לפרוע את החוב. לימים, סיפר אבינו שראה ס"ד גדולה מפעולה זו.

דאגה לגר ואלמנה

ג. אבינו זצ"ל היה חושש חשש רב מכל אפשרות של פגיעה באלמנה ומאידך שמחה מרובה היתה לו כשהתאפשר לו לשמח לב יתום או אלמנה. נוהג היה לקנות ספרים בבית מסחר של אלמנה ואמר לילדיו שרואה בכך זכות גדולה.

כשנישא בנו הצעיר שהיה תלמיד ישיבת פוניבז' הודיע לו אביו זצ"ל שסידור הקידושין לא יערך על ידי אחד מראשי הישיבה, שהרי במשפחת הכלה יש רב נכבד שהוא בן דודה של הסבתא האלמנה. ואם אפשר לשמח אלמנה, נוותר על כך? (ואולי גם יפגע אותו רב נכבד אם לא נכבדו בסידור קידושין?)

וכמו כן כשהי' קונה מוצרי שוקולד למי שחפץ לתת לו, מצא חנות של אדם בעל יסורים ותמיד קנה אצלו. שיקולים אלו גברו אצלו על כל שיקול כלכלי אחר.

חלק ה' - בין אדם לחברו

בעת שמחת השבע ברכות של נכדתו עם הגר"י וינברג, מהר"מים של ישיבת פונביז' הקטנה, הגיעה לשמחה הסבתא רבה של החתן, הרבנית זוכובסקי ע"ה, שהיתה אלמנה מבוגרת. כשנסתיימה השמחה ניגש אליה אבינו זצ"ל ודיבר עימה אי אילו מילים ואח"כ עמד, קילס ושיבח בפני הנוכחים את ידיעתה המרובה בעניני נ"ך. לא עזרו לה מחאותיה כשחייכה וביטלה את דבריו במחי יד. אבינו התעקש שהדבר מפורסם וידוע. אח"כ הפטיר לבני ביתו: "זכיתי להרנין לב אלמנה".

היה מזהיר לעיתים קרובות את נכדו ואת אשת נכדו שמוטלת עליהם החובה לשוחח עם סבתם האלמנה. (המחותנת של אבינו זצ"ל).

בתקופה מסוימת נזדמן לידו טיפול בגיורת ושני ילדיה. אבינו זצ"ל השקיע כוחות רבים בעצם הגיור ואח"כ ברישום. מענין זה נשתמר מכתב מד' בשבט תש"ס. ענין זה היה כבר בתקופת מחלתו וחולשתו ולא חסך מעצמו שום טירחה בסיוע לגרים.

מכתב ששלח לסייע ברישום של גר

לכבוד טובה אלינסון

בהמשך לשיתנו אני שולח לך את הנתונים שבידי. בתאריך הלידה של הילד במסמך של בתי הדין הרבניים נרשם בטעות שנת לידה 1998 במקום 1988 כפי שמופיע בדרכון, וכפי שמופיע בתעודת הגיור אני מכיר אותם אישית הם גירי צדק, ואני גם חתמתי על הגיור של האמא. הם אנשים ישרים ולא מובן לי למה משרד הפנים מסרב להוציא להם תעודת זהות אודה לך מאוד אם תעזרי בנדון בהקדם האפשרי.

אברהם ריסנר

אחריות לתינוק שנשבה

ד. ארע פעם שנסע אבינו זצ"ל במונית ותוך כדי שיחה אמר הנהג שאם יסדרו לו פגישה עם אורי זוהר הינו מוכן לשמוע על חזרה בתשובה. כששמע זאת אבינו זצ"ל הרגיש אחריות על תינוק שנשבה, מדין "כל ישראל ערבים" להחזירו ולעשותו שומר תורה ומצוות. טרח להשיג את הרב אורי זוהר וכשמאמציו נשאו פרי, גילה לרוב צערו שאבד לו מספר הטלפון של אותו נהג. מה רב היה צערו על כך, הוא הרגיש שהינו אחראי על הנהג שלא שב בתשובה. החליט להכניס מודעות בעיתונים הכלליים בערך בזו הלשון: נהג מונית שהודיע שחפץ להפגש עם הרב אורי זוהר שיצור קשר בטלפון

חלק ה' - בין אדם לחברו

זה וזה. התוצאה הצפויה לא איחרה לבא. טלפונים רבים הגיעו מאנשים שהודיעו שהם חפצים בפגישה. אבינו זצ"ל סידר לכולם פגישה בביתו עם הרב אורי זוהר. אמנם לא היה זה אותו הנהג אבל היה בכך איזשהוא תיקון על המעוות.

ה. אחד ממכיריו שאינו שומר תו"מ חלה רח"ל במחלה ממארת. נודע לאבינו זצ"ל שברצונו לשלוח יד בנפשו ולשים קץ לחייו. אבינו נזדעזע קשות והלך לשוחח עמו ולשדלו בדברים. הוא הבטיחו שידאג לו לקדיש במשך כל השנה ובלבד שימנע מלאבד עצמו לדעת. הדברים פעלו את פעולתם והחולה הסכים וקיבל את הדברים. אגב, יש לציין שאותו אדם לא נהג לחבוש כיפה לראשו. אולם בנוכחות הר"נ זצ"ל ובנו, אבינו זצ"ל, היה חובש כיפה מפני הערכתו הרבה לאישיותם הישרה והמקרינה.

חפץ בטובת חברו

ו. ולא רק שהיה אבינו זצ"ל סר מרע בעניני בן אדם לחברו אלא היה טורח הרבה בקום ועשה. לתת עצה לכל דורש בין בעניני רפואה ובין בשאר דברים. היה בחור ישיבה שסבל מבעיה רפואית מביישת ומצא אוזן קשבת רק אצל אבינו זצ"ל. אנשים ידעו שבקשת עצה ממנו לא תגמר רק בעצה. אלא הוא יטרח בגוף ובממון עד שהדבר יפתר, שהרי צרת הזולת כאבה לאבינו זצ"ל ורחמיו היו מרובים על כל נפש מישראל. ולא היה ממתין עד שיבואו לבקש את עזרתו אלא הוא מעצמו חיפש ויזם במה ניתן לסייע ולעזור. אוזנו היתה כרויה ולבו היה ער ופתוח לחשוב על מצוקות שיש בסביבה. כשפרצה אש במכולת שבשכונתו אץ מיד אל בעל המכולת והציע לו הלוואה מכובדת בשביל שלא ידאג כיצד להשתקם. בפרט היה רודף להיטיב עם הבריות בחלק המעלות הרוחניות. הוא נתן לכל דורש להוציא את ספרו שער המים להרשב"א. וכן הכניס באוצר החכמה את התוכנה שכה עמל עליה, הכוללת את כל תוכן הענינים של הספרים בביתו.

כשפגש יהודי שמתאים להיות רב בקהילתו היה טורח ומעודדו שהינו מתאים וחבל על בני הקהילה שיפסידו רב וישארו כצאן בלא רועה.

עובדת בנק בכירה סיפרה שבתחילת עבודתה בבנק המזרחי, ביקש ממנה אבינו זצ"ל מטלה מסוימת. עקב היותה חדשה בעבודתה, לא ידעה למלאות את המטלה.

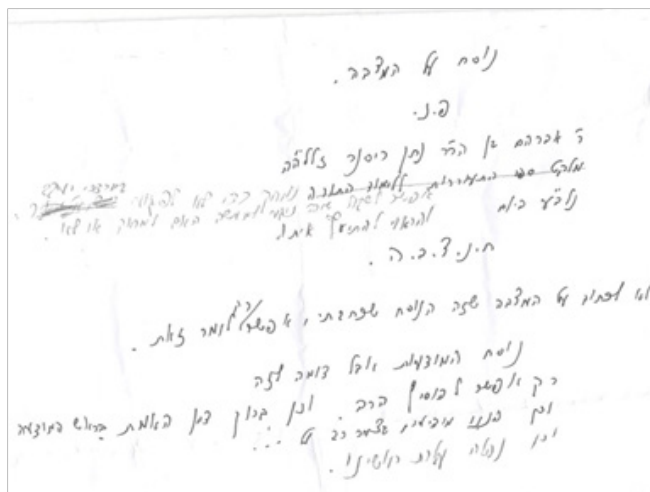
חלק ה' - בין אדם לחברו

הוא חשש שהדבר יפגע בעבודתה. וע"כ הציע שידבר עם הנהלת הבנק בת"א, שילמדו אותה את תפקידיה על בורין.

דאגת נתינתו למשפחתו היתה ללא גבול ממש. ביתו היה הפקר כפשוטו לכל אדם ובפרט למשפחתו. והוא בעצמו היה משקיע טרחה וממון שלא יחסר לילדיו מאומה.

בפרט היה מחשיב את הדאגה ליולדות. כל יולדת היתה זוכה לקבל מיני מתיקה לצורך בריאותה. והי' טורח בגופו לקנות ולהביא בזריזות מרובה. טרם הלידה ביקש שיודיעו לו שבאים לבית החולים בשביל שיוכל להתפלל. הי' יושב ומשפיע על בנות משפחתו שתקחנה זריקת אפידורל שהרי אסור לו לאדם לצער את עצמו בחינם.

שח אדם אחד: "ראיתי בעיני לפני שנים את אביכם הגאון ר"א מבקר את גיסו הגאון הגר"י ברטלר שליט"א בבית החולים מעייני הישועה, כששהה הגר"י ליד אמו ע"ה. אביכם זצ"ל לא יכול היה לסבול איך שגיסו שוהה זמן רב בלא שבא אוכל ושתיה לתוך

פיו. הוא ניסה בכל כוחו להשיג לו דבר מה לשתות וזאת למרות שהכירו וידע שאין לזה שום סיכוי, אבל מידת ההטבה שבו דחפה אותו לנסות".

אין זה פלא שבצוואתו כתב שמי שיעזור לאחיו הוא ימליץ טוב בעבורו בעולם האמת.

כת"י אבינו זצ"ל איזה נוסח לכתוב במודעות ובמצבה.

זהירות בכבוד הזולת

ז. גם בהיותו בחולשה רבה, אם בא אדם לבקרו התגבר כארי ושיחק כאילו הכל כשורה, רק בשביל לתת תחושה טובה למבקרו. בצוואתו ביקש שיכתבו על המצבה שליקט ספר התעוררות ללימוד התורה. תואר יחיד בלבד שהיה מוכן שיכתבו לו מתוך

חלק ה' - בין אדם לחברו

מעלותיו הרבות, ושוב כתב שאין לכתוב זאת מבלי לקבל רשות מנכדו שהיה בחור בעת שלמד עמו בצוותא, וליקטו יחדיו את החומר.

במשפחת גרינימן יודעים לספר ששמעו מאביהם הגדול שאבינו זצ"ל שאל את החזו"א מהי המדרגה הגבוהה שאדם יכול להגיע בעולם הזה, והחזו"א השיבו שלא לפגוע בשום אדם במשך כל השבעים שנה.

מספר נכדו: "ראיתי פעם שנכנס אצלו ידיד. סבא קבלו בסבר פנים יפות במיוחד, שוחח עמו שעה ארוכה בסבלנות אין קץ. כשהלך האורח, שאלתי את סבא מי הוא אורח זה שיש לך עמו קשרי ידידות חזקים כל כך? השיבני: "איני יודע. איני מכירו. אבל כשפתחתי את הדלת דיבר עמי כידיד ותיק והשבתי לו בשפה שדיבר עמי". שמענו מעוד נכדים כסיפור הזה וכנראה שהדבר היה חוזר אצלו לעיתים קרובות. נכד אחר מספר ששמע מפיו: "הריני יודע שהרבה בנ"א מפריזים בכדי לקבל ממון אבל יש מצות חסד בעולם לתת גם למי שאינו דובר אמת".

כשהתארח אצל בנו, התעקש לקחת בעצמו את הצלחת עם הפסולת לפח. ואמר שאין זה מדרכי הכבוד לתת את צלחת הפסולת לזולת.

בברית מילה היה מזוהר לתת טלית לכל הכיבודים. כדי לשבח את הכיבוד גם בפני אלו שקיבלו את הכיבוד הפחות חשוב. תמיד היו בראשו מחשבות היאך לעשות את הפעולות בצורה הישרה והמתקנת שלא יפגע שום אדם.

היה נוהג כשבאו לפניו זוג חדש מנכדיו לשבח את החתן בפני הכלה ולהיפך. והיה אומר אפילו בדרך הפרזה והגזמה, העיקר שיהא חיבוב אישה על בעלה.

ח. שח ת"ח מופלג: "כשהייתי אברך צעיר ונכנסתי לבית חמי, בית של אריות בנים וחתנים מופלגים בתורה, הוזמנתי לשיעור בחיק המשפחה. כשהגעתי לשיעור ראיתי שגם הרב ריסנר הגיע. הוא היה מבוגר מכל בני המשפחה, ובענוותנותו בא להשתתף בשיעור שעשה ידידו לבני ביתו. הוא ישב בשקט והאזין לשיעור שנמסר. הנושא המדובר היה בהלכות מוקצה ואני כצורב צעיר הבאתי את החקירה ששמעתי בישיבה, האם איסור מוקצה הינו איסור על החפצא או על הגברא. מיד הבחנתי מסביבי במבטי לעג של הנוכחים שלא הורגלו לחקירה מעין זו. ניכר היה שהדבר נחשב בעיניהם לשטות גמורה. ניתן להבין שנקלעתי לאי נעימות גדולה. לפתע קרא הרב ריסנר בקול:

חלק ה' - בין אדם לחברו

'נכון, חקירה זו כבר קימת בספרי הגאון ר' שמעון שקופ זצ"ל'. אני לא הכרתי את הרב ריסנר זצ"ל והייתי בטוח שיהיה לי חבר לצרה ושנינו נתחלק במנת העלבון. אבל לא! ברגע שהדברים נאמרו המצב השתנה לחלוטין. אם הרב ריסנר נתן משקל לדברים, משמע הבעיה אצל השומעים ולא אצלי, וכך הציל את כבודי". (א.ה. כנראה שאבינו זצ"ל התכוון לדברי הגר"ש שקופ באופן כללי על כל איסורי דרבנן שהם איסור רק על הגברא).

דעתו מעורבת עם הבריות

ט. אבינו זצ"ל היה רגיל לומר שיש חובה על כל אדם שתהא דעתו מעורבת עם הבריות. משמעות הדבר שהיחיד צריך להיות חלק מהכלל בהנהגותיו, ולא לפרוש ולהיות חריג בנוף הציבורי. מלבד זאת אדם צריך שיהא בן שיח עם הזולת, והיה אומר שהמטרה באיסור לשה"ר היא בכדי לקרב את הבריות שיהיו אוהבין וקשורין זה לזה. וחלק מהאהבה שיהיה תמיד נושא שיחה בין הבריות. אבינו היה בזה נאה דורש ונאה מקיים, עם בני תורה דיבר בענייני חידושי תורה ערבים ומשמחים, ועם אחרים דיבר בענייני חכמה וכדו'.

טוב עין הוא יבורך

י. כתוצאה מן המידות הטובות שבו הוא ראה בכל אדם ובכל קהילה רק את החלק הטוב, והתעלם מן החלק הלא טוב. הוא ידע שלכולם יש חלקים טובים ופחות טובים, ואדם טוב מתעסק ורואה רק את החלקים הטובים של הזולת. הוא הרבה להביא את דברי המהרי"ל דיסקין שהמצוה שיש לדון את חברו לכף זכות היא בשביל לשמר את מעלותיו של האדם, שהרי אם ילמד עליו חובה הוא יושפע ממנו לרעה.

גם בשיחותיו עם הבריות השתדל לדבר עם כל אחד בשפה שיאהב לשמוע. הוא חיפש את דברי ההתענינות של זולתו ועל זה נסובה השיחה בכדי ליצור חביבות ונעימות עם בן שיחו.

מספר בנו שגם כשיצא להפגש עם כלתו הורה לו אביו: "כפי הבריורים הבחורה המוצעת מתענינת בתחום זה וזה, ועוסקת לפרנסתה בתחום זה וזה, ועליך לחפש ולמצוא נושאים המתאימים לכך".

למנוע צער חברו

יא. אבינו זצ"ל היה איש מחשבה. הוא התבונן וחשב על טובת הזולת וכיצד יזהר שזולתו לא יפגע.

יש בפנינו סיפור אחד מיני רבים שיכול ליתן לנו שמץ מושג עד היכן הגיעה מידת זהירותו. היה זה כשאחת מנכדותיו התארסה עם נכדו של ת"ח מופלג, שהוציא ספרים רבים. כשנודע לאבינו זצ"ל דבר השידוך, הזדרז ככל האפשר לרכוש את ספריו של הסבא. ומדוע? כי הרי עתיד הוא לבוא לביקור, ויראה את הספריה העשירה, ובודאי ירצה לראות האם גם ספריו נמנים בין שאר ספרי הספריה. חלילה שתהיה לו חלישות הדעת.

מספר החברותא שלו הרה"ג ר"א חבשוש שליט"א: "אני חייב לו זצ"ל הכרת הטוב גדולה, למדתי ממנו הרבה ענינים של הנהגות ומידות טובות, שהרי כח האיפוק שלו היה מדהים. נדהמתי באותו יום שלקחתי אותו לאחת הבר מצוות באולם "באר מרים" ובחזור החזקתי אותו ביד אחת וביד השניה פתחתי את העגלה ולא הצלחתי לפותחה עד הסוף. וכשהוא התיישב אצבעותיו נכנסו מתחת לברזל המושב של העגלה והוא ישב עליהן. בשיא האיפוק וכאדם המדבר עם חבריו בנחת הוא שאל אותי: "אולי תראה למה אני לא יכול להוציא את היד"? וכשראיתי מה קרה נבהלתי מאד... ובאמת סבל אח"כ מדימום ביד מכיון שנמחצה בין הברזלים עם כל כובד משקלו.

ובטוח אני שכל אדם רגיל בעולם היה צורח וצווח מרוב כאבים ומטיח האשמות במשמשו איך אתה לא שם לב! מה אתה עושה? וכו' וכו' אבל כאן לא די שלא צעק מכאבים ולא האשים אותי בכלום, גם בתקופה שלאחריה כשהיה חבוש בכל ידו, מעולם לא הזכיר את זה ולא העלה על דל שפתיו, ובטוח אני שגם בלבו הטהור והנקי לא היה עלי כלום. וגם כשבקשתי ממנו מחילה כמה פעמים על זה, לא הבין בכלל על מה אני מדבר ולא הראה שזוכר כלום, פשוט אין על מה לבקש מחילה".

מספרת ביתו שארע פעם שאבד לה סך ממון שקבלה ממנו, ובאה הביתה בצער מרובה על אבדן המעות. אביה על אתר אמר לה: "מה את מדברת, הרי כלל לא נתתי לך את המעות?" לאחר זמן נמצאה האבדה ואמרה לו ביתו: "מדוע שינית בדבורך ואמרת

חלק ה' - בין אדם לחברו

שלא נתת לי כלל?" השיב לה: "הכל כדאי למנוע צער אפילו לשעה קלה, עד שימצאו המעות".

ארע פעם שאחד מבני המשפחה בהיותו אברך צעיר, השתכר בפורים. אבינו זצ"ל הרגיש שהדבר מביך את רעיתו הצעירה. הוא לקחה הצידה ושוחח עימה על חשיבות הענין. גם אמר לה שגדולי הת"ח נהגו להשתכר, ועליה להיות שמחה ולהתגאות שבעלה מהדר בכך.

כשאבינו זצ"ל הגיע לפוניבז' נגרם מכך צער לרבו בישיבת ה"ישוב החדש". תקופה ארוכה היה חש ברע על שציער את רבו. עוד יסופר שכשבא לפוניבז' היה זה לאחר שאדם גדול ביקשו שיבוא להסתפח לישיבתו, וסירב, ופנה לפוניבז'. וכדי לפייסו הלך לשמוע ממנו שיעורים באופן קבוע. והתקרב אליו עד שאותו גדול קירבו באופן מיוחד. ואבינו זצ"ל שיבח את מדותיו שקירבו ביותר בכדי להעביר על מדותיו.

שח בנו הרמ"מ שליט"א: "ארע פעם שיהודי שעבד בעסק של ר"ג ריסנר נכשל בגניבה גדולה. הלה נתפס ע"י המשטרה והוכנס לכלא. לאחר שנים כשנפטר אותו יהודי עלה אבא זצ"ל על קברו לבקש מחילה. שמא לא השתדל דיו להצילו מן הכלא." הדברים נוראים. מדובר באדם שגנב ממנו סכום רציני. לא אבינו זצ"ל הלשין עליו והושיב אותו בכלא, ובכ"ז הוא סבר שעליו לבקש מחילה, משום שעל ידו נגרם שיהודי ישב בכלא. ואולי גם לא השתדל דיו.

ענין זה של מחשבה על צורכי הזולת ואיך לא יגרם נזק לאחר, יש לזקוף לחינוך שקיבל מאביו הר"ג, כפי שתואר בפרק א'.

למנוע טרחה

יב. אבינו זצ"ל סלד מכך שיטרחו עבורו. וגם בזיקנותו ועשה כל מאמץ שלא להטריח ואפילו בזמן שסחב משאות כבדים. בתקופה שהתקשה בהליכה נכדיו החליטו שיסייעו בידו לילך מביתו לבית הכנסת שח"ו לא יפול. כשהבחין בכך לא שיתף פעולה ולא עזר שום תירוץ כגון שבלאו הכי צריך לילך בדרך הזו.

חלק ה' - בין אדם לחברו

רק דבר אחד היה עוזר, באם הנכד דיבר עם הסבא בלימוד. לדבר בדברי תורה שבר את כל הכללים ולא היה שום דבר היתר שיכול היה לגבור על תאוה זו שהיתה ממש כמו תאוות השכור ליין.

מספר נכדו: "אכלתי אצלו סעודת שבת במשך זמן רב ומעולם לא הטריחני להביא מן המטבח איזשהוא כלי, למרות שכבר היה זקן וההליכה קשתה עליו". היה רגיל לספר שבבית הוריו היה נהוג שאם אחד הסועדים התלונן שחסרה לו סכין או חסר לו מזלג, היו כל הסועדים מביאים לו מיד את שלהם, בכדי שיבין שאין זו הנהגה טובה ועליו לקום ולקחת בעצמו את הנדרש לו.

בנו הגר"י מספר: עומדת לפני בצורה חדה התמונה איך שביום שהאבא היה מאושפז בבית החולים "תל השומר" בשנת תשס"ב הוא נזקק שירכשו לו תרופה שהיה רגיל ליטול בבית מרקחת שבאזור בית החולים. אבא קרא לי והקדים לבקשתו נוסח של תחנונים בלשון "האם אני יכול לבקש ממך, שתעשה איזו טובה בשבילי"? כמדומני שזה היה פעם ראשונה בחיי שביקש ממני שאטרח בשבילו, והיה ניכר שיש לו קושי רב מכך שנצרך להטריח אותי. וזאת למרות שהיה מוטל בלא יכולת לזוז מחמת התקף של כאבי גב. הדבר שמור בזכרוני מפני ההתרגשות שהיתה לי באותו שעה שזכיתי לשמש את אבי.

זהירות בממון חברו

יג. אבינו זצ"ל בהיותו ת"ח מופלג ידע היטב את כללי הדין שבין אדם לחברו. והיה מברר בכל דבר קטן את פרטי הדין על פי שו"ע חו"מ. הוא הניח אחריו פתק שרשום בו שנשתמש משהו בגנרטור שיש בו חשש שמא בלי רשות.

לא היה שייך שיכשל באיסור בל תלין. ארע פעם שהזמין בעל מלאכה והלה עזב לפני שקיבל התשלום ומה רבה היתה הפתעתו של אותו בעל מלאכה כשהגיע אל בית המדרש שלו ללימוד הקבוע בערב, וראה את אבינו זצ"ל ממתין לו עם שכר השכיר.

כשהוקמה ישיבת "בית מתתיהו" והיה צורך לערוב על חשבון הישיבה, הבנק חפץ בערב אמין. לצורך זה נמצא אבינו הגאון ר"א ריסנר. הוא נענה בחיוב לבקשה באומרו חזקה בידינו ששיבה לא תפשוט רגל. מעניין לציין שערכות זו המשיכה במשך עשרות

חלק ה' - בין אדם לחברו

שנים ורק בחודשים האחרונים הודיע הבנק על תום הערבות. גם בגמ"ח המפורסם של נויבירט היתה מתקבלת חתימתו כדבר אמין. לימים סיפר שהדבר נוצר לאחר ששילם מיד כשנתבע על כך.

מר חיים רבינוביץ, רואה חשבון המלווה את המשפחה עוד מתקופת הר"נ ריסנר שלח מכתב בתום ה"שלושים" ובין הדברים כתב את הסיפור דלהלן:

"אספר לכם מהי יראת שמים. ערב ראש השנה אחד, צלצל אלי אביכם וסיפר לי כי בגמר חשבון עם שותפי משפ' ריסנר לשעבר, לפני כמה שנים, הוא נתן להם צ'ק בסכום מעוגל. והוא אינו זוכר האם עיגל כלפי מטה או כלפי מעלה. הוא ביקש ממני לבדוק, אם העיגול היה כלפי מעלה הוא מוותר על ההפרש. ואם העיגול היה כלפי מטה, הוא מבקש ממני לשלם להם מכיסי מיד את הסכום, והוא כמוכן יחזיר לי את מה ששילמתי. ניסיתי לשכנע אותו לוותר, כי מדובר בסכום פעוט שהוא פחות משווה פרוטה.

לא פעלתי כמבוקש, מתוך הנחה שאביכם ישכח מזה. מה עוד שעלול הדיקה היתה יותר מהסכום, שאולי לא שולם. אחרי ראש השנה שוב טלפון, ר' אברהם שואל מה תוצאות הדיקה? גמגמתי.

אז ר' אברהם אמר לי: "איני רוצה ללכת ל"כל נדרי" כאשר הספק הזה מקנן בליבי, ועוד מסור להם שאני מוחל להם, על כך שפגעו בי". (ואכן הם פגעו בו). הדיקה העלתה שהעיגול היה כלפי מעלה. כך יש לקיים את מצוות התורה, מו"מ באמונה, ואשרי מי שזכה לכך. אבל זה לא מפתיע, כי מי שהכיר את אביו, ר' נתן ריסנר, מבין שאין חינוך הבן, אלא בדוגמא אישית של האב".

יד. מוכר ספרים מספר שהיה אבינו זצ"ל בקי בחנות וידע כל ספר היכן מקומו. אולם לא עיין בספר מעבר לזמן מועט אלא אם כן החליט לרוכשו. הוא זוכר שאף העיר פעם לאחד על כך שמעיין בספר זמן ממושך בלי רשות בעל החנות. "וכי אינך חושש שמא יהא איזה נזק לספר תוך כדי עיון?" לעולם היה דואג שהספר שלקח לעיון יוחזר למקומו המדויק. וכן מעולם לא קנה ספר בלי לשלם לאלתר את התמורה. הוא לא הכיר מושג של קניה בהקפה.

טז. מספר נכדו הגר"ח קלאר: "פעם ראה שאני מסתכל בספר חובת הדר על מזוזה ואמר לי שיש לו ספר זה בשני עותקים ואני יכול לקחתו ומיד לקח את הספר ומתחת

חלק ה' - בין אדם לחברו

החותמת כתב בכת"י נתתי הספר לחיים עוזר וחתם את שמו ואמר לי שאולי אני אשכח ואח"כ אני אקח ממך את הספר שלא כדין, ראו כמה הוא נזהר בענייני ממון".

יודע תוכחה

טז. רגיל היה על לשונו של אבינו זצ"ל לומר את מאמר חז"ל: "כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע". הוא לא הוכיח באופן של מחאה, לדעתו סיכויי התועלת

מכתב שנתקבל
מאחד ממוכרי
הספרים

הס"ד
א' הכיר את ה' מקצ' וז' התורה,
(ה) מ' פ' ע' ס' ה' ו' א' ה' ה' א'
ש' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'
(ג) לא נ' א' א' א' א' א' א' א' א'
(ד) ש' ק' ס' ס' א' א' א' א' א' א' א'
ה' ה' א' א' א' א' א' א' א' א' א'
(ה) ה' א' א' א' א' א' א' א' א' א'
ה' ה' א' א' א' א' א' א' א' א' א'
(ו) נ' א' א' א' א' א' א' א' א' א'
ש' א' א' א' א' א' א' א' א' א'
ס' א' א' א' א' א' א' א' א' א'
א' א' א' א' א' א' א' א' א'

וההצלחה בכך מועטים. ובפרט שבהרבה מקרים השומע מקבל תחושה שהמוכיח בא להראות לו שהינו צדיק מושלם ובעל מדרגה גבוהה יותר. דבר המרחיק את לב השומע מלקבל את התוכחה. דרכו היתה לדבר אל השומע דברי חכמה והגיון הלב. הוא דאג שהדברים ישמעו בצורה ערבה לאוזן וכך יש תקוה שהדבר יביא לתיקון מה שנצרך. כך נהג בתוכחה עם בניו וכך עולה מתוך מכתביו. המתבונן רואה שהדברים יוצאים מלב אכפתי החפץ בטובת זולתו ולכן הם נתקבלו על לב השומע.

מספר בנו ר"ח שליט"א: "כשבא אבא זצ"ל להתארח בעת שמחה באחד המקומות בגולת אנגליה, ראה שמלצריות מגישות את מנות הסעודה בין לגברים ובין לנשים. הוא פנה לראשי הקהל ושאל: 'תמהני עליכם ראשי קהילה חשובה, וכי אין במדינתכם נוכרים שהינכם זקוקים לשרות נוכריות?' הדברים נאמרו בחביבות והדבר תוקן לדורות.

יז. החפירות בירושלים בעיר דוד מומנו ע"י גביר מדרום אפריקה בסכומי עתק. חפירות אלו שהיה בהם חטוטי שכבי, גרמו לזעזוע לכל מי שיראת אלוקים בליבו וגם לאלו שרק העריכו את תורת ישראל אף שלא קיימו את מצוותיה. גביר זה היה בעל

חלק ה' - בין אדם לחברו

קשרים עסקיים עם משפחת ריסנר וכשהגיע לארץ היה מבקר מידי פעם את אבינו זצ"ל. בפעם הזו כשהזמין ביקור היה אבינו מתוח כיצד יוכיחו כדין. כשבא האורח הכניסו אבינו לסלון וניסה להסביר לו את חומרת הדברים. הגביר לא השתכנע והשיחה הפכה לויכוח עוצמתי. שלא כדרכו ונגד תכונותיו דיבר איתו אבינו זצ"ל דברים כדורבנות ואמר לו שהקשר ביניהם נגמר. מאחר והגביר נותר איתן בדעתו שום נסיונות פיוס מצידו לא הועילו והוא עזב את הבית בבושת פנים.

מקדש שם שמים

יח. זכה אבינו הגאון ר"א לקדש שם שמים ע"י צניעותו, יושרו ועזרתו לזולת תוך כדי ביטול צרכיו העצמיים, היה זהיר בכבודו של כל אדם. נהג לשלם שכר שכיר בזמנו גם אם הדבר גרם לו לטרחה מרובה. בכל עסקה שעשה עם בעל מלאכה היה מורגש שיותר יקר וחשוב בעיניו לשלם את התגמול, מאשר לקבל את עצם העבודה. והבריות ידעו להעריך ולהוקיר את מידותיו, ילדיו ידעו לספר שבכל מקום שפנו כשספרו שהם משתייכים למשפחת ריסנר הם קבלו תגובה של הערכה.

ולא רק אנשים שומרי תורה ומצוות ובני תורה הושפעו ממנו אלא גם אנשים רחוקים ראו בו דמות מיוחדת שראויה לחיקוי. קרובת משפחתו אמרה לאחר הפטירה: "למרות שדרכו אינה דרכי, תמיד הוא עמד למול עיני כמודל להערכה".

ארע פעם שהזדמן לחכות בתור אצל מזכירה רפואית והוא ניצל את הזמן לניגון חרישי ומי יודע אילו מחשבות חשב כשזמזם את אותו הניגון. המזכירה העירה לו, שדמותו המיוחדת מקרינה עליה השפעה רבה כ"כ שאיננה מסוגלת להתרכז ולתפקד כראוי.

פרק ב' - עזרה לחולים

עידוד וטיפול בחולים

א. לרבו ר' לייב פרידמן היה בן שהיה חולה בשעתו במחלה קשה, ואבינו זצ"ל לקח ע"ע את הטיפול במחלתו. כי מטבעו היה פזרן מממונו למטרות חשובות וידע שבכגון דא נצרך רופא בכיר. אגב הוא היה אומר בשם מרן הגר"ח זצ"ל שהדבר הזול ביותר

חלק ה' - בין אדם לחברו

הוא ממון. ועל כן אבינו זצ"ל לקח את החולה לביקור אצל ד"ר בוגר, שהיה מבכירי הרופאים באותה תקופה. בגמר הטיפול כשרצה אבינו זצ"ל לשלם, שאלו הרופא שהבין שאין זה בנו: "מה הקשר שלך לחולה?" וכששמע מתשובתו שמתחמק אמר: "אם זה לצורך מצוה, גם אני אוהב מצוות". וסירב לקבל תמורה. הרופא נתן המלצה מה לטפל בחולה במקרה שהמצב ישתפר. למחרת השכם בבוקר בזמן הראשון שהיתה אפשרות נסיעה, הגיע אבינו זצ"ל לבית החולה לראות מה מצבו. ולהפתעתו הוא ראה שגם ד"ר בוגר היה מודאג והגיע. ועכ"פ למדנו מן המעשה עד כמה היה אחראי ודואג על צרכיו של כל פרט. [אגב סופר במשך השבעה, שהיה פעם חולה שהיה זקוק לניתוח יקר ואמר לו ד"ר בוגר באם אעשה לך ניתוח בחינם זה עלול לפגוע במאמץ שלי. ועל כן עדיף שתשלם את עלות הניתוח. והנה הנני תורם לך כעת צ'ק נכבד עבור ההוצאות ולך אסוף רק את ההשלמה].

ב. אמר פעם לאדם בעל יסורים: "אמנם עכשיו הנך סובל אבל כשתמות כולם יקנאו בך". המילים חלחלו באותו אדם ושנים רבות הוא חזר על כך.

פעם שמע שאחד ממשפחתו יש לו חלישות הדעת על כך שבנו פחות מוצלח מבן אחיו. הלך ושאלו: "וכי לדעתך בנך הוא הטוב והמוצלח ביותר שבכל העולם? ודאי שלא, וא"כ וכי מה איכפת לך שזה שיותר מוצלח נמצא אצל אחיך?"

וכעין זה אמר לחולה במחלה ממארת שנפלה רוחו שהולך למות בקיצור ימים. הלך לבקרו ושאלו: "אילו היו כל בג"א מתים בשנות השישים, כגילך, וכי היית מצטער כל כך? ודאי שלא, אז כל הצער שלך הוא למה אני חי יותר ממשך? מה כ"כ אכפת לך?" ואמר אותו החולה שהיה בזה כדי לנחם את רוחו.

ג. אחד מאחייניו ביום חתונתו חש ברע ונפל למשכב באופן שלא היה מסוגל לזוז, ובודאי שלא להתנהג כחתן ביום חתונתו. אביו התייעץ עם מומחים שונים והעלה חרס בידו. וכשסיפר זאת לאבינו זצ"ל הרגיעו ואמר לו הכל יהיה בסדר ואל תדאגו, הגיעה שעת הצהרים ושום שיפור לא נראה באופק. הלחץ הלך וגבר. כל הסביבה דאגה מלבד אבינו זצ"ל. הוא השרה אוירה של רוגע ואמר לכולם אין מה לחוש הכל יהיה בסדר בעז"ה, החתונה תתקיים במועדה. בשעה ארבע אחר הצהרים הגיע אבינו זצ"ל אל החתן עם שתי זריקות פרמין שטווח השפעתן הוא לשמונה שעות. בתוך חצי שעה החתן הרגיש שיפור ניכר, והחתונה התנהלה כרגיל.

בית חולים מעייני הישועה

ד. בשנים שלאחר שנת תש"ל הגה ד"ר משה רוטשילד שיחי' את מפעל חייו להקים בית חולים בפאתי ב"ב. בתכנית זו הוא שיתף בצנעה את אבינו הגאון ר"א ריסנר, אשר היה ידוע כאדם חרוץ, פקח וישר. וכך במהלך כל הקמת בית החולים עמד לימינו בפגישות עם אנשי הממשלה ומשרדי הרפואה למיניהם. כמובן שאבינו זצ"ל בצניעותו, לא סיפר על כך, אבל משפחתו זוכרת את התקופה שהיה עסוק בכך. ובנו יודע לספר ששנים רבות כשנסעו סמוך למגרש של בית החולים היה אביו מראה לו, כאן יקום בעזהי"ת בית חולים של ד"ר רוטשילד. עם הקמת בית החולים נמנה אבינו זצ"ל בין ועד בית החולים ובחשבונות הבנק היתה חתימה מחייבת של ד"ר רוטשילד או שלו. וכן היתה קביעות שהיה מקבל את פנקסי הצ'קים בשביל לחתום על התשלומים לעובדים. את הקמת מחלקת ילדים הוא דחף, זירז וסייע להפעיל והביא בתושייתו רופאים בכירים.

ידיעתו בחכמת הרפואה

ה. אבינו זצ"ל חיבב במיוחד את חכמת הרפואה, הוא ראה בידיעת חכמה זו דרך שיוכל לעזור להרבה יחידים. ונפשו שכמהה לקיים מצוות חסד היתה נהנית לסייע רבות בענייני רפואה לכל דורש. מחותנו רנ"מ שלזינגר מספר שבשנת תשי"ח היה ידוע בישיבה קטנה פונגיז' שיש בעיות שפונים לרב זית ויש בעיות שפונים לגר"א ריסנר. לצורך זה היה קונה כמויות של תרופות בבתי מרקחת. וידע איזו תרופה לתת למחלות השונות. רבים החולים שהיו באים לפתחו והוא בדק האם הם זקוקים לתרופה ובמידה וכן הוא הגיש להם במקום את התרופה המתאימה. שח יהודי אחד, פעם הוזכרה מחלה מסוימת שלא הכרתי כלל בנוכחות הרב ריסנר והוא נתן הרצאה מקיפה ומלומדת על המחלה ממש כמו סטודנט לרפואה.

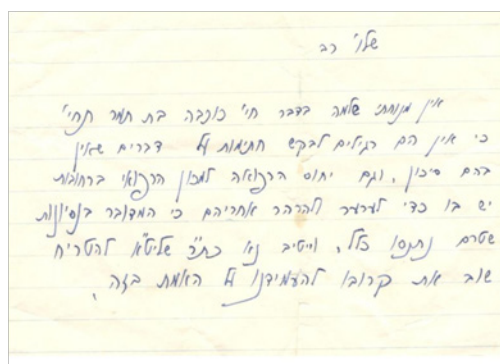
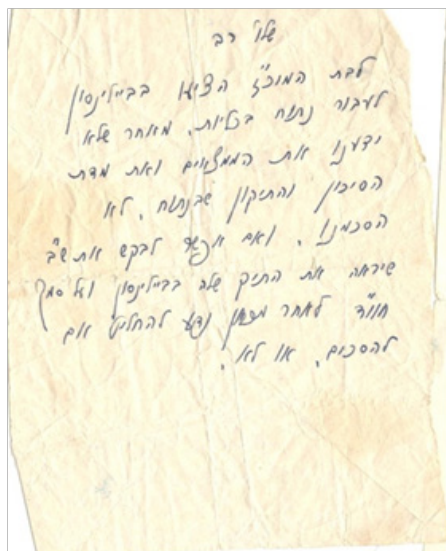
מספר אחיינו ר"ח שכטר שליט"א שארע פעם שתינוק חלה בשבת והלכו לרופא שאבחן דלקת ריאות ויש לנסוע בשבת בדחיפות לבית החולים. התינוק הובא לבית אבינו זצ"ל והוא בדקו היטב מכל הכיוונים ואמר בהחלטיות על אחריותו "הרופא שהורה כך אינו מבין, אין לו דלקת ריאות ואין סיבה מוצדקת לחלל שבת". ומאידך כשאחד מנכדיו סבל מכאבי בטן ואחד מגדולי רופאי הילדים שבעיר התייחס לכאבי

חלק ה' - בין אדם לחברו

הבטן בביטול, כשהובא אל סבו, בדקו והורה שחייבים לנסוע בדחיפות למיון, מכיוון שלילד יש "אפנדיציט" ואכן הילד הגיע למיון ונכנס לניתוח דחוף באופן מיידי.

ו. ארע פעם שאחד ממקורביו היה זקוק לתרופה מיוחדת. הרופא שהיה אדם הגון הודיע לחולה שישנה תרופה חדשה מתוצרת אנגליה שמתאימה לו, אך מחובתו להודיעו כי בא"י בתרופות החדשות עורכים ניסוי. נותנים לחלק מהחולים תרופות שמכילות מים בלבד ולחלקם נותנים תרופה אמיתית. הסיבה לכך שעי"כ בודקים את השפעת התרופה החדשה. אבינו זצ"ל כששמע זאת אמר להודיע לרופא שאין לנו שום בעיה להשיג את התרופה מאנגליה למרות ההוצאה הכספית הכרוכה בכך. מילים אלו שכנעו את הרופא לבדוק האם החולה הספציפי הנ"ל שייך לקבוצת הניסוי או לקבוצת הבקרה. למזלו הטוב של החולה הוא היה מאילו שקיבלו את התרופה האמיתית.

יש להוסיף שבן דודו של אבינו זצ"ל היה במשך שנים רבות מנהל מחלקת הפגיה בבית החולים בלינסון דבר שמרן הגר"ח גריינמן ניצל לטובת הפגים ולשאר חולים. וזאת ע"י שהיה שולח אליו לעיתים קרובות הורים לפגים או בני משפחה של חולים

מכתבים ממרן הגר"ח גריינמן זצ"ל לפעול ל
לעזרת חולים.

שרצו יחס מיוחד מאת הפרופסור. פעילות זו לא היתה קלה כלל וכלל מאחר והרופא לא הבין למה יש צורך בכך, הרי מטפלים בלאו הכי במיטב האפשרויות בשביל להציל

חלק ה' - בין אדם לחברו

כל תינוק וכל חולה. אבינו זצ"ל בסבלנותו ובפקחותו היה מיישב את הדבר בנחת וממלא בנאמנות את צרכו של כל הורה וחולה.

גם גדולי ישראל נהנו מחכמתו זו. מרן ראש הישיבה הגר"ל שטיינמן היה מספר לו מדי פעם על מחושים שסבל ואבינו זצ"ל סיפק לו מזון מתאים להקל על מיחושיו. הוא היה מקורב לראש הישיבה ברמה כזו, שקיבל רשות להיכנס לביתו בלא צורך לדפוק בדלת.

הוא היה מספר שבכל פעם שאלו ראש הישיבה, מהו המחיר המדויק תוך שהוא מוסיף שיש בידו לברר את המחיר הנכון ושלא ינסה להערים עליו ולהפחית במחיר.

כשארע שהיה
ראש הישיבה
מאושפז בבית
החולים כשהוא שקוע
בתרדמה עמוקה, חש
אבינו זצ"ל לבית
החולים לבקרו ושמע
מהרבנית ע"ה שראש
הישיבה משלים
שינה שהחסיר במשך
כל ימי חייו.

מרן ראש הישיבה הגא"ל שטיינמן שליט"א עם להבדיל בין
חל"ח אבינו זצ"ל

אבינו זצ"ל היה
טורח וממציא את
עצמו בבית ראש

הישיבה בכדי להתעניין בשלומו שמא יוכל לזכות לסייע במשהו. אמנם בשנים מאוחרות יותר הוא הפסיק זאת ונימוקו עימו: "ראש הישיבה התפרסם ויש אנשים שידועים את המלאכה יותר טוב ממני, ואני איני עושה בשביל הכבוד".

חלק ו'
חביבין יסורין

חלק ו' - חביבין יסורין

קבלת יסורים באהבה

א. כבר הוזכר רבות שאבינו זצ"ל היה בעל יסורים במשך עשרות שנים. בעשרים שנותיו האחרונות נתגברו יסוריו. זכרוננו נחלש והליכתו נעשתה קשה יותר ויותר. הוא נלחם ביסוריו ולא נתן להם לגבור עליו. נמנע מלהטריח אחרים כל עוד היה הדבר בכוחו. ארע פעם שנפל את גרם המדרגות הגבוה של ביהכנ"ס צעירים יוצאי פוניבז', והיה חבול כולו ואמר שבדיוק ביום זה עלה במחשבתו שהקב"ה כה מרבה להיטיב עמו, יש לו משפחה מבורכת מרובה בת"ח, שמא, ח"ו, הוא נוטל שכרו בעולמו? והנה הראו לו מן השמים שב"ה נותנים לו יסורים, אז יש להודות שיש תקוה לאחריתו.

יום אחד אמר לבנו שהחליט להתפלל בברכת שמע קולנו שיצא מן העולם הזה נקי מכל רבב. והזכיר את מאמר חז"ל: "אוהביו נפרע מהם מעט מעט" וזמן קצר לאחר מכן בחודש אב תשס"ב נפל למשכב ונצרך לנתוח בעמוד השדרה ומאז התדרדר מצב בריאותו.

מעולם לא התלונן על כך שיש לו יסורים. אלא אדרבה היה אומר וחוזר שיש לקבלם באהבה. וקראם כמו שאמר נחום איש גם זו "אחי ורעי". או כשהיו שואלים אותו מה שלומו, היה עונה פעמים רבות: "ב"ה, יש לי יסורים". בזמן שהחלו היסורים משבר בחוליות השדרה היה שואל את בני ביתו כיון שהוא מבין שהיסורים יש בהם תועלת לאדם, והדבר משמחו, הרי שידיעה זו מפחיתה את יסוריו. ונמצא שאין הצדקה שהיסורים יכפרו עליו כל כך. והיה מדמה הענין למש"כ באבני נזר שיש שכר על לימוד תורה גם למי שנהנה מן הלימוד.

עם השנים נחלש אבינו זצ"ל ולא היה מסוגל ללכת כלל וגם לשבת על כסא היה יכול רק לזמן מועט, ועם כל זה היה מתעניין רק בחברותות שיבואו וילמדו עמו במשך כל היום בדברי תורה שהיה מסוגל ללמוד בזמן חולשתו. מספר נכדו ר' חיים עוזר שארע פעם שלא חש בטוב וישב בכסאו כשהוא נפול ועיניו סגורות. ובחדר הוזכר

חלק ו' - חביבין יסורין

שמו של הנכד ר' חיים עוזר. מיד התעורר ושאל: "מה נאמר כאן בשם ר' חיים עוזר?" וכשהשיבו שלא היו אלו ד"ת חזר למצבו הקודם.

היתה תקופה שהיה נופל הרבה בביתו, והיה זקוק שיסייעו בידו לקום. תמיד בעודו על הריצפה היה נותן תחושה שלא ארע כלום והוא כמי ששוכב על מיטתו. הכל בכדי לתת תחושה טובה לבני הבית.

בשנת תשע"ד החל להתקשות בבליעה, עד שבסוף השנה אושפז במצב קשה והיה מונשם ומורדם במשך שבועות ארוכים. מספר נכדו שלאחר חג הסוכות תשע"ג, לאחר פטירת הגאון ר"א גניחובסקי זצ"ל ביקר בבית אבינו זצ"ל הגאון ר"ז קרויזר זצ"ל וביקש ממנו שיברכנו. והגר"ז ברכו שתהא לו שנה טובה. ותיקנו שיברכו בשנים טובות. וברכו. ואכן זכה אבינו זצ"ל לחיות עוד שלש וחצי שנים, למרות הסכנה הרבה שהיה שרוי בה. כשנתעורר נותר לו הצינור בגרונו כדי שיוכל לנשום באמצעות מכונת הנשמה. הצינור מנע את יכולת השמעת קול והוא יכול היה לדבר רק בתנועות שפתיים, באופן שלא הובן דיו. כך חי במשך כשנה ומחצה כשאין לו שום שייכות לתענוגות העולם הזה. אוכל לא נכנס לפיו וכל כולו מבוקר ועד ערב שומע דברי תורה ע"י חברות או קלטות שהשמיעו לאוזניו. מעולם לא התלונן על מצבו הגופני הקשה, רק היה חוזר שוב ושוב האם לומדים ומה לומדים.

היה רגיל על לשונו שיש להסתכל על יסורים כדבר טוב, וכמו שאמר הקב"ה ליצחק אבינו על היסורין: "דבר טוב הנך מבקש, וממך אני מתחיל".

פעמים רבות בהיותו יושב ניכר היה עליו שהינו סובל והחברותא שאלו: "האם לחזור למיטה?" והשיבו: "עדיין הנני מסוגל לסבול אני מעדיף להמשיך ללמוד". השוהים לידו מספרים שהיו רואים אותו ממלמל ואומר לעצמו בשעה שהיו לו כאבים "הריני מקבל את היסורים באהבה" ועדות נאמנה לכך שקיבל באמת את יסוריו באהבה, שבאחרית ימיו כשהיה מלא ביסורים לא משה השמחה מעל פניו.

ב. מכתב בענין היסורים

ענין קבלת יסורים באהבה היה מושרש באבינו זצ"ל מצעירותו. במשפחה נשאר מכתב שקיבל מהגאון רבי זונדל קרויזר מירושלים בענין יסורים.

חלק ו' -חביבין יסורין

השתדל מאוד שהמקום יהיה על טהרת הקודש. לצורך כך היה מביא מידי פעם דמויות שתמסורנה הרצאות בפני העובדות על חשיבות קיום התורה והמצוות. מספרת אחת העובדות שהינה זוכרת אחת שהדבר השפיע עליה וברכה ברכת המזון ביתר הידור. הוא גם השתדל שאימנו תתן עדיפות לעובדות מבנות עדות המזרח, שבעליהן אברכים בני תורה. ובכך שתתן פרנסה לנשים אלו ניתן יהיה לקיים עוד בתים של תורה.

זמן קצר לאחר הקמת המפעל המציאו במזרח הרחוק פטנט ליצור פאות סינטטיות. ומשכך העולם עזב את השימוש בפאות משער טבעי. תוצרת יד והמפעל נסגר.

אבינו זצ"ל לא ראה בזה מהלך טבעי של דרך העולם. הוא התבונן מפני מה גלגלו מן השמים שיהיה לו הפסד גדול כ"כ. את מסקנתו אמר לאחד מילדיו: כיון שהיה צריך להעסיק מנהל עבודה, יתכן שיכול היה להכשל בענייני צניעות. ואם כן כדאי הדבר שהמפעל יסגר ולא תצא תקלת צניעות תחת ידינו, אפילו של עובדת אחת.

שיבועות האחרונים

ד. בחודש אדר של תשע"ו שלא כדרך הטבע נתלש ממנו צינור ההנשמה. אמנם מצב נשימתו השתפר במשך השנה אבל כפי שידוע למבינים בזה, יש סכנה לנתק את הצינור בבת אחת. הוא הובהל לתל השומר ושם החזירו לו את הצינור. ולמחרת חזר הסיפור שוב ואז הוחלט בבית החולים לאחר התייעצות שאינו זקוק יותר לצינור. ומאז חזר לאבינו זצ"ל כוח הדיבור והיה מרבה לספר על זמנים קדמונים.

פעם אחת נכנס בנו לחדרו בליל שבת ואביו קרא לו ואמר: "אנא עזור לי בבקשה אני בצרה כבר במשך כשעה". שאלו בנו: "מה צרתך?" ואמר לו: "הנני חושב על כך שיהודה אמר על תמר "הוציאה ותשרף" מדוע היה דינה של תמר בשריפה? ואמנם רש"י כותב שהיתה זקוקה אבל אין זה מיישב מדוע מיתתה בשריפה?"

בנו שבא להוציאו לסעודת ליל שבת אמר: "הבה ונשאל את הת"ח שבסעודה". הוא הובא אל הסועדים ומיד פנה עליהם "אנא הצילוני, עזרו לי להבין פשט". גם בשיא חולשתו כשהיו קוראים לפניו סדר פרשת השבוע היה עוצר את הקורא במהלך הקריאה ואומר לו הסבר מה קראת כאן או מדוע הוזכר כך בפסוק.

בפורים תשע"ו נכנס נכדו לבקרו יחד עם חברו ושאלו אותו: "איזה שיר הנך חפץ שגשיר לפניך?" התשובה שקיבלו היתה: "כל זמן שהנר דולק אפשר עוד לתקן" הדבר היה לפלא. משפט כזה במשך כל עשרות השנים האחרונות לא יצא מפיו.

ובליל ש"ק שלאחר פורים שמע אותו בנו מדבר מתוך שינה ואמר כמה פעמים במשך הלילה: "קיים את הילד הזה לאביו ולאִימו ויקרא שמו בישראל "אברהם". במוצש"ק סיפר בנו את הדברים לאחייניו ואז אמר אחד מהנכדים שחלם עליו חלום רע בליל ש"ק. כמובן שעשה הטבת חלום אבל הדבר השאיר תחושה קשה. לא חלף חודש והחלומות התקיימו במלואם: אבינו זצ"ל עבר לעולם שכולו טוב, וביום קבורתו נולד לו נין, למשפחת נכדו הרה"ג משה בלוי שנקרא ע"ש אברהם.

לאחר זמן מה התחיל להזכיר שהינו חייב לאולמי וגשל סך 10 ש"ח ואמר לנכדתו הנני מבקש שתזכרי זאת.

יש לציין במקום זה, שארע פעם שראהו נכדו כשהוא בוכה ומרוגש תוך כדי שממלמל לעצמו את הפסוק: "והיה כי ימושיני אבי והייתי בעיניו כמתעתע". וביאר שכשיבוא לעולם האמת, הקב"ה ימששו איבר איבר ואיך יעמוד בכך? "...והייתי בעיניו כמתעתע".

בשבת הגדול חש ברע לעת ערב. במוצש"ק דיבר על גילוי אליהו ושאל את בנו האם הוא זכה לכך, דברים שלא הובנו ע"י בנו. ובליל ד' י"ב בניסן נסתלק לבית עולמו בשם טוב.

ימי השבעה עליו היו קצרים. כיומיים וחצי בלבד. ומסופר ממרן שר התורה, הגר"ח קנייבסקי שליט"א, שאמר על מה שהיו ימי השבעה של אחותו קצרים, שרוחו של הנפטר מרחפת בימי השבעה ואין לה מגוחה, ואצל הצדיקים הקב"ה מסבב ימי שבעה קצרים לקצר את סבל הנפטר. וכן נמצא בכעין זה בשו"ת חת"ס יור"ד ס"ס שמ"ח.

בהלוייתו ספדו מרגן: הגרי"ג אדלשטיין, הגרב"ד פוברסקי, הגר"ד לנדו, גיסו הראב"ד שליט"א, ר"מ שטרנבוך וגיסו הגאון ר"א שכטר, וכן שני בניו הגרמ"מ, והגר"מ בהספדם עמדו על גדלותו בתורה, שהיה מסוג ת"ח שאינם מצויים כ"כ, הוא היה לבשר אחד עם התורה, ומבקש האמת ממנו ומאחרים.

חלק ו' - חביבין יסורין

שח ת"ח מופלג: "ניתן היה לראות את צערם הגדול של זקני ת"ח של ב"ב, בהפרדם מידיד קרוב שהיה ת"ח אמיתי. ת"ח בתורתו, ת"ח במידותיו, ת"ח בהנהגותיו, וחבל על דאבדין. גם מרן הגר"נ קרליץ שליט"א בשומעו את הבשורה הביע כאבו וניכר היה צערו על אובדן אדם שהעריך שנים רבות.

קשה סילוקן של צדיקים לדורם, וכתבנו בקונטרס זה עובדות מחייו, בתקוה שיהא מי שיטול מדרכיו הנפלאות איזו מעלה, ויהא זה לעילוי נשמתו הטהורה. וכמו שמבואר בגמ' כשנסתלק רב נטל כל אחד מתלמידיו איזו מעלה ללמוד מן הרב.

ת. נ. צ. ב. ה.

תלמיד חכם שמת...
קשה הינו לישראל בהסתלק מעמנו אחד מגדולי וחשובי התלמידי זמננו בבני ברק, הגאון
המופלג רבי אברהם יוסף זצ"ל, מתלמידי ומקורבי מרן החזו"א זצוק"ל,
ובהודמנות חתבטא עליו רבינו "אברכים" מתמיד... "פי' מתמיד גדול... ובזמנו
ששלחני רבינו לשאול ממנו ספרים שאינו בהישג יד, ואמר לי ל"י אברהם יש ספרים אלו, שהי בביתו
אלפי ספרים מסודרים, בכל חלקי התורה.
זנה ללבן הרבה סוגיות קשות עם יבלחט"א רבינו, והיה בא מפעם לפעם לרבינו כדי לפשוט את ספיקותיו
העמוקות בסוגיות הש"ס. והרבה פעמים כשהיה רבינו חוזר מסנדקאות בשבתות והי' ר' אברהם רואה את
רבינו מרחוק הי' ממתין ובפי' קושיה או שפי' חדש, והי' מתענג רבינו מדברי תורתו. ופעם אף טרח רבינו
לכתוב לו מכתב בסוגית יש יד לעכ"ס בבמדות תלמיד חכם שמת מי ידע לנו תמונתו.
תבצב"ח

נדפס בעלון "פרי החיים" מבית מרן רה"י לאחר פטירתו

חלק ז'
דבריו הם זיכרוננו

חלק ז' - דבריו הם זיכרוננו

פרק א' - אבינו היה אומר

תורה

• בצעירותו כתב בענין חשוב זמן הנץ החמה. וסיים שהינו כותב בזה לפי חודשי הגויים מכיון שאי אפשר אחרת. ואין לאדם סיבה לעורר על זה מכיון שגם האבודרהם והב"י כתבו כך.

• פעם אחת כבדוהו לומר שיעור באחת הישיבות. בסוף השיעור הקדיש כמה דקות של התעוררות. ואמר: "אנשים יושבים ולומדים שעות רבות והינם סבורים שהם נעשים מתמידים, אבל אם ננסה לשאול את הלומדים אחרי שעה מה יצא לך מן השעה שלמדת את הדברים, לעיתים לא יוכל לספור אפילו רגעים מועטים. ש"מ שרוב זמנו הולך לבטלה וחלומות, והוא מרמה את עצמו שהינו מתמיד. העצה לזה היא לכתוב חדו"ת ועי"ז יהא לאדם ביקורת כמה באמת הינו לומד".

• רגילים בנ"א לחשוב בזלזול על בחור ישיבה שמסתובב בשוק ומאבד את זמנו לריק. ואילו על בחור שנמצא בישיבה ומבטל זמנו בשיחה עם החברותא או בשתית כוס קפה דעתם סלחנית יותר. והאמת היא שהראשון מכיר בזה שמבטל תורה ויש תקוה שישוב בתשובה. ואילו השני סבור שהיה בסדרי הישיבה ומתמיד בלימודו, ואיך ישוב בתשובה על ביטול התורה? (מפי בנו הגר"ח שליט"א)

• אדם צריך להסתכל על לימוד התורה כעסק כמו שאומרים "לעסוק בדברי תורה" ודרכו של בעל עסק שלא מסיח דעתו במה להשביח את העסק.

• אמר בשם הגאון ר"א שרז"ל שהזמן הטוב ביותר ללמוד הוא בין הארוסין לחתונה. אין טרדות לא של שידוכים ולא של שלום בית.

חלק ז' - דבריו הם זיכרוננו

• היה אומר בבדיחות הדעת באם רוצים לדעת מה ההבדל בין חסידים לליטאים הרי שהרב משה מקוברין (מסלאנים) כתב שמי שלא חמור בעיניו עוון ביטול תורה כעוון איסור אשת איש לא דרך על מפתן החסידות. ואילו בגאון מוילנא כתוב שעצבות זה מום שפוסל כהן לעבוד במקדש. הרי שעיקר עבודת החסידים זה להמנע מביטול תורה ועיקר עבודת הליטאים זה לעבוד את הבורא בשמחה. והעולם טועים ומחליפים בזה.

• שאלו נכדו מדוע נאמר על ת"ח כשהם עוסקין בסוגיא, הם נעשים בתחילה אויבים זה לזה? והשיב: "וכי אם יכניס לך אדם מסמרים לראשך לא תשנא אותו? כך אדם צריך להרגיש כשמכניסים לו דברים לא נכונים לראשו".

• כשמדברים בלימוד ואחד אומר: "דבר זה כבר נכתב בספרים". זוהי גאווה שמתבייש לומר שאינו יודע.

• היה מעורר שבני תורה ילמדו גם בשעות של בין הסדרים. והיה אומר בשם החזו"א שקביעת סדרים נועדה לכלל הציבור, כדי לשמור על עצמם שלא יבטלו את הזמן. ואילו המובחרים צריכים ללמוד מעבר לסדרים, עד כמה שיכולים.

• יעקב אבינו, ע"ה, מצד אחד ניתן להתבונן עליו כאדם שהיו לו חיים קשים. כל ימיו היו יסורין. היה רדוף מעשיו ומלבן הארמי, אח"כ באה עליו צרת דינה, יוסף ובנימין. ומאידך יש להתבונן בו כאדם המעולה שבבריא. מגלגלי מרכבה הוא ואבי השבטים. ויש בזה ללמד שהמבט של התורה הוא ההיפך מהמבט הגשמי. וכן אצל החזו"א היה מנעוריו בעל יסורים: יסורי חולשה, יסורי חולי המעינים, ויסורי היותו חשוך בנים ועוד. וניתן לחשוב עליו שהוא מהאנשים שחיו קשים ביותר. ומאידך, מזוית של תורה, החזו"א היה בחיר הבריא, שכמעט ולא הניח דבר בתורה שלא חידש בו. וכל ישראל תלמידיו ומשנה לשנה רוחו גדלה בתורה.

מצוות

• שמעתי שהגרי"ז היה אומר ששמחת יו"ט היא מצוה קשה, שצריך להיות במשך כל ימי החג בשמחה ללא היסח הדעת.

• על מי שניגב פירות רטובים בכדי שלא יצטרך ליטול ידיים לפירות, אמר אבינו זצ"ל שהרי זה דומה לאותן שמכניסין פירותיהם דרך גגות בכדי להפטר מן המעשר. והרי

אדרבה צריך לחפץ במצוות ולטול הידיים. [כעין מה שאמר החזו"א שיש לעשות משקוף למזוזה שבחצר].

• כשראה אדם שקורא ק"ש לאחר הזמן היה מעורר אותו באומרו שיש לו קושיא חזקה. מצינו שמסכת זבחים מלאה בדיני פיגול והדבר פלא. מי זה שיהא שוטה לטרוח לקנות קרבן ולהעלותו לירושלים בשביל לפסול את הקרבן ע"י פיגול, ובפרט שעקירה בטעות אינה עקירה ואין נחשב פיגול רק כשעושה במזיד. והתשובה לכך כפי הנראה שהיו בני אדם שהיו חפצים לכוון בשעת ההקרבה של הקרבן כוונות מיוחדות ונשגבות, והיצה"ר לא נתן להם, ורק כשחשבו לאכול מעט מאוחר בכמה רגעים פתח להם היצר הרע את כל אורות השמים בכוונות גדולות. ועל כן מובן שהיה נסיון שלא להיכשל בזה. וה"ה בזמן ק"ש, המאחרים קל להם לכוון יותר מפני שהיצר איתם ומה איכפת לו שיכוונו כשממילא אין בזה שום קיום מצוה.

• היה רגיל להביא את הקושיא שמצינו פסוק בפרשת אחרי, בענין כהן גדול ביום הכיפורים: "וכל אדם לא יהא בבואו לכפר בקודש" ודרשו חז"ל, וכל אדם אפילו מלאך. ועוד הקשו והרי כהן גדול נכנס. ותרצו דשאני כהן גדול שאינו אדם. וקשה שהרי גם מלאך לא נכנס. ותירץ דאכן מלאך לא נכנס אבל אדם שנעשה מלאך הוא במעלה גדולה טפי ויכול להכנס.

• כשהיה בנו סועדו בעת זקנותו היה משבחו על כך ואמר: "כמה טפשים בני אדם שיש להם תחת ידם אוצר של מצות כבוד אב ואם והם זורקים אותו לגוי פיליפיני".

• ארע שהלך לנחם אבלים אצל ת"ח צעיר ונהנה לראות שמקיים דיני אבלות מתוך הלכות שו"ע ולא מסתפק בעיון בספרי הקיצורים. ואמר שברצונו שבזמן שישבו עליו שבעה גם כן יקימו את הדינים מתוך דברי השו"ע.

אמונה ויראת שמים

• אחד שסיפר לו שנכשל באיזו עבירה, השיב לו: בתפילה הבאה תאמר בסוף התפילה: "חטאתי עויתי פשעתי" ויועיל לך לתשובה שהרי הנך מתחרט על מעשיך.

• בתקופת קום המדינה היו שני רבנים בארץ ישראל הרב הרצוג והרב אונטרמן. והיה הבדל בגישה אליהם בין החזו"א להגרי"ז. החזו"א קירב את הרב אונטרמן ולחם ברב הרצוג. ואילו הגרי"ז להיפך לחם ברב אונטרמן, וברב הרצוג לא היה לוחם כלל. הסיבה

חלק ז' - דבריו הם זיכרוננו

לכך שהחזו"א ראה את חובתו בעבודת הבורא להלחם על עיקרי דקדוק ההלכה. ובזה הרב אונטרמן בא לשמוע ממנו תשובה לכל בעיה הלכתית. ואילו הרב הרצוג סבר שהוא מרא דארעא דישראל וכולם כפופים תחתיו וסיכן את כל עבודת החזו"א בהחזרת קיום השמיטה בארץ ישראל ועוד.

מאידיך הגרי"ז ראה את עבודתו במלחמה על ההשקפה הטחורה ולחם נגד כל הציונות והרבנות הראשית. לרב אונטרמן היו דעות ציוניות והיתה סיבה להלחם בו, ולהרחיקו. ואילו הרב הרצוג שלא התעניין בכך אין סיבה ללחום בו.

- סיפר אבינו זצ"ל שהרב דסלר היה מעורר לאברכים צעירים אחרי החתונה, שהיצר הרע מדבר עם כל אחד לפי דרגתו. כשבא אל תלמידי חכמים שתורתם אומנותם שיטתו היא שכדאי בתחילת הסדר לגמור את כל הענינים כדי שהראש יהיה פנוי וצלול ללימוד תורה. וצריך לדעת שזוהי עצת היצר. וכשבא אליך עם עצות אלו זרוק אותו מכל המדרגות.

- היה בוכה כשהיה שומע הברכה "ישיש עליך אלוקיך כמוש חתן על כלה". והיה אומר: "איך אפשר שלא לבכות ולהתרגש על קירבה כ"כ גדולה עם הבורא יתברך".

- שמעתי מהרב דסלר זצ"ל, שהקב"ה ברא את העולם באופן שתהא בו עבודת הבורא וקידוש שמו. ואדם גם כשהוא חוטא ומגדיל החובה, כנגד זה נעשות זכויות בעולם. והביא אבינו זצ"ל ראייה לכך מיום העצמאות שנעשה ליום כפירה, וכנגד זה יש הרבה שלומדים. ונמצא שהחטא רק בדמיון ממעט כבוד שמים בעולם.

- היה רגיל להביא בשם אחד הגדולים שאדם בהיותו קטן הינו דומה לבע"ח זה ואח"כ לבע"ח אחר. שאין הכוונה שילד מתבגר מתחלף מדמיון בע"ח אחד לדמיון של בע"ח אחר. אלא מתווסף אצלו עם השנים דמיון לבע"ח נוסף, אם אינו עובד על מידותיו. וכל גיל יש לו את החסרונות שלו שצריך לעבוד על תיקונם.

- נשאל פעם ע"י אברך אחד האם מותר לגנוב מרכוש המדינה והשיב לו שמותר רק בתנאי שיקבל על עצמו לעשר את הלחם. ונימק דבריו, יש ויכוח בין תלמידי החזו"א והבד"ץ האם המדינה היא ישות ובעלות שיכולים למנות שליחות לעשר את הקמח. דעת הבד"ץ שיש בעלות מדינה לעשות שליח למעשרות, ולדבריהם גם יש בעלות לענין איסור גניבה. ואילו תלמידי החזו"א ס"ל שאין בעלות מדינה לשליחות, וה"ה לאיסור גניבה. ועתה אם בדעתך לנהוג כתלמידי החזו"א לקולא בענין איסור גניבה, עליך לנהוג כך גם לחומרא.

חלק ז' - דבריו הם זיכרוננו

• היה אומר את המאמר: "אם ייסרך בוראך אל תכבד ותוסיף על עצמך יסורין בעצבות רוח".

• שאל את ר' אייזיק שר זצ"ל, איזוהי ההנהגה הראויה להצלחה ביראת שמים? ואמר שיש גבול דק המבדיל בין גן עדן לגיהנום. וזהו ההבדל בין העושה מעשים מתוך אהבה או מתוך תאוה.

• היה רגיל לומר בהתרגשות על מה שיוסף רצה להזיז את ידי יעקב, בעת שסיקל ידיו בברכת מנשה ואפרים, שיעקב אבינו אמר לו שהוא נחשב מן האבות ואילו יוסף נחשב מן השבטים, ויש מרחק בדרגות שביניהם.

• היה רגיל לספר ששאלו את הגרי"ז זצ"ל באם הרמב"ם היה חי בדורנו כיצד היה מגיב על כל בעיות התקופה. והשיב על אתר: אין שאלה כזו הרי אילו הרמב"ם היה בדורנו לא היה נראה הדור כפי שהוא נראה.

• נכדו הרה"ג משה מקלב שליט"א סיפר: "סבא זצ"ל היה רגיל לומר את מה שמבואר בספרים: 'כיצד יתכן שיש שני ימי ר"ה, הרי אם כבר נידון בראשון מה טעם יש לדונו בשני? ותירץ שהיום הראשון של ר"ה הוא כנגד לאה אימנו שזוהי מידת הדין. דנים את האדם בדין קשיא בלא מידת הרחמים. וביום השני של ר"ה דנים את האדם בדינא רפיא (קל) שהוא עם מידת הרחמים. ולכן אנו אוכלים את הסימנים ביום א' של ר"ה, שרחל אימנו מסרה את הסימנים ללאה". מוסיף נכדו הגר"מ מקלב שליט"א ששמע תוספת. "ההנהגה בגלות, בתקופת החושך היא בבחינת רחל, שיש לנו זכות קיום רק מכח מידת החסד. ואילו ההנהגה לעתיד לבוא תהיה בבחינת לאה שזוהי מידת הדין. (וכמדומה שהוסיף שמשום כך הלכה כבית שמאי לעתיד לבוא, שדעתם שהאמת גוברת על החסד). וזהו מה שנאמר: "ויהי בבקר"-בזמן הגאולה, "והנה היא לאה"-מידת הדין".

• שמעתי ממנו שאדם צריך לכפר בעולם הזה על שמחה שהיתה לו מרווח ממון, כשהנאתו היא ממילוי תאוותו ולא מסיפוק צרכיו.

• חתנו הגר"צ הלפרין מספר: "שמעתי ממו"ח כמה פעמים בהפטרה של פרשת ויחי, דודד מצוה את שלמה המלך לכאורה דברים פשוטים עד מאד "וחזקת והיית לאיש - ושמרת את משמרת ד' אלוקיך ללכת בדרכיו לשמור חוקותיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל אשר תעשה ואת כל אשר תבנה" ולכאורה הכל כאן הם דברים

חלק ז' - דבריו הם זיכרוננו

שגם יהודי פשוט יודע אותם, וביאר מו"ח שיש כאן חידוש גדול, דהנה אמר לו שיהרוג את יואב בן צרויה ומאידך גיסא שברזילי הגלעדי יהיה מאוכלי שולחנו, ואילו את שמעי בן גרא יהרוג, ונראה שאמר לו כאן שיקיים את התורה ללא שום חשבונות משלו, דהנה יואב היה מיוחד במינו בשביל דוד שהרי חז"ל דרשו "שהיה על הצבא", וזה מה שאיפשר לדוד להיות על התורה, כיון שנטל ממנו את כל עול הצבא והמלחמה, ובכל אופן אמר לו שאין להתחשב בזה, ויש לדון אותו בעונש מות, ואולם לגבי ברזילי הגלעדי כיון שעשה עמו חסד, ציוה שיהיה מאוכלי שולחנו, ואף על פי שחז"ל אמרו דברזילי היה שטוף בזימה, ולכאורה זה בזוי מאד שהוא יהיה מהיושבים הקבועים בשולחנו, אבל כיון שזה ההלכה יש לקיימה בלא חשבונות. ומאידך גיסא שמעי בן גרא, שהיה רבו המובהק של שלמה המלך, וכל זמן שחי שלמה לא חטא, מ"מ מכיון שע"פ דין מגיעה לו מיתה, צריך לקיים זאת, ובאמת עיקר חטאו של שלמה היה במה שהשכיל וחשב שנשיו לא יטו את לבבו, וכל זה ראה דוד ברוח קדשו. והנה דברי תורה אלו באמת היו תמצית חייו של מו"ח שקיים את מצוות התורה בלא שום חשבונות".

• סיפר בנו ר"ח בהספדו: "פעם סיפר לי שהלך עם הרב דסלר זצ"ל והוא שאל את הרב דסלר: "איך אדם עובד על עצמו להיות בעל בטחון?" ענה לו הרב דסלר: יש אנשים בעלי בטחון שהם פשוט עצלנים וכל דבר הם אומרים ה' יעזור. זהו אדם עצל שאין לו חשק לעשות משהוא והוא "סומך על הקב"ה" הוא אמר לי משל שמדגיש את המהות שלו. "דע לך! יש לפעמים הורים שמזמינים את הילד שלהם ליו"ט והם אומרים לו: "דע לך שאתה יכול לבוא ליו"ט לישון אצלנו אבל את הארוחות אנחנו רוצים שתדאג לך לבד". הרב דסלר אמר: "בן טוב אומר לאבא, אני בן שלך אין דבר כזה, אנחנו אוכלים ביחד, אנחנו נעזור, נסתדר. מה שאתה אוכל גם אנחנו נאכל. בן לא טוב אומר לאבא: איך שאתה רוצה אתה רוצה שרק נגור אצלך, נדאג כבר לעצמינו".

אבא אמר לי בבכיות: "דע לך שהנשמה באה לעזה"ז הקב"ה אומר לה: את יכולה להיות פה בעולם אבל לאוכל תדאגי בעצמך. "בזיעת אפיך תאכל לחם" בן טוב אומר לקב"ה: אין דבר כזה, אני בן, אתה צריך לדאוג לי לפרנסה שלי. בן רע אומר בסדר הבאת אותי כאן לעולם, אני כבר אדאג לפרנסה שלי".

והוא סיים: "דע לך בני בעל בטחון זה מי שמרגיש כ"כ קרוב להקב"ה הוא בן של הקב"ה" זה מסמל את אבא. וזה מה שכתוב: "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת" זה לא סתם

אני סומך, צריך להרגיש את זה, בצורה שהוא אמר לי הרגשתי שהוא מרגיש ממש בן של הקב"ה.

• חתנו הגר"ב כץ מספר ששמע מפיו שהביא את הפסוק ובנ"י הלכו ביבשה בתוך הים. והביא מהגר"א זצ"ל (והזכיר כמדומה שמקורו בתיקונ"ז) דלע"ל בגאולה השלימה דכתיב בה כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות, יתקיים ענין זה דקריעת ים סוף שיתגלו רזי תורה המכוסים וילכו בהם כמו בנגלות התורה. וכשהיה אומר זאת בהתרגשות גדולה כהרגלו מיד פרץ בבכי ואמר שאמנם להגאון זצ"ל שכל התורה פרוסה לפניו הוא שבח גדול, אולם לדידן שביבשה (בנגלות התורה) הכל מכוסה מה תועלת אם נלך כך בים. והיה חוזר על כך בבכיה מרובה, ואיני יודע אם מרב התרגשות מעוצם המאמר או מהארתו הנוקבת.

וכעין זה היה מצטט הרש"י בריש שה"ש, על הפסוק: "כי טובים דודיך מיין" וז"ל: "ואותם דודים ערבים עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות פיהו" עכ"ל.

• עוד מספר הגר"ב כץ שהיה מרבה להזכיר הפירש"י בריש פסו' הג"ל "דישקני מנשיקות פיהו" וז"ל: "זה השיר אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה מי יתן וישקני המלך שלמה מנשיקות פיהו כמו מאז... ואני מתאוה ומשתוקקת להיות נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה" עכ"ל. והיה אומר בהתרגשות האופינית לו, שרואים מכאן שעיקר הציפיה לגאולה אינה להינצל מן היסורים וחבלי משיח ואף לא כדי לזכות אל רב הטובה שבנביאים, אלא ההשתוקקות היא לגודל האהבה, להיות נוהג עמי כמנהג ראשון כחתן אל כלה, והדברים נוראים.

• על הפסוק "שקר החן והבל היופי אשה יראת ד' היא תתהלל", הביא ביאור מהגר"ח זצ"ל, דודאי יש חן ויופי בעולם, רק שהנהגתם בשקר, שהרי עיקר החן והיופי נובעים מתוך היראת ד' הפנימית, נמצא שמשתמשים בכתר לא להם, וזהו שקר החן וכו' יראת ד' היא תתהלל.

תפילה

• אמר לאחד אם ארע לך אונס שאינך יכול להתפלל מנחה במנין, לכל הפחות תניח טלית ותפילין בכדי להשביח את התפילה.

חלק ז' - דבריו הם זיכרוננו

- אמר לאחד מבניו שאיחר לבא לביהכנ"ס לתפילת שחרית, שחבל להפסיד את תפילת: "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי" שיש לה חשיבות רבה לא פחות מפסוקי דזמרה.
- סיפר חתנו הגר"צ הלפרין שליט"א: "שמעתי מחמי שהיה מעורר בענין סיום התפילה בבית הכנסת. מבואר בספרי המקובלים שזמן אמירת "פיטום הקטורת" זהו זמן שמגיע השפע לאדם מן השמים. והרי זה דומה למי שהלך להיפגש עם המלך ומבקשו שיטיב עמו, וכשבא המלך להיענות לו ולגמול איתו כל טוב הינו בורח.
- היה רגיל על לשונו את דברי הגר"א על הפסוק: "הסירי עיניך מנגדי שהמה ירהיבוני" שאין לבכות על הגלות יותר מידי. כיון שמצער את השכינה.
- היה אומר תדיר את המאמר: "אל ימעטו לפניך טובות הבורא". שצריך תמיד להתבונן בחסדי הקב"ה בכל עת.

אהבת הבריות

- מדוע נותנים קוטר לחשוכי בנים, זהו מפני שכשאדם שחסר לו מתעסק בטובת חברו, אין לך זכות גדולה מזו.
- סגולה לשלום בית בין חתן וכלה שכל אחד במקום לנסות לשנות ולתקן את טבעו של בן זוגו שינסה לתקן את טבעו שלו.
- שמע שאמר אחד מגדולי בעלי המוסר מדוע כולם נגועים ביצר הרע של מחלוקת יותר מיצר הרע של כעס וכדומה. מפני שכל תפקיד האדם בעולם לעשות מחלוקת בין יצר טוב ליצר הרע, ובנ"א מחליפים ועושים את המחלוקת עם זולתם.
- אמרו על רבי יוחנן שלא היה הולך ד' אמות בלי תורה. ועוד אמרו שמעולם לא הקדימו אדם לומר שלום. והנה כל מעלה היא דבר גדול ונשגב. אבל צרוף שתי המעלות מכפיל את כח המעלות פי כמה וכמה. [א.ה. נאים הדברים למי שאמרן שהיה שקוע בשיחת תורה כל ימיו ועכ"ז ראשו מונח בסיוע לבריות].
- היה מתרגש עד בכי ממעשה הגבורה של רחל שמסרה את הסימנים לאחותה. והי' אומר שהוא מתאר לעצמו שיעקב אמר לה: "ידעתי את גדלותך אבל לא עד כדי כך".

חלק ז' - דבריו הם זיכרוננו

- המשגיח רא"א דסלר זצ"ל הסביר כיצד פועל ענין עין הרע שלפעמים מן השמים גזרו ליתן לאדם יותר ממה שמגיע לו, וכל זה בתנאי שלא יהא על חשבון אדם אחר שיפגע מכך.
- כשנתן תוכחה ביקש תחילה מהשומע שיקח את דבריו בתור דברי מוסר ומבקשו שלא יפגע.
- המשגיח רא"א דסלר זצ"ל, אמר שממידת החסד שאם עשית טובה לחברך והוא חפץ לתת לך תגמול בתור הכרת הטוב, לקבל ממנו את התשלום ולאפשר לו לתת לך את הכרת הטוב.
- ניתן להכיר בשעת הלזיונו של אדם את דרגתו שהנהגה מהשמים שכל אדם יקבל את הכבוד הראוי לו בשעת ההלזיה.

פרק ב' - לקט דברי מוסר על פרשת השבוע מתוך כתבי נכדו ששמע מפיו:

בראשית

א. "ויאמר הנחש אל האישה לא מות תמותון" כתב רש"י: "דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה". והוקשה לי דמי אמר שע"י הנגיעה לא נגזר מיתה, הרי המיתה היא לא מיד, אלא הכוונה שלא יהיה חיים לעולם והראיה מהעונש של אכילת עץ הדעת ששם לא מתו מיד. וסבי הגאון ר' אברהם יישב זאת ע"פ מה ששמע מהגרא"א דסלר זצ"ל שאמר ביאור נפלא בעונש מיתה של אכילת העץ. והיינו דזה ודאי שגוף כמו שיש לנו היום לא יתכן שזה יחזיק לעולם במציאות, מפני שזה דבר הנרקב לבסוף, אלא דלפני חטא עץ הדעת היה להם מין גוף אחר, רוחני יותר, המחזיק לעולם, והחטא שינה את גופם לצורת גוף כגופינו היום. ולפי דבריו מיושב היטב הקושיה הנ"ל, דהסימן שלא נענשו ע"י נגיעה עונש מיתה הוא שעדין גופם לא נשתנה.

ב. "ותרא האישה כי טוב העץ למאכל" וגו' הנה חטא העץ פגם בראייה ולא באוזן, דהיינו שמה שהאישה השתכנעה לאכול מהעץ הוא לא מחמת פיתוי של הנחש שהשמיע לאוזנה, אלא ע"י שראתה כי טוב הוא למאכל, ואם כן התיקון של החטא

חלק ז' - דבריו הם זיכרוננו

צריך להיות בראיה וזה מה שאנו אומרים ב"והוא רחום": "פקח עיניך וראה" שזהו התיקון.

ג. "האישה אשר נתת עימדי היא נתנה לי ואוכל" איתא במד"ר: "ואוכל לעתיד" וקשה, וכי יתכן שכך יאמר אדה"ר לקב"ה? ואמר בזה הסבא מקלם שאדם התוודה כאן על חטאו ואמר לקב"ה שיעזרהו מלחטוא מפני שמרגיש הוא שעדין יצרו תוקפו לאכול לעתיד.

ד. הקשה סבי הגאון ר' אברהם דמצינו שהתורה משבחת את אברהם מאד על מעשה העקידה ואילו את המעשה באור הכשדים לא מצינו שהזכירה זאת התורה לשבח, ואמר בזה דהנקודה בעקידה הייתה שאברהם קיים ציווי ד' ובאור כשדים הגם שדבר גדול הוא זה, אך זה לא היה מחמת ציווי.

ה. "ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ" עיין ברש"י מה שפירש, וברמב"ן איתא שהקב"ה רמז שאם לא יתפלל על סדום יהיה אכזרי, עיי"ש. וסבי הגאון ר' אברהם סיפר לי שפעם בישיבת פוניבז' התפללו לאחר התפילה לרפואת ר' יוסף ליס, ולאחר מספר ימים של תפילות ניגש המשגיח ר' יחזקאל זצ"ל לומר מספר מילים, ואמר שביום הראשון לתהילים אמרו זאת בני הישיבה בהתלהבות גדולה, וביום השני כבר פחות, ואח"כ כבר נעשה הרגל, ואמר שברמב"ן הנ"ל רואים שלכא' איך יתכן לומר על אברהם שהוא אכזרי אם חזינן את גודל מעשי החסד שעשה עם אורחים דהרי בכל מקום הוא נטע אשל, אלא רואים שאעפ"כ אם לא יתפלל על סדום - אכזרי הוא. ובזה סיים המשגיח זצוק"ל.

ו. "כי משחיתים אנחנו את המקום הזה כי גדלה צעקתם את פני ד' וישלחנו ד' לשחתה" הנה מבואר בחז"ל שהמלאכים נענשו על זה שאמרו "משחיתים אנחנו", ושאל הסבא מקלם דהלא בתוך כדי דיבור אמרו "וישלחנו ד' לשחתה", ואמר בזה ע"פ משל דלפעמים בין כתלי הישיבה מסתובבת קושיא חמורה עצומה בסוגיא, קם אחד ואומר תירוץ על זה, ולבסוף אומר שראה זאת ברעק"א. פלוני הוא בעל גאוה משום שבתחילה רצה שיחשבו שזה תירוץ שלו, דבעל ענווה היה לו לומר בתחילה שזה תירוץ של רעק"א, כך גם אצל המלאכים, שהטענה עליהם היתה אמאי בתחילה לא אמרו זאת, ואמר הסבא מקלם שלכן ה"מנחת חינוך" מיד בתחילת הקדמתו כתב

שדבריו בחיבור אינם שלו, ולא חיכה לכתוב זאת באמצע הקדמתו או בסוף, משום שלמד זאת מפרשתינו. (סבי הגר"א שמע זאת מהגר"א לאפיאן זצ"ל)

ז. שמעתי מסבי הגר"א דהטעם שרבקה עקרה היתה הוא משום דידוע בשם בעלי המוסר דאין קיום לדבר ללא תפילה, ולכן רצה הקב"ה שיצחק יתפלל. וזהו הביאור במה שאמרו חז"ל הכא דהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, דכל שהדבר הגיע ללא תפילה ליכא בזה קיום. והנה בשמואל איתא דעלי רצה להרוג לשמואל משום שסבר שהוא מורד במלכות ואמר לחנה, אמו של שמואל, שמבטיח לה בן אחר גדול יותר משמואל, ואמרה חנה - לא. כי על זה התפללתי. ולפי הנ"ל ההסבר בדברי חנה הוא דמכיון שע"ז התפללתי יהיה בו קיום ודו"ק.

ח. "וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה ויאמר רואה אני את פני אביכן " וגו' צ"ב מ"ט לא אמר להם יעקב בתחילה דישנו ציווי מד' שנעזוב את המקום, וי"א דרצה יעקב שילכו משם בלב שלם ולא רק מחמת הציווי. ונראה להסביר זאת דהנה ידוע מה שר' ישראל סלנטר זצ"ל אמר דהכלל הוא להגדיל היראה ולהקטין הניסיון, דהפשט בזה דאסור לאדם להכניס עצמו לנסיון, הלכך רצה יעקב להקטין להם הניסיון, דהא זה אינו פשוט לעזוב את בית אבא, דהנה אמרו חז"ל דלך לך מארצך ומבית אביך היה ניסיון.

ויקרא

"ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם" סבי הגר"א אמר לי בשם הרב דסלר זצ"ל דחלילה לחשוב דהכוונה היא שאף שיהיו במצב שראוי לכלותם הקב"ה יצילם, אלא הכוונה היא שהקב"ה לא יתן להם להגיע למצב כזה שיהיו ראויים שיכלו מן העולם.

במדבר

א. סבי הגר"א שמע מהרב דסלר זצ"ל דאין הפשט שאיננו יודעים את טעם פרה אדומה, דהרי יש את הטעם בר"מ דדרשן וכן בכתבי האריז"ל, אלא הפשט הוא דאיננו מרגישים שאם אחד נוגע במת הוא מתרחק מהקב"ה, וכן לא מרגישים שע"י ההזאה של אפר הפרה מתקרבים אנו להקב"ה.

ב. "נתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם" הגר"י הוטגר הקשה דפשיטא דמכיון שהשכינה עמנו ודאי שלא תגעל נפשי אתכם. אמנם נראה לישב זאת פשוט

דהנה אדם הוא בשר ודם ויש לו יצה"ר ותאוות שונות, אם כן היה מקום לומר דאע"פ שהשכינה בתוכם אין זה בבחינת אטייל אתכם בגן עדן ולכן נכתב ולא תגעל נפשי אתכם. מספרים שיהודי אמר לאדמו"ר מרוזין שאינו יכול להחזיק מעמד כשהוא קורא בתורה את התוכחות. אמר לו הרבי אדרבה כשאני לומד את התוכחות ורואה שבכל פעם נאמר "והלכתי אתכם" דהיינו שאף בגלות הקב"ה עמנו כל הזמן, אני שמח.

דברים

א. "וידעת היום כי ד' אלוקיך הוא העובר לפניך אש אוכלה הוא ישמידם והוא יכניעם" וכבר הקשה הרמב"ן זצ"ל דהרי "ישמידם" הכוונה שהם יהרגו, "ויכניעם" הכוונה שהם ישלמו מיסים, ותירץ ש"ישמידם" קאי על הגויים שחזקים מישראל, ו"יכניעם" קאי על הענקים שהם יותר חזקים מהגויים שחזקים מישראל, דהם יפחדו להילחם עם ישראל. ולכא' דברי הרמב"ן הללו טעונין הסבר דאיזו הנהגה היא זו שהחלשים לא יפחדו להילחם עם ישראל, ואילו הענקים יפחדו, ותירץ סבי הגר"א בזה דברים חוצבים להבות אש ממש. דהנה על אותם גויים שלא היו מן הענקים, על אף שחזקים היו מישראל, אולם מידת הביטחון של ישראל לא היתה כה מושלמת, מפני שאמרו שאע"פ שחזקים הם מאיתנו, אולי נמצא תחבולות שונות שבהן נצליח לנצחם, ומכיון שכך זו היתה הנהגה מהשי"ת שהגויים ילחמו עימם אבל לבסוף ינצחם ישראל, אבל את הענקים שכלל ישראל לא היה להם הו"א שבלי הבורא עולם ינצחום, דהרי לא יתכן לגשת אליהם, יוצא שמידת הביטחון בהם היתה מושלמת. היתה הנהגה שלא יצטרכו להילחם עימם ולא עוד, אלא שהענקים שילמו להם מיסים.

ב. "בעת ההיא אמר ד' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ", הנה מצינו שד' ציוה למשה לעשות לוחות ואח"כ ארון ומשה שינה מהסדר, וצ"ב היאך שינה משה מרצון הקב"ה, ותירץ סבי הגר"א שלא היתה כוונת הקב"ה לעשות תחילה לוחות, אלא דמכיון שנתרצה לסלוח לכלל ישראל, רצה לבשר להם מיד על נתינת לוחות שניות ודו"ק.

ג. "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת את ד' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", ונראה לפרש הפסוקים הנ"ל שצריך לזכור שד' הוא הנותן לך כח לעשות חיל עי"ז שנשגן לעצמנו כל הזמן את יציאת מצרים וההליכה במדבר שיש שם נחש ושרף ואת המן ודו"ק,

ד. "ורם לבבך" הנה לא נאמר פן ירום לבבו, אלא נא' "ורם לבבך" וע"ז אמר סבי הגר"א שמדויק שבוודאי ללא צל של ספק ירום לבבו.

ה. שמעתי מסבי הגר"א על הפסוק "פן יהיה בלבבך דבר בליעל וכו' מדוע מסרב להלוות נחשב בליעל? זהו מפני שהתורה עשתה שמיטה כדי להקל על בנ"א וכן להרבות באהבה ואחוזה בין אחד לרעהו והיינו שאחד אינו חייב לשני כסף. והאיש ההוא במקום שיעשה אהבה ואחוזה ע"י שילווח לו כסף, ויעשה פתרון שתחזור ההלוואה ע"י שימסור שטרותיו לב"ד, הוא לוקח את מצוות השמיטה ועושה מזה שנאה עי"ז שאינו מלווה. וכן גם באיסור לשוה"ר, דהרי האיסור הוא כדי שיהיו כולם בשלום, וא"כ אדם שיראה קבוצת אנשים משוחחים ויתרחק מהם שמא ידברו שם לשוה"ר, הרי הוא לקח את האיסור של לשוה"ר וגרם מזה שנאה, במקום שישוחח עימם וכשידברו לשה"ר יוכיחם בצורה יפה.

ו. "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי" במדרש רבה הקשה דבישעיהו נאמר ההיפך: "שמעו שמים והאזיני ארץ" ותיירץ במדרש שהאזנה זו שמיעה יותר קרובה מאשר ביטוי "שמעו" ולכן משה שהיה קרוב יותר לשמים אמר על השמים לשון האזנה, מה שאין כן ישעיהו שהיה קרוב יותר לארץ אמר על הארץ לשון האזנה. והנה בר"ה אומרים כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה והסביר בפירוש "שיח יצחק" לפי המדרש הנ"ל דשופר הכוונה לתקיעה ועל זה הקב"ה בבחינת שומע מרחוק אבל תרועה זה בבחינת יבבה ובכי ועל זה הקב"ה שומע מקרוב בבחינת האזנה.

פרק ג' - מכתבים בעניני שידוכים

א. מכתב משנת תשט"ז הדרכה לבחור בן תורה בעניני שדוכין

יום ג' כ"ב תמוז תשט"ז וצום החמישי יהפך לששון
שלו'

אחדשה"ט באהבה וחיבה
מכתבך הגיענו

א) צריך לעמוד בתקיפות על כיסוי השער כדין ועל מלבושי צניעות.
ב) אין צריך לעמוד בתקיפות שתסכים המשפחה שלה על תורתו אומנתו תדיר, אלא רק באין התנגדות חזקה לכך, אבל היא צריכה שתסכים לכך. ולעולם אל תכנס עם משפחתה בויכוח אודות תורתו אומנתו, שאין תועלת בכך. ועוד שאפשר

להכשל במחלוקת ח"ו. אלא תענה בחיוך שלעתידי יוכחו שזו הדרך הנכונה הנרצית לפני ב"ע וסוף שיסכימו עמך.

(ג) אפשר להסכים על חנות

(ד) אם אפשר שלא לגור עם משפחתה בבית א' יותר טוב, אבל באותו עיר אפי' בקרוב, טוב. ולפעמים גם כדאי להשתדל לכך [וכמובן רק במקום תורה]

(ה) חלילה להפגש עמה

עד אם כלו לגמור הענינים

בין שני ההורים.

(ו) אם קוראת ספרים

חילונים, או מבקרת

בתיאטרונים לא כדאי

להפגש.

(ז) וכשהיו שואלים למרן

זללה"ה אודות הזיווגים

היה אומר - צריך לראות

אם היא בעלת מדות

טובות.

ואכפול שלום דוש"ט

ומאחל הצלחתך

בקרוב,

אברהם

ודע שזיווגך מוכן לך מ'

יום קודם יצירת הולד וכפי

זכויותיך יגלו לך אותה

בנקל. והעצה הטובה

ביותר להרבות בתפילה

ובתורה. וכל שעה נוספת

בלימודך יסייע שיגמר

הענין בנקל וכמ"ש כל

המקבל עליו כו'.

ב. כתב יד אבינו זצ"ל בענין הצלחה להקמת בית של תורה

הגמ' בברכות אומרת מצוה לשמח החתן בדברים, "לישרי לב שמחה", כי תעשה הישר, איזו דרך ישרה? אהוב את התוכחות, לשבח את החתן כדי שהחתן והכלה והמחותנים ישמחו. שהחתן ידע שהכלה וגם המחותנים יודעים תמיד את האמת. אם הבעל בא הביתה מהכולל ומיד שואל: "איפה האוכל?" כמו עשיו "הלעיטני נא", יודעת האשה מיד שבעלה לא למד, כי התורה מקדשת את האדם. וכל אחד יודע איך נראה ת"ח שמח וגנוח ומדבר בנחת. ואינו כועס ולא מקפיד ומקבל כ"א בשמחה ובסבר פנים יפות. ואם מתנהג אחרת הרי חילול השם. בדרך כלל כשמתענינים על בחורים שומעים הערכה על הכשרונות וכמה יודע ללמוד, אבל במדות כולם אומרים שהוא מצוין. פשוט, הוא לא נפגש בישיבה עם נסיונות גדולים של מדות. אבל אחרי החתונה כשהוא

נפגש עם נסיונות, ובמדרש על הפס': "עול בנעוריו". זה עם אשה. ובזוה"ק פ' נשא: "כל שאין לו אשה שרוי בלא ענוה", שצריך להתחשב בדעת השני וצריך לכבד את הורי אשתו. מה נלמד מדוד שקרא לשמע, אבי אף שרצה להורגו. ובמקום השבחים, אם החתן רוצה באמת שאשתו תעריך אותו, הוא צריך להתנהג כת"ח. האשה התחתנה עם בעל ת"ח. והיום הנשים יודעות מ"ב והל' שבת וכו' מהנהגות איסור והיתר, וגם נזהרות בלשה"ר, איך זה נראה שבעלה הת"ח עובר על איסורים דאורייתא ושבת כמו בורר וכן מוקצה ושאלה במטבח פשוטה שאיננו יודע לענות. צריך להיות משפחה של ת"ח (ועיין תדב"א זוטא פט"ו, ובישעי' ג' יב "עמי נגשיו מעולל ונשים משלו בו").

חלק ח' דברי הערכה והספד

רב הדברים שנכתבו ונאמרו ע"י בניו ונכדיו שולבו בתוך
החוברת וראינו תועלת לכתוב חלק מן הדברים באופן נפרד.

חלק ח' - דברי הערכה והספד

פרק א' - דברי הספד מידידיי גדולי ישראל שליט"א

א. רה"י רבינו הגאון הגדול רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

בשעת פטירתו של אדם אין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב לא אבנים טובות ומרגליות, הדבר היחיד שמלווה את האדם בשעת פטירתו זה רק תורה ומעשים טובים. תורה ומעשים טובים הם דבר גדול מאד מאד, זכויות עצומות יש בזה. זה מלווה את האדם אם יש לו. אנחנו מספידים עכשיו את הגאון רבי אברהם ריסנר ע"ה. מלויים אותו הרבה תורה, הרבה הרבה מעשים טובים. וזה לא רק מה שהוא עשה בעצמו אלא גם מה שהשפיע. ברא מזכה אבא, מה שאבא משפיע על הבן. כל ברא מזכה אבא בפרט אם הבן היה מושפע מהאב. כל המעשים טובים שעושים הבנים והצאצאים וכל המושפעים מזכותו של האב. כל אדם נמצא בחברה ומשפיע משהו בהנהגתו, מה שרואים אותו. כל ההשפעות האלו שיש כאן בצאצאים ובכל המושפעים בתורה ובמעשים טובים שלהם כל מה שעשו ועתידין לעשות עד סוף כל הדורות. כתוב בספרים כל מה שעושין זה מלווה אותו כל הזמן, עוד תורה ועוד מעשים טובים זכויות נוספות, וזה לא רק עוה"ב נוסף, זה יותר מזה, זה לימוד התורה בעצמה ומעשה שהיה: אחד לא למד גמרא, והבן כן למד גמרא, ונפטר האב. הבן היה צריך להבחין בחיידר ולא ידע את החומר. הוא בכה מה יהא מחר במבחן? בבוקר הוא קם ואמר שהוא מוכן למבחן. האבא בא אליו בחלום והסביר לו את הגמרא האבא לא למד גמרא אף פעם אבל כשהבן לומד פה האב לומד שם ולא עם הבנה של הבן הוא לומד עם הבנה של בן עוה"ב. ברא מזכה אבא. התורה והמעשים טובים של כל הצאצאים הנמשכים עד סוף כל הדורות גורמים כל הזמן תוספת תורה ותוספת מעשים טובים, עוד תענוגי עולם הבא עוד תענוגי תורה. אין לשער מה זה התענוג של תורה.

זה מקצת שבחו של הנפטר הגדול הזה. יש לו הרבה מעלות ואין בכוחי להוסיף יותר שד' יעזור שיהיה תנחומים למשפחה ולכל הצאצאים שצריכים להנחם.

ועוד דבר צריך לדעת. עכשיו בין הזמנים חסר זכות התורה. היו אסונות בבין-הזמנים ממש רואים בחוש שחסר את הזכותים. חיוב על כל אחד ואחד מה שיותר להתחזק בלימוד התורה בהתמדה. העיקר זה התורה. התורה זה הדבר הראשון מידות טובות גם כן חשוב. וחורבן בית המקדש היה על חטא שנאת חנם שעדין לא תוקן. בזכות זה נזכה להתנחם בישועות ונחמות ומחה ד' דמעה מעל כל פנים.

ב. רה"י רבינו הגדול רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א

בדרגות של קשרי אהבה יש סדר, אהבה ואחוה ושלום ורעות זאת אומרת שרעות זו מדרגה הכי גדולה ובאמת כתוב: "ואהבת לרעך כמוך" רע זה הקב"ה זו הדרגה הכי גדולה. ר' אברהם אנחנו כבר רעים יותר משבעים שנה, שבעים שנה של רעות של אהבת נפש קשורה. רבי אברהם למד בת"א בן יחיד לאביו ר' נתן ז"ל. בזמנו היתה ת"א לא מקום תורה בכלל היה מקום אפסי. והאבא ר' נתן היה לו שכל הוא הכניס אותו מיד לאיזו ישיבה. הראש ישיבה הראשון שלו היה רבי ראובן טרופ שהיה בנו של רבי נפתלי, מי שהכיר את רבי ראובן זה היה התורה בעצמה. לא היה מושג אחר אצל רבי ראובן טרופ. רק תורה ואצלו היה מקום התורה הראשון שלו. וכשהוא בא לישיבה בפונביז' הוא היה מיוחד. שמעתם פעם בחור נער צעיר בא לישיבה והוא יודע מנחות, כזה דבר לא היה בהסטוריה. אנחנו למדנו כתובות קידושין נדרים אבל לדעת מנחות היה כבר התפעלות. כשהגיע לב"ב זכה להיכנס לבית גדול של ר' יעקב שכטר ז"ל. רואים מי החתנים כולם. אבל כשהגיע לב"ב מה שהוא זכה זה להדבק לחזו"א. אבל להדבק לא סתם ככה, דבקות ממש הוא עם כל התלמידים, זה היה חלק מהמשפחה הזאת. כי הקשר הזה לא סתם קשר. כשרוצים לציין על אדם שנדבק לתורה, איך נדבקים לתורה? והיו לבשר אחד ככה זה אין דרך אחרת. הכוונה שישראל ותורה והקב"ה חד הם. נדבקים לתורה זה להדבק לבורא. אבל היחוד של ר' אברהם מה שאפשר להגיד שתמיד כשאנו מספידים אנו מספידים בן אדם, אבל כאן אנו מספידים נשמה. כבר הרבה שנים הוא לא היה בכלל בגוף. מה זה נשמה? זה חלק אלוקא ממעל. האמת של דביקות זה כשאין שום גוף. חז"ל אומרים: "האלף לך שלמה" זה הלומד שלא במקומו נוטל שכרו אלף. שנאמר: "האלף לך שלמה ומאתיים לנוטרי את כרמו" הכוונה שאחד לומד מתוך צער אז הרי זה פי חמש. זכה לאריכות ימים. הוא זכה אבל הוא הי' כמה שנים "אשרי הגבר אשר תייסרגו קה" ללמוד תורה מתוך יסורים אין לך "שלא במקומו" גדול מזה, ואז שכרו פי חמש ז"א כשעושים את החשבון של כמה פעמים כפול זה היה רבי אברהם.

לא היה לו כלום חוץ מתורה אהבתו לתורה היתה ללא גבול, יומם ולילה זה היה כולו. לא היה משהו אחר. מה זה אברהם? אברהם זה תורה. כתוב תמרה במדי שווה הרבה. הוא נולד במקום כזה ת"א שכל מי שהיה אז בת"א היה מיוחד. וככה גדל הנער. כאן בב"ב יודעים את הקשר שלו עם כל משפחת תלמידי החזו"א והיה דבוק עד לאחד. מה הי' הבית שלו רק תורה מה יש בבית שלו ספרים. איך משהו אחר שם, הכל ספרים כמו אוצר ספרים. זה לא ארונות זה חדרים רק עם ספרים היה גם דבוק לתורה עד לאחד. מה עוד אפשר לומר כשמספידים נשמה טהורה? הרוח תחזור לאלוקים אשר נתנה. ר' אברהם אתה מחזיר את נשמתך. כבר כאן היית בעולם הבא. זכית מאד. אנחנו כעת מספידים הספד אמיתי של התורה בעצמה. "ואהבת לרעך כמוך" זה אברהם הוא היה רק בתורה רק בתורה.

מה שאני רוצה לדבר קשה לדבר. אפשר לומר גם על אשתו שמסרה נפשה לתורה. בזכותה ג"כ כל הילדים אחד אחד כולם אהובים כולם ברורים. הניח בנים כמותו. עם המושך כזה המשפחה, הגיסים, הבנים והילדים משפ' שכטר גם לא פשוט כלל. אני יודע אם יוצאים ידי חובת הספד אבל מה שצריך עוד לומר קשה לומר. ליבי כואב ודואב גם על החיים שהיו לו אבל "אשרי הגבר אשר תייסרנו קה" הכל מן השמים. הוא יכול היה להיות בעולם הבא שנים קודמות. כתוב שיש מי שמזומן לחיי עולם הבא הכוונה על זה שנמצא בדרגה בלא דין ובלא יסורים. זה אדם שכבר נמצא במצב זה כל הזמן. זה היה רבי אברהם. אנו מספידים אדם גדול ת"ח אמיתי שנתקיים בו: ישראל והקב"ה חד הם. מכסא הכבוד חוצבה נשמתך שתהא טהורה. וכולנו כעת משתתפים בחזרתה לבוראה. קשה עלי פרדתך ר' אברהם, רק מה שאפשר לבקש שתמשיך שמה להיות מליץ טוב ומליץ יושר על כל הרעים האהובים שלך, שהיית כ"כ דבוק בהם ובתורתם וזכות רבותיך שיקבלו את פניך שמה שתהא מליץ יושר. צריכים בדורות כאלה הרבה זכותים על מה שיש רדיפת התורה כאן. אבל הזכות שלך תעמוד להמשיך במעשיך הטובים, תורה ויראת שמים, חסד הכל תורה. מה אפשר לומר? הקב"ה יעזור שנזכה כבר ל"בלע המוות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן".

ג. רה"י רבינו הגאון הגדול רבי דב לנדו שליט"א

כידוע שבחודש ניסן לא מספידין אבל ת"ח גדול בפנינו מספידין. ובעיקר ת"ח שהיה בשנים האחרונות בגלל עניני בריאותו רתוק לבית, ולדור הצעיר הוא לא כ"כ ידוע. אני

חלק ח' -דברי הערכה והספד

רוצה לומר כמה דברים. אמרו קודם ואין לי מה להוסיף, רק מצד הידידות שהיתה לי איתו עם הגאון והצדיק ר' אברהם ריסנר. היינו ידידים משחר נעורינו אפשר להגיד משחר ילדותינו.הכרנו כל השנים היכרות עמוקה.

תמיד היה מונח בלימוד זה ענין אותו יותר מכל הדברים. בשנים שהיה כאן בב"ב ועוד קודם היה דבק מאד מאד ברבינו מרן החזו"א צ"ל, וקיבל הרבה ממנו בכל הדברים בתורה, בהנהגה ובמצוות מעשיות, כל לימודו היה ביגיעה, בעמל, בבקשת האמת מאד מאד, מודה על האמת ושמח באמת לא רק שנתגלתה אצלו אלא גם שהתגלתה אצל אחרים. היתה לו שמחת אמת תמיד, בתור ידיד אני יכול להגיד כמה שהיה טוב עין. אהבת תורה דקדוק במצוות מאד, השקפה של תורה אמיתית, הוא קיבל את זה מהמקור הראשון, את ההשקפה של תורה אמיתית. היום במיוחד צריך לדעת ולהעריך מה זה. בכל הדברים שהוא קיבל ובכל המידות הטובות.

גם היה דבוק בגדולי הדור, תלמידי החזו"א, שמע לקח מפייהם היה לו קשר איתם, מה אני יכול לומר? הלימוד שלו היה תמיד מתוך יגיעה ומתוך חדירה מתוך בקשת האמת ושמחת האמת, והמידות הטובות שלו, כל אחד ראה את הנעימות וההתנהגות, היראת שמים והדקדוק במצוות שלו. כולם ראו את זה, אין לי מה להוסיף על זה, אבל בתור חבר טוב, היינו חברים טובים מאד, בשנים הראשונות תמיד היה מעורר הוקרה בהתנהגות שלו בלימוד שלו ובכל הדברים.

שהיה עיקר אצלו ללמוד ולהשכיל ולמצוא כמה שאפשר יותר באמת של התורה. לחפש אותה ולא להסתכל על שום דבר מה שיוצא. על פי מה שבכוחותינו וביכולתינו להכיר את האמת של התורה. זה היה כל מה שיגע בכל מקום זה היה גם ביראת שמים ובכל הדברים.

צריך מאד להאריך בעוד דברים אבל אני אומר רק בהרגשה של החברות שתמיד היה בצעירות ובשנים היותר מאוחרות כשהוא היה רתוק לבית ולבריאות, גם למד תורה מתוך יסורים וכמו שהזכירו את זה למד תמיד באופן שיהא אור של תורה אור של מצוות, התורה זה היה אור שהאיר בשבילו.

וגם זכה להקים דור ודורי דורות כולם ת"ח ויראי ה' דבוקים בתורה ולימוד הלכה בדרכי התורה מוכרים וידועים.

אני רוצה להזכיר מה שנאמר קודם. את ההורים שלו הכרתי עוד מילדותי. רבי נתן, האבא וגם האמא שלו שהם היו אנשים צדיקים, בעלי מידות טובות באופן מיוחד והם הורישו מהמידות הטובות אליו. מה אפשר להגיד? אי אפשר להספיד אבל ודאי אנו מלוים לבית עולמו ת"ח מובהק וירא שמים. ת"ח מובהק שהיה יגע בתורה כל ימיו גם בזמנים הקשים והיה מיוחד בכל הדברים הטובים באהבת חסד ובלימוד ובהמלכת חברו בנחת וכל מה שנאמר שם בדברים הטובים, את כל זה אנו מלוים לבית עולמו. איני יודע אם זה הספד אבל את זה אני מוכרח לומר זו אבדה גדולה, אבדה גדולה לעם ישראל אדם גדול שהלך מאתנו. הקב"ה ישלח תנחומים לרבנית האלמנה ולכל המשפחה הרוממה ובלע המוות לנצח.

ד. הספד מאת הגאון הגדול רבי אביגדור נבנצל שליט"א

וי על דחסרה ארעא דישראל גברא רבא. חסר אדם גדול בא"י. מה זה אדם גדול? אדם גדול נמדד לא רק לפי ידיעות שלו בתורה. יכול להיות גדול בתורה והוא לא אדם גדול. להבדיל דואג האדומי כתוב עליו: "אביר הרועים" הוא היה גדול הת"ח בדורו, ראש הסנהדרין. אם הייתם שואלים אותו שאלה בהלכות לשה"ר, היה אומר לכם את כל החפץ חיים בע"פ, ויותר מהח"ח אבל הוא דיבר לשה"ר.

אדם גדול נמדד אם התורה נכנסת ללב שלו, או שיש לו רק ידיעות אבל זה לא נכנס ללב שלו. כמובן שאני לא מדבר בכלל על אילו שאין להם בכלל ידיעות. אבל מי שיש לו ידיעות צריך שהן יכנסו ללב שלו. הגמרא אומרת על דואג שהתורה אצלו היתה מן השפה ולחוץ.

מי שחי את התורה ולמד את תורת רבו, תלמיד גדול של החזו"א ז"ל, זה אדם גדול.

הפס' אומר: "ויאמר ה' אל אברהם... ואעשך לגוי גדול" אומרת הגמרא, זהו שאומרים "אלוקי אברהם" "ואברכך" - זהו שאומרים אלוקי יצחק. "ואגדלה שמך" - זהו שאומרים אלוקי יעקב. "והיה ברכה" - יכול יהיו חותמין בכולם, ת"ל "והיה ברכה" - כך חותמים ולא בהם. מה הפשט בגמרא זו? הפשט הידוע שאברהם אבינו הוא עמוד הגמילות חסדים, יצחק אבינו הוא עמוד העבודה, יעקב אבינו הוא עמוד התורה. יכול נחתום בברכה אלוקי אברהם יצחק ויעקב? לא, כך חותמין ולא בהם. מה הכוונה? שגם

חלק ח' -דברי הערכה והספד

התורה של יעקב וגם העבודה של יצחק באים מכח החסד של אברהם. הוא היסוד והשורש של כולם. כמוכן שהעולם בנוי על תורה ובכ"ז כפי שציינו.

כמדומני, הזוהר הקדוש אומר שהחסד הוא המידה שהולכת עם כל המידות.

כשאנו שואלים את עצמינו למה הקב"ה ברא את העולם, אנחנו לא יודעים כי גבהו שמים מארץ, כי גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם. אבל עד כמה שהשכל שלנו מחייב הקב"ה ברא את העולם כדי להיטיב. כי הוא רוצה לעשות חסד ובשביל החסד הוא גם ברא את מידת הדין. כי צריך להסתדר עם הרשעים. כדי לשפוט אותם צריך את מידת הדין בעולם.

בשביל לגמול חסד ה' נתן לנו את התורה, הוריד לנו את החכמה האלוקית לארץ, אפס קצהו, כדי שתהיה לנו איזו שהיא תפיסה בחוכמה האלוקית. הכל מפני שהקב"ה חפץ חסד.

כשאנחנו מדברים היום על ר' אברהם ז"ל, אני הכרתי אותו מצד החסד שעשה איתי ודאי יש כאן כאלו שהכירו אותו הרבה יותר, אבל אני יכול רק לספר על החסד הגדול שעשה איתי. הייתי בחור צעיר בישיבה וקרב אותי שאלמד דרכי תורה. הראה לי שאני לא יודע ללמוד, וניסה להראות לי איך כן ללמוד. היה מקרב אותי כ"כ שהייתי נכנס אליו בלי להודיע קודם.

ביום למדתי בפוניבז' ובלילות הייתי הולך אליו. אף פעם לא אמר לי שעכשיו מאוחר מידי, אני רוצה לישון או משהוא אחר. תמיד קרב אותי שאוכל ללמוד אצלו. ניסה להראות לי דרך בלימוד, וגם אחרי שהתחתנתי עוד הייתי שולח אליו מכתבים. הוא ענה לי וקרב אותי גם כשהציעו בשבילי שידוך, דאג לדבר עלי טובות כדי שיצא השידוך לפועל.

זו הדרך של החסד של ר' אברהם שהיה דולה ומשקה מתורת רבו החזו"א, להעמיד אותי בקרן אורה ולא בקרן אפילה. אני אסיר תודה עד היום הזה על כל הטוב שעשה לי.

שמעתי מקודם את השאלה שנשאלה בשם המנוח בהספדו של ר' חיים ריסנר שליט"א: "למה צריך להיות מכיר טובה למיטיב? מדוע שונה מהצד הרע? שעפ"י דרך

חלק ח' - דברי הערכה והספד

התורה יש להחשיב את הכל כבא מהקב"ה בלבד? הגמרא אומרת: "חמרא למריה וטיבותא לשקייה" אף שצריך להודות למי שהוא בעל היין, אבל טיבותא צריך להכיר לשקייה, למי שהשקה אותנו את היין.

ודאי שצריך להכיר טובה לרבש"ע שנתן לנו את היין, טובה צריך להכיר לכל מי שעשה לנו טובה.

לא באתי כספדן, איני יודע להיות ספדן, אנשים כאן הכירו אותו יותר טוב ממני, באתי בשביל להכיר טובה על כל הטובה שעשה לי, ולא להיות חלילה מתעצל בהספדו של ת"ח.

הקב"ה יעזור שיקבל ברצון את תפילות כל המשפחה, ויברך את קהל ב"ב ואת כל קהל ישראל בכל מקום שהם, ונזכה במהרה בימינו שיקיצו ויקומו שוכני עפר אמן.

פרק ב' דברי הספד מגיסיו הגדולים

א. הספד מאת גיסו הראב"ד הגאון הגדול ר' משה שטרנבוך שליט"א

באנו להספיד ת"ח אמיתי, שגריס באוריתא תדירא שייף עייל ושייף נפיק ולא מחזיק טיבותא לגפשיה. זהו התואר האמיתי של הת"ח הזה שהסתיר את עצמו, הוא לא ביקש כבוד, הוא ברח מן הכבוד וע"ז כתוב: אדם שלא קיבל כבוד בעוה"ז מקבל שכר מצוותיו בבואו לעוה"ב. הוא היה לא רק ת"ח גדול הוא היה נח למקום ונח לבריות מעולם לא הלך במחלוקת עם מישהוא.

מעולם לא דיבר לשה"ר, אדם מיוחד בעל צדקה בעל חסד, בעל מכניס אורחים, השווער שלי סיפר לי שכשעשה את השידוך, החזו"א אמר זה נפש יקרה. משהוא מיוחד, והוא באמת כל הזמן מאז ועד היום. הוא זכה ב"ה להעמיד משפחה ת"ח בנים ונכדים ואדם כזה לא נחשב שנפטר, מי שהניח בנים כמותו, לא נפטר. כשכתב ספר במקוואות הוא לא רצה ששמו יופיע. ברח מן הכבוד, זה ת"ח אמיתי שהיום קשה למצוא. ולכן האבדה גדולה מאד. תמיד כשמת ת"ח בא אחר תחתיו, אבל כאן מהסוג הישן אין לנו כזה. הנחמה היחידה שיש לנו כמו שאמרנו שהניח בנים כמותו, ממשיכים בדרכו הבנים והנכדים, ובזה הוא לא מת, ואנחנו מקוים ומתפללים שיהיה מליץ טוב

חלק ח' -דברי הערכה והספד

ומליץ יושר עבור אשתו, עבור בניו, עבור נכדיו ובעד כל קהל ישראל ונזכה במהרה ממש לאפוקי מעפרא.

ב. הספד מאת גיסו הגאון הרב אריה שכטר שליט"א

"צר לי עליך אחי, נעמת לי מאד" זכור לי ימים מקדם, כשהתארסת בגיל 19, בן יחיד, שעם זה שהוריך היו בעלי חסד עצומים, אור בת"א האבא ר"נ ניהל בית של הכנסת אורחים, והם היו מהדרים לקחת אורחים שהיה קשה מאד לסבול אותם. בבית הזה גדלת והם פינקו אותך מאד. לא עבר יום שלא היית בקשר עם ההורים. ועם כל זה בגיל 19 היה נראה שהיית בקי בש"ס עם כל התוספות. כבר קודם הזכירו על מנחות, אבל לא היה איפה שדיברו איתך בתוספות ולא היית בענינים, לא היה שלא היית בקי בסוגיות, כבר בגיל 19.

המשפחה שלנו, עם זאת שאבי מורי זצ"ל היה דבוק ממש, כפי שהסטייפלר כתב עליו בכמה שורות בנוסח המצבה: "ע"ז שדיבק עצמו בתמימות מופלאה" בכ"ז אנחנו כולנו יודעים שאתה הת"ח הראשון שנכנסת למשפחה. ובתקופה ההיא כשעוד לא ידעו להעריך תורה, אתה היית יד ימין להעמיד את כל המשפחה שתהיה משפחה של תורה באמת והכל בצניעות. כפי שהזכיר גיסי הגדול היית גדול בנגלה, היית גדול בנסתר והכל היה מוסתר.

אני זוכר את הכיבוד הורים שלך, יום אחד היית צריך לעשות ניתוח. קראת לי ערב לפני כן ולמדת איתי סוגיה, ככה הלוך וחזור. ואמרת שאבוא איתך כל הדרך דיברת איתי בלימוד עד שהכניסו אותך להרדמה. כשהוציאו אותך ועוד לא היית מאושש, שאלת מה אומר ר' מאיר ומה אומר ר' אליעזר. והמשכת לדבר בלימוד, חשבת שאתה עומד ליד ההורים שלך ואמרת: "איך פיל זייער גוט". ושאלת: "כבר עשו את הניתוח?" במצב הזה שלך, כל כולך היית איך לעשות נחת רוח להוריך.

כשהייתי על ירך בלוויה של אביך הצדיק, בכית בכי מרורים ללא הפוגות. אביך היה כבר תקופה ארוכה שחיצונית הוא כבר לא תיפקד אז העזתי לשאלך: "למה אתה כ"כ בוכה?" ענית לי: "עד היום היתה לי מצוה של כיבוד אב, אני בוכה על המצוה שהלכה ממני".

חלק ח' -דברי הערכה והספד

אני חייב לך הרבה תודה על המכתבים שלך, תמיד חתמת: "אחיך אברהם". הייתי ילד כשהיית צריך לומר לי מוסר, וכתבת לי: "נדהמתי לשמע אוזן", אם הרגשת איזה רפיון. אך חתמת: "תוכחה גלויה מאהבה מוסתרת, אחיך אברהם". קיבלתי ממך הרבה מאד, אני צריך מחילה שלא ידעתי מספיק להחזיר לך בגלל הענווה.

לא נשכח את הימים בכולל, שהכולל הלך כמרקחה, היתה קושיה מר' שאול ברזם או מר' שאול קוסובסקי, ואתה היית הרוח החיה, מעביר קושיא ותירוצים והיית כולך אש.

כשלמדת עם הגאון הגדול, גיסנו ר' יחזקאל שיהיה בריא. אוי כמה שנים למדתם ביחד רק ריבית? עם איזו מסירות נפש?

כמה שנים ישבת בשיעור של רבינו הגאון ר' חיים זצ"ל כעבדא קמי מריה, כתלמיד. ואיך שבלעת כל דבר בצמאון עצום. אני זוכר שגם כשהיית חייב לצאת לעניני דעלמא, מה דיברת איתי? מה אומר ר' אלחנן. יש הרבה מה לומר עליך כמה נסיונות עברת בחיים. גם כשהוריך ירדו מנכסיהם לתקופה, ופחדת שיתגלה, הסתרת זאת אפילו מאשתך, לא רצית שזה יצא החוצה.

המסירות נפש שלך בכיבוד הורים היתה ללא גבול "איך נפלו גיבורים, אבדו כלי מלחמה, הצבי ישראל על במותיך חלל". מה נעשה בלעדיך? אנו משלמים קורבנות פסח. כל דור שלא נבנה בימיו כאילו חרב בימיו. הפשט שאנו עוד יכולים לבנות את ביהמ"ק.

אנחנו מפטירה כזו חייבים להתעורר, כמו שהזכירו מקודם גדולי הדור, בתורה, במידות ובאהבת חינוך.

א"א לשכוח כמה היית נסתר. כ"כ הרבה אנשים הכירו אותך. כולם, כל מי שהיה לו איתך איזה שהוא קשר, מציינים את מאור הפנים שלך כל מי שאמר לך איזה שטיקל תורה, איך פירגנת לו מכל הלב, עודדת את מי שצריך. שה' יעזור שזה יהיה כבר הקורבן האחרון. אין לנו כח. אנחנו לא יכולים. רחם עלינו!

"השיבנו ה' אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם".

חלק ח' -דברי הערכה והספד

קודם הראש ישיבה אמר להתחזק בבין הזמנים, ללמוד הרבה. כשמעוררים אותנו בימים כאלו שהם זמן חרות, ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, צריכים שמלוויה כזו נצא מחוזקים ועם קבלות לקחת על עצמינו לעמול בתורה, לעסוק בדברי תורה, כמו שאתה עמלת עם רמ"ח ועם שס"ה בכל המצבים. וזה יהיה לעילוי נשמתך.

אתה עולה עם טונות טונות של זכויות, שהקב"ה יעזור ותמליץ טוב בעדינו ואנו מבקשים ממך מחילה... ויקוים בנו: "ומחה ה' אלוקים דמעה..."

פרק ג'- דברי הספד מבניו וחתניו

א. הספד מאת בנו הג"ר מנחם מנדל ריסנר שליט"א בלוויה

הימים ימי ניסן, ימים שאין מספידין בהם, וגם אני לא ראוי להספיד. אך בתור הבן הבכור אומר כמה מילים מהלב.

אבא! אני יודע טוב שלא הכירו אותך. הסיבה היא כי גם אתה לא הכרת את עצמך.

אזכיר רק כמה נקודות שבהן היה מיוחד בדורו, דור של הרבה צדיקים וגדולים.

באהבת התורה שלו, היה מיחידי הדור. כשבאו בנים או נכדים דבר ראשון היה שואל מה לומדים, מה מחדשים, דיבר בלימוד עם כל אחד.

בזמן של לפני חודש עם יסורים כאלו גדולים, מחובר למכשירים, לא יכול לאכול, בקושי נושם, הוא שואל: "מה כתבת היום?"

אני בטוח שהקב"ה אומר למלאכי מעלה: "ראו בריה שבראתי בעולמי, ראו אדם באיזה מצב הוא נמצא ומה הוא שואל".

כבר הזכירו את השנים שהוא למד עם דודינו הגאון רבי יחזקאל ברטלר, עשרות שנים אנשים מהגינה עלו ושאלו האם צריך להזמין משטרה. כזו ריתחא דאורייתא, כזו אהבת התורה.

אין לתאר ואין לשער איזה דקדוק בהלכה, איזו יראת שמים, באפית מצות, במים שלנו. איזה כבוד אב. לא רואים דברים כאלו.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

דיברתי איתו אולי צריך איזה גוי כשסבא כבר היה זקן "מה פתאום, אם יש לי כזו מצוה בידיים, אני אלך לסלק אותה?"

בלוויה שיצאה מפה באיסרו חג לפני 33 שנה של הסבא, הוא לא יכול היה לבכות, הוא היה בהלם, כמו אבן, הוא לא הוציא מילה אחת.

בטהרה עמדתי לידו. היה שם הדוד ר' טוביה שכטר, והוא אמר לו: "אני כבר לא יכול לקיים מצות כיבוד אב" ואז בכה בכי עצום.

לפני 13 שנה עבר ניתוח גב, הוא חזר בסוכות עם חור ענק בגב, ואמר שרוצה לישון בסוכה, חולה אחר ניתוח, מצטער פטור מהסוכה, רק אנחנו הבנו שהמצטער שלו על "חוץ לסוכה" גדול מהמצטער מהחולי.

כל המצוות עשה בכזו שמחה. אפשר לומר עליו: "אברהם, אברהם ויאמר: הנני".

ובסוף אילו יסורים הוא עבר.

איזו ענווה, אדם בשיעור קומה שלו, בגיל שלו הלך לגר"ח גרינמן לשמוע שיעור עם הנינים שלו הוא לא הסתכל על שום כבוד, לא ענין אותו שום כבוד בעולם.

הקב"ה אנו מבקשים ממך כשם שהגן עלינו, על כל המשפחה ביסורים שלו, שיגן הלאה בזכותים שלו, ובילע המוות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.

ב. הספד מאת בנו הג"ר מתתיהו ריסנר שליט"א בלוויה

ר' יוחנן גילה את זרועו ונהיה אור. למה האור לא קרן מפניו, רק מהזרוע?

כי היד היא מכוסה וצנועה ולכן היא זכתה שכשמגלים אותה נהיה אור. אבא זצ"ל היה צנוע והסתיר הכל, היה נסתר.

אני לא יודע אם האחים שלי יודעים, אבל אני שישנתי בחדר ליד המטבח, שמעתי קולות בלילה מהמטבח, הוא היה קם כל לילה בשעה 2.00 ואומר תיקון חצות בדמעות, ואף אחד לא ידע.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

הוא היה מקורב שיבדל לחיים, לר' שריה והיה צם תעניתים של בה"ב כל השנים, אמא לא ידעה, הוא אמר: "אין לי כח לאכול".

שנים שנים היה לומד עם תפילין כל היום. מי ידע? הוא היה נסתר.

הוא היה מקורב למרן החזו"א שאהב אותו מאד. הוא נתן את כל הנדוניה שקיבל מהסבא ר"י שכטר לאביו. כדי שלא יחסר לו בשעת דוחקו. ולא היה לו בית. ולאף אחד היה אסור לדעת. הוא היה כבר עם 2-3 ילדים, החזו"א אמר לו בא לישון בבית שלי.

גם כשהתחתנתי, לא דיברו בדיוק על הנדוניה. הוא לא ביקש מהשווער כלום. הוא אמר לי: "מתי תלמד, לא מדברים על כסף".

אני יודע מי בא לקראתו. הוא היה מקורב לבעלי המוסר. ר' אייזיק שר זצ"ל קרב אותו כמו בן, ועשה לו שבע ברכות כמו לבן שלו.

יש לי מכתבים מהרב דסלר זצ"ל שהוא כותב: אהובי, תלמידי, אברהמ'לה שלי, עד כדי כך, הוא ידע את כל כתבי הרב דסלר בע"פ לפני שהוציאו את הספרים.

כשנפטרה אשתו של הרב דסלר, הרב מפוניבז' אמר שאולי כדאי שהרב דסלר יגור אצל אבא הכ"מ. הוא היה לומד תמיד ספרי מוסר לא היה אפשר שילך לישון בלי ללמוד ספרי מוסר בהתלהבות אלו דברים שלא יודעים.

מיד לאחר שהתחתן הוא קנה את "שער המים" לרשב"א, שלא היה בנמצא, הוא היה אז צעיר ממש כבן עשרים ושלוש עשרים וארבע והוציא את שער המים לרשב"א עם הגהות שלו. אני זוכר שהיה לומד יומם ולילה.

עכשיו מי לא יודע שיש שער המים לרשב"א? הוא הוציא אותו לאור.

הזכירו כאן את כל הענין של ריבית, היה אכפת לו כי אביו היה איש עסקים ולא רצה שיכשל. מאז שהוא התחתן הוא למד את ההלכות והלך לבנקים. עשה קופ"ג והשקיע. כל היום היה עסוק שאנשים לא יכשלו. הוא הראשון שהכניס לתודעה, הוא למד עם הדוד הגאון ר' יחזקאל ברטלר. וכל ההיתר עיסקא בבנקים נעשה מהלימוד עם ר' יחזקאל. היה אז ר' יעקב בלוי זצ"ל, הוא שילם כסף שיהיה נוסח בבנק המזרחי,

חלק ח' -דברי הערכה והספד

שאנשים לא יכשלו. עד אז לא נכנס לימוד ריבית בכלל בכוללים. הוא הכניס את זה חזק.

גם ועדת השמיטה הראשונה לאחר פטירת החזו"א, הוא ניהל שיהיה לפי דקדוק החזו"א.

יש נוסחאות בבית שהוא ניסח איך צריך להיות כל עניני השמיטה. היות והוא היה בקי במקוואות, הסטייפלר אמר שהוא רוצה שר' אברהם ריסנר יבדוק את המקווה ליד ביהכ"נ הגדול.

הזכירו פה איך אנחנו גדלנו,

אנחנו גדלנו על הצעקות של החברותות הוא התבטל לגמרי לגיסו הגאון הגדול ר' יחזקאל ברטלר. עשרות שנים הוא למד איתו בצעקות איומות, בריתחא דאוריתא גדולה, כל הסביבה התקדשה מכך, הייתי בחו"ל היו שם אנשים שגרו פה בעבר, הם אמרו לי: "זה אבא שלך? 4 שעות כל יום היינו שומעים צעקות".

איך היה בשבתות? הוא היה הולך להתפלל מנחה גדולה בכולל חזו"א וגם הגר"ח גרינמאן זצ"ל. משם הוא ליווה אותו, הם דיברו כל הדרך בלימוד, עד רח' ירושלים, כך הלכו הלך וחזור עד סעודה שלישית אנחנו שיחקנו בחצר, הוא היה בשיא המרץ, בשיא כוחו.

אפילו בחתונות ילדיו, כשהגיעו חבריו הוא שכח שיש חתונה, עזב הכל, הם ידעו שבאים לשמחות של אבא יש רק לימוד.

הבית שלו מלא ספרים, גם במטבח הוא רצה לעשות ארון ספרים, שאלתי אותו: "מה אתה צריך כ"כ הרבה ספרים?" הוא ענה: "אני לא קונה ספר שאני לא משתמש בזה". עוד דבר שאני לא יודע אם הוא היה רוצה שאדבר על זה, אבל אי אפשר להסתיר את זה. אבא למד הרבה קבלה, שנים הוא השקיע בכך והיו לו חברותות ללימוד הזה. אחרי סעודת ליל שבת הגיע ר' ישראל אליה' וינטרוב זצ"ל והם למדו קבלה. והוא הלך לעוד אחרים ללמוד.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

הוא אמר לי שהכל צריך לדעת. הוא היה אומר לי שהחזו"א אמר לו: "מה זה נקרא האדם השלם? ששבעים שנה לא פגע באיש".

אף פעם לא היה בחמת זעם היו לו מצבים קשים ולא פגע באף אחד.

פגשתי אותו פעם במצב קשה שאחרים לא היו עומדים בזה, צער גידול בנים, באתי והוא ישב רגוע ואמר: "כשם שמברכים על הטובה כך מברכים על הרעה" הוא אמר את זה ברצינות.

יום אחד הוא בא להתפלל ב"בית שרנסקי" מצלצלים אלי אביך נפל מכל המדרגות באתי אליו והוא אומר לי: חשבתי בליבי: רבונו של עולם אני לא רוצה שהנחת שיש לי יהיה בגדר "משלם לשונאיו על פניו להאבידו" ואז התגלגלתי את כל המדרגות.

זה היה אבא, כמו שאחי הזכיר יסורים של 13 שנה, אדם שוכב במיטה ולא יכול לזוז, לא יכול לעשות כלום, ואינו מתלונן רק שמח ושואל: מה אתם לומדים?

שנה וחצי היתה לו קנולה ולא יכול היה לדבר. לפני כחודשיים הוציאו אותה והוא התחיל לדבר עשינו מסיבת הודיה, הוא יושב ומסתכל, מה הדיבור הראשון שלו: "ביטול תורה, למה באתם לפה? חבל על הזמן" זו היתה המציאות שלו.

אני מסיים בדבר אחד נראה לי שריבוי האברכים שיושבים היום ולומדים, הוא היה הראשון, הוא בא מבית של סוחרים, אף אחד לא ציפה שהוא ישב בכולל וילמד בלי משרה, הוא ישב בכולל חזו"א עם זקנים, הוא התחתן מוקדם לפני כל חבריו, אבל הרבה הרבה אברכים ראו בו דוגמא אישית. כמה תורה זה הכניס (היתה עניות נוראה, כמה הוא התרוצץ בגמחי"ם).

אני לא אגזים אם אומר שהגאון מוילנא בא לקראתו. עוד לפני שספרי הגאון היו מודפסים הוא היה בקי בזה. הוא ידע את כל הגאון בתנ"ך, כל מי שדיבר איתו הוא ידע הכל. היו שהוציאו ספרים ואמרו שהוציאו רק בגללו.

בודאי יצאו לקראתו: הרבה שלו, החזו"א, הרב דסלר וכולם.

אנחנו צריכים להתחזק הרבה אם היה לנו כזה אבא עם כאלו מידות וכזה מוסר.

ג. הספד מאת חתנו הג"ר אלכסנדר צבי הלפרין שליט"א בתוך השלושים

"כדמך ר' יוחנן [כאשר ר' יוחנן נפטר] קרא עלה בן דרא אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו", ושמעתי [מהרב ברוורמן מירושלים] כמה הערות:

א. בדרך כלל יש ספדן, שתפקידו להספיד, וכאן "בן דרא", זאת אומרת כל אחד מבני הדור אמר זאת, ולא היה צריך לספדן לומר זאת.

ב. אם ארמון עומד למכירה, ואחד מציע עליו כמה מליונים, נושאים ונותנים עמו, ואף אם המקח אינו יוצא אבל אין בזים לו, אבל באופן שמציע פרוטה עבור הארמון בזים לו. ואף הכא כל הון שבעולם היה נחשב אצל ר' יוחנן כפרוטה לעומת התורה, ולפיכך בוז יבוזו לו.

ג. בוז יבוזו פעמיים - כפל, לא סתם בושה, אלא בזיון, ולא סתם בזיון אלא כפול ומכופל.

ד. מבואר בברכות שר' יוחנן היה הולך לנחם אבלים והיה מביא אתו עצם [שן] של הבן העשירי ששיכל, בכדי לנחם כל מרי לבב, באומרו מה שאתם עוברים עברתי עשר פעמים, ומבואר שכל מצוקות תבל לא יכלו לו. אבל דבר אחד פגע בו בצורה אנושה, כמבואר בב"מ [פ"ד] דכאשר ר"ל נפטר "הוה קא מצטער ר' יוחנן בתריה טובא אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה לדעתיה [מי ילך לישב דעתו] ניזול רבי אלעזר בר פדת דמחדדין שמעתיה [שתלמודו מחודד] אזיל יתיב קמיה כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה תניא דמסייעא לך, אמר ליה את כבר לקישא [בתמיהה], בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי [ר"ל היה שואל על דברי עשרים וארבע קושיות, והייתי צריך לתרץ עשרים וארבע תרוצים] וממילא רווחא שמעתא [התורה נתרבתה], ואת אמרת תנא דמסייע לך, אנא לא ידענא דשפיר קאמינא, הוה קא אזיל וקרע מאניה וקא בכי ואמר היכא בר לקישא והוה צוח עד דשף דעתיה [פרש"י - נעקרה ממנו דעתו ונשתטה] בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה, ומבואר שאם היה חסר לרבי יוחנן את פלפולו של ריש לקיש, אין לר' יוחנן אפשרות להתנחם, עד כדי כך, שיצא מדעתו, והקשה מרן הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל כיון שרבנן התפללו, מדוע התפללו שימות והרי היה להם להתפלל

חלק ח' -דברי הערכה והספד

שיתרפא, ואמר דגם אם היה מבריא והיה חוזר ואומר שיעור שוב היה נחלה, והיינו מה דאמרינן אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבזו לו. רבותי! ראינו כולנו ואין צורך להיות ספדן בשביל זה, כל בני הדור ראו את אהבה הגדולה שהיתה למו"ח זצוק"ל לתורה. זה לא היה איזה פעם או כמה פעמים, שהראה אהבתו הגדולה לתורה, אלא זו היתה צורת חיים, ויתירה על זו לפני כשנה וחצי היה בבית חולים כשהוא מונשם ומורדם, ולאחר כמה שבועות התחילו לנסות להוריד לו את ההרדמה, וזה תהליך שאינו פשוט כלל, משום שיש חשש שהחולה לא יתעורר, והיה זמן לרופאים כדי לדעת אם באמת יש איזה תחילה של התעוררות, ושאלו אותו שאלות אישיות משפחתיות וכדומה והנה כל מה ששאלו וכל מה שעשו לא עזר והחולה אינו מגיב, עד שאמר בנו יש לי שאלה שאני חושב שעליה הוא יגיב "אבא אתה רוצה ללמוד?" והנה הניד בחזקה את ראשו לומר "הן" מה זה אומר כל השאלות האישיות והמשפחתיות עדיין לא היה הנקודה הפנימית ביותר, ולפיכך הם עדיין לא הצליחו לעורר אותו, אבל כאשר הגיעו לנקודה הפנימית ביתר שזה בבחינת "הוא היה אומר" הגיעו למרכז החיים שלו וזה גרר תגובה, לפי דרגת דורנו, אפשר לומר על מו"ח זצוק"ל, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב מו"ח את התורה בוז יבזו לו.

הנה המסילת ישרים בבואו לבאר את מידת הזריזות, כותב: "ותראה כי טבע האדם כבד מאד, כיון שהוא נברא מן האדמה, ועפריות החומריות גס, על כן לא יחפוץ אדם בטורח המלאכה", ולפיכך האדם אינו רוצה מצד טבע גופו להיות יגע. לעומת זאת מידת המלאכים היא זריזות שנאמר: "גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו" ואמר ביחזקאל "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק", והגמ' בחגיגה אומרת שהמכוון במה דקאמר "רצוא ושוב" כאש הכבשן שהיא עולה ויורדת, והנה האדם הוא אדם ולא מלאך, על כן אי אפשר לו שיגיע לגבורתו של מלאך, אך ודאי שכל מה שיוכל להתקרב למדרגתו ראוי הוא שיתקרב. והנה האדם מורכב מכל יסודות הבריאה, עפר - חול אך אדם שאינו עובד כנגד יצרו, האש שבו מופנית לפעולות חומריות, וכאן הוא זריז מאין כמוהו, ותכונת העפר שבו (העצלות) מופנית לצרכים רוחניים, אולם העובד האמיתי מנצל את כח האש שבו לתחומים רוחניים, והעפר שבו לתחומים גשמיים. והנה מו"ח היה זריז מאין כמוהו, ומשום שניצל כולו את מידת האש שבו, ולפיכך היה מחבב קושיות והערות, והיה מעביר קושיא מת"ח אחד לת"ח אחר, בכדי להבעיר את אש התורה, והיה בזה בחינת רבי יוחנן שחיפש קושיות כדי שיוכל לתרץ תירוצים נוספים וממילא רווחא שמעתיה.

והנה בדרך כלל כאשר האדם הוא חם מזג, הוא גם ממחר לכעוס וגם כאשר הוא כועס, הכעס גדול ביותר ואולם אצל מו"ח היה רחוק מאוד ממידת הכעס, ואת כל העפר שבו הפנה למצבים כאלו. וכל זה משום שלמד מוסר, ולפיכך הצליח במקום שרבים לא הצליחו.

והנה שמעתי ממו"ח כמה פעמים בהפטרה של פרשת ויחי, דדוד מצוה את שלמה המלך לכאורה דברים פשוטים עד מאד "וחזקת והיית לאיש - ושמרת את משמרת ד' אלוֹקִיךָ ללכת בדרכיו לשמור חוקותיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל אשר תעשה ואת כל אשר תבנה" ולכאורה הכל כאן הם דברים שגם יהודי פשוט יודע אותם, וביאר מו"ח שיש כאן חידוש גדול, דהנה אמר לו שיהרוג את יואב בן צרויה ומאידך גיסא שברזילי הגלעדי יהיה מאוכלי שולחנו, ואילו את שמעי בן גרא יהרוג, וגראה שאמר לו כאן שיקיים את התורה ללא שום חשבונות משלו, דהנה יואב היה מיוחד במינו בשביל דוד שהרי חז"ל דרשו "שהיה על הצבא", וזה מה שאיפשר לדוד להיות על התורה, כיון שנטל ממנו את כל עול הצבא והמלחמה, ובכל אופן אמר לו שאין להתחשב בזה, ויש לדון אותו בעונש מות, ואולם לגבי ברזילי הגלעדי כיון שעשה עמו חסד, ציוה שיהיה מאוכלי שולחנו, ואף על פי שחז"ל אמרו דברזילי היה שטוף בזימה, ולכאורה זה בזוי מאד שהוא יהיה מהיושבים הקבועים בשולחנו, אבל כיון שזו ההלכה יש לקיימה בלא חשבונות, ומאידך גיסא שמעי בן גרא, שהיה רבו המובהק של שלמה המלך, וכל זמן שחי, שלמה לא חטא, מ"מ מכיון שע"פ דין מגיעה לו מיתה, צריך לקיים זאת, ובאמת עיקר חטאו של שלמה היה במה שהשכיל וחשב שנשיו לא יטו את לבבו, וכל זה ראה דוד ברוח קדשו. והנה דברי תורה אלו באמת היו תמצית חייו של מו"ח שקיים את מצוות התורה בלא שום חשבונות.

ונציין שתי מצוות א. כיבוד אב ואם שלו היה מופלא ביותר, ובפרט שהיה בן יחיד והדאגה של הוריו אליו היתה יותר מהרגיל, היה עושה כמה וכמה פעולות כדי להרגיע אותם, ותמיד היה מסתובב כאשר יש בכיסו "אסימונים" [בתקופה שלא היה פלאפון וכדומה] בכדי שבכל פינה שיתקל בטלפון צבורי יוכל להתקשר ולדבר עימם. אתן דוגמא נוספת, בזמנו היה מלון "דאום" [ברחוב חזון איש 32 היום יש שם את ביהמ"ד סערט ויזניץ] והסבא והסבתא היו פעמים באים לשבת ומתארחים באותו המלון, והיינו הולכים לבקר אותם בסעודה שלישית ולאחר הסעודה, מו"ח הלך להתפלל [בבית כנסת הסמוך - פא"י] וכאשר חזרתי פגשתי את הסבא והסבתא כשהם בוכים, ושאלתי

חלק ח' -דברי הערכה והספד

מדוע והם אמרו שהם דואגים. וזו דוגמא קטנה ואת כל הכיבוד הנפלא הזה היה צריך לקיים הבן יחיד. ואע"פ שקיים זאת בצורה מופלאה ביותר, בשעת הלוויה של סבא נתן זצוק"ל אמר כמה פעמים בבכי שהוא מרגיש כמו פלטי בן ליש, שהגמ' בסנהדרין [יט:]: דורשת "וילך אתה אשה הלך ובכה" מדוע בכה? "על מצוה דאזיל מיניה" שעד עכשיו היה לו נסיון ועכשיו הוא מפסיד את הנסיון העצום הזה.

ב. במצוות ריבית היה מיוחד מאד, וכפי שכבר הביאו ורציתי להוסיף שהיה זמן שהיה בית חרושת לפאות, והביאו מנהל [שחבש כיפה סרוגה], ומרוב הדקדוק של מו"ח בהלכות ריבית, ביקש מת"ח אחד שילמד איתו את ההלכות הנחוצות לעסק בענין ריבית, האם נשמע כדבר הזה? והיינו משום שקיים מצוות בלא שום חשבונות, כיון שיש ציווי של הבורא יתברך שמו.

היתה לו שליטה מיוחדת בדברי הגר"א, וסיפר לי בני יעקב ג"י, ששאלו מדוע לפי הגר"א אין אומרים ברחם בונה "ברחמיו" ירושלים? וענהו "ציון במשפט תפדה" דהיינו שאנו מצפים שירושלים תפדה מצד זכויותינו ולא ברחמים. והוא פרץ בבכי. וכך היה כסדר שהיה מתפרץ בבכי על כל דברים מעין אלו, והיינו משום שכולו היו בקשות קודש" ואולם בכל חייו כאשר הגוף היה בריא יכול היה להצניע זאת, אבל בסופו של דבר כאשר חלה והגוף כבר לא תפקד, ראו זאת גם כלפי חוץ.

והנה בשבע עשרה השנים האחרונות סבל יסורים נוראים, וד' יבחן צדיק, והנה היו שחשבו מה יש תועלת בחיים מעין אלו, אבל באמת באותן השנים היו זכויות עצומות. וכפי ששמעתי דהנה בגמ' מבואר דחשב לעשות מצוה ונאנס, נחשב כאילו עשה מצוה. ומעתה בכל אותם השנים, כיון שהרי הוא היה במצב של חשב לעשות מצוה, שהרי ראו כמה שאף ללמוד אף במצבים הקשים האלו, ממילא נחשב שאותן השנים היו שנים של רציפות בלימוד התורה וקיום מצוות. ובאותן השנים חטאים לא היו כלל, ובאמת באותן השנים הגן ביסורים שלו עלינו בכל התחומים.

ועכשיו אבדנו את זאת!! אנו מבקשים שימשיך וימליץ ובפרט על אימנו תחי', שהרי גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, שהרי אמא תחי' תמכה בו וסייעה בידו ללא הרף באופן מופלא, וסבלה ביחד איתו לפעמים חרפת רעב, והכל בכדי שיוכל להמשיך ולעלות ולהתייגע בתורה. ובאמת אנו צריכים לבקש מחילה על מה שלא עשינו כדבעי,

אך כבר היה אומר וכך גם כתב, שכל מי שמוחל לו הוא גם ימחל לו. ומחה ד' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

ד. הספד מאת חתנו הג"ר ישעיהו הכהן קלאר שליט"א בתוך השלושים

"אלה תולדות נח, נח איש צדיק" וכו' תולדות של צדיקים הם המע"ט וכמבואר במדרש. לדעתי לעילוי נשמתו החשוב ביותר שהמשפחה תמשיך ותגדל ברוחניות ובגשמיות ללכת בדרכיו שכולנו יודעים שזה לא עבודה פשוטה. הוא עבד כל החיים במסירות נפש אפילו אדם שמטבעו הוא עדין נפש זה לא כ"כ פשוט לצאת מן העולם נפש נקי ועם שם טוב כמו שזכה חמי זצ"ל.

בסוף ימיו כשהוא היה במצב שכוחותיו וצלילותו נחלשו ראו את המעלות הגדולות. זהו זמן שאדם לא מציג ולא משחק אז רואים את הפנימיות של האדם. כל המעלות שהכרנו בו נשארו בו עד ליומו האחרון. ואין לי ספק שהנחת רוח והזכות שניתן לעשות שכל אחד יקח אחת המעלות הטובות שהיה בו ושעבד עליהם ללכת בדרכיו. וידמו את מעשיהם למעשי אבותם וזו זכות גדולה לאבות אם הבנים הולכים בדרך שעמלו עליה ויתעלו בזה, זה היה כל החיים שלו וזה יהא ההמשך שלו. ועל זה הוא התפלל לפני הקב"ה להצליח בענינים האלה ובעוד ענינים שראינו אצלו שעבד עליהם בכל נפשו ובכל מאודו.

כתוב: "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן" וכתוב ברש"י שאינו דומה רופא שאומר אל תאכל את זה כי זה לא בריא, לרופא אחר שאומר אל תאכל דבר זה ודבר זה כי חבר שלך מת מזה, זה יותר מעורר.

אומר רבנו ירוחם שהקב"ה כתב פסוק מיוחד אחרי מות שני בני אהרן בשביל להמחיש לנו שצריך שניקח דוגמא ליראת שמים ממה שארע עם מיתת שני בני אהרן.

ואני חושב שיש כאן עוד ענין שאחרי מות, כשנפטר אדם מן העולם מרגישים את החסרון שלו אבל כידוע אדם מתרגל. כך זה המצב של כל אדם. ולכך מתבקש בשביל ההתעלות שיתפוס אחד מן המעלות או אפילו יותר כמה שאפשר ללכת בדרכיו, וזו תהא זכות גדול בשבילו וגם תהא הצלחה בשבילנו.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

אינני יכול לומר את כל המעלות שראינו, שמעתי פעם מהרב שך זצוק"ל שאם מבררים על אדם איך הוא מתנהג עם האשה ואיך מתנהג עם הבני משפחה כך אפשר למדוד את הבן אדם האם הינו גדול. מי שקצת לקוי במידותיו דבר ראשון רואים זאת אצל המשפחה, שם קשה להסתיר שם הוא נבחן האם הוא מדבר על מה שמגיע לו יותר כבוד, היה מגיע לו ברכה וכדו' ואם בבית הוא בסדר ומתנהג בגדלות אז הוא תמיד גדול.

אני לא יכול להאריך אבל זה מה ששמעתי מהרב שך זצוק"ל. אני חושב שאצלנו במשפחה אני לא ראיתי אותו אף פעם כועס ועקבתי אחרי הנהגותיו, גם כשהי' מצבים מיוחדים היה מחייך ומתגבר על עצמו. זה אומר שזו גדלותו. כל אדם הינו בשר ודם והוא בלע בחייו גם כשפגעו בו.

אני יכול להעיד על המשפחה שתמיד היו רק בנתינה ולא לבקש שום דבר שום כבוד. ואמרו שכל אחד מהחתנים סבור שמחזיקים ממנו הכי הרבה. הוא נתן לכל חתן ולכל בת ובן את הרגש הטוב באופן חזק מאד. כך היה בבין אדם לחברו וכן בבין אדם למקום אני חושב שמאז שנכנסתי למשפחה כשדיברתי איתו ודברנו כמה וכמה פעמים גם בעניני קדשים ושאר ענינים כל מה שדיברתי הוא ידע בכל תוס', הוא ידע ודיבר עם כל ה"לומדות" הוא דבר בענין כמו שהוא שולט בסוגיא. ואני מדבר על קדשים ועל טהרות יחד עם דברי הגרי"ז. ובכלל אני לא זוכר משהו ששאלתי אותו והוא לא ידע. אני זוכר שאחד הפגישות כשהייתי פה בחור וההורים שלי היו בחו"ל, והיתה פגישה באיזה מקום, נראה לי שזו היתה פגישה שניה שזה מצב שעדיין לא יודעים מה יהיה עם השידוך. והוא בסיום הפגישה חזר איתי ושאל אותי: "נו, יש לך משהו לומר, מה חידשת היום?" אמרתי לו: "היום למדתי משהו באהלות" אמר לי: "נו, מה נתחדש באהלות?" אמרתי לו: "למדתי ענין קשה בדברי הגר"ח" ואמר לי: "מצוין, בא נשמע". וכך במונית בדרך לב"ב אמרתי לו את דברי הגר"ח המתוקים על אהלות. ואני חושב שהוא נהנה כל כך מדברי ר' חיים והוא היה בתוך הענינים והיה נראה שזה ענין אותו יותר מענין הפגישה. זו היתה הרמה הרוחנית שלו וזה מה שהוא הנחיל לנו. מאז כבר ראיתי מי האיש, זה היה כל החיים שלו בתורה ויראת שמים ואמונה. בין אדם לחברו, מידות טובות, בורח מן הכבוד ומן העוה"ז והגשמיות.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

לאבי היה חוש ביקורת. הוא ראה גדולי עולם רבי ירוחם ועוד. ואני לא זוכר שהיתה פעם אחת שהזכיר את שמו של חמי זצ"ל בלא שידבר בשבחו, על צידקותו ועל הנדיבות והטוב לב שלו ושל חמותי שתחי'.

גדולי ישראל מאד חיבבו אותו כמו החזו"א והגרי"ז וזאת מפני שגדולי עולם מכירים את הנשמה ואת הנפש של כל אחד. רבי איסר זלמן חיבב אותו והוא נשאר עם הענוה שלו. היה יכול להרויח ממון מעסקי אביו אבל זה לא ענין אותו. אני זוכר שבזמן השידוך שאלתי את הג"ר ראובן פיין זצ"ל שהיה אדם גדול ומחדש גדול מה הוא אומר על חמי, והוא השיב הרי הוא מן האריות שבחבורה בלימוד, בעמקות, בחידוש בכל דבר. והינו מאריות שבחבורה.

היו לו שאיפות לבנות בית של תורה במדרגה גבוהה. בברית של בני הצעיר הרב שך זצוק"ל הוזמן להיות סנדק וכאשר נכנס לאולם "באר מרים" וראה את חמי זצ"ל, אמר לי מיד שהוא מוותר ושיקח את הסנדקאות, והרב שך לא נהג כך עם כל אחד.

שאלתי אותו פעם כיצד הינו עובד על הענוה שאלה זו שאלתי גם את הרב שך זצוק"ל, והשיב לי שאם לא מגיע לי הכבוד הרי זה כמו גניבה לקחת מהשני מה שלא מגיע לי. וגם אם הדבר ספק אין להכנס לספק גניבה.

וכששאלתי את חמי זצ"ל כיצד הוא עובד על ענוה, השיב לי במהרה יבנה בית המקדש ותתברר האמת וידעו מה הכבוד האמיתי שלי ולמה לי להכנס לבזיון שיורידו אותי מהכבוד שלי? עדיף מראש לא להתכבד במה שלא מגיע לי.

הוא דאג לאשתו חמותי שתחי' ולכל המשפחה בגשמיות וברוחניות. הוא לא התפעל ממה שאומרים אחרים. כולם ראו איך שהסתפק במועט היתה לו אפשרות רק זה לא נגע לו ולא עניין אותו. הוא ברח מן הכבוד ואדרבה תמיד ראה איך לפייס את הזולת. אמר לי פעם שיכול היה לעשות הרבה רווחים, אבל נמנע בגלל חשש איסור ריבית. גם בדברים שאחרים לא חוששים לזה. היה בעל מדות טובות ומונח בלימוד תמיד להתיגע ולחדש בלימוד.

ויה"ר שיקויים בנו ובלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

ה. הספד מאת בנו הג"ר חיים ריסנר שליט"א בתוך השלושים

בתחילה היה לי צער מאד מאד גדול כשבישרו לי הפטירה ואמרו לי אל תנסה לבוא, אתה ממילא לא תספיק לבוא אל ההלוויה.

ההרגשות היו מאד קשות כשאני יודע שאני צריך לשבת שבעה לבד, ובתוך השבעה בטח יהיו הרבה סיפורים והרבה חיזוקים, אבל השגחה הביאה את זה שאיך שזה נודע בגייטסהד שאני יושב שבעה, באו הרבה אנשים ולא רק זה,אנשים זכרו הרבה.

אבא ז"ל היה מבקר בגייטסהד בשמחות שלי, היתה תקופה שאבא היה בפורים, בפסח, ואנשים זכרו אותו, והרגשתי שזה מן השמים כמו לייצג אותו. כל אחד שנכנס אמר שמעתי שהיתה לו קרבה מיוחדת לחזו"א ספר לנו. בחו"ל לשמוע על אדם שזכה לקירבה לחזו"א זה דבר מיוחד.

לצערי, לא היה לי הרבה מה לספר להם, כי אני בעצמי מגיל שש עשרה עזבתי את הבית לישיבות, ומגיל עשרים אני כבר לא חי בבית.

בשמחה הראשונה שלי, בבר מצוה של בני דוד, הוא שואל אותי: "מקפידים פה על חדש"? אמרתי לו, אין לי מושג. הוא לא נגע באוכל. הלך לרב ראקוב זצ"ל ושאל אותו: "מקפידים פה על חדש"? הרב אמר לו, לא. לא כולם מקפידים. הוא הביא לו דעות שיש להקפיד ישבו ודנו בנושא ולבסוף הרב הסכים שראוי להקפיד. הרב הלך למאפיה ומאז מקפידים שם על חדש. זה דבר אחד שאיך שהוא הגיע מיד התחיל.

דבר שני, אני לקחתי קייטרינג שהיו לו מלצריות שהגישו הן לגברים והן לגברות, כמוכן שבצניעות, אבל הוא נדהם, מה אין מלצרים? הוא העיר את זה למי שהיה צריך ומאז יש מלצרים, זו גם זכותו.

דבר אחד מאד מענין הוא לא היה דברן גדול אבל הוא ביקש ממני שאארגן לו שיחה בישיבה קטנה, הוא רצה לדבר בפניהם. לא היה לי נעים, לא היה נראה לי מתאים. הוא היה עניו גדול ולא סיפר לי את הסיבה האמיתית, הוא אמר לי: "תראה, זה יעזור לך בשידוכים" כך הוא הציג את זה. למעשה, זה היה בנפשו לדבר בפני הישיבה קטנה.

עד היום האברכים שאז היו בחורים צעירים, אומרים לי: "המוסר שאבא שלך אמר אז, מלווה אותנו כל החיים. ומה הוא אמר? זה בדיוק מסמל אותו. "אתם בחורים יושבים בבית המדרש שלש-ארבע שעות, ויש בחורים שמתעצלים ונשארים במיטה קוראים ספר או הולכים לקניות. הם לא מרגישים נח, הם נכשלו בביטול תורה גדול. אבל אתם חושבים שאתם לא נכשלים בביטול תורה, אתם יושבים בבית מדרש, אבל אם אני אשאל אתכם אחרי ארבע שעות מה עשיתם בשעות האלו? תתחילו לגמגם ויצא לכם איזה עשר דקות של איזה שהוא חידוש, יש לכם את אותו ביטול תורה של אלו שלא הגיעו לסדר, אתם שותים קצת תה, יוצאים להתאוורר וכד'. ארבע שעות שאפשר לסכם בעשר דקות זהו ביטול תורה איום ונורא. היצר הרע מרוצה ממכם יותר מאשר איתם. ההוא יודע שהוא עשה ביטול תורה אבל אתם חושבים שבזה שישבתם בבית מדרש זה מספיק. הוא סיים והלך. זה היה אבא ז"ל, סוג מוסר של כמה מילים, שמלווה בכל החיים.

כתוב כשאברהם אבינו בא להספיד את שרה יש כ' קטנה. יש אומרים שהוא מיהר. העקידה היתה ביום כפור וההספד היה שלושה ימים אח"כ, הוא היה צריך לרוץ.

אחד הגדולים ישב פעם אצל הרב שטינמן ואמר לו: למעשה, "אברהם אבינו אחז שבכלל לא צריך לבכות על שרה, אשה צדיקה שהולכת ישר לעוה"ב, כמו שהחזו"א אמר: בשבילי ללכת לעוה"ב זה כמו ללכת מחדר לחדר. אין מה לבכות, היא לא סובלת. ורק משום מראית עין הוא עשה הספד ובכה. אך הוא עצמו לא הרגיש שצריך לבכות על שרה ובשביל זה יש כ' קטנה.

אחד מהמשגיחים אומר שהעולם אומר שאדם נפטר בגיל צעיר, זו טרגדיה מאוד מאוד גדולה. לי נפטר בן בגיל צעיר בהזדמנות זו אפשר לספר שאבא ז"ל היה שולח לי כל שבוע ספר חדש על התחזקות ביסורים וכל יום מצלצל, אפשר היה לראות את הקשר שלו והדאגה שלו. ואדם שנפטר בגיל זקן זו פחות טרגדיה, הוא כבר שבע נחת ראה נכדים, אבל אומר המשגיח זה הפוך, ואבא היה ממחיש לי את זה. הרי העיקר שאדם צריך לדאוג זה מהעוה"ב, אדם בגיל צעיר אין לו מה לדאוג, על כמה שנים יש לו כבר לתת דין וחשבון? אדם שחי עד גיל זיקנה צריך לדאוג. כל שנה שחי יש לו עוד שנה לדאוג. כך אבא חי, הוא חי את העוה"ב הנשמה שלו פשוט התגעגעה לעוה"ב.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

אחרי השבעה של ר' גדליה נדל הוא סיפר לי שדוד טוביה להבדיל, ניגש לר' גדליה ושאל אותו האם הוא יכול לעזור לו, הוא היה אלמן עם הרבה יתומים, הוא ראה אותו במטבח, ואז אבא התחיל לבכות ואמר: "אתה יודע מה ענה ר' גדליה? אתה חושב שאני דואג פה איך אסתדר, כ"כ הרבה יתומים? זאת לא הדאגה שלי. הדאגה שלי היא מה עושים עכשיו עם אשתי בעוה"ב? איך אשתי נראית שם?" אבא כ"כ התרגש ואמר לי אתה רואה, זה מהות האדם.

תמיד כשכיבדו את אבא ז"ל להיות סנדק הוא אמר לי שסנדק זה סגולה לעשירות, קנה לי כרטיס הגרלה, אולי אני ארויח. (בארץ ישראל הוא לא קנה כרטיס כי חשש מחילול שבת ועוד, אבל בחו"ל זה אחרת) ואז הוא אמר לי: "אבל דע לך! אתה חושב שזה בראש שלי? יש לי תפילה מיוחדת לקב"ה שאם זה משנה את המצב שלי בעוה"ב שההגרלה הזו לא תצליח וזה יהיה כנייר בעלמא. אני רוצה להגריל רק אם זה טוב לי לעשות דברים טובים עם זה, ואם זה לא ישנה את מצבי בעוה"ב."

פעם סיפר לי שהלך עם הרב דסלר זצ"ל והוא שאל את הרב דסלר: "איך אדם עובד על עצמו להיות בעל בטחון?" אז הרב דסלר ענה לו: יש אנשים בעלי בטחון שהם פשוט עצלנים וכל דבר הם אומרים ה' יעזור. זהו אדם עצל שאין לו חשק לעשות משהוא והוא "סומך על הקב"ה" הוא אמר לי משל שמדגיש את המהות שלו. "דע לך! יש לפעמים הורים שמזמינים את הילד שלהם ליו"ט והם אומרים לו: "דע לך שאתה יכול לבוא ליו"ט לישון אצלינו אבל את הארוחות אנחנו רוצים שתדאג לך לבד". הרב דסלר אמר: "בן טוב אומר לאבא, אני בן שלך אין דבר כזה, אנחנו אוכלים ביחד, אנחנו נעזור, נסתדר. מה שאתה אוכל גם אנחנו נאכל. בן לא טוב אומר לאבא: איך שאתה רוצה אתה רוצה שרק נגור אצלך, נדאג כבר לעצמינו."

אבא אמר לי בבכיות: "דע לך שהנשמה באה לעוה"ז הקב"ה אומר לה: את יכולה להיות פה בעולם אבל לאוכל תדאגי בעצמך. "בזיעת אפיך תאכל לחם" בן טוב אומר לקב"ה: אין דבר כזה, אני בן, אתה צריך לדאוג לי לפרנסה שלי. בן רע אומר בסדר הבאת אותי כאן לעולם, אני כבר אדאג לפרנסה שלי."

והוא סיים: "דע לך חיים בעל בטחון הוא זה שמרגיש כ"כ קרוב להקב"ה, הוא בן של הקב"ה". זה מסמל את אבא וזה מה שכתוב: "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך

באמת". זה לא סתם אני סומך, צריך להרגיש את זה, בצורה שהוא אמר לי הרגשתי שהוא מרגיש ממש בן של הקב"ה.

אני רוצה לומר לכם שזו גם היתה שיטת החינוך שלו. אבא אמר לי שמי שמרגיש בן של הקב"ה, לא מסוגל אפילו לצער את הקב"ה.

שיטת החינוך של אבא, יעידו האחים, הוא מעולם לא צעק, הוא פשוט בנה איתנו קשר כ"כ חזק, שלא שייך מציאות שאני אעשה משהוא שאני יודע שזה מרגיז אותו.

זה לא שייך שאלך לישון ואני אדע שאבא בצער. זו שיטת החינוך שכך צריך להעביר את זה וכך הוא הרגיש כלפי הקב"ה. אני מרגיש בן של הקב"ה ולא מסוגל לצער אותו. עד כדי כך שהוא אמר לי פעם שהוא לא מבין פשט במידת הכרת הטוב, אומרים שאדם אסור לו לומר כוחי ועוצם ידי. אם אחד עושה לך רע, הרי זה לא בא ממנו, זה בא מהקב"ה. תמיד היה אומר בשם ר' יצחק הוטנר זצ"ל שפני הדור כפני הכלב, למה? כלב כשמרביצים לו, הוא מתרגז על המקל, הוא לא מבין מי מרביץ לו, זה הדור שלנו, כשאדם מקבל מכות, יסורים, מתרגזים על בנ"א. לא חושבים שזה מהקב"ה. אז שואל אבא: למה יש מידת הכרת הטוב, הרי גם הפוך, הכל מאיתו? הוא לא הכיר מציאות כלל שיש מושג שהכל לא בא מן השמים, הוא חי את זה. וזה מה שהרגשנו אצלו.

לסיום, ר' יעקב גלינסקי אמר שרואים לפי מה שאדם מאושר, מהן השטויות שגורמות לו אושר, כמה הוא מסכן. הוא הסביר את הפסוק: "הקשיבה אל רינתי כי דלותי מאד". אומרים לקב"ה תראה מה גורם לי אושר. הוא מספר את המשל שהוא נסע פעם במונית, והיה מליונר אחד שהיה צריך לקחת כדור כל חמש דקות הכדור היה בתוך קופסת זהב מיוחדת, הוא כ"כ התגאה עם קופסת הזהב שלו. הוא אמר "הקשיבה אל רינתי, כי דלותי מאד" כמה הוא מסכן עם קופסת הזהב שלו.

כשרואים מה מרגש את האדם, אפשר לדעת איפה אווז האדם.

אנחנו יודעים שמה שהכי ריגש את אבא זה סיפורים מאנשים השקועים בלימוד. אנחנו ראינו אותו עכשיו בזקנותו בוכה מכל מעשה, אבל דעו לכם שכבר בצעירותו היו דברים שלא היה נרגע, כשסיפר לנו את הסיפור מהגאון מוילנא שהיה כבר גוסס, אז לא היו את השיטות שיש היום לדעת האם האדם נפטר, היו הח"ק שמים נייר או מטפחת. הגאון שכב ללא הכרה ולא ידעו אם הוא חי או לא, הביאו אדם מומחה,

חלק ח' -דברי הערכה והספד

שהקשיב והקשיב לאחר זמן אמר שהגאון חי. הוא שמע משנה בכלים. אבא היה מאד צעיר כשסיפר לי והוא בכה שא"א היה להרגיע אותו. תזכור את זה לחיים שלך. כך הוא השריש בנו, ראינו מה משמח, מה מרגש אותו.

לזכותו דבר נוסף, אצלינו במשפחה יודעים כשמגיעים לשידוכים, כולם יודעים שהחתן חייב לשבת וללמוד ללא שום הגבלות. בחו"ל גם כשמדברים על בני תורה, שואלים כמה זמן הוא רוצה ללמוד? אפילו אשתי שבאה מבית של בעלי בתים אומרת: "אתה יודע שאצל אבא שלך תורה זה לא מצוה שהזמן גרמא, אם מדברים כבר על הזמן זה לא השידוך".

ב"ה, הוא זכה שכולנו זוכים לחתנים בני- תורה.

לסיום אני רוצה לציין כמה שהוא העריך את אמא שתהיה בריאה, את המסירות שלה לתורה. הוא בעצמו סיפר לנו כמה שבהתחלה לא היה קל, היא החליפה פרנסות והלכה לתפור בגדים וכד' העיקר היא ידעה שבעלה יושב ולומד. הוא הכניס הרבה תורה במשפחה, אני לא צריך לספר לכם.

אנו מקוים ובטוחים שיהיה מליץ יושר למשפחה.

הוא כ"כ דאג למשפחה, כמה שהוא חי את כל הצרות של המשפחה, כך הוא בנה את הקשר והחינוך שלנו, לא יכולנו לגרום לו שום צער לא ברוחניות ולא בגשמיות, ואנו בטוחים ומקוים שימשיך להיות מליץ יושר למשפחה, ונזכה לראות אותו בביאת גואל במהרה בימינו אמן.

ו. דברי חתנו הג"ר יצחק לנדא זצ"ל (מתוך ספר "עולת יצחק")

שמעתי ממו"ח הגאון רבי אברהם רייסנר שליט"א דבהפטרות ויחי כ' ושמרת את משמרת ה' אלהיך ללכת בדרכיו לשמר חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה (מלכים א' פ"ב, ג)

ולכאורה יפלא האם זה צוואת דוד לשלמה לשמור תורת ד' ככתוב בתורת משה.

וביאר שדברי דוד בכאן הם כהקדמה למה שמצווה על יואב ועל שמעי בן גרא, שבאמת יש בדבריו ענין שמצד השכל יכול להתמיה, שיואב שהי' שר צבא של דוד ונלחם כ"כ הרבה בשביל דוד, אותו צריך להרוג, ושמעי בן גרא שהיה רבו של שלמה (כמבואר בברכות ח, א גיטין נט,א) ג"כ צריך להרוג, ואילו ברזלי הגלעדי שאמרו בגמ' (שבת קנ"ב, א) שהיה שטוף בזמה אותו צריך להציל, וזה נגד השכל.

ובתורת הקדמה לזה אמר לו לשמור חקותיו ועדותיו וגו' ככתוב בתורת משה, והיינו לקיים כל מה שכתוב בתורה, למען תשכיל וזה הצלחה שרק אם מקים ככתוב בתורת משה ללא התערבות השכל יתקיים בו "למען תשכיל את כל אשר תעשה ואת כל אשר תפנה שם".

הלל

שמעתי ממו"ח הג"ר אברהם ריסנר שליט"א לבאר פרקי הלל, דפרק 'לא לנו' הוא תפילה בשעת הצרה, ונאמרו בו פסוקי ביטחון המתאימים לשעת צרה, והוא 'ישראל בטח בה', וכן 'ה' זכרנו יברך' דהם תפילה, וכן 'לא המתים יהללויה' דהיא תפילה שלא ימות.

והפרק ד'אהבתי הוא הודאה ששמע ה' התפלה, וזה שאומרים 'אפפוני חבלי מות', 'ובשם ה' אקרא', 'אנא' דהיינו בזה התפלל בשעת צרה ואח"כ אומר 'כי חלצת נפשי ממוות', ועל זה בא ההמשך 'מה אשיב' שהוא ענינא דהודאה, ומבטיח לשלם נדרי, ולזבוח תודה, וזה 'לך אזבח זבח תודה', ואומר 'נגדה נא לכל עמו' כמש"כ הנצי"ב (ויקרא ז' ט"ו) דארבעים חלות דתודה נאכלים ליום ולילה שירבה רעים לסעודה ויהי פרסום לגס. ואומר 'בחצרות בית ה' שיעלה לירושלים ושם אומר 'הללו', 'והודו לה', וכיון שבא לביהמ"ק אומר 'יאמרו נא בית אהרון' ומודה ש'מן המצר' קרא לה', וזה 'פתחו לי שערי צדק' דקאי על ביהמ"ק, ואומר 'אודך כי עניתני', ואח"כ אומר 'אנא ה', כי אי' בחז"ל שבתודה מודה על העבר ומבקש על העתיד.

פורים

יש להתפלל כי אחרי שאמר אחשוורוש לאסתר "מה שאלתך ומה בקשתך" מדוע ביקשה אסתר לדחות הדבר למחר. ושמעתי ממו"ח הגאון רבי אברהם ריסנר שליט"א דהנה במלחמת עמלק מצינו דנקרא "מלחמה לה' בעמלק" "כי מחה אמחה את זכר

חלק ח' -דברי הערכה והספד

עמלק", וגם כל זמן שמשעבדין לבן לאביהם שבשמים וכו' דבר שלא הוזכר בשאר מלחמות, ומשום דעמלק הוא כח הרע ולא שייך מצד מעשה אדם שיסלק את כח הרע, ובמדרש (פסיקתא רבתי פרשה יב) אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבון העולמים אתה אומר לנו הוּוּ זכורים למחות את זכר עמלק, בשר ודם אנו, לשעה אנו, אתה שאתה חי וקיים לעולמי עולמים הוּוּ זכור, אמר להם הקדוש ברוך הוא בני אין לכם אלא להיות קוראים פרשת עמלק בכל שנה ומעלה אני עליכם כאילו אתם מוחים שמו מן העולם.

ומשום שאין בכח אדם לסלק את הרע אלא שכך הטביע הקב"ה בעולמו שהאדם מצדו צריך לעשות, אבל את הבפועל ממש עושה הקב"ה.

ולכך אסתר ידעה כי עיקר הנצחון הוא למעלה שיסכים הקב"ה לביטול הגזירה וזה תלוי ב'לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי' וצריך שיקבל הקב"ה את תשובתם ורק אחרי זה יכול האדם לפעול מה שנראה אליו.

וביותר מצינו בד' הגר"א במה שרצתה אסתר להראות על אחשוורוש משום שכן דרך הצדיקים שגם בשעה שעומדים לפני המלך מדברים הם להקב"ה משום שזה עיקר העבודה וכל שאר הדברים הם רק בחיצוניות הדברים.

ולכן עד שלא ראתה אסתר הסכמה מהשמים לביטול הגזירה ידעה שאין בכחה לפעול, ולכן דחתה למחר שאולי תראה סימן מרצון הקב"ה, ורק אחרי אותו הלילה שנדדה שנת המלך וכל מאורע הרכבת מרדכי שראתה כי מן השמים הראו שהתחיל ליפול, רק אחרי כל זה עשתה אסתר את ההשתדלות וסיפרה לאחשוורוש כי ידעה שעכשיו הסכים הקב"ה שיכולה לפעול.

וזה גם הבינה זרש שאף שהרי ידעה קודם שמרדכי יהודי, אבל אם התחיל ליפול סימן שהקב"ה רוצה להנהיג מצב של נצחון.

ומה דבכל זאת יש צורך בהשתדלות הוא שבזמן גלות אין זוכים לראות את ה' ילחם לכם" וצריך צורה חיצונית של השתדלות.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

וכן הוא במלחמת היצר הפרטי, אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו והנצחון הוא מן השמים אלא שהאדם צריך לעשות את שלו ולהיות במלחמה תמידית אבל את הגמר עושה הקב"ה.

וכן הוא בד"ת שאף שבלוחות הראשונות זכו ונתקע ד"ת בלבם ולא היה שכחה כי הכל ניתן להם. אבל אחרי החטא צריך עמילות מצד האדם, אבל לאוקמי גירסא, סייעתא דשמיא, כי נתבע מהאדם שהוא יעשה השתדלות בכל כוחו ואז מקבל הרבה יותר מהעמילות וזוכה להשגות שאין בכוח עצמו להשיג.

פורים

יש להעיר אמאי העיר שושן צהלה ושמחה רק אחרי שראו את מרדכי יוצא בלבוש תכלת וחור הרי כבר ראו בעינם סילוק הגזירה ומשלוח הספרים. ומו"ח הגאון רבי אברהם ריסנר שליט"א אמר שכלל ישראל ידעו דהמלחמה היא, עם כח הרע והשתלשלות בזה העולם היא רק הצורה החיצונית של המלחמה ולכן עד שלא יראו ישועה בפועל ידעו שהכל יכול להתהפך, ולכן רק שמרדכי יצא בלבוש מלכות העיר שושן צהלה ושמחה.

וישם המלך וגו' מס על הארץ (י, א) וצ"ב שייכות ענין זה למגילה, ובפי' הגר"א על הפסוק 'הנחה למדינות עשה' (ב, יח) כ' דמה שעשה הנחה למדינות הוא משום שלא ידע מאיזה מדינה היא, וכ' דלכך אח"כ שגודע שם מיסים.

והוסיף מו"ח הגאון רבי אברהם ריסנר שליט"א דיש כאן הרגשה, דלא מצינו מה היה יחס אחשורוש לכל הניסים שראה הוא גופא את כל השתלשלות הענינים, וכאן מבואר שהוא ראה את שלו דהיינו דעכשיו צריך ליקח מיסים. ומה נורא ההרגשה בזה, כי אפשר לראות הכל ולפרוט הדבר לפרוטות קטנות.

ז. הספד מאת חתנו הג"ר יונתן וילנסקי שליט"א בתוך השלושים

כשאנו עומדים כאן לדבר על מו"ח זצ"ל, בזכרתי בדברי החזו"א באגרותיו שמתבטא בלשון מאד מופלגת ונראה שהדברים מתאימים מאד למהלך חייו של חמי מו"ר זצ"ל. וז"ל ואמנם האיש הזוכה לידיעת החכמה הוא הולך בין אנשים ונראה כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך החי עם בני תמותה וחי חיי אצילות ומרומם על כל תהילה עי"ש.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

ללמדנו כי אדם שזוכה לגדלות בתורה אמנם חי הוא כאן על הארץ, אבל באמת הוא איש של שמים, בבחינת סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. כל מערכת המושגים שלו שונה אין לו רצונות כשאר אנשים אין לו מחשבות כשאר אנשים סולם הערכים שלו שונה. ערכיו הם ערכי שמים. החידוש הוא שאדם יכול לחיות כמו על הארץ אבל חייו הם חיי שמים. לדוגמא איתא בגמ' ב"ק ס': "ויתאוה דוד ויאמר מי יסקיני מים מבור בית לחם אשר בשער?" ובגמ' אמרינן מאי קא מיבעיא ליה רבא אמר טמון באש קא מיבעיא ליה אי כר"י או כרבנן, רב הונא אמר גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מיטמרי בהו פלישתים וקא מיבעיא מהו להציל עצמו בממון חברו ע"ש.

וכבר עמדו המפרשים מהיכי תיתי להוציא את ביאור הפסוקים מפשוטם הא בקרא כתיב שדוד נתאוה למים ונימא כפשוטו ובמהרש"א הרחיב בזה וכן במהדו"ב.

ואמנם היה נראה לפרש דהיות ובקרא כתיב ויתאוה דוד היינו שהיתה אצל דוד תאוה והיה ברור לחז"ל דלא יתכן תאוה אצל דוד אלא לדבר רוחני כי בעולם המושגים של דוד המלך ע"ה אין תאוה אלא לתורה. וכך הוא באותם אנשים אשר חיים עמנו אבל ראשם בשמים צרכיהם שונים וכל מאוניהם לרוחניות.

נכנסתי לביתו של מו"ח זצ"ל לפני יותר משלושים שנה. היו שנים שהיינו מאד הרבה נמצאים בבית והרבה שוחחנו, דומני שכמעט אינני זוכר שיחה בטילה אתו, רק בלימוד. לשבת בשולחן שבת בלא לומר תורה לא היה שייך כלל, כך בליל שבת וכן בשחרית וכן בסעודה שלישית. זכורני סעודת שבת בבין הזמנים, וכרגיל נשאלה השאלה מה אתה אומר או מחדש. ואני עניתי בחיוך מבויש הרי בין הזמנים היום, ותגובתו היתה בהפתעה גמורה וכי בבין הזמנים אין חידו"ת?

ומי שהכירו הרי יודע שלא היו אלה אימרות מן השפה אל החוץ אלא זו היתה כל מהותו אין שום תחומי התענינות מלבד תורה ועבודה ממש מבהיל על הרעיון.

ועם כל זה מידותיו המופלאות, אם באים לדמות את מישוהו למלאך שאין בו קנאה ותחרות כאן מצאנו אדם שהיה מתבטל התבטלות מוחלטת לאנשים ת"ח שהיו בני גילו. ויתכן גם שלא היו גדולים ממנו בחכמה אבל אם רק ראה שיש איזה דבר שאפשר ללמוד מהם היה מתבטל בפניהם לגמרי. הדבר היחידי שאני זוכר שיחות במילי דעלמא היה בנושאי עזרה לילדים, הוא לא ידע לומר לא. אם רק היה רואה איזה קושי

חלק ח' -דברי הערכה והספד

או צורך אצל ילדיו היה כולו משועבד ובלא לאות טיפל במסירות אין קץ, אבל חוץ מזה כל כולו היה תורה ועבודה.

כאברך צעיר הייתי מתפעל מידיעתו ושליטתו בכל מקום ובתקופות האחרונות כשכבר היה לו קשה והיה בוכה הרבה ממה היה בוכה? אינני יכול לשכוח לפני שנה נערכה מסיבה בביתו, כמדומני שבע ברכות לאחד הנכדים בחדש אב, והביאו אותו לשלחן עם הכסא, כבר לא היה כ"כ בבהירות אך לפתע הזכיר את המימרא המפורסמת של מרנא ר' ישראל מסלנט: "לפנים בישראל היה אוחז פלצות מקול הקורא אלול" ופרץ בבכי גורא עד שקשה היה להרגיעו, ולאחר כעשר דקות חזר אותו מראה על עצמו בבכיות. ושוב זמן קצר לאחר מכן הזכיר את מימרתו של ר' ישראל בבכי גורא, אלו היו כל תחומי התענינותו וגם אם ראשו נחלש קצת אך אותן המימרות נשארו בו כפי עבודתו כל ימי חייו. בבחינת ורגליו היו מוליכות אותו אל בית המדרש.

אם אפשר להתבטא שאדם שזוכה לידיעת התורה הרי הוא מלאך החי עם בני תמותה. אין כאן רק איזה מימרה ולשון מושאל כדי ללמד אותנו דרגת אדם ורק בדרך דמיון, אלא אנו מוצאים בדברי חז"ל שיש מצב שאדם חיי חיים של מלאך כאן בעולם המעשה. הנה מצינו ב' מקומות בדברי חז"ל במקום אחד אדם חי חיי מלאך ובמקום שני מלאך חי כחיי אדם אשר לכאורה הם דבר והיפוכו אך לכשנתבונן נראה ששורשם אחד.

כתיב שמות לד' כח': "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה ויכתבו על הלוחות" וגו' והקשו חז"ל שמו"ר וכי אפשר לו לאדם לחיות מ' יום בלא מאכל ומשתה. ר' תנחומא בשם ר' אלעזר בר' אבין בשם ר' מאיר אומר המשל הלכת לקרתא נהוג בנימוסיה, למעלה שאין אכילה ושתיה עלה משה ונדמה להם.

מאידיך למטה שיש אכילה ושתיה ירדו מלאכי השרת ואכלו ושתו שנאמר: "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו". וכו'

וביאור קושיתם שהרי משה רבינו שעלה למרום לקבל תורה בתורת אדם הוא בא לקבלה שהרי לא ניתנה התורה למלאכים. כמבואר באריכות בדברי הגמ' בשבת. וא"כ כיצד חי אדם מ' יום בלא אכילה ושתיה.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

אלא שתירוצם צ"ע רב, שאמרו הבא לקרתא התנהג בנימוסיה, היכן התירוץ הא
א"א לו לאדם לחיות בלא מאכל ומשתה, ומצינו שם בחז"ל מ"ז ה' פתרון להערתינו
שכ' "לחם לא אכל אבל מלחמה של תורה אכל ומים לא שתה אבל מימיה של תורה
שתה והיה לומד תורה" וכו'.

והיינו שבכוחה של התורה להיות מזון ומשקה להזין את האדם לפי טבעו וכפי
בריאותו ובהתאם לפיו וקיבתו כאדם.

ושוב אין שאלה לפנינו כיצד יכול היה משה לחיות בלא מאכל ומשקה. שכן אדם
גם באשר הוא אדם אם אך עלה ונתעלה במעלות רוחניות וחי חיי שמים א"כ המזון
הרוחני הוא המחייב את גופו הגשמי, כי אדם זה גם בארץ מזונו מפרנס את נפשו כי
אלו הם צרכיו ולכן גם כשהוא בשמים מתפרנס וחי ממזון רוחני ממש שהוא התורה
מלחמה ומימיה.

ומאידך מצינו אצל המלאכים שבאו אצל אברהם אבינו וכתוב: "והוא עומד עליהם
תחת העץ ויאכלו". והקשו חז"ל וכי המלאכים אוכלים ולחד מ"ד בחז"ל היו נראין
כאוכלין ולמ"ד אחר הקב"ה עשה להם פה ויאכלו. ולהך מ"ד וכי הכונה שעשאו
הקב"ה לבני אדם שיש להם כלי אכילה ודאי לא נראה כך. אלא הפי' בזה שאברהם
אבינו עם כח ההטבה והחסד שלו לקח את האוכל הפשוט הגשמי והפכו למאכל רוחני
המזין מלאכים. וכמו שמצינו אצל המן דכתיב לחם אבירים אכל איש, לחם שמלאכי
השרת אוכלים. אמנם המן היה בו מציאות גשמית פשוטה, אך מהותו הרוחנית הזינה
את מלאכי השרת.

ובאמת בכל מאכל גם גשמי יש בו חלק רוחני והשאלה ממה אדם ניזון? יש אדם
שאוכל את הבשר ויש שאוכל מוצא פי ה'. וזה מה שנתחדש כאן בחז"ל שמחד יש
מאכל גשמי המזין את הנפש וכמו שאכלו המלאכים אצל אברהם. ולעומת זה יש מאכל
רוחני שהוא לחמה של תורה שיכול להזין אדם. וכל השאלה מהו מהותו של האדם
והיכן הוא נמצא. אם האדם הוא איש שמים, הרי הוא בדרגת מלאך. ואוכל מלחמה
של תורה ומזין את גופו הגשמי. כיון שעולם הצרכים שלו הוא אחר. ולא רק עולם
המושגים והערכים, אלא גם הצרכים הפשוטים של חיי היום יום הם אחרים. וכן להיפך
"לחם אבירים אכל איש" מצד אחד לחם גשמי אבל הוא לחם שמלאכי השרת אוכלים
אותו.

שמעתי פעם על הפסוק: "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר". את הרעיון הנ"ל אדם שהוא צדיק הרי כל מאכלו הוא לצורך נפשו, ואז מתקיים לשובע נפשו. אבל כשאדם אוכל את המאכל הגשמי למילוי כריסו, לעולם בטן רשעים תחסר.

וביסוד הדברים כאן נוכל לבאר דברי חז"ל הנפלאים בילקוט שמעוני סוף פר' משפטים. אשר כמו נכתבו לדמותו של מו"ח זצ"ל. וז"ל: "ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה" ר' יוחנן היה מטייל וסליק מן טבריה לצפורי והיה מסתמך אכתפיה דר' חייא בר אבא. מטין חד בית חקל אמר דין הוה דידי וזבנתיה מיבעיא לעי באוריתא. מטין חד בית זיתא אמר דין הוה דידי וזבנתיה, מיבעיא לעי באוריתא. מטין חד בית כרם אמר, דא הוה דידי וזבנתיה מיבעיא לעי באוריתא. שריא ר' חייא בר אבא ובכי. א"ל למה את בכי? א"ל אנא בכי דלא שבקית לסיבותך כלום. א"ל חייא ברי קל הוא בעינך שמכרתי דבר שניתן לששה וקניתי דבר שניתן לארבעים יום וארבעים לילה. כל העולם כולו לא נברא אלא לששה ימים וכו' אבל התורה ניתנה לארבעים יום וכו'. כד דמך ר' יוחנן היה דורו קורא עליו: "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו" עיי"ש.

כאן העמיד ר' יוחנן זה לעומת זה עולם שנברא לששה ימים ולעומתו תורה שנתנה בארבעים יום וארבעים לילה. וטען לו שאין סיבה לבכי שכן עשה עיסקה טובה והחליף עולם שנברא לששה וקנה תורה שנברא בארבעים יום.

ובראשית יש להבין וכי תורה נבראה בארבעים יום הרי תורה קדמה לעולם תתקכ"ד דורות? אלא ודאי הכוונה בזה שאמנם תורה היתה הרבה קודם בריאת העולם אך היא היתה שייכת לשמי מרום. ובאותם ארבעים יום נבראה וניתנה תורה לבני אדם, להיות בתורת חיים. תורה שיוצרת בנין של אדם ע"י קיום המצוות וע"י לעי באוריתא. זו ניתנה בארבעים יום שדרכה ניבנה האדם למהות אחרת עליונה יותר. והיא ההופכת אותו מהיות אדם להיות מלאך החי עם בני תמותה.

אלא שכאן מתעוררת השאלה מה השיב ר' יוחנן לר' חייא שבכה ע"ז שלא שביק לסיבותיה כלום? וביותר מה השווה ר' יוחנן עולם שנברא לתורה שניתנה, הרי התורה היא זו שנלמדת ומתקיימת בתוך אותו עולם שנברא לששה. וא"כ מה היה צריך למכור ולהחליף? אלא לכשנתבונן ונעמיק בנין שיש כאן עולם כנגד עולם. אותו עולם גשמי

חלק ח' -דברי הערכה והספד

עולם המעשה שנברא לששה, כנגד עולם התורה שנברא לארבעים יום כי הוא באמת עולם אחר.

והתירוץ שבדבריו הוא שאין כאן סיבה לבכי. שכן עולם הצרכים הקיימים בעולם של תורה שונה הוא במהותו מעולם הצרכים שקיים בעולם שנברא לששה. וזה שאמר ר' יוחנן לר' חייא אל תבכה שכן לא ויתרתי מאומה בשביל לעסוק בתורה. אלא קניתי את העולם התורתי, ולכך לא הוצרכתי לכל זה, וצרכי השתנו ואין לי שום צרכים חוץ מצרכי התורה ולימודה.

אינני יכול לשכוח זמן קצר לאחר גישואי ישבתי עם מו"ח זצ"ל ואמר לי מכרתי את כל העסקים שירשתי מאבי. איני רוצה שזה יפריע לי ללמוד. אינני רוצה למות עם הארץ. והרי נבין שלא היה מדובר באדם שידיעותיו היו דלות שהרי ידע בכל מקום.

לא לפני זמן רב כשכבר בהירותו לא היתה שלימה נכנסתי לחדרו והוא בכ"ז שאלני מה לומדים, עניתי שלומדים יבמות. והוא פרץ בבכי נסער ואמר פעם ידעתי כל תוס' ביבמות והיום אינני זוכר. כמה מתאימים כאן דברי חז"ל אלו "לא שבקת לסיבותך" וכאן באה התשובה מכרתי עולם שנברא בששה וקניתי עולם שניתן בארבעים יום. כי לעי באוריתא אין לי צרכים אחרים תמיד ישב ושקד על לימודו אם בגמרא ואם בספרי מוסר ואם בתורת הגר"א שהיתה לו שליטה רחבה בהם. ועם כל זה בכל מקום שחשב שיוכל להשיג עוד משהו היה רץ כארי ולעולם לא נתעייף והיה מתבטל לאותם חכמים ממש כעפרא דארעא כי היה רוצה להיות לעי באוריתא.

ואותו רצון לעמל התורה הביאו גם בשנותיו הצעירות לידי ויתורים מפליגים על אותו עולם שנברא לששה. כמו שחמותי תחי' היתה מספרת כל השנים שמיד לאחר גישואיהם ומו"ח זצ"ל היה החתן הראשון שנכנס למשפחה המהוללה שכטר שבאותם שנים היתה משפחה חשובה מאד ומקורבת מאד למרן החזו"א אך עדין לא זכו להיות אנשי תורה והיו אנשי עסקים יראים ושלמים, והוא היה זה שהעמיד תורה במשפחה ובלעה"ר מאות ואלפים של ת"ח ובני תורה. הוא היה הראשון שסלל את הדרך לכולם. אך באותו זמן אמר אני מוותר על כל חלקי הממוני במשפחה כדי שח"ו לא אופרע מלימודי.

ובאמת בשנים הראשונות היו קשיי פרנסה גדולים מאד והיו מוכנים לסבל הזה כי רצה להיות לעי באוריתא. ועולם הצרכים שלו היה אחר כי מכר את העולם שנברא בששה וקנה עולם שנברא בארבעים יום. וכמה מתאימים דברי רבו החזו"א שהרי הוא מלאך החי עם בני תמותה וחי חיי אצילות - עולם האצילות הוא העולם שבו יש שיא הדביקות בבורא ית', אצילות הוא מלשון ויאצל עליו הרוח, יש נתינה שניתנת מאחד לשני ויוצאת מרשות הראשון, לא כן אצילות היא מלשון אצלו המקבל דבק בנותן ללא שיוור.

והאדם אשר דבק ולעי באוריתא ומכר את העולם שנברא לששה, יש מי שדואג לו הקב"ה מספק את צרכיו. כדברי הרמב"ם בסוף שמיטה ויובל. שכ' ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש מכל באי עולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל ולעמוד לפני ה' לשרתו ולכבדו לדעה את ה' והלך ישר באשר עשאו האלקים ופרק מעליו עול חשבונות הרבים הוא זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים. ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו וכו'. וכדברי מרן הגרי"ז שכאן פסק הר"מ שאע"פ שהרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם אבל ליחידים קיי"ל כרשב"י וכשאדם חי בעולם מושגים אחר, הקב"ה ממלא ומספק לו את צרכיו.

ובודאי שחובה עלינו להזכיר שכל מהלך החיים הזה היה עם הדחיפה של חמותנו שתחי' שעמדה מאחורינו ונהלה את הבית ביד רמה ונטלה ע"ע את עול החזקת הבית, והוא במידותיו המופלאות היה מכבדה יותר מגופו כי ידע להעריך מה היא עושה עבורו שיוכל ללמוד בשקט ובשלווה.

הקב"ה יתן לה כח והוא יהיה מליץ יושר בעדה שתמשיך לנהל את הבית ותמשיך להיות עטרת ראשינו למלא עד כמה שאפשר את החלל הגדול שנוצר.

והצוואה שנשארה בידינו היא: "מכרתי עולם שנברא לששה וקניתי עולם שניתן בארבעים יום" וכמו שאמר ר' נהוראי אין אני מלמד את בני אלא תורה. זה המסר אין שום חשיבות לכלום חוץ מתורה ועבודה וגמ"ח.

אנו תפילה שנצליח לקיים את צוואתו לגרום לו נחת רוח שכל צאצאיו ילכו בדרך תורה ועבודה כשאיתנו הגדולה ויהיה מליץ יושר על כל המשפחה ונזכה ל"ובלע המוות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים."

ח. הספד מאת חתנו הג"ר בנימין הכהן כץ שליט"א בתוך השלושים.

כולנו בני איש אחד אנחנו.

ב"ר פר' צא אות ט', "ויצו יוסף וימלאו וגו' וישאו את שברם על חמוריהם ויפתח האחד וכו' ויאמרו איש אל אחיו מה זאת עשה אלוקים לנו".

כד דמיך רבי סימון בר זבידא עייל רבי אליעזר ופתח עלוהי והחכמה מאין תמצא וגו', ונעלמה מעיני כל חי וגו'. ארבעה דברים הן והן תשמישו של עולם, וכולן אם אבדו יש להם חילופין. ואלו הם "כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו, ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושה". ת"ח שמת אין אנו מוצאים תמורתו. א"ר לוי שבטים מציאה מצאו כתיב ויצא לבם, אנו שאבדנו את ר' סימון על אחת כמה וכמה.

בעולם יש ארבעה דברים שהן תשמישו של עולם, יש כסף זהב נחושת וברזל אבל לכולם יש תחליפים כשנחסרים. ת"ח שמת מי יתן תמורתו. ובפשטות באים להשוות הת"ח שחסרנו רב מחסרון האחרים.

אולם בעומק הדברים כל אותם משמשי עולם שהעולם אין יכול להתקיים בלעדיהם, ונראה שהעולם תלוי בהם, אבל רואים שאם נחסרו העולם לא מתמוטט, יש להם תמורה, באים אחרים במקומם, אבל החכמה הגם שהיא נעלמה מעיני כל חי, אף אחד לא רואה אותה. "כמשמשי עולם" מאין תמצא, ובכל אופן כשנחסרת, ת"ח שמת מרגישים שכל העולם השתנה, אין תמורה.

וביאור הדברים, דבאמת אותם ד' דברים נראה שהם "משמשי העולם" אולם באמת שורש הכל מן החכמה הגם שהיא נעלמה. וכמ"ש: "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית." ובתרגום ירושלמי תרגם "בראשית" בחכמתא, הרי דהכל נובע מן החכמה, ולכן כל זמן שהיא קיימת, גם כשנחסר הכסף תהי' לו תמורה, אבל ת"ח שמת אין לו תמורה. וכמו אילן שנקטף הימנו פרי הרי יצמח אחר במקומו. אולם זה הוא כל זמן ששורש האילן קיים, הגם שהוא נעלם ומכוסה בעפר, אבל ממנו הכל וכשהוא נחסר, נחסר הכל, אין עוד תמורה. כשת"ח מת אין תמורה לכלום, הכל נחסר כי הוא שורש הכל.

השבטים "מצאו מציאה" ונחרדו מה זאת עשה אלוקים לנו. המציאה הזו מורה על חסרון, ממנום לא הגיע לתכליתו. חסר בקיום התכלית, יש כאן תביעה שאין מעשיהם

חלק ח' -דברי הערכה והספד

רצויים, אמנם התביעה היא בדרך של "מצאו מציאה" אבל טמון כאן מה זאת עשה אלוקים לנו, יש כאן דין, יש כאן חסרון.

קל וחומר כשהדין הוא בעצם החסרון כשהדין הוא בחסרון החכמה עצמה, החסרון ב"החכמה תחיה בעליה" אין כאן חסרון רק במציאה שאינה בתכליתה יש כאן חסרון בשורש כל המציאות.

אנו שחסרנו את ר' סימון עאכו"כ מה זאת עשה אלוקים לנו.

אבא - הכל יודעים שיש כאן תביעה ודין של "ת"ח שמת" יש כאן חסרון שאין עמו תמורה לכולם. כי האבא הוא החכמה הוא השורש של הכל.

כשיש אבא, כשיש חכמה, כל הפרטים כל הד' דברים המשמשים את העולם יש להם מציאות ושייכות זל"ז, יש להם מטרה וענין א', כי כולם מן החכמה ומכוחה הכל אחד.

כשבטל החכמה, כשאין אבא, כ"א עומד תלוש בפנ"ע. אין שורש אחד לכולם ממילא התכלית הרצוי' לכל אותם משמשי עולם מתבטלת ובאין תכלית להכל חסר בכל הענין.

אמנם בלעה"ר יש במשפחה את כל משמשי העולם יש "כסף" יש "זהב" ויש "ברזל" ויש "נחושת" [ולא במובן שחושבים ברחוב כמובן...] אבל הכל נעשה חטיבה אחת כשכולם מן החכמה, אצל אבא הכל התאחד, כל אחד נכלל בלבם וברגשותיו המרובים.

ממילא יש לזה תמורה, יש כאן מטרה, יש כאן משפחה שלימה עם המון עוצמות.

אבל ת"ח שמת כשראש המשפחה, אבא זצ"ל שהוא שורש כל החכמה של המשפחה הוא זה שדאג להקים משפחה עם כאלה עוצמות, הוא שדאג שהמשפחה תכלול את כל "משמשי העולם" שבמשפחה יהיה "כסף" "זהב" "ברזל" ו"נחושת" הוא הקים את המשפחה כמשפחה מעצמתית של תורה, ממנו הכל, וכשאבד כביכול אין לזה תמורה, לכולם.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

בראשית מב, ט "ויאמר אליהם מרגלים אתם.. ויאמרו אליו וכו' בני איש אחד אנחנו וכו' והנה הקטן את אבינו והאחד איננו. ויאמר אליהם וכו' מרגלים אתם. בזאת תבחנו כי אם בבוא אחיכם וכו'."

לכאורה יש כאן ויכוח חרשים. יוסף טוען להם - "מרגלים אתם, לראות ערוות הארץ באתם", והם עונים לו "בני איש אחד אנחנו" מה זה קשור? וביותר, יוסף מחליט "בזאת תבחנו" המבחן לדעת אם הם מרגלים אם באו לראות ערוות הארץ הוא אם יבוא אחיכם הקטן הנה והוא פלא, מה זה קשור לברר אם מרגלים או לא.

והאחים כשרואים זאת מתוודים, אבל אשמים אנחנו על אחינו וכו' כאן מוצאים מקום להתוודות על מכירת יוסף בגלל שחושדים אותם למרגלים וזה פלא, הלא דנו אותו והקב"ה הסכים על ידם, ופתאום בגלל טענה של "שליט מצרים" שהם מרגלים הכל בטל ומבוטל פלא!

התשובה, אמנם כן אם אין חיים כאחד אזי כל אחד מרגל כל אחד רואה רק את ערוות הארץ. יוסף טען עליהם שהם נפרדים (כפירש"י שבאו בי' שערים של מצרים כ"א בשער אחר) א"כ רק רואים ערוות הארץ וזהו בחינת מרגלים שמחפשים מקום התורפה בזולת! אבל הם זועקים לו "בני איש אחד אנחנו" כולנו אחד לא שייך בחיים של "בני איש אחד" להיות "מרגלים" כי כשכולם אחד. אין אדם רואה נגעי עצמו, לא היו עבדיך מרגלים! כשאומרים לו "האחד איננו" יש פירוד ביננו אין כאן אחד, אזי מיד מסתער עליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם.

בזאת תבחנו - אם יבוא אחיכם הקטן הנה אם נראה אתכם מאוחדים, כולם ביחד, נדע שאמנם אין כאן "מרגלים".

האחים רואים שהם נתבעים על האחד שבהם. יש כאן תביעה של "מרגלים אתם ערות הארץ באתם לראות" אז מתוודים על אשר ראינו צרת נפשנו וכו' ולא שמענו. נכון שהדין דין אמת, אבל יש כאן פגם ב"האחד איננו" כי אם היה 'אחד' לא ייתכן מצב של "בהתחננו אלינו ולא שמענו" כשיש מצב של "אחד" לא יתכן שהאחד לא מרגיש בצער זולתו.

תענית ה' ע"ב אריו"ח "יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטיא וקברו קבריא, א"ל מקרא אני דורש שנא' ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה', ואל תחת

חלק ח' -דברי הערכה והספד

ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים. מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

מיתת יעקב מיתת ה"אבינו" זה גלות וכפירש"י ריש פ' ויחי שבמיתת יעקב נסתמאו עיניהם ולבם של ישראל מן השעבוד. מיתת יעקב אבינו (שהוא עמוד התורה - שורש החכמה) נעשה גלות, נעשה פירוד.

הגלות הוא בחינת בנים שגלו משולחן אביהם, כמוזכר בברכות ג' ע"א דבכל יום יוצאת ב"ק ומקוננת אוי לבנים שגלו משולחן אביהם כשבטל שולחן של אבא אין מה שמאחד את הבנים, יש פירוד וזה עצם הגלות.

אבל ריו"ח דורש מן הפסוקים יעקב אבינו לא מת מה "זרעו" בחיים אף הוא בחיים. "זרעו" זה השורש מן האב ובזה הכל אחד, אחר כך הוא מפרט לכסף זהב נחושת וברזל.

אם "זרעו" בחיים, חיים את האחד את השורש של האב, אז זה נקרא שיעקב אבינו לא מת, כי זרעו בחיים. וזו ההבטחה של הגאולה, כי הנני מושיעך מרחוק וכו' גם אם עברו למרחוק, אבל כשיש "זרעך" כשממשיכים לחיות כזרע של האב, שגם כשבפועל יש כל מיני חילוקים וכ"א עומד עם התפקיד והעוצמה שלו, יש שהם בכסף ויש שהם בזהב, וכו' כ"א "ממשמשי עולם" אבל חיים את "זרעך" אז יש עדיין מה שמאחד, יעקב אבינו לא מת אז אין גלות.

נדרים פא. אר"י א"ר מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורתי וכו' אר"י א"ר שאין מברכין בתורה תחילה, וע"ש בפ' הר"ן מהרר"י במגילת סתרים.

ואפשר דברכת התורה לפניה היא אשר בחר בנו מכל העמים, הרגשת המיוחדות של עם ישראל כעם מובחר מכל העמים, ולאחריה מברכים אשר נתן לנו... נטע בתוכנו.

בברכה לאחריה מודים על מה שקבלנו, כל אחד על החלק שקבל בתורה. בקבלה כ"א מקבל בפנ"ע, בקבלה כ"א הוא נפרד. אבל אשר "בחר בנו" הוא מכח הציבור בכלל, העם המובחר הוא מעלה בכללות האומה.

חלק ח' - דברי הערכה והספד

בנ"י הודו על התורה על שנתן לנו שנעשינו ת"ח שכ"א הוא ממשמשי עולם, זה בכסף זה בזהב אבל את הברכה בתחילה "אשר בחר בנו" כולנו בבחינה א', לא ברכו.

זה "שרש הגלות"!

זה עזיבת התורה (שהיא החכמה)!

כי אם אין את האחד אין לכלום תמורה

כל המעלות של כסף זהב ברזל ונחושת בלי המאחד של החכמה כ"א בפנ"ע אין לו תמורה הכל בטל.

בלי ברכה של לפניה אשר בחר בנו אין טעם לברכה של לאחריה. כשאין אחד יש גלות יש "בנים" אמנם אבל "גלו מעל שולחן אביהם".

שורש הגאולה הוא כנבואת ירמיה: "כי הנני מושיעך וכו' ואת זרעך מארץ שבים", כשיש "זרעך", כולם זרע האב בבחינות "אחד" אז גם "מרחוק" הנני מושיעך, כי אז "יעקב אבינו לא מת" ואין "נסתמאו עיניהם מן השעבוד".

אבא זצ"ל הקים משפחה מפוארת בלעה"ר יש בה המון עוצמות מפוארות, והיא רבת פארות כל אחד כבר משפחה לעצמו.

אבל צריך לדעת כי "כולנו בני איש אחד אנחנו" כמו שאצל אבא זצ"ל היה לכל אחד ואחד מקום בלבד, הוא החשיב העריך והרגיש כל אחד באשר הוא.

כך צריכה המשפחה המפוארת, גם שהיא רבת פארות בלעה"ר, להמשיך את ה"אחד", לחיות "כולנו בני איש אחד" וזה מתבטא הן בעתות של "צרת אחינו" רח"ל, וביתר שאת בזמן ובעתות של שמחה בע"ה, שלא יהיה ח"ו מצב של "בהתחננו אלינו ולא שמענו" שנרגיש כל אחד את האחר כאחד ממש.

נכון שלפעמים זה לכאורה לא מוסיף כלום, או שלא עוזר אבל "לשמוע" ולהרגיש את ה"בהתחננו" זה המאחד, וזה הנותן כח ותעצומות כדי שנממש את התכלית שלכל תהי' תמורה נכונה ואפשר שזה מה ש"עשה אלוקים לנו" בעת הזאת ובזה נזכה ל"הנני מושיעך" וכו' בגאולה השלימה.

ט. הספד מאת חתנו הג"ר אהרן אליעזר הלוי לוין שליט"א בתוך השלושים:

גמרא במו"ק כ"ה: "כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים, דכתיב "והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים" ומפרש המהרש"א: כמו שביאת השמש שלא בזמנה אין זה חיסרון לה, אלא לרואים בזריחתה, שיש להם חיסרון בביאתה בצהרים, כן ר' יוחנן שמת אין זה חסרון לו אלא לתלמידיו הלומדים תורה על ידו". האבא הלך לעולם שכולו טוב ולו אין חסרון, אבל אנחנו נחסרנו ממנו ועלינו להתעורר וללמוד מדרכיו הטובים ובכך נמלא חובתינו.

הגמ' במגילה דף כט. אומרת: רב ששת אמר כנתינתה כך נטילתה, מה נתינתה בשישים ריבוא אף נטילתה בשישים ריבוא וה"מ למאן דקרי ותני, והיינו שבהלוויה של מי שקרי ותני צריכים להיות שישים ריבוא כמו קבלת התורה.

ובאר ר' אהרן קוטלר שבפטירה של אדם גדול ישנה בחינה של קבלת התורה, וכמו שבהר סיני כפה עליהם ד' הר כגיגית ואמר להם אם מקבלים אתם את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. כך גם בפטירת אדם גדול. ובשעת פטירתו ישנה הזדמנות מיוחדת לכל משפחתו ומכיריו לקבל ולירש ממנו את המעלות והתכונות הטובות שלו ולאמצם בבחינת קבלת התורה.

וז"ל השערי תשובה (שער שלישי ר"ו): "ואמרו רבותינו, כנסת ישראל בקולה אהובה ובקולה שנואה... וזה שנאמר "מוות וחיים ביד הלשון ואוהביה יאכל פריה" פירוש ואוהביה יאכל פריה, אוהב הלשון והוא האיש החפץ לדבר תמיד העצה הנכונה אליו שיאכל פריה, שלא ידבר בדברי בטלה אך בדברי חכמה ומוסר והבאת שלום בין אדם לחברו ולהצדיק הרבים ולשבח הטוב ולגנות את הרע ולקנא אל האמת, כי זכויות אין קץ יוכל לקנות לנפשו בלשונו. עכ"ל.

האבא היה מיוחד בזה שבכל פעם שנפגשו עמו דיבר בד"ת. ודרש גם מהסובבים אותו לדבר בלימוד ושלא יגררו לדבר דברי בטלה ולשון הרע. במיוחד בלט הדבר בשעת סעודה שלישית שבו היתה מתכנסת כל המשפחה והוא דאג שתהיה ריתחא דאורייתא ושיתווכחו אחד עם השני בלימוד ותמיד היה רגיל על לשונו הפסוק במשלי: "תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות" ופירשו (הגר"א) שבשעת התפילה צריך לדבר תחנונים כמו רש. אבל בדברי תורה, כשבאים לדבר בלימוד אז צריך לדבר עזות כמו

חלק ח' -דברי הערכה והספד

עשיר. וגם כשלא היה שייך לדבר בדברי תורה היה מדבר בדברי חכמה ודברים טובים על חברו והבאת שלום בין אדם לחברו והעיקר שלא לדבר סתם דברי בטלה או לשוה"ר.

הענווה היתה חלק ממנו. המס"י כותב ד' חלקים בחלקי הענווה שבמעשה:

א. בהתנהג בשפלות...בדיבור, לעולם יהא דיבורו של אדם בנחת עם הבריות.

ב. בסבילת העלבונות וכמ"ש הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים, עליהם הכתוב אומר: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

ג. שנאת הרבנות וברירת הכבוד.

ד. חילוק הכבוד לכל אדם.

וכל אלה החלקים מצאנו אצל אבא זצ"ל.

והיה רגיל תמיד לומר שכדאי לקבל פה בעוה"ז הרבה בזיונות.

ירושלמי פאה פרק ח': מעשה בר' אלעזר שהיה פרנס, פעם אחת בא לביתו, שאל לבני ביתו - מה עשיתם בזמן שלא הייתי בבית? אמרו לו - באה שיירה אחת של אורחים ואכלו ושתו והתפללו עליך בעבור שאכלו ושתו. אמר להם אין כאן שכר טוב מן השמים, שאילו היו מבזים אותי היה שכרי כפול מן השמים. פעם אחרת בא לביתו, שאל אותם - מה עשיתם? אמרו לו - באה שיירה אחת לכאן ואכלו ושתו וקללו אותך. אמר להם כעת יש שכר טוב.

וגם ראינו שציווה שבמצבה לא יכתבו שום תארים של כבוד. והיה מכבד כל אדם, יהיה מי שיהיה. והיה רגיל ללמוד מוסר בקביעות והיה לו זמן קבוע בכל יום שבו למד מוסר בעיון והיה אסור להפריע לו. התבטל תמיד לגדולי ישראל ולדעתם ושאל תמיד לקבל בלימוד מהם אף שהיה ת"ח גדול בפני עצמו, היה שומע בקביעות שיעור מר' חיים גריינימן זצ"ל ושמע שיחות מהרב ברעוודא ועוד.

זריזות. היה תמיד רץ וממהר. תמיד לא היה לו זמן ומיהר לדרכו. אף פעם לא ישב בנחת. וז"ל המס"י (פרק ז'): "וכן תמצא כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות, אברהם כתוב בו: "וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי"..." ותראה שהאדם אשר

תלהט נפשו בעבודת בוראו ודאי שלא יתעצל בעשיית מצוותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה, כי לא ינוח ולא ישקוט עד אשר אם כילה הדבר להשלימו. וגם אצל אבא מצינו שכל דבר שהיה לו מטרה בעשייתו לא נח ולא שקט עד אשר הוציא את הדבר מהרה אל הפועל.

היה מלא ברגש וחי את האמונה. כל סיפור אודות אבותינו או מחז"ל על מידות טובות ומעשים טובים היה מרגש אותו עד בכי והיה חי את הדברים כאילו היו מוחשיים וקרו עכשיו. ואפילו בסוף ימיו כשספרו לו סיפורים כאלה היה בוכה מרגש. ומכאן נובעת גם יראת השמים שלו שהיה חי את השכר והעונש על קיום המצוות וביטולם.

יהי רצון שנלמד מדרכיו ויהיה לעילוי נשמתו ויהא מליץ יושר על כל המשפחה ובפרט על אמא שתחיה בבריאות עד מאה ועשרים שנה, שהיתה יד ימינו ונשאה בעול אתו בכל המצבים הקשים של החיים והיתה ה"זבולון" של כל המשפחה, דאגה לכל הגשמיות כדי שבעלה וכן כל המשפחה יוכלו לעסוק בתורה מתוך שלווה ונחת ללא טרדות ונזכה בקרוב ל"בילע המוות לנצח ומחה ד' דמעה מעל כל פנים" אמן.

פרק ד' - דברי הספד מנכדיו (לפי סדר א, ב, של שמות פרטיים)

א. דברים מאת נכדו הרה"ג אברהם קלירס שליט"א

כח' ניסן תשע"ו, בתוך השלושים לפטירת האי גברא רבה, הגאון הצדיק ר' אברהם ריסנר זצ"ל

מעלות זיכרון דברים מעת שזכיתי להכירו ויהיה זכות ללומד ולעילוי נשמתו

א, בדרשת הסבא בוורט, בבית מו"ח, דיברו והפליגו בשבחים על החתן כנהוג אצל כל חתן, וכשהגיע תורו של הסבא לדרוש תבע מה כבר החתן יודע ש"ס? או לפחות מסכתות מועד זרעים וכו'? האם היום אין בזיונות מהכלה לחתן כששואלים הלכות שבת וכדו' מי יודע יותר, צאו ובידקו... הרגשתי שהדברים פשוט נכונים... לאחר מכאן הרגיש הסבא שהסובבים לא מבינים את ההנהגה שהוא מעוניין בגדלות ושיהיה היקף בכל הענינים, כמו שאמר לי אחר כך ביחידות כמה וכמה פעמים, מת"ח נדרש שבכל סוגי' וענין שידברו הוא יהיה בענינים וידע מה להגיד ולהגיב, וברמה שיוכל לנהל מו"מ בזה עם ת"ח, ואדרבה היה לסבא ענין ללמד אותי ולהעלות אותי לרמה זו מיד

חלק ח' -דברי הערכה והספד

כשנכנסתי למשפחה, כדי שיהיה לי מחייב להיות באמת ת"ח כזה, כמו שהבנתי ממנו בהמשך הוורט כשדיברנו לבד אחד עם השני. והוא היה נאה דורש ונאה מקיים, שכן הוא בעצמו היה אפשר לדבר עמו בכל מקום. ואמר לי מו"ח שהוא זוכר בתור חתן שבכל מקום דיבר בעמקות והיה אפשר להיות עמו במו"מ בסוגי'.

והרגיש הסבא שהדבר רק מביא להתרעמות אצל חלק מהשומעים מפני שהוא מוריד בכבודו של מאן דהוא [בעוד שכל יודעיו ומכיריו ידעו שהוא רחוק מזה כמרחק מזרח ממערב], אמנם הדבר העיד לי על דמותו של הסבא על הרצון שלו לגדל את דור ההמשך לדור של תורה ולא התבייש ולא התפעל מאף אחד, שבדרך כלל כשנכנס חתן חדש למשפחה מנסים למצוא חן בעיניו ובעיני משפחתו ולכן הדרשה מלאה שבחים וכדו' שהצד השני ישמע כל מה שהוא רוצה לשמוע, אבל הסבא שרצה לדרוש שיהיה רמה בלימוד לא היסס ובדרשה הראשונה בוורט דיבר בצורה זו, והיה לו ענין להראות לאחרים, וכן שידעו שהוא סוג סבא שנהנה ודורש מכולם שליטה בכל ענין בסוגיות הגמ'.

ובאמת לאחר שהסבא ראה שהדבר יכול להביא לידי פגיעה וכדו' הוא פסק מהנהגה זו בדרשותיו, ודבר זה היה אופייני לו שגם בהנהגות או דברים שרצה להנהיג ואפילו לחם וביזה את עצמו עבור זה, כשראה שהאחר לא מבין את הנהגתו והוא נפגע, היה מיד מפסיק מהנהגתו כדי שהשני לא יפגע. ולכן כל מי שהיה לו עסק ומשא ומתן קבוע עמו מעידים שהיו ידידים וקרובים אליו ביותר

אמנם ביחידות עדיין דרש ממני (לאחר שהראיתי לו שהנני מעונין לקבל) שתהיה שליטה והיקף רחבים שיכול לדבר בלימוד בכל מקום, זכורני בשבת אופרוף שלי שהיה בירושלים [בקרית נוער] וכשהגיע הסבא בערב שבת ויצאתי עם אבי לקבל את פניו, כשראה אותי מיד פנה ואמר לי [ביחידות] עכשיו הולך להיות שבע ברכות מסתמא הכנת דרשה/ חבורה לשבע ברכות האם אתה מוכן להגיד לי ואמרתי לו.. וכשגמרתי להגיד בראשי פרקים, אמר לי ומסתמא יש לך עוד אחד שאם תצטרך להגיד עוד פעם בעוד שבע ברכות, ואמרתי לו עוד חבורה שהיה לי, וביקש אם יש לי עוד חבורה שהרי יש שבע ימים שבע ברכות, וכך רצה עוד ועוד.

ב. לאחר הכרות קצרה עם הסבא הגדול הג"ר אברהם זצ"ל הרגשתי שהסבא אדם שיש לו מטען מלא של קירבה וחיבה לגדולי וצדיקי הדור, והוא נושא בתוכו רצון

עמוק ופנימי להעניק מה שיש לו לשני, ולכן כשנפגשנו ברחוב [בין האירוסין לחתונה] שאלתי את סבא האם ידוע לכם הדרכה מוגדרת ומתומצתת להנהגת החיים, א"ל הסבא כן, אמנם אם באמת אתה מעוניין תעלה לביתי בהזדמנות ואגיד לך [ואולי טעמו שהעריך את הדבר כעין שקיל לי מאניה לבי מסותא] ועליתי, א"ל הסבא, הייתי מקורב לגאון ר' אייזיק שר ראש ישיבת סלבודקה [כידוע שהשבע ברכות ערך לו ר' אייזיק בביתו] ושאלתי אותו שאלה זו ואמר לי, דע שגבול דק מפריד בין גן עדן לגהינום והוא ענין עבודת האדם כל ימי חייו.

ג. גילוי החיבה והנתינה לשני בכזו עוצמה, לא הכרתי עד הפגישה וההכרות עם הסבא, שכל ענינו איך להראות שלתת "ללא ענין להתפאר בנתינה" ואפילו לא לתת הרגשה שהוא נתן וכיבד.

ד. עוד גיליתי כיצד סבא מכבד את הבני-תורה משום שהם עמלים בתורה באמת, הייתי אברך צעיר שזה עתה התחתן והסבא אדם נכבד ומבוגר כראש המשפחה הוא האיר פנים קרב והוקיר בכזו חיבה בכל פעם שנפגשנו. אני מרגיש שהרבה חיזוק לעמול ולעבוד עוד ועוד נזקף לזכות הסבא וכן כל פעם שפגש את אשתי היה מציין לה בהתלהבות על הזכיה שלה..הוא נתן עוצמה וכח לעבוד את השי"ת עוד ועוד.

והדבר כלל גם לקשר אותי לתלמידי חכמים לדוגמא כשהגעתי לשמחה ונגשתי לאחל מזל טוב למזרח, וישבו שם הסבא וגיסו הגאון ר"מ שטרנבוך, תפס לי הסבא את היד ואמר לי תגיד עכשיו לשנינו קושיה טובה ולא ויתר, וכן כשהגעתי לביתו דיברנו בהלכות ריבית ולא ויתר לי והתקשר לגאון ר' יעקב בלוי מעד"ח וביקש ממנו שנדון ביחד בטלפון על הנידונים שנגעו ויש בזה, וכהנה רבות.

עוד הסבא שיתף את הסבתא בעידוד והתמיכה וזכורני כמה שיחות היא דיברה והסבירה על האושר לקחת בן תורה ואיך שהיא לקחה בן תורה אפילו כשלא היה מקובל, והיום יש לה משפחה חשובה כ"כ ולכן אשרי הבחורה שזוכה להכנס ולהנשא לבן תורה שרוצה עוד ועוד להשקיע בלימוד, ואפילו שהדבר כולל ויתורים של פחות שיחות או יציאות למקומות, אבל בסוף זה מאד מאד משתלם, ונדמה לי שכמה פעמים הסבתא אמרה שבעלה ר' אברהם דוחף אותה לעודד עוד ועוד כדי שהבעל יוכל לגדול ולהשקיע בתורה ויראה.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

ה. כמו"כ עבודת המידות שגיליתי אצלו היו אצלי מהמופלאים ביותר, שזכיתי לראות מקרוב התגברות המידות, כלומר כבישת הרצונות, ויתור עצמי במצבים הקשים מאוד, כגון שאדם מבין דבר ומנסה להתנהג לפי הבנתו, ומגיעים אחרים שלא מבינים את העומק של כל המעשה אם מחוסר ידע ומורכבות של כל הפרשה, אם מתוך חוסר העמקה בדבר, ומכתיבים את הנהגתם או מגלים את רצונם להתנהג אחרת ממה שהוא נוהג, וללא ויכוח או גילוי כל שהוא של חסרון שביעות רצון, הסבא משנה את הנהגתו כרצון השני!!! ובדרך כלל הדבר נעשה בצורה כזו שמי שלא עקב אחריו לא ראה את קושי הוויתור כלל היינו שהסבא המשיך להתנהג בעליזות ובאותה צורה שהיה עד עכשיו, ללא רצון לגלות או להביע מה שקרה, השתוממתי והרגשתי שכל מה שעומד לפני רצונו הוא לעשות נחת רוח לבוראו ונכון שהוא הבין וממשיך להבין שצריך להתנהג בצורה מסוימת אבל הרי הכל בהשגחה והשי"ת סיבב שעכשיו הנהגה זו יכולה לעורר קושי לאחר, א"כ מסתבר שהשי"ת רוצה להתנהג אחרת ומיד! נשתנה המהלך ונעשתה הנהגה אחרת.

ו. וכן ידוע לכל מי שהכיר את הסבא במשפחה שהוא ניסה ליצור את האוירה שכשנפגשים קרובים בשמחות או כל פגישה מדברים ומתלהבים בלימוד, שזה המגלה ומוכיח כי הם חיינו ואורך ימינו, ולכן באסיפה של סעודה שלישית אצל הסבא כשישב בראש והעלה נידונים בלימוד וכמה פעמים אמר לי שהוא מעוניין שתהיה התלהבות שיצחקו בלימוד, ובכל מאודו רצה לחנך ולהעמיד את המשפחה בצורה כזו, וכן רצה שיהיה לי קשר עם התלמידי החכמים שבמשפחה וזכורני את המכתבים שנוצרו מכוחו ביני אבדל לחיים לבין הגאון ר' ישראל גריינמן זצ"ל וכן עם עוד קרובי משפחתינו.

ז. עוד הרגישו שדואג גם לטובות של השני בגשמיות. וכמה מעוניין שיהיה לשני טוב בצורה הטובה ביותר ויסתדרו בטוב שיכול להיות להם, ותמיד זה היה עם כל המרץ והשמחה שיכול היה להעניק ולתת, ואפילו בשעות שמחה כלידה הוא היה מבקש שיודיעו לו מתי צריך להתפלל שיוכל להתפלל שילך הכל בקלות, וכן אחרי כן היה שמח על הבשורה והיה משתתף בצורה שהרגשנו את השמחה שממלאה אותו.

ח. איתא בחז"ל שישנם ג' כיתות: צדיקים רשעים ובינונים, צדיקים יצר הטוב שופטן, רשעים יצר הרע שופטן ובינונים זה וזה, וביאורו שהצדיקים כבשו את רצונם עד שהתרגלו ללכת ולרצות בטוב וההיפך הרשעים ובינונים תלויים בין המלחמה

לרצון ולפעמים מצליחים ולפעמים לא. ואצל הסבא זצ"ל היה ניכר איך חלק מהמהות שלו היה להיטיב וכמה שהדבר מילא את ליבו שמחה, וכן כל שאיפתו היתה להיטיב, וראו שנהנה ממה שהשני מצליח ואפילו על האחרים היה מלא רצון להשפיע טוב.

ואפילו במקום שלכאוף היה נראה שהדבר בא על חשבוננו הוא היה מעמיק ומנסה לראות עד כמה אפשר לשמוח עם השני, זכורני שסיפר לי שהיה מעשה בשתי אחיות שגולדו להם בנים בגילאים דומים. כשהילדים מעט גדלו הזדמנו שתי המשפחות ביחד, ואחד הילדים היה מאוד מהיר ומוכשר ביחס לילד השני. נודע לסבא שהאם של הפחות מוכשר מרגישה מכך כאב. אמר לה סבא: איני מבין, נניח שיש בעולם כעשר אחוז ילדים מוכשרים יותר מהממוצע, אם יוודע לך שבנך לא יצא מעשר אחוז אלו, וישאלו האם את מוכנה שיצא הילד המוכשר לגוי או לקרובת משפחה האם תעדיפי שיצא ילד מוכשר לגוי מאשר קרובת משפחה, ואפילו הקרובה ביותר תחשבי שהיא לא לקחה ממך אלא היא קיבלה במקום שזר יקבל ואם לא מגיע לך, את על כל צד לא תקבלי, ומדוע שלא תשמחי בשמחתם?

ט. לסבא היה הרגש חזק מאוד בעניינים רוחניים ובמיוחד הדבר היה ניכר לעת זקנותו, תמיד ידענו בשבת כשהיינו אוכלים אצלו הוא היה רוצה ונהנה מהשיר "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך" וכו' והיה מתרגש ובוכה עם דמעות. פעם אמר לי האם חשבת פעם על המילים בשיר שכנסת ישראל זכתה והולכת אחרי ה' ככלה אחר בעלה, הדבר היה מפליא שגם ממש בשנותיו האחרונות ששכב רוב הזמן במיטה ביסורים גדולים עדיין היה לו את עוצמת ההרגשים והיה בוכה מהתרגשות על קרבת השי"ת, וכן הוא אמר לי שלכן הוא הרבה פעמים מאוד בוכה במעמד החופה כשחושב כיצד לעתיד לבוא השי"ת יסובב את כנס"י, "תאר לך" הוא אמר "השי"ת כביכול החתן ואנו מסובבים אותו כדי להכנס לחופה", וכן בשיר "הבן יקיר לי אפרים" הוא היה מאוד בוכה מעומק הרגש שהשי"ת אומר עלינו הבן יקיר לי, ומכנה אותנו כילד שעשועים.

י. עוד לעת זקנותו בשנים האחרונות כשהיה מסובב ביסורים תמיד כשהגעתי הוא מיד שאל מה למדת והיה רוצה לדבר בלימוד עוד ועוד, וראיתי שהוא נהנה מזה והדבר ממש מחיה אותו, וגם כשהוא היה רדום ושאלתי סבא להפסיק הוא היה אומר לי, לא תמשיך אני נהנה מזה ואף פעם לא אמרתי מספיק. אלא אני רוצה עוד ועוד, ואפילו בפעם אחרונה שהייתי אצלו שהיה שבועיים לפני הפטירה דיברנו בלימוד בערך כשעה ושאלתי אם הוא רוצה להפסיק הוא אמר לי שהוא רוצה ללמוד.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

ומפליא היה לראות איך שבמצבים שכבר סבא היה מרותק לכסא גלגלים ומסובב ביסורים זוכר את הגמ'. והייתי מנהל עמו מו"מ בגמ' ובשאר עניני לימוד, והסיבה שהוא זכר כל כך עמוק את הגמ' משום שהיה לו חיבור פנימי ועמוק לדברי תורה, וזכורני שבתחילת חולשתו אמר לי פעם שהוא החל לשכוח והרופא אמר לו שבידו לעצור את תהליך השכחה ע"י שיפעיל מאוד את המחשבה, והוא אמר לי שהרעיון שלו שהוא ילמד עד שהדברים יהיו אצלו במחשבה כמו אש בראשו [מכוח ההתלהבות והרצון לברר את הענין] וכך יחיה את התורה ויעזור לעצמו, ובאמת כידוע את עוצמת הוויכוח שהיה מדבר בלימוד עם כולם ובפרט עם גיסו הגאון הגדול רבי יחזקאל ברטלר שליט"א, שהיו דנים בלימוד מתוך סערה והתלהבות עצומה בלימוד.

יה"ר שיהיה מליץ עלינו ובזכותו יהיה לנו סייעתא דשמיא לעשות נחת רוח לפניו.

בס"ד

ב. דברים מאת נכדו הרה"ג חיים עוזר קלאר שליט"א

כח' ניסן תשע"ו, תוך השלושים לפטירת האי גברא רבה, הגאון הצדיק ר' אברהם רייסנר

א, תמיד כל שיחו היה בלימוד ולשאל שאלות מעניינות וע"י זה ידברו כולם בלימוד, ושאל כ"א קטן כגדול מה אתה אומר ע"ז, ואם נוצר בזה שתי דעות מאד רצה שידברו ויתווכחו ע"ז, וכ"א יביא ראיות לדבריו עד שתתברר האמת, ומאד כאב לו אם מתנהגים בקרירות ולא מתווכחים להעמיד את האמת.

ב. מילדותי אני זוכר איך תמיד שנכנסו אליו (לחדר בין הסלון למטבח ששם היה עיקר לימודו) והיה נהנה שידברו בלימוד ויגידו קושיא או תירוץ, וגם לצעיר או ילד היה אומר תגיד את המשנה או את הגמ' שלמדת, וזה היה עיקר שיחו ודיבורו עם הבריות. וכשהיה הולך בדרך היה כל הזמן או מדבר בלימוד או בשקט.

ג. וכן ראו שהוא תמיד רוצה ליצור מצב שבכל פעם שנפגשים קרובים בשמחות או בכל פגישה אחרת מדברים ומתלהבים רק מהלימוד, כי הם חיינו ואורך ימינו, ובכל סעודה שלישית אצל הסבא היו מתאספים כל המשפחה והוא העלה נידונים בלימוד ורצה שתהיה התלהבות ויצעקו כשמתווכחים בלימוד, ובכל מאודו רצה לחנך

חלק ח' -דברי הערכה והספד

ולהעמיד את המשפחה בצורה כזו, ולכן גם כשנכנס חתן חדש למשפחה הוא היה מגיע לסעודה שלישית והיה שואל אותו על כל ענין מה יש לך להגיד בזה.

ד. תמיד אמר שמת"ח נדרש שבכל סוגי' ועניין שידברו עמו הוא יהיה בתוך העניינים, ושיהיה לו היקף בכל העניינים וידע מה להגיד ולהגיב, ברמה שיוכל לנהל מו"מ בזה עם ת"ח, והוא היה נאה דורש ונאה מקיים שכן הוא בעצמו היה אפשר לדבר עמו בכל מקום, ושמעתי מאבי שליט"א שהוא זוכר שבתור חתן בכל מקום היה אפשר להיות עמו במו"מ בסוגי'.

ה. וגם אם נפגשנו ברחוב מיד היה שואל איזו שאלה וראו עליו שהוא מונח כל הזמן בלימוד, ובוורט אצלי שהתקיים אצל מו"ח הגיע ומיד אמר שהחתן יגיד ד"ת בסוגיא דמקיף וניקף (יש לציין שלא עסקתי אז בעניינים אלו), והיה שם הג"ר רפאל יצחק וסרמן זצוק"ל שהוא סב הכלה ואמר לו שעדיף שהוא יאמר, ומיד ביקש רמב"ן בב"ב והתחיל לדבר בלימוד, וכך היה כסדר בכל שמחה, הוא היה בשמחות בורח מהמזרח וניגש לדבר בלימוד עם האברכים ואמר שהוא לא מבין למה במזרח לא מדברים בלימוד.

ו. עבודת המידות שראו אצלו במיוחד התגברות המידות וכבישת הרצונות במצבים קשים מאוד, היו להפליא ביותר, וגם אם רצה לעשות משהו מתוך הבנה שזה הדבר הרצוי והנכון לעשות, אם הגיע אחר שרצה לעשות באופן אחר ממה שהוא רצה, ללא שום דבור או סימן היה משנה את הנהגתו כרצון השני, גם אם הדבר היה קשה לו מאד, והסבא המשיך להתנהג בעליזות ובאותה צורה שעשה עד עכשיו, ללא שום גילוי ממה שקרה, ומי שלא ידע מה נעשה לא ראה שום סימן או דבר עליו.

ז. וכמו"כ לא תבע או בקש שום דבר לעצמו ותמיד ראו עליו שהוא חושב ודואג לטובות של השני בגשמיות, וכמה הוא היה מעוניין שיהיה לשני טוב ובצורה הטובה ביותר, ושהשני יסתדר הכי טוב שיכול להיות לו, ותמיד זה היה עם כל המרץ והשמחה שיכל להעניק ולתת, וראיתי שהוא מוכן להתבזות כדי להיטיב עם השני.

ובבריתות היה אומר שהוא מעדיף כיבוד קווטער כיון שזה הכיבוד היחיד שגם הסבתא מתכבדת, ואם היה צריך לוותר הוא תמיד היה הראשון שרץ לוותר. ופעם

חלק ח' -דברי הערכה והספד

אמר לי בזה"ל 'זי אזיי גישמק לוותר', ובתרגום: כמה זה מתוק לוותר. וראו איך הוא מאד שמח בדבר.

ח. וביותר ראו עליו שגם אם הוא מאד רצה דבר וזה היה מאד עקרוני אצלו, והשקיע הרבה מאמץ להביא את הדבר לידי גמר, ופעמים בסוף זה היה מתנגש עם דעה אחרת, מיד בטל את דעתו ורצונו, והמשיך להיות באותו שמחה וחשק כאילו לא קרה דבר, ופעם אחת השקיע בדבר שזה היה כל עולמו ומאד עבד ע"ז ואחד שלא רצה שזה יצא לפועל עצר את זה. וזה מאד מאד הכאיב לו, ומ"מ לא הראה לשני שום סימן והוא המשיך לדבר אתו בשעת מעשה רגיל כאילו לא אכפת לו שום דבר, עד שהשני היה בטוח שכלל הדבר לא היה משנה לו, והנהגה הזאת ראו עליו כסדר שאם ראה שהוא לא יכול להביא את זה לידי גמר בנעימות מיד היה פורש מהעניין בלי להראות שום סימן מהדבר.

ט. השקיע הרבה זמן בלימוד המוסר בהתלהבות ושאל אותי כמה פעמים אם גם אני לומד מוסר עם הניגון, ובקש ממני שאני אנגן לפניו את הניגון, והיה חוזר לי על הניגון, וזכורני שהייתי אצלו בבית בשעת הפסקת הצהרים ולא ידע שאני שם ושמעתי אותו חוזר למעלה מחצי שעה על דברי ה"אבן שלמה" שאם אדם לא יתקן את מידותיו למה לו חיים וחזר ע"ז בהתלהבות ובניגון מאות פעם, והיה אומר שהגר"י סלנטר חידש בעבודת המוסר ששיגון דבר הרבה פעמים משנה טבעו של אדם.

י. פעם אמר לי שהוא אמר למשגיח שהוא מתחזק בלשון הרע, והמשגיח שאל אותו איך הוא עושה את זה ואמר לו שלומד הלכות לשון הרע, ואמר לו המשגיח שגם אם לומד הלכות וידע מה מותר ומה אסור כשירצה לדבר דבר רע זה כבר יצא החוצה, גם אם לא עם הפה אז יצא ע"י תנועות אחרות, והעצה לזה הוא ע"י לימוד המוסר, וראו עליו כסדר איך שהוא נזהר מלהגיע לענין לשון הרע ובחכמתו ידע תמיד לסובב את הענין שלא יגיעו לזה, ושמעתי שבבחרותו ביקש מהגר"ר שרי'ה דבליצקי שליט"א ללמוד איתו, ור' שרי'ה אמר לו שהוא מוכן ללמוד רק עם אחד שנזהר גם מאבק לשון הרע והוא רוצה לברר לעמוד על טיבו ולאחר זמן חזר עליו ואמר לו ששמעתי שאתה נזהר מאבק לשון הרע ואני מסכים, (ולפני הלוויה סיפרתי את זה לר' שרי'ה והוא אשר לי את הסיפור).

יא. הוא הביא את המימרא מהחזו"א שהתכלית בעולם הזה היא לעבור את כל שנות האדם בלי לפגוע באף אחד, וראו את זה עליו בחוש כמה הוא היה נזהר בזה והשתדל בדבר, ואמר לי פעם שהוא משתדל שכל בנ"א שהוא פוגש הוא מנסה לחשוב מה אני יכול להיטיב עמו, וגם אם אין לו שום דבר, מ"מ עצם הדבר שחושב איך להיטיב עמו זה עוזר, שודאי לא יפגע בו או ידבר עליו לשון הרע, וסיפר לי שהלך לקנות חלות במאפיה ולא הכיר את אותו בעל מאפיה, מ"מ אח"כ חזר אליו להציע לו איזו הצעה שזה היטיב עמו.

יב. כשהיה מדבר בלימוד והיתה לו דעה אחרת מבן שיחו, רגיל היה לומר שאמר פעם אחת את דעתו וכשרואה שהשני לא מקבל את דברו, יותר לא מראה לו כלום. ומדברים כל הזמן לפי הדעה של השני ולא מראה כלל שאינו מרוצה, וראיתי שהשני בטוח שהוא שיכנע אותו

יג. הוא היה מאד מכבד את השני ומאד כיבד בני תורה משום שהם עמלים בתורה באמת, וכשהיה פוגש אשת אברך שזה עתה התחתנו, הוא התחיל להאיר פנים לאשתו בצורה מופלאה משום שיש לה בעל בן תורה, והיה אומר לה את אשתו של.. וזה כלל מעשים כמו לשבח אותה בפני אחרים והכל במטרה להוכיח עד כמה העיקר הוא התורה שעמלים בה. וזה הדבר שחשוב באמת עלי אדמות.

יד. הוא היה מאד ממריץ לכתוב ספרים וכשהיה יוצא ספר מאברך צעיר היה רץ לקנותו וקונה אפי' כמה עותקים כדי לזרז אותו ע"ז והיה הרבה מדבר על חשיבות הענין.

טו. הוא היה מנסה לחנך בנעימות ואני זוכר שהייתי (בחיידר או בישיבה קטנה) בקשתי ממנו הלוואה של חמישים ש"ח ושאל אותי מנין אני אחזיר ואמרתי לו משיבת בין הזמנים, והסכים ולקח כמה וכמה בין הזמנים עד שהגעתי לכל סכום ההלוואה, וגם כשנשאר סכום קטן כמה שקלים לא ויתר וסיכם על בין הזמנים הבא. בשעתו לא הבנתי אותו למה הוא לא מוותר לי על סכום קטן, וכשגמרתי לשלם הוא אמר לי שעכשיו הוא יתן לי חמישים ש"ח, ורק רציתי שתדע טוב שהלוואה צריך להחזיר. לא לוקחים הלוואה ואח"כ זה נעשה מתנה. רק מוכרחים להחזיר.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

טז. היה לו יורציט של אביו באיסרו חג של פסח, ולכן היו עושים סעודה במוצאי שביעי של פסח ולאחר מעריב היו מכריזים את השעה שתהיה עליה לקבר. הוא היה אומר שמי שלומד שלא יעלה לקבר. אמרתי לו שזה גורם שגם מי שלא לומד לא יעלה, שמתבייש לומר שהוא לא לומד, הוא אמר לי אע"פ כן, צריך לדעת שהלימוד יותר חשוב.

יז. היה רגיל לשאול את האשה מה בעלה לומד כדי להכניס להוויה של הבית את החשיבות ללימוד ושזה כל חיינו.

יח. אמרו לו על אשתי כשהתחתנו, שהיא נזהרת מלשון הרע ומאד חיבב אותה משום כך. ותמיד שפגשה אותו היה מדבר על חשיבות העניין, והיה שואל אותה כל מיני שאלות בהלכות לשון הרע כדי לחבב את זה, כמו: האם מותר לדבר לשון הרע על אומה שלמה כגון, לומר שהעם הזה קמצן וכד'.

יט. הוא היה שמח מאד לתת לשני בכל העוצמה, ונתן בלי כל ענין להתפאר מהנתינה ואפילו לא נתן לשני הרגשה שהוא נתן, ורק נתן ונגמר ולא דבר ע"ז אח"כ כלום, והיה נראה שאין לו ענין בדבר אם אחזיר לו הערכה לדבר או לא, רק העיקר רצונו היה לכבד ולתת לשני, ולא חיכה שהשני יחזיר לו כבוד או הערכה או תגמול כל שהוא.

כ. הוא היה מאד זריז וכל דבר היה רץ מהר והיה מגיע תמיד הראשון, היה רגיל לקום להתפלל כותיקין.

כא. הוא היה מאד מאד עניו ולא עשה שום עסק מעצמו ואדרבה כל פעם ששאלתי אותו שאלה הוא היה תמיד אומר תשאל את גיסי הג"ר יחזקאל ברטלר או את הג"ר אברהם גניחובסקי וכד' ותגיד לי אח"כ מה הוא אמר, ופעם אחת התקשר אלי אח"כ לדעת מה הם אמרו.

כב. פעם באתי לבקר בחוה"מ את הג"ר רפאל יצחק וסרמן זצוק"ל ואמר לי שכל הלילה לא ישן בגלל הסבא שלי, שאלתי אותו מה קרה? והוא אמר לי: "התקשרתי אליו שברצוני לבקרו, והסבא שלך אמר לי שהוא לא שווה ביקור. התרגשתי מדרגת הענווה לו".

כג. בזקנותו היה מאד מיוסר ביסורי גוף ונפש (ואמר לי פעם אחת שמגיל מוקדם הוא מתפלל לה' שיקח אותו נקי לגמרי ויתכפר לו הכל בעולם הזה, ומו"ח פעם אמר לו הרי אפשר להתכפר גם ע"י לימוד התורה והוא לא קיבל את זה) וראו עליו איך שהוא שמח ביסורין ודבק ע"י זה בה' יתברך. ומעולם לא התלונן ע"ז ותמיד כששאלתי אותו איך הוא מרגיש הוא אמר לי הכל מצויין או ב"ה יש לי יסורין וגם כשראו עליו שהוא מאד סובל הוא אמר הכל מצוין, ולא צעק או הקפיד וכל מה שעשו לו הוא אמר הכל מצוין ותודה רבה ואם שאלו אותו אתה צריך משהו, היה אומר שום דבר.

כד. כל פעם שהזכירו לפניו דברים של גדלות כמו את מעשה רחל שמסרה את הסימנים ללאה הוא היה ממש בוכה וזה היה יכול להיות עשרות פעמים ובכל פעם היה בוכה מחדש (ואמר לי כמה פעמים בדמעות שלא מוזכר מה יעקב אמר לרחל למחרת ונראה לו שאמר לה שידעתי שאת צדקת ולא ידעתי עד כמה) וכן סיפורים על גדלות הגר"א היה בוכה ללא הפסק בדמעות ממש.

כה. וגם במצב שהוא לא יכול היה לעשות שום דבר, כל פעם שפגשתי אותו היה שואל אותי מה אני לומד ושאני אגיד לו ד"ת וראו שרק זה הדבר שמשמח אותו. ופעם אחת בבר מצוה של נין ישב על כסא גלגלים ללא יכולת לעשות שום דבר ולא הגיב לשום דבר, ואני נגשתי לבעל השמחה והוא הזכיר את שמי חיים עוזר הוא חשב שאנו מדברים על ד"ת מרבי חיים עוזר גרודזנסקי צוק"ל. מיד קרא לי ושאל אותי איזה חידוש אמרת בשם רבי חיים עוזר כי זה היה כל מה שעניין אותו, ושראה שמדברים דברי חולין זה מאד כאב לו.

כו. גם שהוא היה מאד מיוסר ונכנס למיטה לנוח, אם היו רוצים להוציא אותו היו אומרים לו סבא אתה רוצה ללמוד מיד היה אומר כן, ומבקש לקום מהמטה וגם אם זה היה כמה דקות לאחר שנכנס למיטה, תמיד כששאלו אותו באיזה מצב שהוא היה, האם רוצה ללמוד הוא היה אומר כן.

כז. מאד התרגש ודיבר על ביאת משיח וחזר ע"ז כל הזמן, ואם היו מזכירים לפניו שיש סימנים שמגיע משיח הוא היה מתחיל לבכות כמו ילד מרוב התרגשות. וכן כשהיו שרים לפניו שירי אמונה כמו: "כה אמר ה'", היה מאד מתרגש וממש היה בוכה כל פעם מחדש, ואמר לי שכתוב שהטעם שכתוב לכתך אחרי במדבר ולא לפני, כיון שזה לא

חלק ח' -דברי הערכה והספד

חכמה שרואים כ"כ הרבה ניסים והולכים אחרי הקב"ה עיקר הנסיון שגם כשלא רואים את הקב"ה ללכת אחריו.

פח. היה רגיל לעורר בקיום ההלכות, ותמיד עורר את הנשים שגם הן חייבות בזימון והיה אומר נשים חייבות בזימון כמו גברים.

כט. כשדברתי איתו כמה פעמים בלימוד והיו דופקים בדלת (לבקש צדקה) ושאלתי אותו האם לפתוח אמר לי כשעסוקים באמצע הלימוד לא חייבים לפתוח, אבל אם אתה רוצה אתה יכול לפתוח אבל תדע לך שחייב צדקה הוא למי שפותח את הדלת והעני מבקש ממנו.

ל. ראו עליו גם בזקנה ממש כשהיו מביאים לפניו משהו לאכול היה מפריש מזה חלה, והיה נוטל את ידיו או מנקה אותם לפני הברכה.

לא. היה רגיל תמיד לעשר ואני זוכר שהייתי בא אליו הביתה והייתי לוקח משהו לאכול הוא שאל אותי האם עישרתי אמרתי לו שאני סומך עליו ואמר לי לעשר ולא לסמוך ע"ז, ואין בזה חשש איסור בל תשחית "כי אני יודע שאני עישרתי ואני יכול לאכול את זה אח"כ".

לב. שמעתי ממנו שטעם הסגולה בקוטר לילדים הוא משום שאדם שאין לו ילדים קשה לו לראות בשמחת השני שיש לו ילד, ואם הוא שמח בשמחת השני בכל זאת ומביא את התינוק לשמחת הברית זה סגולה לקבל ג"כ, וכן בכל דבר הנסיון לשמוח עם השני גם כשלך אין.

לג. אמר לי שאם רוצים לדעת אם אדם הוא באמת עניו, הבדיקה היא כשלא נותנים לו את הכבוד שמגיע לו, כדוגמה אם לא כיבדו אותו לשבת במזרח, אם הוא הולך לשבת בסוף זה סימן שהוא בעל גאוה ונעלב. ואם הוא יושב בין כולם הוא עניו, אדם צריך להיות שווה בין כולם.

לד. שאלתי אותו על החזו"א אם עשה מזוזה כמו הט"ז או כמו הרמב"ם ואמר לי שהוא לא יודע. הוא עשה מזוזה אצל הסופר של החזו"א ואמר לו שיעשה לו בדיוק כמו שעשה לחזו"א. ושאני יכול לבדוק מה יש אצלו, וכמדו' שבדקתי והיה כשיטת הרמב"ם (א.ה. כמו שכ' בחזו"א בספר).

לה. אמר כמה פעמים שאנשים לא יודעים תפילת "והוא רחום" בע"פ כמו תפילות אחרות, כי אומרים את זה בלי חשק ובלי רצון, והיה תובע ע"ז ואמר לי שאם אני אגיד לו את "והוא רחום" בע"פ הוא יתן לי כסף.

לו. בילדותי הלכתי להתפלל איתו מעריב ב"צעירים" בליל ר"ח ולפני שמו"ע הראיתי לו בסידור לסימן שצריך להגיד "יעלה ויבוא", ועשה לי סימן תודה רבה ואח"כ היה לי מצפון שזה לא מכובד מה שעשיתי שהראיתי לו כמו לילד. לא ידעתי האם להתנצל, ואחרי מעריב הוא ניגש אלי ואמר לי תודה רבה שהזכרתי לו והוסיף שאפי' שזכרתי אבל בכל זאת כשמזכירים לו מפורש זה נכנס יותר טוב לראש ולא שוכחים.

לז. הלכתי איתו ברחוב והיה לי חם, ואמרתי לו שחם לי. ואמר לי שכ' בגמ' שלעת"ל הקב"ה מוציא חמה מגרתיקה וצדיקים מתענגים ומתרפאים בזה ורשעים נידונים בזה, ורואים שאותה שמש לצדיק זה נעים ולרשע זה סבל, וככה זה גם עכשיו כל אחד סובל מהשמש כפי עוונותיו והצדיקים לא סובלים מזה.

לח. היה רגיל לומר בערב ר"ה שהברכה לשנה טובה תכתב לאלתר לדעת הגר"א הוא רק על עניני עולם הבא, אבל עניני עולם הזה כולם נחתמים ביו"כ, ונמצא שאומר בר"ה תכתב ותחתם לאלתר היינו שיהא לו עולם הבא ואם יש עוונות שמגרע מהעולם הבא הוא יתנקה מהם, ונמצא שזו ברכה שיהא לו יסורין בעולם הזה כדי שיהא לו עולם הבא.

לט. בערב יו"כ בקשתי ברכה ושאל אותי למה, ואחרי שעניתי הוא אמר לי שעיקר הבקשה צריך להתפלל לזכות במחילת עוונות, ותמה למה אנשים לא עושים את עיקר העסק מהכפרה ומתעסקים יותר איך יהא העולם הזה והרי העיקר הוא מחילת עוונות ובקש שאברך אותו במחילת עוונות.

מ. פעם הייתי נוכח בברית שברגע אחרון הקוטר לא היה יכול לשמש כקוטר. ושאל אותו מה לעשות ואמר שהוא יטפל בזה וכשהגיע הקוטר הוא לקח את התינוק מהאשה כאילו הוא חושב שהוא הקוטר וכשאמר לו שהוא לא הקוטר מיד נתן את התינוק לבעל. הוא ביזה את עצמו שחושב כאילו הוא הקוטר בשביל לעזור לשני.

מא. מאד זירז ודחף להוציא ספרים בלימוד ועשה מאד עסק מזה.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

מב. לפני שהייתי בר מצוה הוא אמר לי פעם דבר מהספר "חוסן יהושע" (שעוסק בחיזוק ללימוד התורה), וכשהוא ראה שאני לא יודע מהו הספר, הוא מיד אמר לי להתלוות אליו והלך לקנות לי את הספר ואמר לי להסתכל בזה לפעמים.

מג. פעם ראה שאני מסתכל בספר "חובת הדר" על מזוזה ואמר לי שיש לו ספר זה בשני עותקים ואני יכול לקחתו. ומיד לקח את הספר ומתחת החותמת כתב בכת"י: "נתתי הספר לחיים עוזר" וחתם את שמו ואמר לי שאולי אני אשכח ואח"כ אני אקח ממך את הספר שלא כדין, ראו כמה הוא נזהר בעניני ממון.

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

ג. דברים מאת נכדו הרה"ג מנחם מנדל הלפרין שליט"א

אם באנו למנות את מה שניתן ללמוד מסבא זצ"ל הרי שתיקצר היריעה מהכיל, ותפסת מרובה לא תפסת.

הדבר המרכזי ביותר באורחות חייו שהשפיע עלי, הוא אימרתו הקבועה: שני בני תורה שנפגשים-בחורים ואברכים כאחד-אין ראוי להם לשוחח אלא רק בלימוד.

הוא באמת לא היה מסוגל להבין איך יתכן שיפגשו בני תורה ויהא להם פנאי לבזבז זמן במקום לעסוק בעסק הערכי היחיד-תורה. אכן הוא גילם את הפסוק: "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי". עסק התורה מילא את כל ליבו וישותו. וכך חינך אותנו צאצאיו: "מה בכלל מענין חוץ מלדבר בלימוד?!"

המיפגש המשפחתי הקבוע בסעודה שלישית, היה בעצם ריתחא דאוריתא אחד גדול, בהשראתו ובהוראתו הישירה. כמו גם כל מיפגש פרטי עימו.

אמר בשם החזו"א שאביי ורבא מסרו שיעור בישיבתם גם ביום כיפור. והיה מספר בערגה איך היה נראה הריתחא דאוריתא המיוחדת אצל החזו"א ביום כיפור, כשהגאון ר"א פרבשטיין, ר"י חברון זצ"ל היה מגיע עם שאלות ונידונים מיוחדים, דווקא אז ובעידוד החזו"א לכך.

אולם סבא זצ"ל היה מתבונן גדול בחכמה הנפלאה שיש בבריאה(כגון בחכמת הרפואה, נפש האדם ועוד רבות).עם מי שלא היה שייך לבית המדרש או עם נכדותיו היה יכול לנהל שיחות מרתקות ומחכימות בבחינת "שיחת חולין של ת"ח". שונה בתכלית היתה הנהגתו עם בני תורה. כל שיחו ושיגו היה רק בלימוד, יעזרינו השי"ת לילך בדרכו זו. שמעתי ממנו הרבה פעמים: הנסיון הראה שאלו שכתבו הצליחו.

סבא זצ"ל היה דוגמא מושלמת ונדירה במיוחד למש"כ רבינו יונה בשע"ת: "וחייב האדם לטרוח בעמל נפשו בתקנת חבריו, וזו מן החמורות". בזה הוא החמיר עד לקצה האחרון. בתבונה ועמל גם יחד היה כל משאו ומתנו עם הבריות ועם בני המשפחה היה אך ורק בבחינת "נותן"(כמבואר בספר רבו המכתב מאליהו).כשמאף אחד לא דרש או ציפה לקבל משהוא או שינהגו בו כבוד, והוא כל כולו טרוד תדיר היאך להיטיב ולכבד זולתו בדקי דקות. כולנו עדים לכך שמעולם לא שמענוהו מדבר בגנות מאן דהוא, וברח מלעסוק בדברים השנויים במחלוקת כבורח מן האש.

היתה לו גם אומנות וגם הנאה מיוחדת לגרום הרגשה טובה לזולת. כאשר נכדה הכינה עבורו דבר מאכל-היה שואלה כמה וכמה פעמים לאחר טעימתו: "מאיפה את יודעת לבשל כ"כ טוב, איפה ומי לימד אותך?" וכו' הוא לא הסתפק בציון יבש של הצלחת המאכל. הוא חפץ שמיטיבתו תשתכנע ברוב הנאתו והתפעלותו. ועוד כהנה רבות הנהגותיו שהצד השווה בהן הוא "עמל נפשו בתקנת חבריו".

שמעתי ממנו בימים הנוראים את מה שהיה מקובל לתלות על הקיר בשיבת קעלם: "עיקר עיסוקינו בדרכי התשובה צריך להיות בעניני מידות ובן אדם לחבירו", הוא סבר שהם עיקר הדברים שצריכים תיקון אצל בני התורה המדקדקים במצוות.

כל הנהגותיו זעקו: אם צריך לבחור בין טובתי וכבודי לבין של חברי, טובת השני קודמת-ו"כבודי" לא היה מצרך כזה בחנותו (כלשון החזו"א על קפידא).

אשרי עין ראתה כל זאת. ת.ג.צ.ב.ה.

ד. דברים מאת נכדו הרה"ג מנחם מנדל לנדא שליט"א

בורח מן הכבוד

בשבת עליה לתורה של אחד מבני משפ' לנדא ביקש סבא מאבי, הגאון ר' יצחק זצ"ל שלא יקראוהו לעלות לשלישי. אבי הבין לליבו וסיכם עם הגבאים את הדבר. ואז שמו לב שזוהי פרשת בשלח והעליה החשובה היא השירה. וקראוהו לעלות בשירה. אבי זצ"ל היה מרוצה מכך ואמר לילדיו: ראו איך מתקיים בסבא: 'הבורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו. ברח משלישי ועלה לשירה.

קדושת התורה

"פעם סבא דיבר איתי באריכות על מה שמצינו שתנאים בעת לימודם היתה מלהטת אש סביבותם. והסביר הענין שקדושת התורה היא גדולה וכשלומדים זו בחינה של מעמד הר סיני. ולכן מתאים שתהיה אש. כשנפרדתי ממנו אמר: 'אם תלמד ופתאום תבער אש מסביב אל תפחד'...

השיחה הזו הכניסה בי רגש לקדושת התורה עם שאיפה לזכות ללימוד זך בדרגות גבוהות בשילוב עם הומור שמוסיף שמחה.

מתיקות התורה

למדתי 'שניים אוחזין' וסבא הציע לי ללמוד עימו רק את דברי הרי"ף על 'שניים אוחזין'. שכידוע הרי"ף כתב חיבור על סדר הש"ס והביא רק את מסקנת הדברים. התחלנו ללמוד ולמדנו כמה דפים. היה בלימוד זה מתיקות רבה לזכור את שרשי הסוגיות. הרגשתי אז טעם של תורה לשמה בלי רצון לחדש רק לזכור את מסקנת הדברים.

ידיעת התורה

אמרתי לפניו בשם הסטייפלר זצ"ל חידוש שברכת "בורא נפשות" על שתית מים אינה חיוב גמור. והראה לי פנים של חוסר שביעות רצון, איך אומרים את זה כחידוש של הסטייפלר זצ"ל הרי זה כמעט מפורש בגמ' ברכות דף מ"ד ע"ב א"ר אשי אנא זמנא דכי מדכרנא וכו'.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

יראת חטא

אמר לי, בתרגום בסוף קהלת יש מוסר גדול להמנע מחטא. על הפסוק: "סוף דבר הכל נשמע" שמפרש שמה שאדם עושה בעוה"ז בצנעה, עתיד להתפרסם ולהשמע בין כל הבריות.

אמת

היה זר לרוחו שמרבים לשבח חתן בימי המשתה כי היה מאוס עליו מאוד גוזמאות ועניני כבוד.

אהבת הבריות

היתה לי צפורן חודרנית ואמר לי ללכת לרב זית שגר ממול. אמרתי: סבא למה לא תוציא לי אתה? ואמר שאינו מסוגל להכאיב לי.

מצוות

בחגים היה מפזם תדיר: "ושמחת בחגך" והיה נראה שרוצה בזה לקיים מצות שמחה בכל רגע.

דברי תורה ומוסר

שמעתי מאבי זצ"ל שהיה מפרש את סדר פרקי ההלל מפרק "לא לנו" כמין חומר. שפרק זה הוא תפילה לישועה בשביל שיתרבה כבוד שמים. ובפרק "אהבתי" זה אחר שנושע, מספר ישועתו ובא להקריב קרבן תודה, כמ"ש בסוף הפרק: "לך אזבח זבח תודה וכו' בחצרות בית ד'" אחר כך אומר דברי הלל ושבח ומספר הנס שארע לו. ואז אומר: "פתחו לי שערי צדק" ובא עם הקרבן להודות. ומתפלל: "אנא ד' הושיעה נא". כי לעולם יהא אדם מודה על העבר וצועק לעתיד. והכהנים אומרים: "ברוך הבא בשם ד', אסרו חג בעבותים" היינו הקרבן.

כתוב בפרשת כי תבוא בענין הבכורים: "ולא שכחתי" ופרש"י: "מלברך" ופירש סבינו זצ"ל: ה"ל היכן מרומז כאן ענין הברכה? ואמר משל לאדם שחיתן בנו ולא הזמין את אחיו לחתונה ומתנצל: "שכחתי להזמין..." הרי השכחה עצמה היא העוולה. וכן בברכה לשכוח מלברך זה עצמו עוול איך יתכן?

חלק ח' -דברי הערכה והספד

היה אומר שאחר השואה נהיה כבוד התורה גדול, שבדור שלפני השואה אם היתה צולעת היו אומרים שצריך לקום מפניה שבוודאי תתחתן עם ת"ח. והיום אין בנמצא מי שלא תרצה בן תורה.

עוד היה אומר שיש היום בחינה של: "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". זוג צעיר מתחתנים ואין יודעים מה יאכלו מחר, והבעל הולך ללמוד.

ה. דברים מאת נכדו הרה"ג משה בלוי שליט"א

קשה סילוקן של צדיקים

הנה נסתלק בעוונינו זקנינו הגאון הצדיק ר' אברהם ריסנר זצ"ל ויש ללמוד קצת דרכיו לתועלת הרבים והנה היה מתלמידיו הקרובים של מרן החזו"א זצוק"ל והיה חביב עליו ביותר.

והיה יגע בתורה והתאמץ להנחיל דרכו של החזו"א בלימוד לדורות הבאים, והיה מספר שהחזון אי"ש היה אומר בבדיחותא שיש בחורי ישיבה שכשאומרים להם שאחד ששבר חפץ של חבירו חייב לשלם אין מבינים, אבל כשאומרים להם שמי ששבר יש לו שם "מזיק" ומי שנשבר לו הוא "ניזק" וחייב המזיק לשלם לניזק מתיישב הדבר על לב.

ופעם פגש אותי ושאלני מה אני לומד ואמרתי לו ב"ק ושאל אם יש לי חזו"א על מסכת ב"ק וכשעניתי שלא, אמר לי כיצד יתכן ללמוד ב"ק בלי חזו"א וכעבור כמה ימים הביא לי חזו"א על ב"ק שקנה עבורי.

והיה דרכו שכל מי שפגש לשוח עימו בדברי תורה, ומצא לכל אחד לדבר כפי דרגתו אם בסברות עמוקות או בדברי אגדה או מוסר ודברי חכמה.

ופעם אמר לי וורט מהאדמו"ר מרוז"ין שביאר את מאמר חז"ל על ר' עקיבא שאמר בעת שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל שהיה מצטער כל ימיו על הפסוק: "נפשך" אימתי יבוא לידי ואקיימנה ועכשיו שהגיע לידי לא אקיימנו, וביאר הריזינר דר"ע היה מוסר עצמו על קידוש ה' כל יום בעת ק"ש ובכח מסירת נפש זו היה להביא שימסור נפשו כפשוטו ויפרד הנשמה מהגוף אלא עצר עצמו בעל כרחו משום המצוה של ו"חי בהם" והיה מצטער על כך שאינו מקיים מצות "ונקדשתי בתוך בני ישראל"

חלק ח' -דברי הערכה והספד

בשלימות, וזה מה שאמר עכשיו שהגיע לידי שאני יכול לקרות ק"ש ולמסור עצמי על קידוש ה' בלי לעצור עצמי לא אקיימנו.

והוסיף ואמר דכפי הנראה הריז'נר היה שייך לדרגה זו אחרת לא היה משיג ביאור זה, ואף אנן נענה אבתריה ונאמר, דממשמעות דבריו היה הנראה שזקנינו הוא היה עצמו ג"כ שייך קצת לזה באיזה שהוא דרגה ולכן הגיע להשגה זו.

וכן הנהיג במשפחה שבכל התאספות של מסיבת רעות היה מקשה איזה קו' או חוקר חקירה והיה שואל כל אחד מה נראה לו בזה ועי"ז היה נעשה ריתחא דאורייתא, ועי"ז מנע גם הרבה פעמים מחלוקות וויכוחים בענינים אחרים כגון השקפה וכיו"ב, ובזמנים העלולים לכך כגון זמני בחירות וכדו' היה עומד על המשמר בכל עוז שידברו רק בדברי תורה שע"י הריתחא דאורייתא היו נעשים לבסוף אוהבים זה לזה.

ולא היה מציאות לפוגשו בלי שידבר מיד בדברי תורה. תוך כדי דיבור כשנפגשו עימו, ואמר פעם על עצמו בעת זיקנותו שהוא במצב שאינו מסוגל להסיח דעתו רגע אחד מדברי תורה והיו ניכרים דברי אמת.

ודבר נוסף שכל מי שדיבר עימו היה זקנינו רואה איך לעוררו להתחזק בתורה וביראה והיה עושה זאת בחכמה שמגלגל בדברים עד שהיה מגיע לידי כך לדבר בעניני חיזוק ומדרבן להדפיס חידושי תורה, ומציע להשתתף בהוצאות ההדפסה, ולהתעורר בעמלה של תורה.

וזכורני שמידי פעם היה פוגש אותי ומתענין בשלומי ואיך מסתדר בענין הפרנסה, ופעם אחת עניתי לו שב"ה רווח לנו, ומיד אמר לי שבעת רווחה יש להתעורר בעמלה של תורה שלא יהיה ר"ל בכלל דברי המשנה באבות כל המבטל תורה מעושר סופו לבטלה מעוני.

מידת האמת היתה טבועה בו ולא היה יכול לסבול שמגזימים בשבח חתנים בשמחתם, ובשמחת חתן אחד השתתף והבחורים שבחו החתן בכל מיני מעלות שהיו בו ושלא היו בו, ונעמד ואמר שהחתן עדיין אינו יודע ללמוד אבל מידה אחת יש בו שהוא מודה על האמת ועם זה יוכל להצליח ולגדול ת"ח ואחד מגדולי הדור אם ישקיע בעמלה של תורה, והפלא שדבר זה לא היה גורם ריחוק בין החתנים ואדרבה היו מוסיפים בו אהבה משום שדבריו יצאו מן לב אוהב, ובאותה שמחה נעמד אחד

חלק ח' -דברי הערכה והספד

הבחורים שחרה לו על כבוד החתן והתחיל לדבר נגד מה שאמר, והוא השיב עצמו כאינו שומע ואינו רואה, ובכלל כל ענין הכבוד לא תפס מקום אצלו כלל ונפשי כעפר לכל תהיה היה אצלו כפשוטו.

הנהגה נוספת היתה בו שהיה מתענין בשלום קרוביו וידידיו והיה בחכמתו יודע ליעץ להם ולכונם בעניניהם וכהמבואר ברבינו יונה גודל ענין זה השוקד בעמל נפשו על תקנת חבריו, והיה יודע ליעץ בעניני רפואות והרבה נעזרו ע"י.

והיה דרכו לברוח מהכבוד והיה מתנהג כאדם פשוט ומדבר עם כל אדם כשוה בין שוים ולא היה מראה שום רגש של גאווה כלל.

והיה לו מידה שהוא שמח ביסורים והיה אומר בבדיחותא כשהיה לו יסורים שחושש שמרוב שמחתו ביסורים לא יכפרו לו.

והיה מבטל עצמו בפני ת"ח אחרים שהיה לא פחות מהם בביטול של כעבד קמיה מריה וזה היה לגודל ענותנותו, ואעפ"כ כשהיה צריך להעמידם על האמת ידע כיצד לעשות זאת בלי לפגוע בכבודם.

והיה לו חוש מיוחד להלך כנגד רוחו של כל אחד וגם אלו שלא היו עימו באותו דעה היה מסתדר איתם, וזכורני שסיפר לי שהיה פעם בישיבת חידושי הרי"ם בתל אביב, ונתאספו סביבו הבחורים והטרידו אותו שיגיד להם דעתו מי יותר גדול הרבה מגור או גדולי תורה אחרים ולא ידע כיצד להניח דעתם, וקם ואמר שסבור שהרבה מגור אינו אדם כלל אלא מלאך ובזה נחה דעתם.

ויהי רצון שנזכה ללמוד קצות דרכיו.

ו. דברים מאת נכדו הרה"ג משה יחיאל לנדא שליט"א

א. שאלו פעם את זקני זצ"ל: כמה זמן צריך אדם להתעסק בכתיבת חידושי תורה. וענה: כפי השיעור שלומד. ז"א שכל מה שלומדים צריכים גם לכתוב. והוסיף שמי שלומד ואינו כותב מוחו מתנוון.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

ב. היה מספר שהגר"ש דבליצקי שליט"א עורר אותו שכדאי שלפחות פעם אחת יניח תפילין דר"ת כדי שלא יהיה במצב של קרקפתא דלא מנח תפילין. לפי השיטות שהכוונה על מי שלא הניח בחייו אפילו פעם אחת.

ג. סיפר ששאלו את החזו"א כיצד הינו מסוגל ללמוד בעיון רב גם בימי הקיץ החמים. והשיב שהינו מרגיש את החום רק בחמש הדקות הראשונות של הלימוד.

ד. שמעתי שהחזו"א מינה אותו פעם להיות שומר בליל שבת שלא יטה את הנר. וניסה אותו החזו"א, עלה על הכסא והראה כאילו דעתו להטות את הנר. סבא זצ"ל התבונן בשקט ופחד לדבר. אמר לו החזו"א שהינו שומר פסול.

ה. כשלויתי אותו בזקנותו לתפילה והיה מהלך לאט לאט, הורה לי שארוץ כדי שאגיע בזמן, ואין נכון שאמתין לו וע"י כך אפסיד את תחילת התפילה.

ו. ציפיתו לגאולה היתה בהתרגשות רבה. והיה חוזר בבכיות על המימרא: "פתאום יבוא אל היכלו".

ז. כשנפגשו בני משפחתו באחד מן האירועים ביקש שבכל פעם שבניו ונכדיו יפגשו ביניהם שנושא השיחה יהיה בדברי תורה. ממש כשם ששותפים מדברים ונושא שיחתם הוא בעניני עסקיהם.

ח. היה מזהיר אברכים שיש לברוח מלהיות בעל חוב. ויש להימנע מלהשתמש בצ'קים. שהם בור ללא תחתית. פעם אמר לי: "אם יש לך צורך בא אלי, העיקר שלא תיקח חובות.

ט. היה אומר שאין הוא כדרך הזקנים שרגילים לומר "ביתי הוא מבצרי". אלא אצלו אדרבה, ביתו הוא הפקר ופתוח לכולם. כשבא נכד והיה צריך ממון מועט, אמר לו: "יש שם קופסא, טול כפי צרכך".

י. ארע שביקשו ממנו להתפלל על חולה, וביקש שאברר את השם המדויק. הוא הסביר: "לאחר שנתבקשתי להתפלל, נעשיתי מחויב בדבר".

ז. דברי הספד מאחד הנכדים שליט"א

מה נאדר היה, מראה תלמיד חכם אמיתי, מראה סבינו הגאון רבי אברהם זצללה"ה. פניו האירו בזיו חכמה, סביבותיו שכן הוד יראה וענווה וכל הליכותיו היו עטורים הדר זקנה.

כל מעיינו, מרצו, זמנו, רעיוניו, כאביו ושמחתו, כולם נסובו כל הזמן סביב עניין אחד, לימוד וקיום התורה באמת. היה זה צמא עצום שלא ידע שובעה, תשוקה עמוקה, אהבה גמורה, נפש בוערת ומרץ בלתי נדלה. קושיא הייתה צרה ותירוץ היה משובב נפש, ויכוח היה מסעיר רוח, ומציאת האמת היה תענוג משכר שאין כמוהו ואין דומה לו.

סדר העדיפויות שלו היה שונה משל בני אנוש רגילים. שיקול של טרחה או ממון, כל שכן של כבוד, לא עלו על הדעת למול עשיית רצון ה'. לא מתוך כפייה עצמית, אלא משום שפשוט היה שאין עונג בעולם שישווה לשמחה הגדולה של הבנה חדשה, של קיום מצווה או של הטבה מוצלחת לאחר.

כבר מצעירותו הכיר הרבה סוגיות בכל חלקי התורה, מהמשנה ועד תורת ראשי הישיבות, וזכה לשכל חד ולהבנה ישרה בכל אשר למד, והיה ממית עצמו ולן באוהלה של תורה בשקיעות והתמדה גדולה, מתוך דחק וייסורים.

ומתוך גדלותו זאת בלימוד התורה ומתוך שימוש חכמים רב ידע להורות הלכה למעשה ברוב מקומות התלמוד. מעשיו היו מחושבים ומדודים בנקיות עפ"י עומק הסוגיות ועפ"י הראשונים והפוסקים [בפרט קנה לו שם בהלכות ריבית ומקוואות]. והיו לו גם הנהגות מיוחדות שחידש בעצמו.

אם לימוד התורה היה רוח אפו, הרי שעבודת המוסר והיראה היו לחם חוקו. היה מקורב לגדולי בעלי המוסר ורגיל תדיר בלימוד ועבודת המוסר. בעקבות זאת היו חייו עבודה גדולה של תיקון המידות ומלאי רגשות קדש של קירוב לקב"ה. לכן אע"פ שסבל מנעוריו ייסורים גדולים וניסיונות קשים קבלם באהבה בשמחה ובהכנעה, וזכה לכתרה של תורה וענווה, ולכתרה של יראה ואהבה.

חלק ה' -דברי הערכה והספד

היה קנאי לכבוד מלכות ה' ומצפה לביאת המשיח שתשלוט מלכות ה' בעולם. כשנתקל בפירצה היה משתדל בכל כוחו לתקנה ללא שיקולים של אי נעימות או שיעורר עליו כעס וכדו', ואם היה עולה במוחו דרך להרבות כבוד שמים היה זריז מהר לעשותו. היה טורח להרבות חילים לאורייתא, בפרט אצל כאלו שעדיים לגדולות, והיה ממריץ בני תורה לעמל התורה וקיומה.

היה אוהב חסד, לכל יהודי בכלל ולמשפחתו בפרט. היה לו קשרים אישיים חזקים עם כל אחד ואחד מבני משפחתו, ולא היה חוסך מאמץ לדאוג לכל אחד עבור הפרטים הקטנים ביותר. היה משוחח עם כל אדם כפי רוחו ודרכו בענווה כשווה בין שווים במאור פנים ובנפש חפצה, והיה פותח לבו וכיסו לעניים הרבים שהתדפקו על דלתו.

היה נזהר ביותר ממידות מגונות, מלשון הרע ומביטול תורה, והיו בעיניו עברות גדולות עד לשמים. וכן היה מקפיד מאד על מצוות כיבוד אב ואם. אלו הדברים שהיה מחזיק ומעורר בהם במיוחד, אבל גם שאר דיני התורה היה מקפיד ומזרז על כל דקדוק ודקדוק במצווה, כדרכן של חכמים, ולא הייתה נחה דעתו עד שעשה המצווה כתיקונה.

יה"ר שנלמד מדרכיו ונמשיך בדרכו - דרך התורה - כל הימים.

פרק ה'- חברותות לעת זקנה

א. דברים מאת הרה"ג אהרן חבשוש שליט"א

ל"ג בעומר ע"ו

לכ' משפחת ריסנר

זכיתי להכיר וללמוד עם אביכם הגאון רבי אברהם ריסנר זצ"ל, אשר מימיו כידוע לא העיר כלום לאחרים וחיכה עד שיבין מעצמו העומד כנגדו.

וכמו שנוכחתי לראות כמה פעמים בכל מיני מקומות שהלכתי אתו לשמחות שאנשים שונים דברו איתו וב"ה רובם בדברי תורה, אבל היה כמה פעמים שניסו לדבר אותו על פלוני ופלוני וכו' והשתוממתי איך עושה עצמו פתאום כישן וכנרדם, וכל זה כדי שלא לבייש את העומד מולו ובוודאי שלא להעיר לו שיפסיק לדבר לשה"ר וכו'.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

ובאמת אני חייב לו זצ"ל הכרת הטוב גדולה, שלמדתי ממנו הרבה בענינים אלו של הנהגות ומידות טובות, שהרי כח האיפוק שלו היה מדהים, וגדהמתי באותו יום שלקחתי אותו לאחת הבר מצוות באולם באר מרים ובחזור החזקתי אותו ביד אחת וביד השניה פתחתי את העגלה ולא הצלחתי לפותחה עד הסוף. וכשהוא התיישב אצבעותיו נכנסו מתחת לברזל המושב של העגלה והוא ישב עליהן. ובשיא האיפוק וכאדם המדבר עם חבירו בנחת הוא שואל אותי - "אולי תראה למה אני לא יכול להוציא את היד?" וכשראיתי מה קרה נבהלתי מאד... ובאמת סבל אח"כ בכלי יד זו מדימום מרוב שנמחצה מהברזלים שהיתה ביניהם עם כל כובד משקלו.

ובטוח אני שכל אדם רגיל בעולם היה צורח וצווח מרוב כאבים ומטיח האשמות במשמשו איך אתה לא שם לב! מה אתה עושה? וכו' וכו' אבל כאן לא די שלא צעק מכאבים ולא האשים אותו בכלום, גם בתקופה שלאחריה שהיה חבוש בכל ידו, מעולם לא הזכיר לי את זה ולא העלה על דל שפתיו, ובטוח אני שגם בלבו הטהור והנקי לא היה עלי כלום. וגם כשבקשתי ממנו מחילה כמה פעמים על זה, לא הבין בכלל על מה אני מדבר ולא הראה שזוכר כלום פשוט - אין על מה לבקש מחילה.

הדור אתם ראו לית דין בר נש! מלאך עלי אדמות חי בינינו, ובחכמתו העצומה הצליח לשכנע אותנו שהוא איש פשוט ואין במה להעריך אותו ולכבד אותו.

הכרתי אותו אני הצעיר רק כשהיה כבר במצב של "שברי לוחות" ולא ראיתי את הארי החי בגבורתו, אבל מ"מ את אהבת התורה העצומה שלו לא הצליח להסתיר ממני. והרבה פעמים הרבנית מנב"ת היתה מגיעה לאחר יום עבודה מפרך ורוצה כבר ללכת לחדר למנוחתה, אבל הוא אומר לי תמשיך עוד קצת. ואחרי זה עוד קצת ועוד קצת... עד שלא היה נעים לי מהרבנית והייתי קם ואומר לו ר' אברהם בעז"ה נמשיך מחר.

כמה דמעות נשפכו מעיניו כשהייתי לומד איתו בעניני קדשים - ביהמ"ק, קרבנות היה בוכה ומתרגש מאד וכאן לא יכול היה להתאפק: "אוי אני מרגיש שאני רואה כהנים בעבודתם..." היה אומר בבכי, מתי נזכה ונראה... ובתקופת בין המצרים כשהייתי קורא לפניו במדרש רבה איכה כמה פעמים הוצרכתי להפסיק ולעבור לענינים אחרים בלימוד, כי פשוט היה בוכה ובוכה, וחששתי לבריאותו.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום, וגם אינני רגיל בכתיבה, על כן יהיו דברי מעטים, ואקווה שלא אקרא מתעצל בהספדו של ת"ח, שכן מי אני שבדלותי יכול לתאר אדם ששרפים העריכוהו וכבדוהו, ורק לחזק את עצמי דברתי עד כה, אולי יהא זה לי לתועלת שזכיתי לשמש קצת שבמקצת את אחד המיוחד מהנסתרים האמיתיים בדורנו.

בברכה ותודה מרובה אהרן חבשוש

ב. דברים מאת הרה"ג צבי יהודה אדלשטיין שליט"א

זכיתי להסתופף בבית הגדול הזה כחמש וחצי שנים, ולקבל תועלת גדולה ועצומה ברוחניות.

זכיתי ללמוד עם אביכם הגדול זצ"ל. כל שבוע פרשת שבוע עם ההפטרה ועם רש"י, ולפעמים אף שאר מפרשים.

לרכוש ידיעות בנביאים ראשונים, וחלק מהכתובים. ללמוד ולהתחזק בספרי מוסר וספרי מחשבה: מסילת ישרים, שערי תשובה, ספרי החפץ חיים ועוד ועוד. ללמוד ספרי הלכה: משנה ברורה, חיי אדם, קצוש"ע. ללמוד ולקרוא ספרים נוספים ולהתכונן לפני כל חג וחג בלימוד הלכותיו, עניניו, ומגילתו. בקיצור לחיות את מעגל השנה.

זכיתי לשמש ולשהות במחיצת אביכם הצדיק והקדוש זצ"ל אשר מידותיו הטובות בלטו בצורה מיוחדת.

במיוחד כשאצל זקנים, מידותיהם האמיתיות מתפרצות.

אצלו ראינו את זה במידות טובות ונאצלות.

מקבל יסורין באהבה ובשמחה-

ראיתי אותו ממלמל לעצמו דבר מה פעמים רבות,

ושאלתיו, וענה לי שאומר שמקבל יסורין באהבה

ובשמחה בלי להתלונן. ותמיד תמיד קיבל היסורין באהבה.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

פעם אחת בזמן המעבר מכסא גלגלים למיטה, החליק לי לרצפה

ושכב כך על הרצפה כעשר דקות עד שבנו הגיע,

וקיבל זאת בשמחה, ובחוש הומור, וברוח טובה בלא להתלונן, והכול בצורה אמיתית.

סיפר פעמים רבות שזכה שבניו מטפלים בו במסירות רבה

בזכות שהוא כיבד את הוריו וטיפל בהם במסירות רבה.

נזהר מאד שלא לפגוע בזולת

כשביקרוהו אנשים ולא זכר מי הם, רק לאחמ"כ היה שואל: "מי היה פה?"

והכל כדי לא לפגוע ולתת הרגשה טובה לשני.

היתה לו עין טובה במיוחד

תמיד כשלמדנו מגילת רות בערב חג השבועות- כל שנה ושנה מחדש ובכל פעם ופעם (ואפילו בשנה שלא יכול היה לדבר, מלמל זאת בשפתיו) כשהגענו לפרק ב' פסוק ט' כשבועז אומר לרות: "עיניך בשדה אשר יקצורון" אמר לי שכתוב בחז"ל שלא יביט אדם בקמת חברו מפני עין רעה, אבל כאן בועז אומר לרות- את כן תסתכלי בתבואה שלי, לך יש עין טובה וזה יביא ברכה לתבואה.

ונאים הדברים למי שאמרם. זה היה הוא, עין טובה היתה לו.

תמיד סיפר לי שר' שריה דבליצקי שליט"א לפני שלמד איתו בירר עליו שלא מדבר לשוה"ר, ולא רק זאת אלא שלא מדבר על השני בכלל.

וראינו איך שבכל פעם כשביקשו ממנו ברכה, ברך בחפץ לב ומכל הלב ובשמחה.

תמיד ראה רק טוב על השני, לא ראה דברים רעים על השני, ואפילו במחשבה, תמיד פרגן בשפע ובשמחה.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

הציפיה למשיח צדקינו ראינו בחוש

כל פעם כשדיברו על המשיח או כשהזכירו את דברי הגר"א על רוסיה וטורקיה זלגו עיניו דמעות.

ולפעמים היה שואל אם ראיתי את העיתון כדי לדעת אם רוסיה נכנסה לטורקיה כדי ללבוש בגדי שבת.

כך ראו איך שהוא מצפה ממש בכליון עינים לביאת המשיח.

אהבת התורה שלו בלטה בצורה מיוחדת.

אמר שאף פעם לא קרה שאמרו לו לבוא ללמוד ואמר לא.

וכן אני זוכר את מה שכבר אמרו בלוויה , שבמסיבת הודיה כשהוציאו את הקנולה,

אמר: "אני לא מסוגל לראות איך שיושבים ולא לומדים".

הריכוז שלו בלימוד היה בצורה חזקה מאד, שעות על גבי שעות

מה שאפילו אנשים צעירים בריאים לא מסוגלים לעשות.

וכן בתקופה שעוד הלך ברגלים, והיה צריך להסתובב בבית לצורך בריאות הרגלים,

היה לו קשה והיו לו כאבי רגלים והיה צריך היסח הדעת. מה היה היסח הדעת שלו?

קראתי לו בע"פ קטעי גמרא ובזה היה שקוע כולו בתוך הגמרא,

ולא שם לב איך שאנו עושים עוד סיבוב ועוד סיבוב.

וכן כשהיו לו יסורים והיה צריך היסח הדעת מהיסורים

לימוד הפרשה או נביא או הלכות מיד היה מסיח דעתו מהכאבים.

היתה תקופה שהיה צריך להעיר אותו ומצאתי משהוא שיעיר אותו,

חלק ח' -דברי הערכה והספד

וזה כשקראתי לו בנביא שמואל א' פרק כז', בענין המלכת דוד.

מיד התעורר כולו בהתרגשות וזלגו עיניו דמעות: "דוד מלך ישראל".

וכן חיבוב המצוות ניכר אצלו בצורה מיוחדת.

כשלמדנו בנביא שמואל א' פרק כד' פסוק ו' בענין שדוד המלך כרת את כנף מעיל שאול, וכתוב בפסוק: "ויך לב דוד אותו", היה אומר את דברי חז"ל: מדוע "ויך לב דוד אותו?" לפי שביטלו לשאול מציצית שעה אחת. ונאים הדברים למי שאמרם, חביבות המצוות.

לפני כל חג וחג כשלמדנו את ההלכות שאל: איך הוא יקיים את המצוות מי ידאג לו לזה.

זו חביבות המצוות- את זה ראינו כל רגע לחטוף עוד מצוות ועוד מצוות.

פעמים רבות אמר לי תמשיך תמשיך.

יש עוד רבות לכתוב על אביכם אך רק רציתי להביע ולומר את הכרת הטוב שזכיתי להיות במחיצת אדם צדיק וקדוש את כל זה ראינו ונשמנו וחשנו... אשרי עין ראתה כל אלה.

דברי סיום בדמע מאת בנו הג"ר יעקב ריסנר שליט"א

א. הגמ' בסנהדרין מספרת כשיצאה נשמתו של התנא רבי אליעזר פגע רבי יהושע ברבי עקיבא כשהיה בין קיסרי ללוד והיה רבי עקיבא מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ. פתח רבי עקיבא על רבי אליעזר ואמר: "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן". פרש"י כלומר הרבה שאלות יש לי לשאול ואין למי לשאול. והתוס' הקשו כיצד הכה רבי עקיבא על בשרו והרי יש לאו מפורש בתורה: "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם". ותירצו תוס' דרבי עקיבא שרט על הפסד התורה וכמו שאמר בהספד הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן.

ב. כשאני עומד סמוך למיטתו של אבא זצ"ל יש לי הרבה מאד לבכות ולקונן על "אבא" כמה יגע וטרח להעניק לי בפרט, ולכל משפחתנו בכלל את מה שטוב באמת

בשבילנו. כמה מחשבה חשב בכל עת ובכל זמן כיצד נוכל לשבת בלימוד התורה בלא הפרעות. כמה דאגות וטרחות שהיו לנו שנטלם על עצמו והסיר מאתנו. כמה פעמים כשהיה צורך היה עומד ומתחנן שלא נהסס להעיר אותו גם באמצע הלילה להשתמש בעזרתו. לא ניתן להעלות על הכתב את התחושה הנפלאה שהיתה לנו כשאבא היה בכוחותיו וסייע בכל ממש עד שנעשינו בני חורין גמורים להתעסק בתורה.

ג. וגם כאשר חלה אבינו ולא היה בכח גופו להעניק כפי הרגלו בימים ימימה. עדיין דמותו של אבא היתה מונחת לפנינו והיא נתנה בנו את הכוחות בהתמודדות החיים. וברוחו האיתנה השפיע עלינו וחינך את כלל המשפחה. ובפרט אנכי שזכיתי להיות קרוב אליו במחיצתו מיום הוולדי ועד היום, שאפתי ונשמתי כמעט בלא הפסק את האויר הטהור שיצא ממנו את הקדושה והטהרה שאפפה את סביבתו ואת האהבה העזה שהקרין. לא נוכל לשכוח כששאלנו אותו: "אבא, איך אתה מרגיש?" התשובה היתה: "כשאני רואה אותך אני מרגיש טוב". כמה טוב טמון במשפט פשוט כזה. שנאמר לכל בן ובת שלו. "אוי", כמה קשה לעכל את המחסור, ומה רב האבל על האוצר שהיה והלך למרומים. ואלא שהקב"ה ברחמיו גזר בתורתו: "ושרט לנפש אל תתנו בבשרכם" ונתחייבנו לתת קצבה לבכי.

ד. אבל רבי עקיבא לימד שעל התורה יש להכות בבשר עד שהדם שותת. ובזה עלינו לבכות ללא הפסקה ובלא קצבה. עיני עיני יורדה מים.

על אבינו מו"ר שלימדנו כיצד "לחיות" עם ציפיה לגאולה.

על אבינו מו"ר שלימדנו כיצד מקבלים יסורין באהבה.

על אבינו מו"ר שלימדנו שיש לחנך ילדים ללמוד ולכתוב חדושי תורה.

על אבינו מו"ר שלימדנו לבוז לכבוד המדומה, ולשאר מידות רעות.

על אבינו מו"ר שלימדנו מהי סברה ישרה ומהי סברה שאינה מובנת ובדרך כבוד.

על אבינו מו"ר שלימדנו שיש לאהוב את כל אדם וכל בן תורה בלא שום קשר לאיזו קהילה הוא משתייך.

על אבינו מו"ר שלימדנו להעריך ולהתרגש מכל דבר מצוה שמקיימים רצון הבורא.

חלק ח' -דברי הערכה והספד

על אבינו מו"ר שלימדנו להבחין במעלות הזולת ולא ח"ו בחסרונותיו.

על אבינו מו"ר שכאב לו באמת עוון ביטול תורה.

על אבינו מו"ר שלימדנו שיש ללמוד תורה גם כשאין את הכוחות ללמוד כפי ההרגל מקודם.

על אבינו מו"ר שלימדנו את ההלכה כיצד לעשות סדר נכון בערכים מה חשוב וגובר על מה בדיני "בין אדם למקום" "ובין אדם לחברו".

על אבינו מו"ר שלימדנו מה זה יראת חטא כגון בענין איסור ריבית.

על אבינו מו"ר שלימדנו שאין גבול לטרחה שיש לעשות בקיום מצות כבוד אב וכן בשאר מצוות.

ועוד כהנה וכהנה תורה, הלכות, הנהגות ומידות טובות.

ועל כולם על אבינו מו"ר שהראה לנו כיצד נראית דמות של ת"ח אמיתי ולימוד זה לא היה צריך לעמול ולהתיגע, אלא עצם השהיה סמוך למחיצתו של אבינו אי אפשר היה שלא להדבק באיזו מעלה טובה. אוי כמה גדולה האבדה ומי יתן לנו תמורתה.